csehszlovákiai magyar írók

CSEHSZLOVÁKIAI MAGYAR REGÉNYÍRÓK 1918–1945

Szép Angéla háza

MADÁCH

SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
XVII. KERÜLETI FŐKÖNYVTÁR
FŐVÁROSI * BUDAPEST *
ÉRVÉNYTELEN
133320

csehszlovákiai
magyar írók

CSEHSZLOVÁKIAI
MAGYAR REGÉNYÍRÓK
1918–1945

Szép Angéla háza

CSEHSZLOVÁKIAI
MAGYAR REGÉNYÍRÓK
1918–1945

Szép Angéla háza

MADÁCH
BRATISLAVA

133320

Válogatta és összeállította dr. Turczel Lajos
© Madách Könyv- és Lapkiadó n. v., 1984

Előszó

A kisregény műfaja a két háború közti csehszlovákiai magyar prózairodalomban nem volt produktív. Amíg regények és novellás kötetek az abnormálisan nehéz kiadási lehetőségekhez viszonyítva meglepően nagy számban jelentek meg, addig Darkó István és Tamás Mihály egy-egy kötetén kívül (*Szép ötvöslegény* — *A ferdetorony* 1929, *Mirákulum* 1932) több par excellence kisregénykötet nem látott napvilágot. Az epikai műfajok elterjedtségében tapasztalható aránytalanságot jól mutatja az is, hogy a regényben és novellában már akkor igen termékeny Egri Viktor nem írt egyetlen kisregényt sem.

Az akkori kisregényeket (és novellákat is) nemcsak a kiadott könyvekben kell keresni, hanem a ma már nehezen hozzáférhető folyóiratokban és napilapokban is. Tudvalevő, hogy a polgári Csehszlovákiában rengeteg — többnyire rövid életű — magyar nyelvű újság és folyóirat jelent meg, s így a rövid műfajok iránti sajtókereslet állandóan élénk volt. Persze a lapok többsége nem tudta az írókat rendesen megfizetni, s a művészi követelmények felett már ezért is szemet hunyva szabad utat engedett a dilettantizmusnak. A Nyugat kitűnő kritikusa, Illés Endre egy 1933-ban írt és hírhedtté vált kritikájában a dilettantizmustól ellepett csehszlovákiai magyar irodalmat könyvek holt tömegének nevezte. Az akkori sajtó szépirodalmi anyagának mai búvárlója — a költői túlzást tudatosítva is — keserű kénytelenséggel bólint rá erre a megállapításra.

Különösképpen meglepő, hogy a kisregény (és a többi epikai műfaj) jobb művelői is mennyi selejtet termeltek. Darkó *Szép ötvöslegényét* és *Zsenikáját* a legjobb kisregényeknek lehet tekinteni, de *A ferdetorony* című kisregénye már félresikerült, gyenge munka. Ugyanaz mondható Ta-

más Mihályról is, akinek három kisregénye (*Mirákulum, Drótvasút, Szép Angéla háza*) szintén a műfaj hazai csúcsteljesítményei közé tartozik, de a *Fekete hajók* — melyet annak idején a Tamást egyébként is túlértékelő Féja Géza agyondicsért — erőtlen, terjengős alkotás.

A könyvkiadásig el nem jutott, sajtóban lappangó novellák és kisregények fő lelőhelyei a napilapok közül A Reggel, a második Magyar Újság, a Prágai Magyar Hírlap, a Szlovák Állam idején megjelenő Esti Újság és Magyar Hírlap, a folyóiratok közül pedig a Magyar Írás, Magyar Figyelő, Magyar Minerva és Magyar Album. A napilapok a vasárnapi számaikban és főleg a húsvéti és a karácsonyi számok terjedelmes irodalmi mellékleteiben közöltek sok szépirodalmi anyagot: többnyire verset, novellát s elvétve kisregényt. A napilapokban és folyóiratokban egyaránt gyakori volt a folytatásos regény.

A selejtes anyag nagy aránya és a kisregény ritka előfordulása miatt válogatott kötetünk összeállítása meglehetősen nehéz volt. A nehézséget fokozta az is, hogy a kisregény a novellánál és a regénynél kevésbé körülhatárolt *közbülső* műfaj, lényegében olyan epikai alkotás, melyben a novellatéma regényszerűen van kifejtve. A közbülső helyzet ingatagsága miatt sok esetben nem könnyű eldönteni, hogy kisregényről vagy *még* novelláról, vagy *már* regényről van-e szó.

A nehézségeket — melyeket főleg a kisregénynek minősíthető művek, tehát a válogatási anyag csekély mennyisége okozott — először azzal próbáltam áthidalni, hogy kisregény-válogatás helyett „kisregények és *kis regények* válogatott kötetét" állítom össze. Ez a megoldás azért lett volna indokolt, mert a két háború közti időben — könyvalakban vagy folytatásos újság- s folyóirati közlésben — aránylag sok olyan kisebb terjedelmű regény jelent meg Bálint Aladártól, N. Jaczkó Olgától, Jarnó Józseftől, Juhász Árpádtól, Morvay Gyulától, Rácz Páltól, Sellyei Józseftől, Sziklay Ferenctől, W. Wimberger Annától stb., amelyeket mai olvasóközönségünk egyáltalán nem ismer, s ezért javarészüknek a kiadása és így az irodalmi tudatunkba való

bekerülése jelentős hagyományfeltárást jelentene. Sajnos, az átvizsgált *kis regények* zöme nem éri el a szükséges színvonalat, az ilyen szempontból megfelelőknek pedig a válogatott kötet terjedelmi lehetőségei álltak útjába.

Maradt tehát az eredeti célkitűzés: a kisregény-válogatás, de a műfaj szűkössége és a színvonaligény miatt nem lehetett elérni azt, hogy a kötet minden darabja megfeleljen a szigorúbb értelemben vett műfaji követelményeknek. Ezektől főleg Sellyei József *Nádszerha* című írásánál tekintettem el, amely — kisregényszerkezete ellenére — inkább terjedelmesebb novellának nevezhető. Tamás Mihály műfajilag hitelesebb szerepeltetését viszont az tette lehetetlenné, hogy a válogatott antológiánkat alig megelőzve kerültek kiadásra a *Mirákulum* és *Drótvasút* című vérbeli kisregényei. Ezek pótlását úgy próbáltam megoldani, és ezzel Tamásnak a műfajban elfoglalt vezető helyét érzékeltetni, hogy híres címadó kisregénye mellé *Lanti Cézár* címmel egy olyan kisregénynek minősíthető írást soroltam be, amelyet négy, tematikailag szorosan összefüggő novella egyszerű összekapcsolásával alakítottam ki. Úgy érzem, hogy ez az ártatlan műfaji manipuláció nem rontja, hanem inkább emeli a válogatott kötet művészi értékét, és amellett szerény kárpótlást nyújt azért, hogy Tamás novelláiból eddig még nem adtunk ki válogatott kötetet.

Most még a kötet szerzőiről ejtsünk néhány szót. Életrajzi és könyvészeti adataik tüzetesebb felsorolására nincs szükség, mert — Tichy Kálmán kivételével — az ilyen lexikonszerű bemutatásuk már megtörtént a nemrégiben megjelent *Szlovenszkói vásár* című reprezentatív novellaválogatásban.

DARKÓ ISTVÁN (1902—1972) — aki a székelységből származott és palóc környezetben nőtt fel — az első irodalmi szakaszunk legnépszerűbb prózaírója volt. Novellát, regényeket, kisregényeket írt, és tekintélyes méretű életművéből főleg a novelláinak java emelkedik ki. Fő epikai törekvése a kisebbségi valóság bemutatása volt, de azt megfelelő művészi szinten csak a novellában tudta meg-

valósítani, a regények művészi megformálásával többnyire adós maradt. Olyan realista író volt, akit más művészi stílusok is vonzottak: kezdetben és ideiglenesen az expresszionizmus, tartósan a romantika, illetve az új romantikának is nevezett szecesszió.

A kisregény műfajában Darkó — Tamás Mihállyal együtt — igen aktív volt. Kisregényei közül a kötetünkben közölt két darab a legértékesebb és — a székely és a szlovákiai környezet váltakozó szerepeltetésével — a legjellegzetesebb. A *Szép ötvöslegény*ben mély és naiv őszinteségű székelyrajongásával, székelynosztalgiájával az erdélyi régmúltat, a céhrendszer ottani korszakát idézi fel, és annak nyelvi érzékeltetésére stílromantikus nyelvezetét mérsékelten archaizálja. A *Zsenikáb*an — melyet 1925-ben megjelent első kötetében (*Két ember, egy árnyék*) „csonkaregény"-nek jelzett — egy kamaszgyerek szexuális ébredésének válságait kitűnő pszichológiai érzékkel és Krúdyra és az első Nyugat-nemzedék „kallódó" íróira (Cholnoky László, Szini Gyula) emlékeztető sejtelmes atmoszférateremtéssel mutatja be. További kisregényei közül még az *Áll a bál* jelentős. Ez a dzsentri „prevrat" utáni haláltáncát szuggesztívan ábrázoló mű a novella és a kisregény közti határmezsgyén áll, s mivel a *Szlovenszkói vásár*ban már szerepeltettem, itt nem jöhetett szóba. *A korbács*ban — mely a *Zsenikához* hasonlóan korai alkotása Darkónak — Szabó Dezső expresszionista elbeszéléseinek hatása nyomasztóan érezhető. *A ferdetorony* — mely szintén a erdélyi céhek világát eleveníti fel — nehézkes cselekményével és göcsörtös nyelvezetével mélyen alatta marad a Darkó-kisregények színvonalának.

SELLYEI JÓZSEF (1909—1941) a két háború közti korszak autodidakta parasztírója volt. Hasonló sorsú próbálkozók közül (Agárdy Zsigmond, Csontos Vilmos, Sass János, Veres Vilmos) ő és Csontos váltak ismertebbé és népszerűbbé. Versekkel kezdte, de aztán véglegesen a prózához pártolt. Novellái és karcolatai — néhány kivételtől eltekintve (*Tizenhat libapásztora, Parasztlegény halálára,*

Aratók) — riportszerűek és -színvonalúak. Sellyei a paraszti élet jellegzetes vonásait, súlyos terheit belülről szemlélve és élve jól látta, de a művészi ábrázolást nehézkes nyelve, naivan tudálékos stílusa többnyire meghiúsította.

Több kisregényt és egy regényt is írt (*Nádas házak, Három vagon búza, Hatszögletű föld — Elfogyott a föld alóla*), de ezek nyelvi-formai fogyatékosságai ma már túlságosan kiütköznek. A *Lósorozás Gádoroson* című erőteljes alkotásáról azt lehet mondani, amit Darkó *Áll a báljáról*: átmenet a novella és a kisregény között; s mivel már három közelmúlti novellaantológiában is szerepelt, a mostani kisregény-válogatásba nem lehetett besorolni. A kiválasztott *Nádszerha* az előbbinél szerkezetben és nyelvben gyengébb alkotás, de a régi paraszti legényélet szokásait, virtuskodásait, fortélyait nagy bőséggel és atmoszferikus hűséggel idézi fel.

SZOMBATHY VIKTOR (szül. 1902) írói népszerűségét humoros írásai alapozták meg: először az ifjúság részére írt regények (*Mikulics szárazon és vizen, Czirok Pista kalandor lesz*), később pedig az *Én kedves népem* című kötetben összegyűjtött katonatörténetek. A harmincas években már főleg regényei jelentek meg, s közülük a budapesti Franklin Társulat szlovákiai sorozatában kiadott *Zöld hegyek balladája* keltett nagyobb kritikai visszhangot. Lényegében karrierregény és kaszinóregény keveréke ez a jó stílusban, de felületes valósággátással megírt mű. Tematikailag érdekes — és a két háború közti regényírásunkban valószínűleg egyedülálló — vonása az, hogy történetében elejétől végig otthonosan aktív helyi rétegként szerepelnek a kisvárosban időző vándor színtársulat színészei.

Szombathy 1938 előtti irodalmi munkásságát újra értékelve azt állapíthatjuk meg, hogy könyv alakban megjelent művei nagyrészt elavultak, s ma már az egykor közkedvelt katonatörténetek közül is alig egy-kettő maradt frissnek, továbbélőnek. Ezekhez kapcsolhatók azok a koncepciózus és életteljesen korábrázoló novellák (*Egy nemzedék sod-*

ródni kezd, Még vasárnap délután), melyeket szélesebb közönségünk a *Szlovenszkói vásár* című antológiából ismerhetett meg.

A mostani válogatásban közölt *Új madonnán* kívül Szombathytól több kisregényt nem ismerünk. Ez az érdekes tematikájú, a középkori kolostor életébe bevilágító mű eredetileg a Magyar Írás 1934. évi áprilisi számában jelent meg.

TAMÁS MIHÁLY (1897—1967) — Darkó és Egri mellett — az első irodalmi szakasz legjobb és legtermékenyebb prózaírója volt. *Két part közt fut a víz* címen ő írta meg az első sikerült kisebbségi létregényt, és a rövid epikai műfajokban is jelentőset alkotott. Szemlélete és stílusa a realizmus és naturalizmus kereszteződését mutatja.

Kisregényei közül a felső szintet a *Mirákulum* és a *Drótvasút* érik el, s egyenrangúnak tekinthető velük a novellának és kisregénynek egyaránt felfogható *Szüreti bál,* mely a *Szlovenszkói vásár* című antológiába került be.

Ami kötetünk címadó írását, a *Szép Angéla házát* illeti, ennek szokatlanul botrányos utótörténete van. A kisregény először — és a mi közlésünkig utoljára is — A Reggel 1927. évi húsvéti számában (ápr. 17.) jelent meg, és néhány napon belül hatalmas botrány kerekedett a nyomában. Kiderült ugyanis, hogy az író élő alakokat szerepeltetett, a mellékfigurák egy részét a valódi nevükön, s ő maga (polgári neve: Tvaroska, foglalkozása: építész) is felismerhető a szlávos nevű kisregénybeli építész alakjában. Az írót az egyik mellékszereplő fia inzultálta, a pap és a papné pedig sajtó útján elkövetett becsületsértés és rágalmazás címen pert indított ellene. A botrányt a korabeli sajtó alaposan és kendőzés nélkül kiaknázta, s ez a legsúlyosabban érintett személyek számára újabb vesszőfutást jelentett. A konzervatív ellenzéki sajtó élesen támadta az írót, de Féja Géza és Fábry Zoltán az írói szabadság védelmében kiálltak mellette. Fábry írása ma a *Vigyázó szemmel* című kötetben (114. l.) és *Összegyűjtött írásai II.* kötetében (194. l.) olvasható. A kisregény körül kialakult vitában

többen hivatkoztak az „irodalmi indiszkréció"-nak egy közeli magyarországi esetére, melyben Babits Mihály volt az indiszkréció elkövetője és Ignotus az áldozata. (Babits a *Tímár Virgil fia* című regényében az író-újságíró Vitányi Vilmos alakjába felismerhetően belerajzolta Ignotus néhány külső és belső vonását.) Tamás kisregényében az indiszkréció ennél sokkal brutálisabb volt. Ezért nem érezzük meggyőzőnek a szerző melletti kiállásokat, a kisregény jó minősítését pedig az utótörténet figyelembevétele nélkül adjuk meg.

TICHY KÁLMÁNt, válogatott kötetünk sorrendben utolsó szerzőjét az életrajzi és könyvészeti adatok részletesebb felsorolásával mutatom be, mivel ő a szélesebb olvasóközönség előtt kevéssé ismert. Sokoldalú alkotó volt: festőművész és grafikus, néprajzi és történeti szakíró, szépíró, 1888-ban Rozsnyón született, és 1968-ban Budapesten halt meg, de Rozsnyón van eltemetve.

Képzőművészeti tanulmányait Münchenben és Budapesten végezte, s aztán egy ideig gimnáziumi rajztanárként működött. Illusztrátori tevékenysége is jelentős: a Kazinczy Könyvkiadó Vállalat emblémáját és sok kiadványának címlapját ő készítette; az utóbbiak jó ízelítőt adnak szecessziós stílusából.

Néprajzosként hatással volt a Sarló előzményének tekinthető regösmozgalomra, és a rozsnyói városi múzeum — melynek egy ideig igazgatója volt — nagyrészt az ő néprajzi gyűjtéséből alakult meg. Történeti kutatómunkásságából a *Phileciumtól Pelsőcig* című kötet (Rozsnyó, 1932) emelkedik ki.

Szépíróként a Nyíresi-Tichy és Ny. Tichy neveket is használta. Regényeket, elbeszéléseket, verseket, hangjátékokat írt. *Erynnis* című fantasztikus regénye még 1915-ben Budapesten jelent meg; a verseket, elbeszéléseket és rajzokat tartalmazó *A négy évszak* című könyvét a Kazinczy Könyvbarátok Társasága illetménykötetéként a berlini Voggenreiter Verlag adta ki 1927-ben.

Kötetünkben közölt munkáját (*Cinege úr végzetes tava-*

sza) — mely eredetileg folytatásokban jelent meg a Magyar Minerva 1937. évi 1—8. számaiban — a szerző az alcímben szatirikus kisregénynek nevezte. A mulatságos, ízes műben a komikus hatást elsősorban az irónia kelti. A másik hatáseszköz az agyondíszített szecessziós stílus, amely itt ugyanúgy hat, mint komikus eposzokban a nagyeposzi művészi apparátus. A mondatépítés is a szecesszióra, a szecessziós rajzok bonyolultságára emlékeztet. Mindenképpen érdekes és humorban szegény két háború közti irodalmunkban megbecsülést érdemlő kisregény ez.

Turczel Lajos

DARKÓ ISTVÁN

Szép ötvöslegény

1

Téglás Gábor, magas termetű, derék szál ötvöslegény ezen a reggelen még serényebben öltözött, mint egyébkor szokott. Domború tagjaira heves mozdulatokkal rángatta ruházatának egyes darabjait. A kék posztóból készült felöltőkabát és feszes magyar nadrág, a kalotaszegi mintázatokkal kidolgozott csizma ott állottak a keze ügyében, csak utánuk kellett nyúlnia. Odakészítette őket a „Kisöcskös", Léta Pálnak, a céhmesternek s a ház urának a kisunokája. Mindez tehát a kolozsvári magyar ötvöscéh hatalmas mesterének a házában történt, a Házsongrád első utcájában, sárga, büszke és magas tornácos házban, hátul, a veteményeskertre néző eldugott legényszobában.

Itt hálatta Léta Pál azokat a legényeket, akiket ügyességükért és tisztességtudásukért különösképpen megkedvelt, s akiket állandó munkára magánál tartott. Most három legény volt a szoba lakója. Módos, széles ágyakban a másik kettő még heverészve nézte Téglás Gábor serény öltözködését. A Kisöcskös durcás ábrázattal, ásítva állott a mosdótál előtt, amelybe éppen most hozott hideg vizet kintről. A fiúcska széles arcú, barna képű székely fickó volt, akinek abból, hogy ő a céhmester unokája, nemhogy előnye, hanem ellenkezőleg, hátránya származott. Léta uram magához hasonló munkás polgárt akart nevelni belőle, s a legényeknek megparancsolta, hogy a gyereket engedelmességre szoktassák. Ezek persze ennél az eljárásnál szívesen használták a saját süldő éveik emlékei közül előbukkanó fenyítő módozatokat.

— Hová sietsz, Gábor? Most ütött fél ötöt! Mért nem nyughatsz? — kérdezte az egyik heverésző, egy barna képű,

kemény pofacsontjai és széles, erőszakos szája révén mord arckifejezésű legény. Ezt Barabásnak hívták, s az apja híres verekedő határőrkatona volt.

— Ha sietek, a te dolgodban is teszem! Ha majd szüksége jön, úgyis megtudod! — felelte Téglás Gábor tettetett kedvetlenséggel, és széles, mezítlen talpaival szaporán lépkedett a padlón. Eközben egyszer jelentősen hunyorított Barabásra.

A másik legény, egy vékony arcú, szőke hajú és szaporán pislogó szász emberke mekegve nevetett ki a hatalmas dunnahegy alól.

— Hová törődöl, Gábor? — mondotta rossz magyarságú beszéddel. — Hová sietsz szaladva? Vénasszony még nem karatyol, most fél ütöt ötüt... vagy ötöt ötüt... A nyelvetek megszakad, míg kimondod!

Mindnyájan nevettek rajta, Gábor is elmosolyodott. A „vénasszony" alatt a tiszteletlenkedő Léta Pál uram feleségét értette, tüzes beszédű, szapora mozgású vastag hatalmat, aki a céhmester házigazdai méltóságát is minden pillanatban kétségessé tette, s akitől a legényszoba lakói is nagyon rettegtek. Léta Pálné asszonyom öt órakor kelvén, a háztartás gondjait kormányzó hangjával nemcsak a libákat, disznókat, cselédeket és a két mindenesszolgát űzte az udvaron gyors munkára, hanem az álmot is a legényszoba fél hatkor kelő lakóinak a szeméből messzi tájra. Hat órakor kellett munkába állniok, fél hatkor elég lett volna felébredniök. Az elvesztett félórát mindennél inkább és mindennél többször írták a vastag hatalmasságot terhelő cselekedetek közé.

— Vénasszony még nem karatyol — ismételte Tóbi, a kis szász legény. Mekegő nevetéssel élvezte a ritkán megengedhető tiszteletlenséget.

Gábor ránézett a Kisöcskösre, aki fénylő orral nevetett össze a szásszal. Inkább a nevelés eredményeit féltő megszokott gondból, mint haragból kiáltott rá a kisfiúra:

— Mit vigyorogsz?! A nadrágomat!

Kisöcskös visszaszippantotta az orrát, és megrettenve ugrott a legény nadrágjáért. Gábor magára rántotta a ru-

hát, s ez nagy reccsenéssel szaladt föl a jobb combjára.

Káromkodva rángatta vissza, le magáról és bámulva nézte. Lábának hatalmas mutatóujján sárgálló vastag körme szakította fel, mint hegyes dárda, a nadrág nyűttes posztóját.

— Mit bámulesz?! Vágd le Gábor úr körmit! — kiáltott fojtott nevetéssel Kisöcskösre Barabás is.

A kisfiú kapkodva ijedezett az asztalon heverő hosszú bicska után. A szász legény mekegve biztatta:

— Vagjal, vagjal, Mózeska! Olyan küröm az, mint a kés pengéje. Vagjal el, csinaltassal nyél neki, s aztán eheted vele a szalonnádat!

— Takarodj! — ordított megint Téglás Gábor, félig nevetve, a bicskával közeledő fiúcskára. — Még utóbb tényleg ráállsz, hogy levágd a körmeimet a lábamról. Nem szégyenled magadat?!

Gúnyosan, kórusban nevettek, ahogyan csak komisz felnőttek tudnak kisgyerekek kárára. Mózeska megreszkető szájjal nyelte le a minden goromba szónál mélyebbre vágó sértést.

— Add ide most már az ünneplőmet! — mordult megint Gábor. — Mit vegyek fel, ha ez a szitakötőszárnya elszakadt?! Három hónapig dolgoztam benne! A mi gazdánk tudja, hogy hol lehet olcsón vásárolni!

Mózeska ezalatt kivette az almáriumból az ünneplő nadrágot, és odaadta a legénynek. Makulátlan, fényes kék posztóján szép díszeket vetett a rávarrott fekete zsinór.

Gábor magára rántotta, a többiek várakozva hallgattak, és figyelve nézték. Az öltözködő legény egy pillanatig gondolkozott. Odament az almáriumhoz, és kivette az ünneplő kabátját is. Magára vette, és kifeszülve, hatalmas tagokkal lépett a tükör elé. Rendbe hozta fekete haját, amely fényesen szénlett hosszú nemzedékek gondolatainak, terveket koholó vágyainak és szerelmeinek esztergályozó kése alatt gyönyörűvé formált koponyáján. Telt húsú, szépre szabott arca nem volt kerek. Vonalak, alkalmas gödrök, erős áll és merész orr adtak feltűnő külsőt neki. Kicsit elbújt, benn ülő barna szeme csak figyelem után

mutatta meg az embereknek a maga jellegzetességeit. Hosszú idők óta küzdő, vére tisztaságára félve vigyázó és sorsűzött élete folyamán ravaszságra is kényszerült nemzedékeknek ugyanaz az összetett és öntudatlan gondoskodása formálta ki ezt e sehol a világon nem található szemet is, mint amelyik a pompás koponyát.

— Ha kérdik, ne tudjátok, hogy hová mentem! — lépett az ajtó felé Gábor. Barabás mondani akarta, hogy hát tudjuk-e, de ebben a pillanatban kinn, közelről, óraütés zengett ötöt, s nyomban rá a Léta Pálné gazdasszonyom hangja hasított bele a hajnalba:

— Hát azt az ártányt még mindig nem engedted ki, te Isten állatja?!

A legényszoba lakói egymásra pillantottak. Az ablak alatt szaladó cselédlábak zaja hallatszott, utánuk harsány hangjával döngve jött a termetes hatalmasság.

Gábor megvárta, míg hátratávolodik a kert felé. Intett Barabásnak, és kilépett az ajtón.

— Hová megy ez? — kérdezte morcos ásítással a szász emberke. Meleg pillantást vetett Gábor után, akit hitvány testbe búját vidám tücsökéhez hasonló lelke úgy szeretett, mint valami legyőzhetetlen, példásan szép óriást.

Barabás intett neki, hogy hallgasson. Előbb Mózeskát hívta magához.

— Fiam, te nem tudsz semmiről! Értetted? Azt a rossz nadrágot dugd el már, mert pofon váglak! — mondotta jelentős hangsúllyal.

A kisfiú bólintott, az almárium aljába dugta a nadrágot, és kiment a szobából.

— Te pedig, fiam, aludj még egy fél órát! Majd megtudsz mindent akkor, ha a te dolgod lesz! — mondotta Barabás a szásznak, és a fal felé fordult.

— Ugyanezt mondta előbb Gábor neked! — ingerkedett az emberke. — Te se tudsz semmit!

— Ne törődj vele! Az én dolgom, hogy tudom-e, vagy sem! — morgott Barabás, és nagy darab testét odébb dobta a megreccsenő ágyon.

Fél hatkor kemény férfihang ugratta ki ágyából Tóbit, a szász legényt és Barabást, a kolozsvári magyar ötvösök öklét. Barabás hatalmasra szabott teste méretekben a vezérkedő Téglás Gáborénak volt a párja, csakhogy míg annak nyulánk tagú, hosszú izmú alkata szüntelenül ugrásra feszült leopárdhoz tartott rokonságot, addig Barabás oszlopos mozgásával nagy barnamedvére emlékeztetett.

Mózeska hideg vizet hordott a kútból a mosdáshoz. A szász emberke nagy zajjal pocskolt a vízben, Barabás végigöntötte magát, és sietve megtörülközött.

Alacsony testet koronázó, szakállas fej szólt be a kitárt ablakon. Léta Pál uram, atyamester s az ötvösművészet nagy hírű művelője volt a szakállas fej tulajdonosa.

— Barabás fiam — mondotta mély, rekedtes basszus hangon —, egyik kocsi már megérkezett Tordáról, gyere leszedni róla a ládánkat!

Barabás összetett csizmasarokkal hallgatta végig gazdája parancsát, és ingujjban sietett teljesíteni. A tágas udvar elején, a kitárt kapun két hatalmas ló által vontatott fedeles kocsi kanyarodott befelé. Két németes ruhájú ember ugrott le róla, és erőlködve nyúlkáltak a kocsiborító alá.

— Várjatok, fiaim, ti kevés paszulyt ettetek ahhoz! — mondotta a céhmester a németeknek. — Majd Barabás leemeli nektek.

Barabás ölre kapta a pántozott ládát, s a műhelyszoba felé cipelte. Vastag izmai kidagadtak, s mint a keményre fújt halhólyag, olyan volt a két karja.

Mindnyájan utánamentek. A két tordai szász tisztelettel engedte előre a céhmestert, aki figyelmesen olvasta a tőlük kapott írást, szakállát simogatva vizsgálta végig a hosszú lajstromot.

Barabás a műhelyszobában vörösen állott a láda mellett. A két idegen pislogva jártatta a szemét a tágas szobában felhalmozott temérdek kincsen. A gerendás mennyezetű, háromablakos teremben a tárgyakon a felkelő nap sugarai táncoltak. Körben, polcokon, faragott faállványokon, nehéz

tölgyfa almárium tetején, sőt a mennyezet gerendázatán is nehéz kelyhek, arany és ezüst ivópoharak, kövekkel teleültetett födeles serlegek, kupák, alakokkal benépesített tálcák és tányérok voltak felhalmozva kész vagy félig kész állapotban. Egy külön állványon, templomi szerek között, kincseket sugárzó s a ráeső napfényben szikrázó oltári szentség mellett, apróbb-nagyobb talpas keresztek állottak. Csodálatos feszület s a falra függesztett ezüst szenteltvíztartók alatt egy különböző fémekből készult, domború képekkel díszített szekrénykén akadt meg a két szász szeme. A szekrényke tetején heverő női alak hatalmas kulcsot tartott a kezében, s a kulcsot akkora művészet látta el különös cifrázatokkal, hogy a két idegen leesett állal lépett közelebb hozzá.

Léta Pál még mindig az írást nézegette. Most szeme szögletéből összepillantott Barabással, és elégedetten köhintett.

Apró üllők, fogókkal, kalapácsokkal és vésőkkel telerakott munkaasztalok között egy rézpántos ládához lépett. A szoba nehéz levegőjét, amelyben még a tegnap késő esti munka nehéz illatai, pörkölődő és melegre kalapácsolt fémek és megpuhított szurok szaga keveredett finom olaj, por és emberi kigőzölgések szagával, a céhmester gyors mozgása örvénylő forgásba hozta. A verejtékkel gyűjtött és lázas kezekkel megdolgozott nemesfémek tömege a két idegent láthatatlan nyomással szegezte a helyére. A tömzsi céhmester s a behemót Barabás úgy tettek-vettek itt, mint két sziklagörgető, biztos óriás.

A rézpántos ládáról egy csákányhoz hasonló, karnyi hosszú nyéllel ellátott díszkalapácsot emelt föl a céhmester. A kalapács angyali fejekkel volt kiverve, a nyele ököl nagyságú gombban végződött, nemes cirádáiban arany, ezüst és pompás drágakövek ölelkeztek egymással. Léta Pál rövidet nevetett, és felmutatta a kalapácsot:

— Ezt meg a Fejedelem őnagysága születésnapjára készítette valaki!

Előresuhintott a csákánnyal, és megint nevetett. A két

szász, aki most egy asztal tetejére zsúfolt vésett és zománcozott násfákat, egy karcsú hattyúra emlékeztető ezüst ámpolnát, gyönyörű mívű láncokat, tenyérnyi széles karperecet s egy csodálatos díszkardot bámult, ijedten pislogott a csákánnyal hadonászó céhmesterre. A magasabbik, egy forrázott nyakú, sápadt ember, gyorsan helyeselt:

— A Fejedelem őnagyságának?! Szép, szép! Igazán!

Ránézett a másikra, egy alacsonyabb, jól táplált emberkére, s a tekintetével ezt mondotta: Látod, az igazi nagyurak ide hordják az igazi nagy munkákat!

Léta Pál kinyitotta a pántos ládát, s egy másik írást vett ki belőle. Összehasonlította azzal, amelyiket a kezében tartott, és rászólt Barabásra:

— Szedd ki, fiam, sorba a csomagokat, és mindig mondd, hogy mit veszel a kezedbe!

A két szász segített kinyitni a ládát, és Barabás kirakta a tartalmát. Különlegesen összekötött csomagokban nehéz bronzkockák, hártyavékonyságú és különböző nagyságú fémlemezek, drágaköveket rejtő apró dobozok és néhány szerszám: csepp fejű, hosszú nyelű kalapácsok és egy nagyobb préselő szerkezet volt benne. Wohlgemuth Hans tordai polgár látta el nyersanyaggal a Léta Pál nagyszerű műhelyét.

Barabás elősorolta a csomagokat, s egy asztalon szép sorban elhelyezte őket. A szőttes vásznat, amellyel a láda alja ki volt bélelve, kiemelte, és odébb hajította. Alatta, a láda fenekén ekkor egy kisalakú, vastag levelet pillantott meg. Benyúlt érette, de az alacsony szász ijedten kapott a keze után. Annyi ideje mégis volt Barabásnak, hogy elolvassa a levél címzését: Weiszmüller Zakariás.

A kolozsvári szász ötvöscéh atyamesterének volt ez a neve. A szász olyan fürgén ragadta ki a levelet a kezéből, hogy Léta Pál is felfigyelt az írásaiból. Elgondolkozott hangon kérdezte:

— Mi az? Mit dulakodtok?

— Semmi, semmi! — hadarta a szász. — Egy levél a fejedelemségi pénzverőnek!

Léta Pál tovább nem figyelt oda, az érkezett drágaságok árát számolta, s ez mindennél nagyobb gondot okozó feladat volt neki.

Barabás kutatva nézte a továbbkullogó szász embert. Gyors gondolatokkal érte utol. „Hazudtál, atyafi! A levél Weiszmüller atyamesternek szól. Vajon mért hazudtál? Megismertem a gazdád kezeírását is. Tehát Wohlgemuth írt a mi Weismüllerünknek!"

Így fűzte egymásba a gondolatait, de hangosan nem szólt semmit.

— Rendben van! — mondotta most Léta Pál a hajlongó két embernek. — Barabás, vezesd őket az étkezőszobába! Költsétek el, amit ott találtok!

Barabás is meghajolt, és elvezette a szászokat. Leült velük egy párolgó bivaly- és tehéntejes lábasokkal, paprikás szalonnával, füstölt hússal, juhsajttal és köményes pálinkával megrakott asztalhoz. Szótlanul ettek. Kisvártatva Barabás felállott, és így szólt:

— Csak egyenek, sokat és jóízűen. Gazduram azt szereti, ha a vendég nálunk nagyot fal! Nekem egy makulányit ki kell mennem.

Hátraszaladt az udvaron. A céhmestert ott találta a hízók ólja előtt. Eléje állott:

— Gazduram, megkövetem egy szóra!...

— Mit akarsz? Gyorsan!

— Gazduram! Ugye, azt mondta, gazduram, Wohlgemuthnak, mikor legutóbb itt járt őkelme, hogy csak akkor vásárol tovább is tőle, ha Kolozsvárt csak egyedül nekünk, Borz Gergely uramnak és Strausz Mátyás uramnak szállítja a dolgait?!

Léta Pál csodálkozva dörgött Barabásra:

— Mi gondod neked ezzel? Mit akarsz ezzel, no nézze meg az ember?!

— Úgy volt-e, gazduram, vagy tévedek?!

— Hallod-e, menj munkádra, míg jódolgod van! Úgy volt, s menj munkádra, s ne ártsd semmi ilyen dologba magadat. Elég bajom van veletek!

— Akkor jól van. Megkövetem gazduramat még egy szóra! Weiszmüller uramra mit mondott Wohlgemuth, mikor legutóbb itt járt?!

Léta Pál dühöset kacagott. Megrúgta a disznóól oldalát, és már komollyá vált haraggal dörögte:

— Hordd el magad, azt mondom! Hogy merészelsz engem számadoltatni?!

— De... gazduram!...

— Hord el magad! Ilyet se hallottam még! Hol marad a tisztesség, a szerénység, a fegyelem?! Utóbb látom, hogy én sem bírok már veletek! Majd adok én nektek mással törődni, mint a munkával! Takarodj, és dolgozz! A többiek már mind munkába állottak! Neked tán privilégiumod van a naplopásra?! Kitöröm a nyakadat!

Barabás szólt még valamit, de a céhmester feléje indulva kiáltott rá. Erre jobbnak látta tényleg elpárologni.

Pár lépés után mégis megállott.

— Nagyon fontos... — mondotta makacsan, és megvillanó szemmel nézett a céhmester szemébe. Léta Pál hirtelen meleget érzett a makacskodó nagy fiú iránt. Megcsóválta a fejét, és önmaga előtt szégyenkezve állott meg. Gyorsan vetette oda a mosolygó legénynek:

— Azt mondta Wohlgemuth, mikor legutóbb itt járt, hogy szakadjon ki a nyelve, ha Weiszmüllerhez hozzászól ebben az életben, és törjön le a keze, ha egy sort is ír neki valaha. Mert ő csak becsületes emberekkel áll szóba, azt mondotta!... No, most hordd el magad! Jaj, szaladj, mert ha most elkaplak, véged!

Nagyot fújt, és komolyan haragra gerjedt. Ő maga feledkezett meg a tisztesség követelményéről, amikor a szász mesterre beszélt ez előtt a legény előtt. Most tényleg meg tudta volna ütni, amiért az őszinteségnek ezeket a szavait kierőszakolta tőle.

Barabás ekkor már előrefutott az udvaron. Kilesett a kapun, s látta, hogy a két szász az utcán megy, az utca másik oldalán. Hátrapillantott, s egy óvatlan pillanatban utánuk ugrott.

Léta Pál felingerlődve jött előre az udvaron. Döngő léptekkel lépett a műhelyszobába, ahol tíz legény már serényen hajolt a csengő-bongó ércmunkák fölé.

A mester beléptekor a legények abbahagyták a munkát, és egyszerre állottak fel, mint ahogy az iskolásgyerekek szoktak. Összetett kézzel, lehajtott fővel várták a reggeli áldást. Léta Pál megállott a nagy asztal fejénél, két keze pillanatig egy lapos alakú, fényes üllőn nyugodott, szemeit elgondolkozó nézéssel a legényeken jártatta.

Mózeska, az unokája, lépett be az ajtón. A tiszteletteljes, nagy csöndtől meglepetve torpant meg, és vissza akart lépni, de Léta Pál már észrevette:

— Gyere csak, gyere! Itt a helyed!

— Nánnyó tököt apróztat velem a hízóknak! — hebegte a kisfiú.

— Itt maradj! Majd én megmondom nánnyódnak, hogy a tökaprózástól még nem lett ötvöslegény senki!

Saját szavai a szükséges irányba terelték a céhmester figyelmét. Felborzolt rosszkedvét félreküldve, megszokott mély papi hangján szólott:

— Imádkozzunk!

Előremondta, s a legények utána zúgták:

„Atyánk, ki munkához adtál két jó kezet,
Add, hogy egyformán szerencsés légyen
A reggeli kezdés s az estéli végezet!"

Gyorsan leültek, és kopácsolva folytatták munkáikat, Léta Pál áhítatát is meredek irányban vágta el a gonosz szellem, aki az ima elhangzása után megint előmerészkedett, és belülről ingerelte a céhmestert. Végigjárta a munka fölé hajolt legények sorát, és zsörtölődve nyilvánította véleményét:

— Mozogj, Kelemen! Az a lemez nem hajlik magától, valahogy azt ne gondold! Ne csikorgasd azt a reszelőt, Vince! Úgy dolgoztok, mint egy kéthetes tanuló gyerek... Így fogd meg ni, így ni, látod?! Ne járjon haszontalanságokon az eszetek! Rendet követelek! Aki máskor egy perc-

cel hat óra után ül le az asztalhoz, annak a neve után megjegyzést írok a legénykönyvébe, és fel is út, le is út, küldöm tovább! Csak híztok, dagadtok, mint az ünnepi pánkó, de magatoktól, saját erőtökből egyetlen szép munkát el nem végeztek!

Így pattogott tanító, mély hangján a céhmester. Hevenyében odavetett mondatain meglátszott, hogy máson jár az esze, mint amiket kiszól. Azt számolgatta magában, hogy az újonnan érkezett anyagok mikorra és hányszorosan fogják nagy értékük bő kamatjait meghozni.

Most elakadt a Léta uram mély hangja s vele együtt messzejáró gondolata. Feleszmélve kiáltotta:

— Hát ezek hol vannak?

A Téglás Gábor s a Barabás közös kis asztala mellett senki sem ült. Céhmester uram csak most vette ezt észre, pedig a legények emiatt hajtották már belépése óta olyan mélyre munkájukat figyelő fejüket.

Előregörnyedve, fújva és libegő szakállát markolva számolta meg őket. Tíz! Kettő csakugyan hiányzik! Mintha eddig nem akart volna hinni a szemének, s csak most, a számok világos figyelmeztetése révén ébredt volna a dolog merészségének a tudatára.

— Alávalók! — dörögte kiengedett dörgéssel. — Fegyelemsértő merészek! Visszaéltek a jóságommal! Gúnyt űztök belőlem! Kitiltatom, megszégyeníttetem őket! Megfosztatom az ipartól őket! Száz éve senki sem merészelte ezt megtenni! Az én házamban történik ez meg, az én tisztes, becsületes, munkás házamban. Én dicsekedtem eddig a legényeimmel! Én állítottam példát! Ha van az égben Isten, most lesújt benneteket! Kelemen!

A szólított felugrott, és katonásan kifeszülve nézett a céhmester szemébe.

— Kelemen! Mondd meg, hogy tudomásod szerint hol van a két távollevő?!

Kelemen, egy piros képű, együgyű tekintetekkel pislogó legény, zavartan járatta az állát, mintha rágna valamit. Munka közben is így mozogtak az állkapcsai, de különösen

így, ha valaki hozzászólt, és ő nehéz beszédjével válaszolni készült.

— Ne kérőddz, hanem mondd meg, hogy mit tudsz a két hiányzó távolmaradásának az okáról?! — harsogta Léta uram.

A legény végtére kinyögte:

— Se... semmit! Én semmit, gazd... gazduram, mert az én apám bejön a vásárra!

Léta Pál értette a legényt, aki félig mondta a gondolatait. A nagyvásárra jön az apja, s vele szeretne lenni egész nap, tehát jól akar és tud viselkedni, hogy engedelmet érdemeljen ki erre. Léta uram gúnyosan nevetett, s úgy válaszolta:

— Semmit?! No megállj! Fogsz te még folyékonyabban s értelmesebben is beszélni! Majd ha könyörögni kell! Sóvágó György!

A szólított felugrott, az előbbi jelenet megismétlődött. A második, a harmadik s végig mind a tíz legény egy és ugyanazt felelte.

Léta uram toporzékolva szaladgált a szobában. Szidalmakat bőven termő hangja gyakran bizonytalanná vált, s ilyenkor meghalkulva, recsegősen törtek elő a szavak a szakálla tövéből. A legények behúzott nyakkal, serényen dolgoztak. Máskor finoman tapintó, vastag ujjaik most duzzadtan, ügyetlenül nyúltak a tárgyakhoz.

— Ezt, ezt érdemeltem tőletek! — kiabálta Léta uram. — Ez a becsület?!... Erre neveltünk benneteket?! Nem becsületes mester tisztességes legényei, hanem olyanok vagytok, mint a csiki rablóbanda! Összedugott fejjel már napok óta fújjátok a követ. Ha becsülettel, nyíltan kérdez az ember benneteket, úgy feleltek, mint a gyehenna tüzén is javíthatatlan ördögi lélek!... No jó!... Jó! Hát jó! Majd én is tudom, hogy mit csináljak!... A konspirálásnak mindig volt orvossága!... A kelevényre mindig akadt kivágó bicska!... A hólyagot még soha se volt valami nagy dolog kiszúrni!... És akit véletlenül a dögvész fogott meg, azt törvény szerint ki is szokták tenni a setét erdőbe, ki az emberek közül, be a vadállatok közé!

Ez utolsó szavakkal otthagyta a műhelyszobát. Kilépett a tornácra, ott megállott, és várakozva állott egy darabig. A szászok fedeles kocsiját nézte, a marhaól tetejét vizsgálgatta, az erősödő napba pillantott hunyorgó szemmel.

Ez a két bitang feltétlenül a napok óta lappangó ügyben szaladgál. Még valami bajt készítenek a szerencsétlen fejükre! — ezt mondotta magában több aggodalommal és a két derék fiút féltő érzéssel, mint haraggal.

Végiglépdelt a deszkapados folyosón, s az étkező szobába tartott. Sok vihart kiállott bölcsességgel azt tartotta, hogy a veszedelemmel elég akkor megbirkózni, ha már tényleg megérkezett, és itt van. Előre nem szabad túl sokat meditálni miatta.

Az étkezőszobában a rendbe hozott nagy asztal végén, fehér asztalterítőn füstölt hús, kolbász és köményes pálinka várta. Egyelőre ezekkel birkózott. Mózeska, a Kisöcskös s az unoka ott állott a széke mögött, hogy bármely percben teljesíteni ugorjék nagyapja parancsát.

3

Téglás Gábor ezalatt a város szélén járkált. Meredek utcaközön ment le a kertek alá, meg-mogbotolva az esőmosta keréknyomokban s az ágaskodó kődarabokban. Elgondolkozó fejjel ment, nem tudott a lába alá ügyelni.

Dombnak szaladt gyümölcsös alján sokáig várakozott. A kert elején fehérlő, a felső utcára néző alacsony és hosszú házon jártatta a tekintetét. Ez a ház Káposztás Józsefé, egy szerény módú csizmadiamesteré volt. A tornácon, röpdöső galambok között, egyszer egy sötét ruhás, alacsony vénasszony, máskor egy siető béreslegény, végül nyakig érő munkakötényben maga Káposztás uram mutatkozott. Csak az nem jött még, akit Téglás Gábor türelmetlenül várt. Kis darabon föl s alá rótta a kert alját. Elnézett távolabb is, ahol, egy sötétzöld lucernáson s egy világossárga kukoricáson túl, ritkás füzek között a Szamos sietett messzi útjára.

Gábor a nap állásából megállapította az időt. Legfeljebb egy fertályórát szánt még a várakozásra. Nyugodtan verdeste csizmája szárát egy vékony fűzfavesszővel. Egy óriási hangyaboly tanulmányozásával volt elfoglalva, amikor a kert kapuján észrevétlenül lépett ki Ágneska, a Káposztás uram leánya. Két karján két vizeskorsót, fekete szemében huncut kíváncsiságot hozott. Lopakodó lábakkal került a legény mögé, akit a ház tornácáról vett már észre éles szemmel, de akinek nem akarta megmutatni, hogy már előbb látta.

— Jaj, mit csinál itt?! Maga az, Gábor?! — kiáltotta ügyesen eltalált hangon. Barna kis arca enyhén pirult el a hazugságon. Kivágott mellénykéje könnyedén feszült meg a keblén, amikor a legény hátrafordult.

Gábor jót nevetett, és merészen mondta:

— Mintha bizony nem láttál volna az ámbitusról!

— Én?! — szörnyülködött a kislány. — Én igazán mondom, hogy nem láttam. Édesanyám küldött a Szamosra!

— Küldött a szösz! Meleged van, mint nekem, s azért jöttél ki! — nevetett szemtelen büszkeséggel a legény, és meglibegtette, szellőt hajtva magára, kigombolt mellényét.

— Hagyjon! Megyek! — sziszegte sértődötten a kislány, és megindult az ösvényen. Ó a szemtelenje! Hogy tudja már, hogy mennyire szereti! Odavan érte, azt tudja már! El van bizakodva magától, a nagy biztos erejétől, a szemtelen legénye! Olyan tokát eresztett arccal nézi őt, olyan falánk szemmel, merészen, mintha mindent tudna róla! Mintha az övé volna már, az ő tulajdona volna, s azt tehetne vele, amit a kedve tart!

— Tudja meg, hogy nem láttam, s nem láttam! — ismételte sértődötten, és megindult a lucernás felé.

— Mintha bizony leesne a korona a fejedről, ha egyszer utánam jönnél! — mondta a legény.

— Kend után? Psz! Sokat képzel magáról! Ki megy kend után? Én-e?! Psz! A kancsó víz nekem fontosabb, az után elmegyek, de nem kend után! — csipegte a kislány, mint valami haragos kis madár.

Gábor ingerkedve mozgatta a fejét, úgy utánozta a kislány haragos berzenkedését. Ravaszkodva szólalt meg:

— Pedig akad olyan is elég, aki utánam jön!

Ágneska kis keble most már nem a legény látásától, hanem a haragtól remegett meg. Ó a szemérmetlenje, orcátlanja, minden emberi vonásból kivetkezettje, még maga emlegeti, amit annyiszor kell úgyis hallania s annyiszor eltűrnie. Még maga hozza fel ide, a kettejük beszédje közé a könnyű szerelmű, legény után kapkodó menyecskéket, Talpas utcai lányokat, talán még a kocsmai szolgálókat is! Nincs az ilyennek lelke, becsülete, szíve!

Lecsapta a két korsót a földre, és úgy sziszegte:

— Miiit! Ki jön kend után?! Jóféle ugrabugra condrák mennek kend után?! Igeeen? Psz! Hát csak menjenek! Legalább van olyan is, aki kend után mászkál! Psz! Akkor nálam rossz helyen keresgél! Mer nekem van még arcom, mer nekem van még pofám, mer én... mer én...

Sírva fakadt. Telt két kis karját a szeme elé kapta, a vállai megrándultak, elzokogta magát a szegény kis sértett madár.

Gábor egy pillanatig kedvtelve nézte. A kislány szeme elé fogott köténykéje mögül rálesett, és meglátta a legény elégedett arcát. Ettől még jobban nekikeseredett. Hogy ez a bivalymozgató testű, erős ember még élvezi is az ő gyenge kis teste-lelke bánatát! Bőséges záporban, csukladozva engedte szabadon könnyei patakját.

Gábor mellében meleg érzés mozdult. Erős két karja, amelyekkel nem volt rest megölelni bárki fehérnépet, aki csak alkalmat nyújtott erre, most magától indult a kislány felé. A könnyű csókok minden rengetegén keresztül ő mégiscsak e felé a pityergő, mozgó mellénykéjű, barna kislány felé vándorolt. Egyszer-egyszer, ha komoly munka, cimborás szórakozások vagy utánanyúló könnyű asszonyok miatt néhány napra el is felejtkezett róla, ilyenkor, mikor megint csak utánajött — mert bizonyos, hogy ő és senki más jött ide a kertek alá, bízva a véletlen találkozásban —, mikor látni akarta, mikor meleg testtel sietett feléje, ilyenkor

mindig világosan érezte, hogy csak ezt, csak ezt a kis fuldokló bogarat szereti ő igazán!

Átfogta a kislányt, és odahúzta a kerítéshez, ahol nem állottak mindenki szeme előtt olyan szabadon.

— Ne sírj, Ágika! Hát mért sírsz?! Mit mondottam, amiért úgy nekieredtél?!

— Azt mond... mondotta, hogy vannak elegen, akik kend ut... után mászkálnaaak!

— Én-e?! Hej, hogy én ezt mondottam? Hát hová tetted te a hallókádat? Már bizony én ilyet nem mondottam! Hallod-e? Nem mondottam!!

— Hát miiit?! Mit, ha nem ezt?!

— Azt mondtam, igen, azt mondtam, tudod, no most egész bizonyos, hogy azt mondtam, hogy bezzeg volnának elegen, akik, ha én akarnám, hát utánam is eljönnének! Nem restellnének utánam eljönni! No nem ezt mondtam?! Mondd, no mered azt mondani, hogy nem így mondottam?! Még úgy mondtam, hogy „bezzeg, ha én akarnám!" Egészen úgy mondottam, hogy bezzeg!... És hát ha akarnám. De akarom-e én?! Akarja a Prikulics, de nem én! Mert hát kit szeretek én? No kit? Bezzeg, ha mást kérdeznék, az mindjárt megfelelne! No látod, ilyenformán mondottam az előbb is, hogy bezzeg! Felelsz-e, Ági?! Kinyitod-e végre ezt a piros, édes, befogott kis csőrödet?! Hallod-e? Felelsz-e?!

A kislány felemelte elkábított s a kábulattól ragyogó tekintetét:

— Hát engem... engemet?!

— Még kérdezed is?! Ide hallgass! Tudod, ha én erre a kőre ni (megrúgta a lábánál heverő követ), vagy erre a deszkára ni (megrázta a palánk deszkáját), vagy akármire, arra a körtefára, vagy arra a kukoricaszárra azt mondom, hogy szeretem, akkor az úgy van. Mert én csak arra mondom, akit szeretek is! Én ki nem ejtem azt a számon másképpen! Nekem udvarolhat, teheti a szépet akárki, menyecske vagy csaposlány, tőlem azt még egy se hallotta! És ha én arra a körtefára ott azt mondom, hogy szeretlek, körtefa, akkor azt az a körtefa köteles nekem elhinni!

Mert én ki nem engedem azt a számon, csak ha úgy van! És az, akinek én mondom, mondjuk, az a körtefa, el is fogja hinni nekem, ha azt mondom! Csak te, te vagy olyan...!

A kislány, mint aki a napba nézett, nem látott már semmit. Odahajtotta a fejét, odaengedte a lelkét, odabújtatta gyámoltalan egész kis önmagát ennek az erős, nagybeszédű embernek. Gáborból jött a szó, mint a tiszteletes úrból virágvasárnap. Ágneska magában nevetett, melegen, szerelemmel mosolygott a huncuton, aki úgy tudja ámítani, bolondítani és vezetni őt. De jó volt mégis hallgatni az ördög csinálta beszédet, ennek a drága bitangnak a mákonyos, álmosító hencegését.

— No látod! — mondotta elégedetten Gábor, mikor a kislány meleg arca már ott lélegzett az övén. — No látod, hogy milyen butácska vagy te! Nem várod meg az okos szó végét!

Elengedte a kislányt, aki a boldogságtól most egészen boldogtalan volt. Felvette a két korsót a földről, meg letette, vidáman nevetett, és könnytől lett homályos a szeme egyszerre.

Gábor igazította el a kábult kis teremtést:

— Menj most le a vízre, Ágika! Nekem odébb van dolgom. Este itt várlak megint, harangszó után!

Ágneska észbe kapva szaladt a lucernáson át a folyó felé. Pillanat alatt tűnt el a kukoricás mögött a legény szemei elől.

Ez most türelmetlenül tekingetett szét, és megindult a kocsiúton.

4

Ahol az út élesen kanyarodott a város felé, a hajlásban egy darabig gondolkodva állott meg. Indulni akart, amikor látja, hogy Ágneska futva jön a Szamos felől a kukoricás mellett, át a lóherésen. Lihegve ér hozzá, és kapkodva ijedezik előtte:

— Gábor, mit csinálnak maguk? Ott lenn a parton Barabás ül egy idegen ember mellett, együtt isznak egy cserépkorsóból. Szólni akartam Barabáshoz, de ő elintett magától!

Gábor kíváncsian indul a folyó felé. A kislányt, aki még mindig ott lelkendezett mellette, most nem méltatta túl sok figyelemre. Pedig az ugyancsak szóhoz kapott:

— Ünneplő ruhában!... Rendes munkanapon! Már előbb is csudálkoztam! Most meg Barabás iszik a Szamos-parton! Ki lehet az vele?! Mi történik itt?... Istenem, mi kezdődik ma, rosszat sejtek! Mert nincs is soha nyugovásuk! Édes Gábor, vigyázzon magára, nagyon szépen kérem kendet, vigyázzon, mert az ilyen rosszul szokott végződni! Ugye, előre megmondtam akkor is, mikor a püspök látogatásakor holtra verték szegény Kóródy Jánoskát!... Akkor is megéreztem előre, hogy kend is ott van!

— Ne duruzsolj annyit! — szólt rá Gábor. — Légy csendben, itt vagyunk!

A folyó partján tényleg Barabás ült egy ismeretlen emberrel. Láthatólag sokat ittak már, mert egymást ölelgették, s az idegen Barabás fülébe zavart beszéddel motyogott. Barabás megint az idegen szájához dugta a cserépkorsót, és hosszasan tartotta ott. Az ismertlen ember nagyot ivott belőle, és eldőlt a földön.

Dulakodni kezdtek. Barabás először tréfásan hengerítette a földön a másikat, aztán erős karokkal fogta le. Az makrancos gyerek módjára énekelve dobálta magát a legény karjai között. Barabás erre elengedte, s az ember, mivel tovább is ott fetrengett magában, elgurult a folyó felé. A legény talpra ugorva kapott utána, megragadta a lábát, de már akkor az ember feje és felsőteste belecsobbant a vízbe.

Barabás hangosan nevetett. Hatalmas izmaival lábánál fogva emelte magasra a kapálózó embert, és néhányszor bemártotta a folyóba. Ijedt szortyogás kíséretében ivott bele az áldozat a vízbe. Néhány ilyen bemerítés után Barabás a partra dobta őt, mint egy vizes, nehéz zsákot. Elterülve maradt ott, se élve, se holtan.

Gábor s a kislány eddig zajtalanul figyelték a történteket. Barabás most felpillantott, és észrevette őket. Feléélénkülve ugrott feléjük:

— Rendben van! Gyerünk! Ide nézz, ezt szedtem el tőle!

Egy vastag levelet mutatott Gábornak:

— Ez a szász ma reggel jött Wohlgemuthtól, anyagot hozott gazduramnak. A ládája fenekén volt ez a levél, és nagyon megijedt, mikor én megláttam. Utánajöttem, s ez nagyon szereti a köményes pálinkát. A másik, aki vele volt, bement egy házba, én azalatt ezt elhívtam Bodor uramhoz. Beültünk a belső szobába, s fél óra alatt úgy dalolt, mint egy beteg borjú. Még vettem egy félkorsót hitelbe, és kihoztam ide vele. Itt legalább le tudom fektetni.

Feltépte a borítékot. Nevetve mondotta:

— Szászul van, de az én orrom nem csal!

Gábor zsebre dugta a levelet, és rászólt a megijedt kislányra:

— Ágika, te menj most haza! Imádkozz egy kicsit!

A kislány megint elpityeredett:

— Jaj, Gábor, nagyon félek! Vigyázzon magára! Mit csinálnak már megint!

— Már megint?!... Még csak most kezdünk mi csinálni valamit! No eredj!

Megcsókolta a kislányt. Ez készségesen nyújtotta feléje az orcáját, de aztán észre térve és halkan sikoltva futott el. Hiszen a csók a másik legény előtt történt! Reszkető lábbal futott haza, hogy minél előbb bebújhasson a szobácskájába, és imákat mondhasson ezért a veszélyeket kergető, kalandos legényért.

A két legény a meredek utcának sietett. Itt még másik kettő várta őket, s hozzájuk csatlakozva most már négyen szaladtak be a városba. Kipirult arcuk titkos izgalomtól lángolt. Tizet ütött, amikor az első olyan házhoz értek, ahol ötvösmester lakott. Dániel Mózes uram háza volt ez, s a fiatal mester két legénye, mivel gazdájuk nem volt a műhelyszobában, azonnal hozzájuk csatlakozott.

Hatan szaladtak tovább. Egy közeli utca sarkán pom-

pázott Keresztury Andrásnak, az ötvöscéh bejárómesterének a háza. Teglás Gábor megrázta a műhelyszoba ablakát, és intett a benn dolgozóknak.

Egyik legényét félretaszítva, maga Keresztury uram lépett az ablakhoz.

— Mit akartok? — kiáltotta. — Mi baj?!

Barabás szólni készült, de Gábor félrehúzta. Sürgetve kiáltotta vissza:

— A legényekre van szükségünk! Mindnek a templomkertbe kell jönnie!

Keresztury uram nem értette. Hátrafordult, és láthatólag a legényeivel beszélt. Kisvártatva egy nagy bajuszú, hadaró szavú, magas legény ugrott ki a kapun, és a falhoz lapulva sebesen mondta:

— Nem engedi őköt! Valamit meggyanított, s most faggatóra fogta Zoltánkát!

— Ugye, mondtam, hogy így nem sikerülhet?! — szólt Barabás. — Fogadd el a tanácsomat, Gábor!

Mindnyájan várakozva néztek Gáborra, aki olajos arcát törülgette. Bátor homlokán redőkbe futott a bőr, és vastag nyakát hátraszegve egy pillanatig gondolkozott.

— Valami ürügyet kell mondani! A többi mestertől sem tudnak a többiek sem csak úgy egyszerűen megszökni! — mondotta Keresztury uram nagy bajuszú legénye, aki kitartóan guggolt a fal mellett, és aggódó pillantásokat vetett a faragott kiskapura.

— Meg kell kiáltani a halottat! Már sokszor mondtam Gábornak. Azért nem egyezik bele, mert csalásnak mondja! — Barabás szólt így a többiekhez.

— Nincs idő! Siessünk! — izgultak a legények, s erre Gábor is megmozdult.

— No hát, kezd rá, Barabás! — kiáltotta, és továbbindult.

Barabás megrezegtette bikaerős, nagy hangját, és elnyújtott, templomi hangon énekelve kiáltotta:

„Kialudt a fáklyája valaki szegényneeek,
Jöjjetek, segítsünk nékie, legényeeek!"

Ezt nevezték halott-megkiáltásnak. Ha ugyanis a vándorló ötvöslegény betegen érkezett a városba, ami a sok barangolás közben nemegyszer megtörtént, akkor szokás szerint a céhmester fogadta fel látszólagos munkába, de természetesen nem állította a munkaasztal mellé, hanem elvezették egy öreg özvegyasszonykához, Tógyi Ábrisnéhoz. Tógyiné a város szélén lakott, gyámoltalan ötvösmester után maradt házikójában. Itt meleg anyai szívvel fogadta a beteget, befektette tornyos, tiszta ágyba, és addig gondozta, amíg erőhöz nem kapott. Az ő két legényfia is vándorló mesterlegény korában halt meg messzi idegenben, így a céhládából kijáró bőséges jutalom mellett anyai szeretetének minden ilyen alkalommal felújuló emlékei is arra késztették, hogy a beteget minden jóval ellássa. Később a városban dolgozó legényeket is Tógyinéhoz vitték, ha megbetegedtek, s különösen ha betegségük súlyosabbá vált. Gyakran megesett, hogy Tógyiné minden órában beállított a mesterasszonyhoz, akinél nagybeteg legény feküdt, s így siránkozott:

— No, hozzátok-e, lelkem?! Hozzátok már szegénykét, hagy pihenjen el nálam!

A mesternék ilyenkor jóakaratból is átvitték a beteget az öregasszonyhoz. Ha nem halt is meg az illető, de az odahordott sok jóból, aminek a tizedrészét se ette meg a meglátogatott, okosan tudott a szegény kis öregasszony gazdálkodni. Ehhez járult az ápolási jutalom, amit a céhláda fizetett. Ha pedig meghalt a legény, nem bírta tovább a földi sanyarúságot, külön virrasztó, sirató és temetéspénz járt Tógyinénak, s a torra hordott élelem bőséges fölöslege. Sokszor mondta Tógyiné a beteget ápoló mesternéknek:

— Ha egy kicsit mégis rosszabbodni talál, küldjétek, lelkem, hozzám! El ne mulasszátok! Még megteszi szegényke, hogy itt huny el! Jaj, nehogy addig engedjétek! Ha már a jóságos Isten nem akar kegyelmezni szegénykének, legalább nálam végezze be ezt a sok földi nyomorúságot! Nagy károm lenne nekem abból, ha nem így történne.

Akárhányszor megesett, hogy maga a beteg szólt ilyenkor közbe:

— Ne károgjék, Tógyiné! Akar az esett tehén meghalni, de nem én! Nézzék csak, kicsit többet ettem a töltött káposztából a kelleténél, s már itt károg felettem!

Benedek Tamásnéra meg azért haragudott meg engesztelhetetlen haraggal Tógyiné, mert az egyszer „magánál halatta meg az egyik szegény legénykét". S aztán megvolt a kár belőle a Tógyiné számára! Hogyne haragudna az olyan rossz szívű teremtésre, aki így nem tekinti a szegény ember nehéz életét, mint a rosszféle Benedek Tamásné.

Most hát Tógyinét használták fel az összeesküvők céljuk elérésére. A halott-megkiáltáskor ugyanis, amikor felhangzott az utcában, hogy:

„Kialudt a fáklyája valaki szegénynek,
Jöjjetek, segítsünk nékie, legények!"

az ötvöslegények nyomban lecsapták a munkát, és Tógyinéhoz szaladtak. Itt begyűltek az udvarra, egyikük imádkozott, egyet énekeltek, három választottat ott hagytak segédkezni, és hazamentek folytatni a munkát. Temetésig így tettek nyomban és melegében eleget az új gyásznak.

Keresztury uram csodálkozó arca jelent meg az ablaknál. Legényei, mind a heten, futva jöttek az utcára. Szaladva csatlakoztak a többiekhez, és csattogva porzott tova az egész csapat.

Itt is, ott is felhangzott az ötvösök lakta városrészben a fájdalmas kiáltás. A szaladók után utcára gyűlt fehérnépek, hangos férfiak küldték sokféle találgatásaikat. Sivalkodó gyerekhad követte őket, percek alatt minden élőlény tudomást vett a megkiáltásról. Helybeli legény ez időben nem feküdt Tógyinénál, de arra lehetett gondolni, hogy az éjjel vánszorgott tán be a szegény, s reggelre már meg is tért az Úrhoz. Az ilyen nem volt ugyan gyakori eset — bár öt év előtt az is megtörtént, hogy egy gombkötő legényt a város szélén találtak holtan a vásárosok —,

de az ember esendő teremtés, és élete lángjának egy ráfujintás elég, hogy füst nélkül kialudjék.

Léta Pál céhmester, mikor tíz otthon levő legénye a kiáltást hallva kirohant az utcára, csodálkozással és rossz sejtéssel ment ki utánuk a kapuba. Az utcán sokan kérdezték tőle, hogy ki volt a megboldogult, és ő, az ötvösök atyja, nem tudott felelni a kérdésekre.

— Nálam nem volt jelenteni Tógyiné, s én engedelmet nem adtam a megkiáltásra! — morogta. Szakállát turkálva állott egy darabig, s mikor egyik tovafutó legénycsoportban Téglás Gábort és Barabást is meglátta, még kényelmetlenebb érzések lepték meg. Ez a két ördög teremtménye is előkerült valahonnan, alighanem ebben a dologban tűntek el reggel a munkáról!

Keresztury uram s egy másik mestertárs jött most hozzá. Összetanácskozva követték a céhmestert a belső szobába. Léta Pál itt sietve vett magára rendes gúnyát, és olyan arccal beszélgetett a két mesterrel, mint aki mindenre el van készülve. A veszedelem — Léta Pál tudta, hogy az! — megérkezett: szembe kell nézni vele.

5

Pár hete történt, hogy a magyar ötvöslegények egy kis csoportja, köztük Téglás Gábor, Barabás, Sándory János és még néhányan, vasárnap esti szórakozásuk közben Bodor uram vendégfogadójába tévedtek. A hátsó kis szobában iddogálták Bodor uram fürge borát, később saját főzésű szilvapálinkáját. A nagy vendéglői szobába nem is hallatszott át a beszélgetésük. Csendben voltak, az ajtót is magukra zárták. A céh szabályaitól, amelyek mestereik kezén könnyen és súlyosan érhették volna őket, ilyen alkalmakkor mindig erősen tartottak.

Egyikük a beszélgetés folyamán rátért a helybeli szász atyamester, Weiszmüller Zakariás és a Léta uram közötti ellentétre. Mindnyájan tudták, hogy a szász céhmester

a magyarra, a fejedelmi udvar munkái s a fejedelem egyes intézkedései miatt féltékenykedett. Egy idő óta Weiszmüller uram jóval kevesebb és kisebb munkákra kapott megrendeléseket a fejedelmi udvartól, mint azelőtt. Ehelyett Léta Pál kénytelen volt eddigi nyolc legénye helyett tizenkettővel dolgoztatni, s még így is alig győzte a szebbnél szebb tárgyak elkészítését.

— Ideje volna már egyszer egy kicsit letörni a szarvukat! — mondotta ezen az estén Barabás, s a többiek helyeseltek neki.

— Mégis az a répaorrú Weiszmüller olyan mosolyogva beszélget Léta urammal, mintha meg akarná csókolni a szakállát. Pedig inkább kitépné. Múltkor is úgy beszélgettek a templomszentelés előtt, mint a jó testvérek! — mondotta egy elégedetlen arcú legény.

— Kénytelen vele. Kifelé testvériességet kell mutatnia! Az emberek mindig ilyenek voltak. Kifelé birkanyáj képét mutatják, befelé ordasfarkas lelkét viselik — szólt akkor Téglás Gábor.

— Gábor jól mondja! — felelte most az elégedetlen arcú. Vékony bajuszkájú, csontos arcú legény volt, Répa Mózesnek hívták. A szavak közül a finomabbakat válogatta ki, és azokkal beszélt.

— Jól mondja, és ide hallgassatok! Azt hallottam, mégpedig többfelől is, így példának okából gazdasszonyomtól és gazdámékkal szerfölött jó barátságot tartó Székely Tamástól, hogy a szászok Tordán gyűlésben rendeletet hoztak, titkosan ugyan, de minden város szász céhgyűlésének elküldeni parancsolva, hogy magyar ötvöslegénynek, aki vándorlásban van, szász mester két hétnél tovább ne adjon munkát. Ez azt jelenti, hogy két hét után kidobják a magyar legényt.

— Ez lehetetlen! Ilyet nem mernének határozni! — vélték néhányan.

— Titkosan, hét pecsét alatt tartva. Elmondható, hogy képesek ilyenre! Tenni volna kötelesség ellene! — felelte feltüzelődve Répa Mózes.

— Mózikám, hogy akarsz te a mesterek ellen tenni? —

kérdezte Somfay Déneske, akit a többiek Kásának hívtak, mert ezt az ételt nagyon szerette, s a hangja is olyan volt, mintha kása volna a szájában.

— Hogy-e?! — pattant fel Barabás s vele a többiek. — Akárhogy! A mi mestereink kötelessége, hogy a talpukra álljanak, mert ez közös érdek és tisztesség kérdése. Ki kell deríteni, hogy igaz-e a hír, s ha megerősödik, elő kell állni vele!

— Még jobb volna, ha a magyar céhgyűlés is ugyanilyen határozatot hozna! — mondotta Somfay Dénes.

— Mindenki nyissa ki a fülét, de most még ne beszéljetek senkinek semmit erről a dologról. Ha újabbat hallotok róla, siessetek hozzám vele! — fejezte be a beszélgetést határozottan Gábor. Indulniok kellett hazafelé, mert Bodor uram már beküldte hozzájuk a feleségét a szokásos üzenettel:

— Fejezzétek be, és menjetek haza. Máskorra is hagyjatok a jóból!

Tizenegy óra volt, ettől tovább Bodor uram sem merte kockáztatni a mesterekkel szemben az esetleges felelősségre vonás következményeit. Volt a céhszabályoknak egy pontja, amely szerint a céhek vezetőinek kötelességük „a legények dorbézolását elősegítők ellen is eljárni".

Rövid napok múlva újabb, mégpedig komoly erősítést kapott a hír, amelyet Répa Mózes ezen az estén az ötvöslegények vezetői előtt előadott. Egyik szász mesternél dolgozó legény sugdolózó beszélgetés folyamán gazdája házánál állítólag maga is hallotta, hogy a vándorló magyar ötvöslegények a szász mestereknél ezentúl csak kéthetes munkát fognak találni, s a két hét eltelte után különböző ürügyekkel elküldik majd őket. Ez a legény sietett a hírrel Téglás Gáborhoz.

Végül egy nap magának Léta Pál céhmesternek panaszkodott egy eperjesi származású, Vigh Benedek nevű legény, hogy több erdélyi városban történt ez meg vele: kétheti becsületes munka után minden alapos ok nélkül átlátszó kifogásokkal küldték tovább, pedig ő néhány hónapot szándékozott ezeken a helyeken tölteni. Most, tapasztala-

taira való hivatkozással, azt kérte Keresztury uramtól, a bejáró mestertől, hogy Kolozsvárt csak magyar mesternél helyezze el őt, mert nem akar meg nem érdemelt megszégyenítést venni magára, ha valamelyik szász mester itt is elküldené. Keresztury uram hasztalan nyugtatta őt, hogy ez vele itt meg nem eshetik, a legény makacsan kitartott kérése mellett. Keresztury uram erre különös óhajtásával a céhmesterhez vitte a legényt.

Megállapítást nyert, hogy ennek a legénynek minden írása a legnagyobb rendben volt, ő maga pedig, mivel a céhmester néhány napig munkán tartotta magánál, a legtökéletesebb jártasságot, ügyességet és művészi gyakorlottságot tanúsította az ötvösmesterségben.

Léta Pál ekkor ezt a legényt egy Weisz Jeremiás nevű szász mesterhez küldötte, aki fel is vette őt. Alig volt azonban nála tíz napig, arra való hivatkozással, hogy munkája az utóbbi időben igen megcsappant, váratlanul elbocsátotta. A legény ekkor képéből kikelve jött jelenteni a rajta esett újabb sérelmet Léta uramnak. A céhmester csitítani igyekezett őt, és megígérte neki, hogy a dolog megvizsgálását maga fogja a kezébe venni. A magyar céh titkos ülésében elő is adta azt, hivatkozott a legények izgalmas viselkedésére, és erélyes, de tapintatos eljárást tanácsolt. Ez a gyűlés két mestert küldött Weiszmüller Zakariás szász atyamesterhez, s ezek barátságos hangon tudósították őt a történtekről. A szász atyamester azt a választ adta, hogy az egész csak mendemonda, rosszakaratú kísérlet arra vonatkozólag, hogy a két céh közötti barátságos viszonyt valamilyen ártó szándék megzavarja. A tisztes magyar céh jobban teszi, ha nem ád hitelt neki, ha megbízik az ő becsületes szavában, s ha fokozottan ügyel a magyar legények jó hírnevére s a fegyelemre.

Újabb mestergyűlés tárgyalta az ügyet, de az események kezdtek elébe vágni a mesterek lassú eljárásának. A kidobott eperjesi legény felbőszülten hangoztatta a városban az őt ért sérelmet, s egy német tímárlegénnyel össze is verekedett. A város tömlöcébe zárták, ám ugyanekkor a magyar ötvöslegények háromtagú küldöttsége kereste fel

Léta uramat. Téglás Gábor mondotta el jövetelük célját:

— Legnagyobb tisztelettel kérjük a magyar ötvöslegények nevében, hogy kegyes gondozóink, uraink és gazdáink nyugtassák meg a százhatvan kolozsvári magyar ötvöslegényt olyképpen, hogy a sérelmes eljárás okát halasztás nélkül kikutatják, s a megtorló intézkedéseket azonnal megteszik — mondotta Téglás Gábor a hüledező céhmesternek.

Újabb céhgyűlésen szenvedélyes vitát eredményezett a legények küldöttsége. Egyes mesterek a legszigorúbb büntetést követelték a saját legényeik fejére, akik ilyen szabályokat sértő módon mertek megnyilatkozni a céh tekintélye ellen. A többség azonban felfogta a szász ügy egész nagyságát, s azt alkalmasnak találta arra, hogy a legények nyugalmát megzavarja, munkakedvüket károsan befolyásolja, miért is nem ajánlották, hogy a küldöttségmenesztés által elkövetett fegyelemsértést oly módon torolják meg, mintha az rendes viszonyok között kicsinyes ok alapján történt volna.

A mesterek gyűléseztek, a legények forrongtak. A merészebbek nyíltan hangoztatták, hogy nem szabad várniok a mesterek közbenjárására, mert azok félénken és húzvahalasztva kezelik ezt a dolgot. Téglás Gábort már napok óta unszolták egy gyűlés gondolatával, amelyre váratlanul és világos nappal kívánták összehívni a legényeket. Remélték, hogy a lakosság és a felsőbbség támogatása sem marad el, ha ügyük igazságos voltát bizonyítani tudják. Márpedig itt volt élő tanúnak az eperjesi legény, és erős bizonyíték volt a szász céhmester bizonytalan és kitérő válasza is, amelyet a magyar céh kiküldöttjeinek adott.

Hiába volt Léta Pál szorgos fáradozása, amellyel a botrány kirobbanását megakadályozni akarta, hiába kért, fenyegetőzött, hiába öltötte magára egyszer a tisztes barát, máskor a tekintélytartó vezér arcát, a szász mesterek nem voltak hajlandók érdemes cselekedetre, és azt hangoztatták, hogy a magyar legények féktelenkedésének nincs határa. Tényleg, az eredménytelenség ezeket ekkor már végképpen felháborította. Sugdolózva, figyelmetlenül dol-

goztak, szabad idejükben egymáshoz szaladgáltak, és nyíltan elégedetlenkedtek.

Magára rángatva ruhadarabjait, Léta Pál szemrehányást tett magának, s a másik két mesternek:

— Nem nyúltunk elég erős kézzel a dologhoz! Most indulhatunk, mintha háborúba mennénk!

Az utcáról lárma és futó lábak zaja hallatszott be hozzájuk. Mintha tényleg háborús lárma remegtette volna meg a várost.

— De hiszen még azt sem tudjuk, hogy tényleg nem halott van-e Tógyinénál? Kigyelmed már biztosra beszél! — vetette ellen Keresztury uram.

— Ej, csak a vak nem látja! Én már napok óta tudom, hogy ez lesz a vége! — morogta a céhmester, miközben a Kisöcskös segítségével a csizmáját erőszakolta fölfelé.

A reggeli jelenetre gondolt, a Barabás izgatott kérdezősködésére Weiszmüllerről és Wohlgemuthról. Téglás Gábor eltűnése s a legények sunyi válaszai jutottak eszébe, mikor a műhelyszobában faggatni próbálta őket.

— Csak a vak nem látja! — mondotta ismételten, és ezüstvégű botot vet a kezébe. Rendes gúnyájában délcegebben járt, mint a munkához valóban. Hosszú, szép szakálla a mellét verdeste, rendbe szedett fürtjei fiatalos tömöttséggel fedték hatalmas koponyáját.

— Gyerünk! — mondotta mély hangján, s a másik kettő biztonsággal indult utána. A kapu előtt mások is csatlakoztak hozzájuk, és kíváncsi gyerekek csapata kísérte őket. A céhmester tiszteletet és bölcsességet sugárzott.

A bölcsességre pedig ugyancsak szüksége volt. A Tógyiné udvarán s háza előtt akkor már ott zajongott, tolongott mind a százhatvan magyar ötvöslegény. Tűzhöz se futottak volna gyorsabban, mint ahogy idejöttek.

6

Az alacsony házikó lépcsőin Tógyiné lelkendezett Téglás Gábor elé:

— Elment az eszük, lelkem? Jaj, mit cselekedének, hová tevék a gondolatjukat? Ilyen csődületet csapni itt, mikor nemhogy halott, de egy fia göthös sem fekszik nálam!

— Ne mondjon annyit, Tógyiné lelkem, mert menten megbetegszünk tőle, s mindjárt lesz nem egy, de százhatvan fekvője! Hová tesz aztán bennünket?! — nevetett Téglás Gábor, s az udvaron tolongó legények nagy riadalommal helyeseltek neki.

A távolabb állók, akik nem hallották a Tógyiné szavait s a kevésbé bennfentesek odakiáltották Gábornak:

— Mi lesz, Gábor? Kezdjétek már! Itt van mindenki, gyerünk az énekkel!

— Ma még eleget énekelhettek! — kiáltotta vissza Gábor, és felállott a tornácra. Melléje kis csoport verődött, Barabás, Somfay Dénes, Répa Mózes és néhány jó termetű, gyors tekintetű legény.

— Csend! — bömbölte Barabás. — Vegyétek számon, hogy ki nincs itt!

— Mindenki itt van, mondottuk mán! — felelték neki.

— Akkor csend! — bömbölte megint Barabás, és nagyon nevettek utána.

Gábor kemény, barna arca előrehajolt a tornácon. Erős, szilaj szeme végigfutott a sokaságon. Egyenes vonalú, széles szája elégült mosolyra húzódott, és gyönyörűen kiformált, hosszú arcizmai gőgösen merevedtek meg egy pillanatra. A legények figyelemmel várták a szavát, ami meg is jött bőségesen, nyersen és igézetesen, nyomban:

— Aki nem tudná, hogy Tógyiné lelkemnél senki, egy fia lélek sem fekszik, az hallgasson még jobban ide! Azt mondom hát, hogy Tógyiné lelkemnél egy fia beteg sem fekszik, mert az utóbbi napokban sem egészségesen, sem betegen, se szuszogva, se dalolva, se élve, se holtan egyetlen ötvöslegény sem érkezett Kolozsvárra. Mi pedig mind igen jó egészségnek örvendünk, hála Istennek s a szászok szomorúságára!

— Éljen! — harsogta a tömeg Gábor szavaira. Most már azok is észbe kaptak, akik eddig halottat vártak Tógyinénál.

Gábor titokzatosan folytatta:

— De mért nem jönnek az ötvöslegények szép Kolozsvár városába, s mért szaladtunk mi halott híján is ide egybe, tudjátok-e azt?! Itt megmondom én, hogy hegyezzétek a fületeket, mert nagy dolgot készülök kiszólani! Nincs kedvük az ötvöslegényeknek olyan helyre bévetődni, ahol gyalázatot kapnak a becsületes két kezük munkájáért!

Nagy riadalommal zúgott fel a tömeg. Az utcában rekedtek is bezsúfolódtak az udvarra, felmásztak a gémeskútra, beülték az ólak tetejét s a palánkokat. Tógyiné vékony hangja sipogott most aggódva:

— Mondja meg, lelkem, azt is, hogy ha berontják az ól tetejét, hát kinyomom az ótójukat!

Gábor nagy hangon folytatta:

— Mindenki jöjjön olyan közel, amennyire csak tud, mert szükségünk lesz a közös erőre. Mindamellett vigyázzatok, hogy be ne rontsátok az ól tetejét, mert Tógyiné kinyomja az ótótokat!

Viharos kurjongatással éljeneztek a merész fordulatú szónoklatnak. Szinte végszóra nagy recsegéssel szakadt le a rozoga palánk a rákapaszkodók alatt, s a nagy zajba, nevetésbe és kiabálásba belesivított a Tógyiné sivítása is:

— Ugye mit mondtam, sijjesszen el az Isten benneteket!

Nagy evickéléssel akart a legények tömegén átjutni, hogy megnézze a kár nagyságát. Az egymás hátán tolongó testek között azonban elveszett az ő összezsugorodott csepp kis termete, s a legények nem is engedték tovább. Kacagva ölelgették, s a földről felkapva adták kézről kézre.

— Jaj, hogy tagadjon ki benneteket az Úr az ő végtelen nagy szeretetéből. Jaj! Beste lelke, szemtelenje, orcátlanja, elengedsz-e, ha mondom?! — sipítozta már félig nevetve az öregasszony, mert némelyik komiszabb szemtelenje és szégyentelenebb orcátlanja még meg is csiklandozta ökelmét. Kipirulva, szégyenlősen kacagva került vissza a tornácra, és túlságos szemérmetességgel menekült be a házba az akasztófáravalók elől.

Gábor nevető arca hirtelen elkomolyodott. Folytatni

akarta a beszédet, de a lépcsőn magasan állt, s így egyszerre megpillantotta az utcán, a tömeg mögött Léta uramat és kíséretét. Köhintett egyet, és sietve szólotta ki:

— A legények gyűlése ünnepélyesen elhatározza, hogy a sérelmes ügyben egy akarattal fog cselekedni!

— Úgy van! Elhatározzuk! Éljen! — zajongták újra lelkesen a legények.

A beállott nagy csöndbe hallani lehetett: „A céhmester!" Keskeny utat engedtek az érkezetteknek, akiknek élén kemény arccal lépdelt Léta uram.

Megállott a tornác előtt, szembefordult Gáborral, és messze hallható, lassú hangon ezt mondotta:

— A csúnya zajból már tíz utcával előbb értesültünk, hogy nem valami szegény elköltözött társatokat siratjátok!

Gábor pillanatnyi megrebbenés után bátran felelte:

— Gazduram, a legények azért jöttek ide egybe, hogy az életben levő ötvöslegények sorsa felett szomorkodjanak! A magyar ötvöslegényeket olyan borzasztó bántás érte, hogy már nem tudták türelemmel viselni. A város, sőt az egész ország tárgyalja már ezt a jogtalan sértést, amely bennünket ért. Az emberek nem tudják el sem képzelni, hogy gyávaság-e vagy miegyéb tartott bennünket eddig csendben! Már a gyerekek csúfolódását is kénytelenek voltunk eltűrni, mert már az utcán kiáltották ránk az emberek, hogy ha szemen köpnek, hát simán letöröljük!

— Úgy van! — zúgott fel a tömeg, s a céhmester parancsoló tekintete alatt is csak lassan és nehezen csendesedett el. Az együttes érzés és Gábor szavai a céhmester előtt is kiáltozásra gyújtották a legényeket. Valaki közülük hangosan mondta: „Ránk kiabálják a gyerekek a legújabb nótát, hogy:

Két hétig sovány lepényke,
Sipirc tovább, legényke!"

Léta uram magában egy pillanatig igazat adott nekik. Egy tömegben, szép fiatalságuk feszülő erejével küzdve látta maga előtt azokat, akiket egész lelkével szeretett,

akiknek az élet minden jövendő javát kívánta, akikben a régi magára ismert lépten-nyomon. Buzdítóan szeretett volna szólni hozzájuk, és erős szigorúsággal kellett elbánnia velük. Megremegő, palástolt hangon kiáltotta:

— Nem a ti dolgotok ezzel törődni. A ti kötelességtek a munka, a rend, a tisztesség! Egyszer már eltértetek ettől, amikor hármotok beállított hozzánk, és merészen arra vállalkoztatok, hogy kötelességeinkre figyelmeztessetek. Akkor elnéztük ezt, mert reméltük, hogy józan szavainkat megfogadjátok, és visszatértek a becsület útjára... Most pedig, most...

Megakadva kereste, hogy mit mondjon. Istenem, ilyen nehéz már régen volt bölcsnek és szigorúnak lennie!

Szeretettel hevített haragvó hangon kiáltotta:

— Fiaim, takarodjatok azonnal haza! A céh nemes vezetői megígérik nektek, hogy igazságot keresnek a számotokra! De most már takarodjatok!

Keresztury uram hajolt oda hozzá, és a fülébe súgta:

— Ne beszélj úgy velük, mintha egyenrangú fél volnának velünk!

— Takarodjatok haza! — harsogta önmagát kínozva a céhmester. — Nem tűrök lázongást! Aki nem áll azonnal munkába, arra rettentő büntetés várakozik. Egy-kettő, induljatok!

A tömeg nem mozdult. Sokukban talán meg is lett volna az akarat, hogy eleget tegyenek a parancsnak, de ehelyett földhöz szegzett lábakkal állottak, és Gáborra tekingettek.

Gábor hangosan felelt a céhmesternek:

— Nem hisszük, hogy iziben igazságot nyerünk, ha most szétszéledünk! Öt hete várjuk már! Azóta csúfol bennünket minden idegen náció, az asszonyok és a gyerekek. Minden koszos ellenségünk felbátorodott Weiszmüller példáján, nem szép-e, hogy eddig tűrtük türelemmel? Egyetlen ujjunkkal se nyúltunk senkihez, mert úgy határoztunk magunk között, s mert vártuk gazdáink segítő cselekedetét! Hiába vártuk, és Zakariás uram, akinek volt szeme Léta uramnak azt üzenni, hogy törődjön a tisztességtelen és rendetlen magyar legényekkel...

— Disznóság! Szégyen! — kiáltották a legények, s Gábor szavai elvesztek a zajban.

Léta uram teljes hangját kibocsátva toppant a szónokló legény elé:

— Nem tűröm, hogy így beszélj akár rólam, akár egy másik céh mesteréről! Nem tűröm, hogy Zakariásnak említsd! Takarodj, mert nem állok jót magamért!

A tömeg a keresztnevén emlegetett szász mesteren mosolygott, akit ím, maga Léta uram véd meg előlük. A beállott nagy csendben Léta uram alacsony termetével, szakállas arcával, mint egy berzenkedő, csepp manó állott szemben a nagy szál legénnyel.

— Gazduram! Az igazság...! — kiáltotta Gábor, és szilárdan tekintett maga elé. Az elszörnyűlködés hangjai nyelték el a szavait. A céhmester megragadta a legényt, a mellén összefogott ruhánál fogva lelódította a lépcsőn a többiek közé. Bőszülten ordította:

— Takarodj!... Takarodjatok!... Munkára!

Gábor sápadtan állt egy pillanatig. Fájdalmasat kiáltott, és visszaugrott a lépcsőre. A legények sűrű fallal tolongtak, kiáltozva és eszeveszetten mögötte, hogy lefogják vagy megvédjék, szükség szerint.

Léta Pál még egyszer lelökte a lépcsőről a feltolakodó Gábort. Botjával sujtott utána, és rettenetesen ordítozott. Gábor feltápászkodott, vállait magasra húzta, a fejét leszegte és elbődült:

— Ne nyúljon hozzám!... Ha jót akar!

Fellépett a tornácra. Szemeit meresztgetve, fehéren és lihegve közeledett a céhmesterhez. Ez önkéntelenül hátrált pár lépést, s a legény borzasztó dühétől megdermedten nézett rá.

Gábor fájdalmasan lihegett, és ezt kiáltotta:

— Ha ezt, ezt más valaki csinálja... én... én... megfogom... összetöröm. Így! Így!

Fogait csikorgatva ragadta meg a tornác egyik gerendáját, és megrázta. A lábával belerúgott, roppanó inakkal rázta, tépte, és kidöntötte az udvarra, a szerteugró legé-

nyek közé. Nyomában kövek, mész és leszakadt nád zuhant a tornácon állók nyakába.

A tömeg visszafojtott lélegzettel nézte. A céhmester szótlanul, reszkető fejjel indult a mesterek kíséretében az ismét megnyitott keskeny úton a kapu felé. A legények körülvették Gábort, simogatták, csillapították és örvendtek neki. Örvendtek a szép feleletének, az erejének, s a mindnyájukat megremegtető büszkeségének.

— Barátom! — lelkendezett Somfay Dénes. — Ennél jobb feleletet el sem képzeltem volna! Először megijedtem, hogy összetöröd ökelmét, de aztán majd meghaltam a nevetéstől.

Persze nevetve egyikük sem nézte ezt a jelenetet, amely szokatlan, nagyszerű és félelmetes volt, de nem nevetséges. Gábor lassan csillapodott, és már mosolygott is:

— Csak nem gondoljátok, hogy hozzányúltam volna?! Jó ember ő és a mi főmesterünk, csak öreg már és hirtelen haragos!

Tógyiné siránkozását eddig figyelemre sem méltatták. Ez a szavát vevő első ijedelem után egyre hangosabban sipítozott:

— Széttúrta a házam elejét! Jaj, beste lélek, rám akarta szakítani ezt a nyomorúságos kis viskót, hogy ne legyen hol lehunynom a szememet. Jaj, csúf istentelenje!

— Ne riogjék, Tógyiné! Mi magunk tapasszuk bé a házat, faragott új tornácot csinálunk, ki is meszeljük, és májusfát is állítunk! — mondotta neki Barabás.

Végsőkig feltüzelt kedvvel nevettek ezen. Csoportokba verődve zajongtak, vitatkoztak és tárgyalták hol az elmúlt eseményt, hol a teendőket. Delet harangoztak, s a figyelmeztető harangszó újra lecsendesítette őket. Fedetlen fővel várták végig, s aztán kiadták a jelszót:

— A templomkertbe megyünk! Ott maradunk, míg rend nem lesz! Ha kell, napokig!

Sorokba álltak, és összekapaszkodva indultak el a templom felé. Elöl Téglás Gábor, Barabás s a vezető legények mentek. A menetet rengeteg ember s a felvert város kíváncsisága kísérte a templomig.

A templom magas kőfallal volt körülvéve. Az ajtónál Barabás számba vette a legényeket, ott voltak mind a százhatvanan. Magukra zárták a kaput, senkit se engedtek be maguk után.

Kinn az utcán a kolozsváriak nagy tömegekben tárgyalták az eseményt. Alaposan ki is színezték, és világrengető dolognak mondották. Zarándoklóshoz hasonló újabb csoportokban jöttek a templom elé. A legények még a benn rekedt öreg harangozót is kitették a kapun, és csendben heverésztek a füvön. A falra kapaszkodó kíváncsiakat az utcán sétáló városi őrök szedték le onnan, és mindenkit távol tartottak a faltól. Később a rend fenntartására megérkeztek a fejedelem katonái is, de rövid álldogálás után visszatértek a lakóhelyükül szolgáló épületekbe.

7

Étlen-szomjan vártak a legények a templomkertben késő délutánig. Téglás Gábor és Barabás olykor felkapaszkodott a falra, és néhány szót váltott az emberekkel. Később csak főként asszonyok és gyerekek ácsorogtak az utcán, a férfiak megint csak estefelé jöttek el megbámulni a bezárkózott legénysereget. Ezek hozták hírül, hogy a céhek már délután három óra óta heves tanácskozásokban ülnek, és egymáshoz küldözgetik hírnökeiket. Végül a két céhmestert a fejedelmi udvarba hívatták, s állítólag maga a fejedelem hallgatta ki őket.

Hét órakor Téglás Gábor felküldött két legényt a toronyba, és rendes időben elharangoztatta velük az estét. Tévedésből-e vagy szándékosan, ezek a nagyharangot húzták meg a kisebbik helyett. Ünnepélyesen zengő, mély hangját csodálkozva hallgatták az emberek az egész városban.

Még el sem zengett az utolsó harangkondulás, az utca felől megsokasodott a zaj. A legények egy nyers hang felszólítására kinyitották a kaput, és Téglás Gábor mögé tolongva odagyűltek a kijárathoz. A mesterek élén Léta Pál állott előttük gyöngyöző homlokkal, ünnepélyes fekete

ruhájában. Mellette csodálkozva vették észre a legények Tóbiás Salamon uramnak, a város főbírájának tisztes alakját.

A céhmester kemény hangon szólott hozzájuk:

— Gazdáitoknak, atyáitoknak és jóltevőiteknek, a kolozsvári magyar ötvösmestereknek a gyűlése hosszasan és szeretettel foglalkozott sajnálatos eltévelyedésetekkel. Sok meg nem érdemelt védelemben részesítettek benneteket azok, akiknek kenyereteket, tisztes polgári helyzeteteket és jövőtöket köszönhetitek, s akik egyhangú mély fájdalommal látták a ti hálátlanságtokat. Atyai szívvel hozták azt a végzést, hogy cselekedeteteket ifjú korotok meggondolatlan észjárásának hajlandók betudni, és megbocsátanak nektek, ha eleget tesztek három pontból álló következő parancsuknak. Parancsoljuk tehát, hogy először: nevezzétek meg az öt főbűnöst, akik benneteket a botrányt okozó cselekedetre bírtak, s akik általában főembereitekképpen viselkedtek a rebellióban; másodszor: vessétek egyszer s mindenkorra az eszetekbe, hogy az ilyen ügyekbe, mint a szóban forgó is — amelyet különben az igazságnak megfelelő módon közmegelégedésre elintézni a céhgyűlésnek is kívánsága —, sohasem szabad avatkoznotok, hanem csak egyedül a munkátokban való tökéletesedéssel, a szorgalommal és engedelmeskedéssel szabad törődnötök; harmadszor: azonnal haza kell mennetek, munkába állnotok, és büntetésképpen, vagy annak inkább jelzésére, a holnapi nap folyamán csak egyszer kaptok étkezést, mégpedig estebédet!

Mély csend követte a céhmester szavait, s ebben Téglás Gábor szava kongott ilyképpen s a mesterek nagy meglepetésére:

— Mit felelt Weiszmüller uram és a szász céhgyűlés a vádra?

— Ehhez semmi közötök! Ez a mi dolgunk! — kiáltotta ismét Léta Pál rekedt és szenvedő hangon. — Ez éppen egyik feltételünk!

— Mit csinálnak mester uraimék az öt főlegénnyel? Én

vagyok az egyik! — kiáltotta mosolygást keltve Somfay Déneske.

— Példásan meg lesznek fenyítve! — hangzott a felelet.

— Hogyan? Tudni akarjuk! — kiáltották többen.

— Kitörüljük neveiket a céh könyveiből, megsemmisítjük remekelésüket bizonyító írásukat, s a városból való távozásra bírjuk őket! — felelte szilárdan és nyíltan a céhmester. A mellette álló főbíró bólintott hozzá.

A legények megrendülve hallgatták a szigorú ítéletet. Minden oldalról felkiáltások hangzottak: „Nem, ezt nem hagyjuk! Tönkreteszik őket. Ezt nem érdemeljük! Az igazság és a sértett jog vezérelt bennünket! Inkább mindnyájan szenvedünk, de ebben nem nyugszunk meg!"

Tóbi ugrott elő, a Léta uram kis szász legénye, Gábor és Barabás hálótársa. Haragtól kipirult arccal kiáltotta:

— Nem adunk hozzája beléjeegyezést! Inkább itt mind rakásra elpusztulni engedjük magunkat!

Kiáltozva helyeseltek neki, s a céhmester csillapító szavait megint elnyelte a zajgás. A mesterek is hiába integettek, nem jutottak szóhoz. Végül sarkon fordultak, és kimentek a templomkertből. Az őrt álló legény döngve csapta be utánuk a kaput.

— Ne te ne, hát te mit keressz itt közöttünk? — álmélkodtak a legények Tóbin, a kis szászon. Ez most diadalmasan kiáltozott, és boldogan futkosott föl s alá.

— Mit-e? Hogy én mit keresek itt? Azt, amit te! — felelte Gábornak, aki szintén csodálkozva szólt hozzá.

— Még két másik szász is van közöttünk! — mondotta valaki, és előcibálták azokat is. Eddig észre sem vették őket.

— Mi is azt akarjuk, amit ti! — harsogta az egyik.

— Igazságot! Le a titkosan ármánykodó ördöglelkűekkel!

— Éljen! — harsogták mindnyájan, és kacagva emelgették a három szászt, de különösen Tóbit, aki odavolt a boldogságtól.

— Tegyük ki őket a kapun! Legyünk magunkba! — tanácsolta most Répa Mózes.

Sokan ellenezték, Gábor nevetve fejezte be a vitát:

— Hagyjátok itt magnak őket!

Minden bajról megfeledkezve tréfálóztak egy darabig. Most, hogy további ellenállásba sodródtak a mesterekkel szemben, egyiküknek sem jutott már eszébe a következményekkel törődni, vagy éppen meghátrálásra gondolni. Egymáshoz voltak kovácsolva, és fiatalos elszántságuk szinte katonás fegyelmet teremtett közöttük. Sokan azt tanácsolták, hogy fegyverezzék fel magukat, erre a templomkert öreg fáira másztak, és hatalmas furkósokat faragtak maguknak. Téglás Gábornak és mellette Barabásnak minden szavát megfogadták, és Gábort most ismerték el teljes mértékben vezérüknek.

Legtöbbjük reggel óta nem evett semmit. Szégyellték emlegetni, de esti nyolc óra felé már szárazakat nyelve ugyancsak vakargatták a fejüket. A templom mögött egy vén vadkörtefa állott, fanyar gyümölcseit már a délután folyamán mind egy szemig megették. A mesterek távozta után Téglás Gábor tanácskozva beszélgetett Barabással, aztán így szólt a legényekhez:

— Ne féljetek, ma este még jóllakunk!

Felkapaszkodott a templomkert falára, és lábait kifelé lógatva telepedett a tetejére. Többen követni akarták, ezeket leparancsolta. Kémlelve nézett ki az utcára. A szürkület dacára is sokan ácsorogtak ott, várva a fejleményeket.

Egy városi őr alabárddal közeledett feléje:

— Lemégy-e onnan, jómadár?

Megismerte Gábort, és nem folytatta tovább. Elsétált a fal mellett, és fejcsóválva ment odébb, ahonnan nem kellett meglátnia a fenn ülő legényt.

Gábor újabb cselekedetére az utca népe is felfigyelt. Férfiak szólottak hozzá, ezeknek kurtán felelgetett. Hanem kettesével, hármasával egymásba kapaszkodott menyecskék és lányok sétálgattak arra, mintha a legény megjelente előtt is ugyanilyen közömbösen csinálták volna ugyanezt.

Gábor oda nevetett az egyik csoport felé:

— Hej, Mariska, mit szagolsz annyira az égen? Meg-

nyúlik az orrod, s majd meg tudod mondani, hogy milyen szaguk van a csillagoknak!

Négy erős, vastag karú, de karcsú derekú fiatal teremtés ingerkedett arra, összesúgva-búgva, természetesen sétálgatva, de szemmel láthatólag Gábornak örvendve.

— Szemtelen! — mondotta egyikük, és lejjebb kapta magasan tartott fejét. — Törődj a hozzád valókkal!

— Te bizony nem vagy hozzám való, igaz-e? Alig várnád, hogy leszálljak hozzád, s marokra fogjalak! — felelte Gábor, és olyat vágott a szemével, hogy ennek nyomán harag helyett csak utolsó szavainak a hatása mutatkozott. A négy menyecske boldogan nevetett, és továbbszaladt, mert hátha meghallotta valaki!

— Mariska, lelkem! Hallod-e! — kiáltotta utánuk Gábor. — Gyertek vissza! Olyan fontosat mondok, hogy no! Nem merem másra bízni!

Mariska s a másik három gyanakodva állott meg. Ebadta szép legénye, de tud óhajtani, kérni, parancsolni! Most haragudni kéne rá, s ehelyett ni, megkérdi tőle:

— Mit akarsz? Szemtelen leszel-e? Mert ha igen, bele se kezdj!

— Dehogy leszek, dehogy leszek! Halálosan komoly dolgot mondok néked, s másra nem bízhatom!

A nagy bizalom odavitte vissza a négy kedvest. Gábor lehajolt hozzájuk, s úgy súgott a fülükbe. Olyan hangja volt a bitangnak, hogy a lányféle elpirult tőle, a menyecske pedig jót gondolt.

— Tudjátok-e, kit s mifélét szeretek én? Nem az olyat, aki, ha megölelem, hát azt mondja, hogy: Ne, Gábor, ne! Nem szabad! Hanem az olyat, aki így: Noo, Gábor, noo, Gabika! Mert én az vagyok! S azt, hogy no, azt úgy mondja, mint ahogy a galamb dugja a csőrit a másikéhoz. S az ilyentől én úgy búcsúzom, hogy viszontlátásra, kedves, máskor is! Az ilyet kedvelem én!

— Óh, te gyalázatos! Miket beszélsz! Hát ki vagy te, hogy ilyen nagyokat mondsz magadról?! — kacagott a négy teremtés, és szinte megfogták a Gábor lecsüngő két lábát.

— Én vagyok az, aki nektek kell! De a komolyat se felejtsük! Édes, Mariska, Zsuzsika, Biri és te kis kócos, reggel óta nem ettünk! S ha csak annyi szív van bennetek, mint a hetes csikóban, hát most hazamentek, s hoztok nekünk valamit! Oda kerüljetek hátulról, a templom mögött várunk benneteket, s átvesszük a falon. No, menjetek! Siessetek, egy órán belül itt legyetek, mert különben nem felejtem el nektek. S ha megteszitek, akkor sem!

A négy teremtés hazaszaladt, Gábor pedig tovább kémlelte az utcát. Vagy tíz sétáló lányt, asszonyt biztatott fel ilyképpen, s végül két kisebb lánykát szólított meg, akik már igen sokszor elsétáltak előtte. Ezekre egyszerűen rájuk szólt:

— Gyerekek, Gábor bácsi azt parancsolja nektek, hogy hozzatok nagy titokban a templom mögé ennivalót a szegény bezárt legényeknek, de otthon meg ne tudják! Jövőre már nagyobbacskák lesztek, s akkor mindenkit elhagyok a kedvetekért, mert már régen tetszetek nekem! Kérdezzétek meg majd holnap anyátokat, hogy kit szeret Csendes Aniska?!

A két kicsi lány ijedten szaladt el, Gábor pedig leugrani készült a kerítésről. Maga is megsokallta, amiket ma mind kimondott. És Csendes Aniska a Bodor uram vendégfogadójában volt csaposlány, s arról volt híres, hogy majd meghalt Gábor után. Pedig szépsége miatt sokan udvaroltak neki, de ő csak egyre Gáborért készült a kútba ugrani, aki őt sem szerette jobban, mint a többieket!

Átemelte az egyik lábát, de ijedt hang szólította vissza:

— Gábor! Hallja-e!

Gábor visszatekintett:

— Hallom!... Ejnye, meglátják!

Weiszmüller céhmester leánya, Júlia állott a fal mellett egy idősebb asszonysággal.

— Nem bánom! — mondotta a magas, szőke lány. — Nem bánom, ha meglátnak is. Fontos híradással jöttem ide, jót akarok tenni Téglás Gáborral!

— No bizony, nagyon nyomorúságos helyzetben lehetek, hogy egy szép lány ilyen komolyan beszél velem!

Szétnézett a besötétedett utcán, amely lassan megtisztult a járókelőktől.

— Hogy szép lány vagyok, annyit sokszor hallottam kendtől! — mondotta vissza a lány.

— Meg is mondom én mindenkinek, akinek jár!

— Hisz épp ez a baj! De most hagyjuk ezt, fontosabbat akarok mondani. Apámtól hallottam, hogy magát okolják a rebellióért. Az esti gyűlésen azon tanácskoznak, hogy ha Téglás Gábort elfognák, akkor a legények szétmennének! A fejedelem tanácsosa is ott volt, s azt mondta, hogy ha a magyar mesterek is beleegyeznek, akkor ő elfogatja magát!

— Állok elébe! — mondotta Gábor, és nevetett. — Köszönöm a híradást.

Be akart ugrani a kertbe, de a lány könyörgő hangja megállította:

— Gábor, nem volna-e jó, ha ma éjjel megszökne? Baj lesz ebből! Egy év múlva már visszajöhetne, addig elfelejtik! Hát szóljon még valamit!... Én...

— Nagyon éhesek vagyunk, Juliska, de nem szerelemre! Küldessen nekünk valamit, a templom mögött átvesszük! Ha maga hozná el, meglátnák!

— Nem tűröm tovább! — szólt a lány mellett álló öregasszony rossz magyarsággal. — Hisz ez szemtelenkedik veled, Júlia!

— Magával mért szemtelenkedjek öreganyám?! — mondotta Gábor.

— Óh! Gyere, Júlia! Ez hallatlan! — sipogott a megsértett, és megragadta a lány kezét. Gábor nyugodtan folytatta:

— Jegyezze meg, Juliska, amit már sokszor mondtam, hogy a céhmester lánya ne alázza meg magát velem! Nem vagyok én hozzáillő. Ha pedig szerelemről van szó, akkor lehet nekem százszor is a céhmester lánya, akkor is akkor ölelem meg, amikor akarom, s akkor, ha szeretem!

A lány sírva fakadt, és szőke, nagy fejét az öregasszonyhoz bújtatva ment tovább. Gábor megsajnálta. Utánuk szólt, s a lány visszajött a falhoz:

— Tudja-e, Juliska, ki vagyok én? Honnan jöttem én? Hogy érdemes-e miattam törődnie? Én vagyok a mesebeli elvarázsolt ártánydisznó, s csak időm leteltét várom, hogy visszavarázsoljanak azzá. Mert ha a mesebeli herceget ártánydisznóvá varázsolták, akkor mért ne lehetnék én igazi valómban ártánydisznó, mikor én... most...

Elhallgatott. Ez jött volna: mikor én most mesebeli herceg vagyok! Fölösleges kimondania, úgyis kitalálja ez a lány, mert ez elég okos ahhoz!

— Ejnye! — mosolygott Weiszmüller Júlia. — Elég sokra tartja magát!

— Köszönöm a híradást! — fejezte be Gábor, és beugrott a kertbe. A lány megmeredten bámult utána. Csoda-e hát, ha ez az ijesztően bátor, különös észjárású és külsőleg is annyira igézetes idegen legény ennyire meg tudta zavarni az ő életét is?! Szavával vezeti az asszonyokat, hozzájuk se kell nyúlnia! Hátha még... hátha még...! Behunyta a szemét, és bizonytalan lépésekkel, kábultan ment a vén szakácsnőjük mellett, aki elégületlenül motyogta:

— Rosszul érzi magát, édeském? Ugye, megsértette?! Ugye, mondtam, hogy nem szabad idejönnie, nem szabad egy ilyen okos, szép, gazdag polgárlánynak egy ilyen emberrel törődnie! Alávaló, szemtelen az ilyen! Különösen, ha meglátja, hogy valaki törődik vele! Istenem, ha édesapja ezt megtudná! Szégyen az ilyen, lelkem!

A lány nem értette a szavak összefüggését. Szégyen! Ez a szó megragadt a fülében! Igen, ha azt akarná, bármit, amivel talán szégyent is hozna magára, azt is megtenné! Milyen egykedvűen ült ott a falon, s ő észbe se vette jól, amiket mondott, pedig lehet, hogy tényleg csúnyán beszélt vele, s megsértette. De mikor azt se látta, hogy vele, aki előtt meghajolnak a férfiak, ez a senki munkáslegény úgy beszélt, hogy le se kelt az ülőhelyéből! Más ez, mint mindazok, akiket maga körül ismert. Apjának barátai, azok fiai, pénzéhes, számító, vásárokról tárgyaló emberek. Azok a szobában, asztalnál, mindenütt azt nézik, hogy mi mennyit ér, s mennyit főleg akkor, ha őt elvennék! Ez pedig?!

Felül a palánkra, és azt mondja — közben a lábával kalimpál a falon —, hogy ő ártánydisznó, elvarázsolt hercegfi vagy mi, ilyesfélét beszélt, nem is tudja már!

Sírt, és mindenre képes lett volna érette. Aggodalom töltötte el a szívét iránta, s hazaérve nagy titokban összeszedett fél oldal szalonnát, egy sonkát, kenyeret és üveg bort, és a szolgálót elszalasztotta vele a templom mögé.

Gábor és a legények akkor már szedték be itt a falon az ennivalókat. Minden jót, amit a szem s száj megkívánhat. Kinn a fehérnépek arcát a sötétség eltakarta, de amelyik akart, szólt, s a hangjáról meg lehetett ismerni. Gábornak, annyi tény, szépen engedelmeskedtek a fehérnépek is. Ahogy hírül ment a kívánsága, maguk a mesternék szaladtak a leggyorsabban tömött kosárkákkal a templom mögé. Hanem volt is aztán baj, ütleg, szidalom és szégyenkezés városszerte, mikor pár nap múlva a dolog kitudódott. Így emlegették sokáig: „S akkor este a fehérnépek felkerekedének, s minden ennivalót elhordának a legényeknek a templomkertbe. Sok helyütt vacsora sem maradt!"

Gábornak egy kis álldogáló fehérszemély tűnt fel a sötétben. Alkalmas pillanatban ez közelebb lépett a falhoz, és gyenge hangon szólt:

— Gábor! Szavam van!

Gábor megismerte. Káposztás Ágneska volt, a kicsi lány.

— Te vagy, Ági?! Mit keressz itt?!

— Vártam este, hisz reggel megígérte!

Igaz is, megígérte! Szavával jelezte, hogy estére látni akarja. De reggel óta mi minden történt!

— Nem mehettem, Ágika! Eredj most haza, talán holnap, reggel ki tudok ugrani hozzád! Korán, öt óra előtt! Most menj szépen haza!

A kislány hangja közelebb jött:

— Gábor, megint hallottam, hogy maga mindenkit... mindenkivel...

Gábor elkomorodott:

— Én? Hányszor mondtam, hogy ne hallgass senkire?

— Weiszmüller lányának is...

— Hiszel-e te nekem, Ágika?

— Én... ha tudnám...!

Már sírt, és gyenge, pihegő hangocskája meleget szított Gábor kemény mellében.

— Mit mondtam neked reggel? Ha ennek a falnak mondanám, ugye, az elhinné?! Eredj, édes kicsi szívem, most menj haza! Nem akarom, hogy téged is itt lásson valaki!

— Gábor! — szólította vissza a kislány. — Ezt hoztam!

Kis bugyrot nyújtott fel a falon. Nyomban elszaladt, hiszen őszintén, igazán szégyellte. Gábor utána akart szólni, oda akarta közel hívni, felnyújtott kis kezét meg akarta csókolni, de a kislány már messze járt.

Letelepedett a legények fekete csoportja közé, akik a felbukkanó hold fényétől megvilágosodó templomudvar füvén falatoztak. Gábor abból lakott jól, amit a kislány hozott, s nem adott volna belőle senkinek egy harapást sem.

8

A magos templom oltalma mellett, a nagy lombú tölgyfák alatt, s a gondozott zöld füvön így hevertek a legények ezen az éjszakán. Maguk se hitték, hogy idáig engedik őket, de egyetlen üzenethozó se járt többet náluk. Tudták, hogy nem az ijedelem okozza gazdáik s a felsőbbség türelmét, hanem a holnapi nagy leszámolásra gyűjtik magukat. Pedig, mi tagadás, nagyobb fejtörést már emberemlékezet óta nem okozott semmi sem a magyar, sem a szász mestereknek, mint a legények munkabeszüntetése. Egész éjjel tanácskoztak, megegyezésre mégsem tudtak jutni. A magyar mesterek szerették is, védték is legényeiket, amellett, hogy példásan meg is kívánták büntetni őket. Örök időre kellett intő példát adniok, ám van-e nehezebb, mint olyan felett ítélkezni, akit védeni, elbújtatni, kimenteni szeretne az ember, s akinek a bűnösségét is másmineműnek látja mint az idegen?!

A szász mesterek gyűlése rideg feleleteket adott a magyarok kiküldöttjeinek. Először a legények cselekedetének

a megtorlását követelte hangoztatván, hogy a példa ragadós, s a céhek becsülete és tekintélye van megsértve, s csak azután volt hajlandó érdemben nyilatkozni a felfordulás okáról. Kijelentették ugyan, hogy a legények képzelt sértettség alapján, inkább fegyelmezetlenségből, mint másmiért támadtak föl, de a vádat egyenesen nem utasították vissza. „A legények rebelliójának a megszüntetése után hajlandók vagyunk akár a fejedelmi törvényszék előtt is felelni a vádra" — mondották —, s a magyar mesterek ugyancsak izzadtak ezen az éjjelen, hogy kieszeljék a módot, amellyel majd reggel eredményesen közelíthessék meg az elkeseredésbe hajszolt legényeket.

Téglás Gábor a halkan dalolgató legények között háton fekve gondolkozott a holnapról. Tudta, hogy az ő sorsa meg van pecsételve. Nem is akarta ezeket a derék, jó fiúkat tovább vinni magával a veszedelembe. Eddig szépen viselkedtek, férfiasan állottak helyt magukért, most a felsokasodott nagy terhet le kell vennie a vállukról, s a magáéra kell tennie! Elég széles az, elbírja! Vagy tán az is megeshetik, hogy nem?! Mi lesz, ha megfosztják írásaitól, iparától, kenyerétől, és kiűzik a városból?

Egy percre megdöbbentette ez a gondolat. A kétségek feltámadtak benne, megrázták, s aztán elvonuló gyors szélroham módján tűntek el.

Ötnek ígérték ezt! Akkor már inkább én leszek egyedül! Az önfeláldozásnak ezt a meggyőződését hagyta végigsöpört lelkében a szélvihar.

Tudta, hogy másnap fel kell áldoznia magát. Elfújják, ki a nagyvilágba, mint egy gyámoltalan pölyhet. Elveszik a botot a kezéből, a tudását, lábából a vándorláshoz szükséges erőt. Karjából kivágják az izmot, szívéből a gyökeret, amely ehhez a helyhez erősen köti. El kell hagynia az ismerős falakat, a megszokott és megszeretett embereket, ezeket a jó barát legényeket, a télen meleg, nyáron hűvös műhelyszobát, a veszekedő, de jószívű Léta uramat, az utcán sétálgató menyecskéket és... és a kicsi lányt.

Káposztás Ágira gondolt, és elfutotta a könny a szemét. Gyorsan eltörülte: ha valaki meglátná! A kislány barna

arcocskáját, acélos fekete haját és sötét szemét nem tudta már eltörülni. Mosolyogva nézte maga előtt, mert látta, érezte és meleg tekintetekkel végig-végigtapogatta.

Sóhajtott, és hanyatt dőlt a fűvön.

— Mit sóhajtozol, Gábor? Tán biz' az ágyadat sajnálod?

Gábort felrázta a hang, és tréfásan felelte:

— Krisztus urunkra gondoltam a Getsemáné kertjében. Sóváró tiszteletes uram sűrűn emlegeti, hogy ott igen egyedül volt!

— Ne te ne! — szólt Somfay Déneske. — Tán bizony te is úgy vagy?! Essen beléd a féreg! Mintha bizony egyedül volnál, beste lélek!

Mindnyájan helyeseltek neki. Megrovó megjegyzésekkel vették körül Gábort, aki felvidult, hogy a kedvesek szeretetének gyors megnyilatkozását látta. Nagyot kurjantott:

— Absolon búsul a hosszú haja miatt, de nem én! Danoljátok azt, hogy...

Felemelte az öklét, és mosolyogva ütötte a fejéhez. A legények tudták már, hogy mit! Kórusban zengték rá:

Hej, csűrömet bétapasztottam,
A babámat marasztottam,
A babámnak dóga vót,
Úrfi kívöl maradott,
Csendes Anis, jössz te hát,
Én leszek mán a babád,
Hej! Jössz te, jössz te, jössz te hát,
Csókolom meg az orcád!

Gábor a legények énekére táncra perdült a középen, és olyan csűrdöngölőt járt, hogy soha különbet. Jókedvű nekirugaszkodásain ez a nóta külön az ő nótája volt. Ez volt egyébként a „Csóka Zsuzsi nótája", de Gábor már régen behelyettesítette Csendes Aniskának, a Bodor uram csaposlányának a nevével, akihez köztudomás szerinti és előbb is említett köze volt.

Hatalmasan döngött a föld a megtermett legény tánca alatt. Csak akkor hagyta abba, mikor a külső falon lámpás

jelent meg, s egy városi őr hangja szólt hozzájuk: „Csendesebben legyetek, felveritek a város éjjeli nyugodalmát!"

— Igaz ám! — mondotta Gábor, és nagyokat fújva telepedett a legények közé. — Hát akkor ide hallgassatok! Hadd mondok valamit!

Így kezdett hozzá, amikor maga csinálta, álmélkodtató meséivel elgyönyörködtetni készült hallgatóit. Somfay Déneske nagyot kiáltott:

— Figyelem, Gábor meglökte a harang nyelvét!

Közelebbre zsúfolódtak egymáshoz. Középen gyenge tűz pislákolt, ezt most felszították. A templomóra tizenegyet ütött a fejük fölött. Gábor hangosan számolta, s aztán belekezdett:

— Jól van, tizenegy, de azt tudjátok-e, hogy miért van szegény ember, meg gazdag ember a világon?

Sokféleképpen találgatták:

— Mert a gazdag ember mindent elvesz a szegény embertől, azért! Mert a szegény embernek jószíve van, s mindenét odaadja a gazdag embernek, azért! Mert úgy van rendjén, azért! Mert az Úristen akarja!

— Nohát ezt nem tudjátok! Akkor legalább azt mondjátok meg, hogy ki volt előbb, a gazdag ember-e vagy a szegény ember?! — mondotta tovább Gábor.

— A kérdező feleljen! Feleletében okos válasz legyen! — mondotta nagy hallgatás után Répa Mózes.

— Hát — kezdte Gábor — tudhatnátok, hogy Ádámot és Évát, bűnös első szüleinket, az Úr azért kergette ki a paradicsomból s nem másért, mert nagyon vétkeztek. Gyerekkoromban mester uramtól az iskolában hallottam még, hogy a kiűzés azért történt, mert az Úr eleget mondotta nekik, hogy csak titokban szeressék egymást, de ősszüleink nem fogadtak szót neki. Egyszer megint meglátta őket az Úr, és akkor kikergette őket a paradicsomból. Úgy mentek el, egymás kezét fogva, hogy még egy darab almát vagy más gyümölcsöt se vihettek magukkal! Látjátok tehát, hogy a szegény ember előbb volt, mint a gazdag, igaz-e? Mert aztán kikergetett ősszüleink igen szegények voltak, azt mondanom sem kell, ugye?!

— Igaz! — helyeseltek kórusban.

— No látjátok, mert nem igaz! Hiszen most mondottam, hogy a paradicsomban mindenük megvolt ősszüleinknek, ennélfogva ők ott igen-igen gazdagok voltak. Csak akkor szegényedtek el, mikor az Úr megparancsolta a kiűzetésüket, és maguk erejére hagyta őket. Először tehát a gazdag ember volt, csak aztán lett belőle a szegény ember. És a szegény ember a gazdagból származott. Ezért van az, hogy mindenik szegény ember vissza szeretne származni gazdag emberré, de olyan gazdagot már nem találsz, aki szegény szeretne lenni. Igaz-e?

— Igaz! — mondották helyesléssel a legények.

— Akkor ide figyeljetek! A szegény emberek el szokták küldeni a fiaikat, hogy menjenek el a világba, szerezzenek sok pénzt, és legyenek igen-igen gazdagok. Kinek sikerül, kinek nem. Sok szegény legény gazdag mesterré lesz, van olyan, mégpedig igen sok, aki a világ végéig az marad, ami volt. Sokáig történt ez így, de egyszer aztán másképpen történt. Volt egy kis faluban egy igen-igen gazdag család, tudjátok, olyan gazdag volt, hogy az egész erdélyországi kincstár sok százszor befért a pincéjükbe. Pedig kicsi volt a pince, de befért! A falu bizony telides-teli volt szegény emberekkel, mint a faluk arra mifelénk, s ezek a szegény emberek sűrűn mondogatták: Hej, de gazdag ember ez a Demeter pap, hej, ha én mindössze olyan szegény volnék, amilyen szegény ez a Demeter pap. Így hívták ezt a gazdag embert, s papja volt ő annak a falunak. Arról is híres volt, hogy a szószékről is mindig kimondotta: Tudjátok-e, kedves hiveim az Úrban, hogy én vagyok a leggazdagabb ember a világon? Aki nálam gazdagabb lehetne, az csak maga a Szent Úristen, de ő nem törődik annyira a földi világgal...

Sokszor elmentek később az emberek Demeter paphoz, és megkérdték tőle: — Hallod-e, Demeter pap, igaz-e, hogy te vagy a világ leggazdagabb embere? — Igaz biza! — felelte ő —, én vagyok a legisdelegisleggazdagabb ezen a világon! — Mutasd hát akkor meg a kincseidet! — mondották neki az emberek. — Meg is mutatom én egy-

szer nektek! — ezt felelte megint vissza. — Annyi van nekem, hogy az erdélyországi kincstár ezerszer több, mégis befér a pincém egyik sarkába! Pedig az én pincém nem is olyan nagy!...

Hát már akkor az emberek csóválták a fejüket, hitték is, meg nem is! Úgy találták, hogy sokáig hitegeti már őket. A vége az lett, hogy a templomban esett össze egyszer, vasárnap délelőtt fél tizenegy órakor Demeter pap. Ott nyomban, az Úr hajlékában meg is hótt. — Most már nem fogja megmutatni a kincseit! — mondották az emberek. — Elmene szegény anélkül, hogy megmutatta volna. Itt hagyá a két árváját! — ezt is mondogatták. Én itten a Demeter pap nagyobbik árvájáról nem szaporítom a szót. Az már akkor nagyobbacska volt, s őt is papnak taníttatta Demeter pap. A falusiak meg is választották az apja helyébe, mert igen tetszett nekik. Hanem igen megjárták vele! Egy kis idő múlva ez a kisebbik Demeter pap is mindig azt hajtogatta, hogy ő a legisleggazdagabb ember a világon! A falusiak igen megharagudtak rá, s mondották is eleget: — De már ilyet ne mondj, ifjabbik Demeter pap, megelégeltük ezt apádnál, s tőled nem is kérdeztük! — Hogy tovább is ezt mondogatta, megint másképpen mondották, ilyképpen: — Bolond őkelme is, s annyira bolond, mint apja volt, öreg Demeter pap. Hogy mi miért is választottuk meg őkelmét? — S nem is hitte már neki senki a nagy gazdagságot!

Itt megmondom, hogy a kisebbik Demeter fiú látta ezt: azt is, ami az apjával történt, azt is, ami a bátyjával. Látta, s elbúsult miatta, hogy se apjának, se bátyjának nem hisznek az emberek. Búsult, s elindult világnak. Itt megmondom, hogy azért indult el a világba, hogy ott sok-sok pénzt szerezzen, azt éjjel, titokban hazavigye, de olyan sokat, hogy tele legyen a pincéjük vele, s akkor megmutassa az embereknek: — Ez a mi kincsünk, ezerszer több, mint az egész erdélyországi kincstár, s megtőti a pincénket. — Itt megmondom, hogy Demeter papéknak alig volt mit enniök otthon, jó, ha ebédre paszulyt tudtak tenni az asztalra és földialmaszedéskor hetekig földialmát.

No jó! Itt megmondom, hogy a kis Demeter fiú elindult meggazdagodni, mert ő se igen tapasztalta az otthoni nagy gazdagságot!

— Akkor nem is vót ott a', ha még ő maga se tapasztalta! — szólt egy álmos hang a hallgatók közül.

— Fogd be a szád! — mordult rá Gábor, és felállva folytatta. — Elment szegényke. Beállított ide is, oda is. Itt is, ott is kérdezték tőle: — Mi járatban vagy, legényke? — S akkor mi történt?! Itt megmondom, hogy nem jött a szájára a Demeter fiúnak az, amit ilyenkor mondani illik: — Szegény vándorló legény vagyok, munkát keresek, pénzre van szükségem, nincs mit ennem, meggazdagodni szeretnék! — Hanem ehelyett ezt mondta: — Én egy gazdag legényke vagyok, fogadjanak ide be kis időre, mert a gazdagságomból adni akarok kendteknek is! — Szakasztott úgy, mint otthon Demeter papék! Nohát néhol azzal zavarták tovább a kis Demeter fiút, hogy bolond, s bolondnak erdőn a helye, de máshol felfogadták még így is! Itt aztán hamarosan, egy hét múlva, megkérdezték tőle: — Hol a sok gazdagság legényke? Adj már belőle nékünk is, meddig várjunk rá, meddig tűrjük hitegető szavaidat?! — Adok, adok, rövidesen, pár nap múlva adok! — mondotta ilyenkor a kis Demeter fiú. Adott volna, bizony igen, de honnan? Örült, ha maga kapott csupasz paszulyt vagy száraz cipót! Ilyenkor felkerekedett, s továbbállt, leginkább éjnek idején! Azt mondották rá is, hogy nincs minden rendjén nála!

— Hát nem is volt, ha szegény létére így hencegett! — vélte Somfay Déneske.

— Ő maga úgy tudta, hogy ezeket kell mondania, így kell cselekednie. Ő magát gazdagnak tartotta! — felelte Gábor.

— Nem volt esze! Ha olyan igen gazdagnak tudta is magát, de amellett szegény volt! Hogy mondhatja egy szegény ember magáról, hogy gazdag?! — felelte Dénes, aki a szokásos igazi mesét várta, s most nagyfokú csalódást érzett. Tündérekről vagy királyfiról kellett volna mesélnie

Gábornak, azokról is milyen szépeket tud s szokott mondani!

— Rossz mesét mondtál, Gábor! — szólt most egy másik hang is. — Annak a szegény legénynek azt kellett volna mondania:

„Szegény vagyok, gazduram, de majd gazdag leszek! Az akarok lenni!" Tán bizony szégyellte a szegénységét?!

Csepp tűz lobogott a kör közepén, nagyot nem akartak tenni a legények itt, a város közepén, a templom kertjében. Gyenge világot vetett a tűz, de Barabás ennek a fényénél is észrevette, hogy Gábor arca különös mosolygással rándul meg. Csillapítóan szólalt meg:

— S hát aztán mit csinált a legényke, Gábor?!

— Minek mondjam, ha nem vagytok rá kíváncsiak?! — — felelte rekedten Gábor.

Többen felelték egyszerre:

— Dehogynem! Mondd!

A legény hatalmas teste megmozdult. Változott, szigorú hangon szólt:

— Mit csinált? Űzte magát! Marcangolta magát. Futott ide s oda a világban! Nem lelte helyét, bolondként szaladgált! Nem melegedett meg sehol, már továbbállt! Haj, hogy mit csinált?! Azt akarjátok tudni? Hogy mit csinált-e?! Azt, amit én! Sok mindenfélét csinált, s közben dolgozott, de olyan szép remekeket készített állandóan, hogy kimondani is fölösleges! Azt csinálta! Ide s oda vándorolt a világban, egyik helyről a másikra szaladt. Nem tudom jobban kiszólani! Ide nézzetek! Azt várta, hogy egyszer botot kaphasson a kezébe, és szétüthessen maga körül!

Belevágott egy bottal a tűzbe. A legények figyelték: valamit mintha értettek volna már. Nagy megmozdulásokra hajlamos titkolt erőknek, izgalmas emberi lélek bizonytalankodásának a jelenlétét érezték, amely feszíti a testet, mind hordót a forró must: ilyesféléknek a közelségét sejtették.

A felvert tűz szikrái ráültek a heverésző alakokra. Gábor magasan állott fölöttük, és tompán nyögött:

— És onnan is el kellett mennie, ahol nyugodalmat kínáltak neki!

Szótlanul nézett a templom fehér falára, amelyre hosszú árnyékokban verte a heverésző csapatot a hold erős fénye. Káposztás Ágira gondolt. Két év óta, mióta ebben a városban dolgozott, a kislány volt a tiszta oltárkép, amelyhez minden hányattatáson, piszkon s vére lázongásán át egyre közelebb jutott. Úgy érezte, hogy ez előtt az oltárkép előtt egyszer örök életre szóló imát mondhat izgatott teste és lelke üdvéért. Csak azért a sokszor megbántott, hírbe hozott, mellőzött szerelmes kislányért tudott ennyi sok ideig egy helyben, Kolozsvárt maradni, ezt tudta ebben a pillanatban. A maga számára tartogatta, gondolataival féltette, és ingerkedő, komisz szavakon, futkározó, hűtlen cselekedeteken keresztül is a maga számára nevelgette.

Tompán fájt most a Téglás Gábor melle tája. Felhúzott s átfogott térdekkel kuporodott le a pislákoló tűz mellé. Barabás meleg hangja súgott a fülébe:

— El ne szomorodj annyira, Gábor! Mondd meg, hogy mi bánt?!

Gábor felelet helyett végighevert a füvön. Fekete fejét a pázsithoz szorította, s fogait megvicsorgatta a szájában. Arccal fordult a földnek, s a többiek csak a sötétség miatt nem látták, hogy mit csinál. Beleharapott a fűbe, és égő ajkait addig tiporta rajta, amíg égető fájdalom nem járta át azokat.

Barabás észrevett valamit. Ölre fogta a Gábor fejét, és úgy hajolt föléje:

— Hallod-e te, elég legyen a ficánkolásból! Megérem még, hogy Káposztás Ágira gondolsz!

Gábor belsejét meleg hullám járta át a kislány nevének hallatára. Lehunyta a szemét, és szépen mosolygott. Barabás, aki ismerte minden dolgát ennek a nagy fiúnak, hangosan szólott most:

— Aki nem fújja még a kását, akar-e hallani valamit?

A legények fekete csoportja felől még jó néhány hang felelte: „Akarunk hát!" Sokan már elszenderedtek, és úgy feküdtek, mint Gábor, társuk ölébe hajtott fejjel. Zajgó

beszélgetésük egyre kevesebb lett. Gyermekek és jók voltak ebben a szülői meleggel föléjük borult és jó éjszakában.

— Akkor, Mózes fiam, mondd el valamelyiket a sok közül! — szólott Barabás Répa Mózesnak, a cifra beszédű, fontoskodó legénynek. Répa Mózes olyan hangon is tudott beszélni s olyan beszéddel, mint ahogyan az orgona mondja a zsoltárokat. Versféle meséket mondott, egyszerű, basszus hangon, s ilyenkor nem válogatott díszes szavakat, csak egymás mellé rakta a sorokat, de ahogy egynek-egynek a végét még mélyebbre eresztette, vagy éppen cseppet feljebb emelte, hát könny szökött hallgatói szemébe!

— Melyiket mondjam? — kérdezte szívesen. — Árva gilicéről, Szőcs Máriról, Görög Ilonáról? Vagy tán Kerekes Izsákról, Kádár Katáról, bíró Szép Annáról? Elmondjam Júlia, szép leányt, a fogoly katonát vagy megétetett Jánost? Világszép Erzsókot vagy a molnár inasát?!

Gábor felkapta a fejét:

— Azt, azt, a molnár inasát!

Répa Mózes hangja elváltozott, mint varázsütésre. Kapkodó, gyors beszéde ellassúdott, értelmes, tagolt, mesélő beszéddé vált. Hosszú kötéllel ereszkedett le a mély hang még mélyebbre, mély kútfélébe, lélek aljába, elrejtett kincsekhez. Ezeket mondotta:

Este guzsalyasba',
Reggel a malomba'...
Játszadozni kezdtem
Molnár inasával...
Bárcsak az a hajnal
Örökké tartana,
Meg se is verradna,
S a mü szerelmünknek
Vége se szakadna
Molnár inasával!

— Igen szerették egymást! — szólt közbe az egyik szász, de a többiek csitítva hallgattatták el. A mély basszus tovább mondta:

Széles e világon
Mennyi malom vagyon,
Ha külső kereke
Sárig arany volna,
A belső kereke
Fejér ezüst lenne,
Béla-gyöngyöt járna,
Aprópénzt hullatna:
Mégse cserélném el
Molnár inasával!

— Mondom, hogy igen szerette egyik a másikát! — okvetlenkedett elérzékenyült hangon az előbbi legény.

— Hogy van tovább?! — sóhajtotta Gábor.

A tenger mélysége
Kalamáris volna,
Tengereknek habja
Ha mind ténta volna,
Földön mennyi fűszál
Ha mind penna volna,
Égen mennyi csillag
Íródeák volna:
Nem tudná leírni
A mü szerelmünköt
Molnár inasával!

Az utolsó szavaknál még mélyebbre szállt a Répa Mózes zengő hangja, s aztán elhallgatott. Hosszú sóhajokkal hallgattak a legények is. Gábor mellét édes keserűség feszegette bévülről. A keserűség felszaladt a torkába, és kibuggyant az ajka szélén:

— Hej, molnár inasa!... Aludjunk! Csak az virrasszon, akit sorra jelöltem!

Ő maga még sokáig bámulta a csillagos eget. Azokat a csillagokat kereste, amelyek nem látszanak mindig, néha elbújnak az ember szeme elől. Most megpillantod őket,

darabig nézed, aztán már megint nem látod. Szemed fárad-e el, vagy gyenge fényű, kicsi csillag, téged vernek le fényükkel a nagyobbak?! Szomorú szemem, de fájva kutatod ezeket a megrezzenő fényű eltünedezőket!

9

Hármat ütött fejük fölött a toronyóra, amikor Gábor ijedten ugrott talpra. Hajnalodott, s a templomkert fáin madárseregek énekeltek nagy lelkesedéssel. Egy rigó úgy szólt, mint ahogy Káposztás Ági szokott énekelni. Vagy tán csak a Gábor megmosdatott szíve látta s hallotta mindenütt a kislányt.

Körbesétálta a templomkertet. Kilesett a kőfalon az utcára, ahol négy-öt városi őr állott egy csoportban tanácskozva, s egyikük éppen akkor fújta el a lámpását.

Fél ötkor meghagyta Barabásnak, hogy vigyázzon a rendre, s ne engedjen be senkit a kertbe. Megígérte, hogy hat órára visszajön. Hátul ugorta át a falat, és futva ment az apró utcákon a Szamos felé, a Káposztásék kertje alá.

Öt percet se várt, már jött a kislány. Két nagy veder függött a két karján, mint mindig, ha itt találkoztak. Fekete szemének kedves környéke álmatlanságtól és könnytől piroslott. Gábor szó nélkül csókolta meg a két szemet.

— Mi baj, Káposztás Ágika? — kérdezte, s ma olyan szépen akart beszélni a kislánnyal, amilyen szépen csak tud.

— Rosszakat álmodtam, Gábor. Mi lesz ezen a hosszú napon? — búját hozzá Ágneska.

— Hogy mi lesz a mai napon? Ma törvényt ülnek a gonosztevők felett! — felelte tréfás hangon Gábor, és rá-ütött a mellére. — Ma azt fogják mondani, hogy Téglás Gábor, kend jobban tenné, ha visszavedlene ártánydisznóvá!

— Mit beszél? — ijedezett a kislány, és hiába próbálta, nem tudott mosolyogni.

— Semmit, semmit! Szamárkodtam — kapta odébb a szót Gábor. Magában megkorholta magát: Kezded-e már megint? Még ma is?!

A szász céhmester lánya jutott eszébe, akinek ilyesféléket mondott az ártánydisznóról. Elkapta róla a gondolatát. Ma ne legyen senki az ő számára ezen a világon, csak ez a kis pityergő. Mert Ágika már megint pityergett. Kora fájdalmainak még egészen komoly gyötrődésével mennyit sírt ezért a nagyhangú, rossz fiúért.

— Ha sírsz, itt hagylak! — mondotta Gábor, és nyomban elszégyellte magát. Tudsz-e hát te jó is lenni? kérdezte önmagában, és dühre gerjedt.

— Mert engem ne sirassatok előre, az áldó mindenteket! Messze keres még rajtam a pap s a harangozó! Nem hideg nekem se karom, se lábam!

Magához húzta a kislányt:

— Ágika, tudod-e te azt, hogy mért megy a rák háttal előre?

A kislány mosolygott a könnyei közül. Hát ebből már megint mit készít az ördög cimborája?

— No ugye, nem tudod? Azért, mert egyszer meglátta Pataki Dani uramat, és kedvet kapott tőle.

A kislány erre tényleg elmosolyodott. A csavaros eszűje most is miben járkál! Pataki Dani a Káposztás kislány anyai nagyapja volt, nagyon öreg szappankészítő mester, akinek púpja volt a mellén s hátán egyformán, a fejét pedig oldalt billentve tartotta, mert a nyaka elfordult, s úgy merevedett meg. Azt csúfolták róla, hogy nem lehet tudni, előre jön-e, vagy háttal távozik.

— Ha senkit se csúfolna, talán bizony baj érné? — mosolygott a kislány, és gyönyörködő pillantásokkal nézte a legényt.

— Akkor bizony kihullnának a fogaim! Mert csak a harapás tartja őket a számban! — felelte Gábor.

Ágika felvidultan bámulta őt. Hát lehet-e a csúfot nem szeretni, mikor úgy beszél, mond, cselekszik, mintha az egész világ az övé volna?! Most is megint mit mond:

— Jaj, ha most meg nem csókolsz, Ágika, menten elmegy

örökre a szavam! — Megnémulok ebben a minutumban, ha meg nem csókolsz!

Persze hogy megcsókolta.

— No látod! Ha most meg nem csókolsz, olyan kuka lettem volna, mint ez a fa itt ni! Előre megéreztem én azt! És meg ne próbáld elmulasztani olyankor, mikor mondom, hogy megcsókolj, mert akkor hallgathatok életem végéig. Mert akkor csak úgy tudnék csinálni: hm... höhöhöm...

Boldogan nevettek hozzá. Bizony, mintha szükség volna ilyen nehéz felszólításokra, hogy megkapja, amit kér. Itt van ni, most nem is kéri, mégis kapja!

Sokáig, erősen csókolták egymást. Búcsúzkodás volt karjuk nagy erejében, amivel átfogták s nem eresztették egymást. Sírhatnékjuk és dalolhatnékjuk volt egyszerre, s hogy egyiket se kelljen csinálniok, egymásra tapasztották a szájukat.

Gábor elengedte a kislányt, és komolyan szólott hozzá:

— Ide hallgass, Ágika! Ha valaki tudja, hát akkor én tudom, hogy az a bitang Téglás Gábor nem más, mint egy semmirekellő, hebehurgya, rosszban járó ördögfajzat. Ha vénasszony volna, borsószalmán lenne a helye! És tudod-e, hogy azért én mégis szeretem őt?!

A kislány titokzatosan nevetett.

— Igen, kend szeretheti, mert kend nem ismeri jól őkelmét! Bezzeg én ismerem, s nem is mondom én azt, amit kend!

Gábor fanyarul mosolygott. No megállj, kis veréb, csiripelj csak! Hadd ütök a csőrödre:

— S ha szeretnéd, mit érnél vele? Két hétig állaná, utána azt mondaná: menj csak, menj, galambom, sok virág van még a réten, s én alig győzöm mind leszedni magamnak, ha egynél ilyen sokáig időzök! Két hét hosszú idő, s másnak annyi sem jut!

A kislány arcát rémület szántotta végig. Ugye, íme, tessék! Hát hogy olyan, amilyennek híresztelik! Hát hogy kikezd ez mindenkivel, akihez csak hozzáfér! S nem átallja ki is szólani, hogy ott is hagyja a letépett virágokat, egyet-egyet két hét múlva legtovább.

Fuldokolva nyelte vissza a sírást. Néha, ha megbántják, a gyenge leányszív is tud nagyon erős lenni. Egy pillanatig úgy érezte, hogy menten összeesik, s lehull ennek a kegyetlen hóhérnak a lába elé. A másik pillanatban elszántságos nagy erő hidegítette el tüzelő keble mélyét. Jó, hát ha vége, legyen vége! Ezután már, ennyi szenvedés, bántalom és méltatlan végezet után már csak a halál jöhet. Hanem előbb megmutatja neki, hogy mit csinált vele! Jégcsapos ajkakkal, hidegen mondta a kislány:

— Hát szólnék is én erre valamit, de minek! Van, aki azt hiszi, hogy ő olyan kedves, hogy örökké szeretni kell! A férges körtve is azt hiszi magáról, hogy őt is csakúgy megeszik, mint a hibátalant! De mikor meglátja az ember, psz, mikor meglátja, hogy féreg van benne, psz, eldobja, s jobbat választ. Psz! Meg is mondtam tegnap édesapámnak, hogy csak biztassa Pataki Jánost, majd azt mondom neki, ha megkérdi, hogy eddig én a férgest kívántam, de csak azért, mert nem tudtam róla, hogy a'! Mert én, mert én.. kendet, Gábor... gyű... gyűlö... löm... löm!

Zokogva borult oda a túlságos erőfeszítés után a legény keblére. Eddig tartott csak az elszánás, de nagy volt és sok ez is ennek a kicsi szívnek. Ezután már úgyis a halál jön, legalább utoljára még ezen a nagy, erős, emelkedő mellen sírja ki magát. Legalább még egyszer átfogja ezeket a sziklagörgető, kemény vállakat, és még egyszer, utoljára odasimítja halálra sápadó, megkínzott kis arcát ehhez a kicserzett, kemény és sötét férfiarchoz.

A legény már régen felbuzdult, nagy boldogsággal simogatta és ölelte, s a kislány még mindig úgy kesergett. Az előbbi fájdalom megrázta őt, idő kellett a lecsillapulásához. Gábor tenyerébe fogta a kislány arcát, és megindult hangon beszélt hozzá. Most már tényleg csak őt látta, csak érette lélegzett, csak őt szerette. Úgy tudott beszélni neki, ahogy éjjel a templomkert füvén s reggel, ide indultában elképzelte:

— No, hagyd már el, hagyd már el, édes kicsi báránykám! Ne szipogj már, ne bolondozz már! Hát nem tudod, hogy mért mondtam én azt? Nem érezted a hangomon,

hogy mért szóltam ki azokat a csúnyaságokat? Hagyd el már no, ide hallgass! Hát azt akartam én tudni, hogy mennyire szeretsz, hogy igazán szeretsz-e? Hogy nem csak úgy kislány módra ábrándozol-e felőlem, hanem amikor megtudod, hogy milyen gonosz, férges körtve vagyok, akkor is úgy tudsz-e érezni irántam, mint előbb! No, érted-e? Jól van-e?!

— Hányszor mond... mondtam, hogy sze... szeretem! Mindig tudtam, hogy kend férg... férges kört... körtve, de mégis mindig sze... szerettem. Mindig, mindenki avval kínzott, hogy miket csinál a menyecskékkel meg mindenkivel, de én mégis szerettem... kend... kendet..., ha férg... férges is!

— No látod! Hát csak ezt akartam tudni! Mert, ide figyelj! Ne szipogj már, hanem nézz rám! Hát tudod, én a mai napra egész éjjel készültem. Olyan éjszakám volt, mint Gábor fejedelemnek, mikor nem tudta, hogy másnap ölik-gyilkolják, tömlöc mélyire vetik-e, vagy ő cselekszi ezt a fellázadt urakkal. Érted-e, hogy milyen választása volt? Nedves tömlöc mélye, vagy megfényesített új korona a fején! Hát most már tudod, hogy hogyan érzett! Így éreztem én is! Hanem egyről aztán biztos voltam! Arról, hogy akármi vár is rám, reggel, legelőször, mindenekelőtt ide jövök hozzád, és megmondok néked valamit. Nézz a szemembe! Azért jöttem!

A kislány szorongva, de a legény meleg hangjától mégis bizakodóan kérdezte:

— Mi hát, mondja, Gábor?!

— Ide hallgass! Tudod-e, hogy honnan van az én bátorságom az effélékhez? Örököltem! Apámtól meg testvérbátyámtól maradt rám! Tőlük tanultam meg, hogy aki bátor: cselekedjék, aki gazdag: adakozzék, aki erős: verekedjék, s csak halálában nyugodjék!

— Csak legalább ne inna, Gábor! Ezt az egy rossz szokását hagyná el, édesapám is mondja! — vetette közbe elgondolkozva a kislány.

— Móddal iszom én! S te vagy a kerékkötőm! Vagy legalább te leszel, ha úgy akarod!

Olyan meggyőződéssel mondta ezt, hogy a kislány ebben a percben hitte is neki. Gábor nekibátorodva folytatta:

— Ide hallgass! Ha én azt mondanám, hogy holnap elmegyek, s megkeresem Dárius király egyenes leszármazottját, leütöm, s elveszem tőle az írást és a rajzot, ami a kincsek helyéről van leírva s rajzolva, akkor én az ígért időre meg is csinálnám! Ha én holnap reggelre fehér szakállat akarnék, akkor egész éjjel olyan erősen gondolnék rá, hogy holnapra s reggelre hosszú szakállam nőne, mégpedig nem is más színű, hanem fehér. S ha én azt mondom, hogy ma egész éjjel arra gondoltam, hogy téged én egész életemre meg foglak tartani magamnak, s elveszlek feleségül, akkor az úgy is van, s én erre gondoltam egész éjjel. S ha most meg akarnának fogni engem s meg akarnának győzni, ötezer ember se volna elég a legyűrésemhez. S én eddig szép munkákat készítettem, szép ötvösi munkákat, Léta uram is mondotta nemegyszer, de ha most leültetnének, hogy olyan szépet csináljak, amilyet még eddig nem csináltam s amilyen a világon sincs, akkor hozzáfognék, s két nap alatt már kész is volna, s a te orcáddal és a te alakoddal volna tele!

— De ruhában volnék rajta, ugye? — sóhajtotta a kislány, és szégyenlősen búját a legényhez.

— Tündér vagy te, Ágika, s a tündérek mindenhogy szépek! A szépséget a mi munkánkban mindenhol megtalálhatod! Solymossy Tamás várnagy frigyládát csináltatott, s a táncoló tündérek rajta még az egy szál fátylat is majd elfelejtették magukról!

Mindegy már nekem, gondolta a kislány. Beleléptem a kárhozatba, hallgathatom már, bármit mond!

A legény tisztán, nyugodtan fejezte be:

— Ha most el is kell válnunk, Ágika, visszajövök érted! Akármit mondanak is rám, arra gondolj, hogy ma éjjel én mire határoztam magamat! Arra, hogy kezes bárány leszek a kedvedért, ha eljön az ideje!

Letérdelt a kislány elé, és átölelte a lábát. Ez szégyenkezve guggolt melléje, s leültek együtt a harmatos fűre.

Átölelve fogták egymást. Szótlanságban, örömben, bánatban: szerelemben ültek így sokáig.

Hatot ütött a templomóra, s Gábor talpra szökkent. A kislány megint elfakadt sírva, és zokogva ment be a hosszú kerten át a házba. Megint, mindig, talán haláláig könnyezve akart imádkozni a veszedelmek elé szaladó ötvöslegényért.

Gábor is nehéz szívvel érkezett vissza a templomkertbe. Célt látott maga előtt: a kislányt s véle magát kellett megváltania. Megreszketett a gondolatra, hogy ha ez nem sikerülne!

10

A templom előtt Barabás sietett eléje. Aggodalmas arccal mondotta:

— A fejedelem hivatalából volt itt Geréb Márton uram, s engem alaposan kikérdezett az ajtónál. Azt mondotta, hogy külszínre el kell bánniok velünk, pedig mindenki nékünk ad igazat. A fejedelmi törvényszék fogja tárgyalni a szászok titkos határozatának az ügyét. Léta uraimékat felszólították, hogy jelentsék be a vádat, és a mi mestereink gyűlése el is határozta ezt. Most már nemigen lesz mit keresnünk itt!

— No látjátok! — mondotta Gábor nyugodtan. — Mégiscsak elértük, amit akartunk!

Barabás hosszasan, szeretettel nézte őt. Mennyire nem gondol magával, ezt gondolta. Közelebb lépett Gáborhoz:

— El, el Gábor, de ára lesz ennek!

— Tudom — felelte Gábor mosolyogva. — Minden ilyennek ára szokott lenni.

— Meg kéne beszélnünk, hogy mit cselekedjünk, ha most délelőtt megint ránk jönnek!

— Én már tudom, hogy mit kell cselekednünk!

— De nézz oda? Nehéz lesz már ezeknek parancsolni!

A legényekre mutatott, akik az erősbödő nap fényében

a templom tövéhez húzódva sütkéreztek. Mindeniknek a kezében ott volt már egy hatalmas, görcsös furkós. Gábor a templomkert fáira nézett, amelyek megcsonkított lombjaikkal, letördelt ágaikkal szánalmas látványt nyújtottak. Odament a legényekhez:

— Tán bizony majd én fizessem meg az egyháznak ezeket a fákat?! Két hosszú napig majd rádolgozhattok!

A legények, akik a lázadó semmittevés nagy hevében már úgy gondolták, hogy ez az állapot sohasem fog elmúlni, elégedetlenül kiáltoztak. Egyikük, egy nagy orrú és félszemű ember Gábor elé ugrott, és hatalmasan hadonászott a kezében tartott furkóssal:

— Mit, hogy mi megfizessük? Mért?! Azért, mert nem hagyjuk magunkat agyonütni? Mert erőszakra erőszakkal kívánunk felelni? Hej! Azt szeretném én látni, hogy valaki hozzám merjen nyúlni!

Megforgatta feje fölött a botot, a többiek nagy riadalommal helyeseltek neki.

Gábor elnézően s egyszersmind ingerkedve mosolygott:

— De hát kik akarnak téged agyonütni, jó fiú?!

— Engem-e?! — kiabálta a nagy orrú. — Azok, akik téged s akik minket mindnyájunkat! Azok, akik a mai délelőttön ránk jönnek, s elnyomnak bennünket! Igen, azt teszik, ha kötő alá dugjuk a kezünket, s úgy bámulunk magunk elé! Akkor meg is teszik velünk a csúfot, ha nem cselekszünk ellene semmit!

Gábor csodálkozva látta, hogy mindnyájan lelkesen helyeselnek neki. Kiáltozva fogták közre Gábort, s az ő kezébe is furkóst dugtak. Úgy biztatták:

— Most jön a java, Gábor! Most megcirógatjuk egykettőnek a koponyáját!

Gábor még mindig mosolyogva nézte őke. Tetszett neki a derék fiúk harci kedve, de nem értette a közvetlen okát. Már tegnap, mikor fegyverkezni kezdtek a furkósokkal, azért egyezett bele ebbe, mert előre nem lehet tudni semmit, és puszta kézzel nem védekezhetnek. Most azonban olyan lelkesedéssel fűtött vérszomjúságot látott maga előtt,

olyan izgalmas küzdelmi hangulatot, hogy csodálkozva bámulta a legénycsapat izgalmát.

— Mi ütött ezekbe? — kérdezte a kezébe nyomott furkóst forgatva, Barabástól.

Ez Gábor füléhez hajolva bólintott.

— Igazuk van! Téged akarnak védelmezni!

Gábor hangosat nevetett:

— Engem-e? Hát aztán akarnak-e engemet annyira bántani?

Tudta jól, hogy akarják. Töprengéseiben egész éjszaka, Ágitól búcsúztában reggel, mindig ezt tudta. Óriási markot érzett a feje fölött, s ez a marok közeli sorsát készítette. Lassan szorította összébb és egyre összébb az eget a feje fölött, hosszú karmai könyörtelenül görbültek a tenyere felé. Végül rövidesen, talán most, nyomban ráborítja az összezsugorodott égboltot, mint egy vékát, s ő megfúl alatta.

Körülnézett a legényeken, akik villogó orcákkal várakoztak előtte. Csak szót kellene szólnia, s mennének utána. Fel kell használnia őket, csak így menekülhet meg! Martalékul kell dobnia őket, hogy kisurranhasson a készülő végzet alól!

Megmarkolta a fütyköst.

— Még én azért odatalálok, ahová oda akarok!

Viharos éljennel helyeseltek neki. Gábor befelé figyelt egy pillanatig. Rohanva száguldott a vére a karjai felé, ólomsúlyú és pehelykönnyűségű volt a karja egy és ugyanazon pillanatban. Azt a vágyat érezte, amellyel az éjszaka a tűz parazsába sújtott. Ha csak egyszer találkozna egyetlen olyan személlyel, egyvalakivel, aki a világ minden ellene levő szándékait, őt akadályozó rosszindulatait egyesítené magában! Úgy törné össze a markában, mint egy érett diót! De hát van-e ilyen egyetlen személy? Nem a tornácgerendának ment-e neki tegnap is, mikor Léta uram megcsúfolta? Nem összeszövetkezett, sok apró boszszantás ellen kell-e ügyes kézzel védekeznie? Hisz ha csak sújthatna, ököllel s furkóssal állhatna neki az életnek,

s addig üthetné, amíg megdöglik, s csak ő marad felül, egyedül a világon!

Gőgösen hangosat kacagott.

— No még én meg tudom védeni magamat!

Tóbi, a kis szász ugrott eléje.

— Mert látod, Gabika, arról van szó, hogy csak veled egyedül akarnak legújabban elbánni! Hogy a többinek mindnek megbocsátanak!

Gábor Barabásra csodálkozott:

— Mi a te? Mit mond ez?

Barabás nyugtalanul felelte:

— Geréb Márton uram mondotta, hogy már nem az öt főlegényt követelik a mesterek, hanem megelégszenek eggyel is. A többinek megbocsátanak, csak mindjárt munkába fogjanak! Az az egy te lennél, Geréb uram úgy hallotta!

— S az az egy fővezér te vagy, s más nem lehet, Gábor, azért! — hadarta Répa Mózes.

Gáborban megint keserű érzés mozdult. Váratlanul Káposztás Ági könnyes szemére gondolt. Ércököllel vágta mellbe magát, és elvakultan ordította:

— Én hát, ki volna más?! Kár annyira mosakodnotok! Mindig mondtam, hogy én vagyok! Én csináltam, én vállaltam, én akartam mindent, s ti csak szolgáltatok nekem! Én parancsoltam nektek, s azért tettétek meg! Én állok oda mindenki elé, s úgy mondom, hogy én nem tudtam tovább tűrni a méltatlanságot! Mindig hencegni fogok vele! Hej... füü!!

Nagyot fújt. Kivörösödött arcában sötét szemeket villogtatott. A legények zúgó ár módján tolongtak körülötte, s úgy örültek gyönyörű, nagy haragjának.

Egyikük eléje toppant. Nagyot kurjantott.

— Hisz azt mondjuk mi is, hé! Egy az igazság, s az az, hé! Mitől vagy haragos, atyafi, hé?!

Kórusban nevettek. Gábor fátylas szemmel bámult rájuk, s megdobbanó szívvel értette meg őket. Hisz ezek is tudják, hogy ő a kiszemelt, ő a büntetésre jelölt. Hisz ezek örvendhetnének, hogy őket semmi baj sem éri, mehetnek

nyugodtan a dolgukra, s csak az ő nyakába teszik fel a hurkot. Öröm helyett pedig mit csinálnak?! Felkészülnek, fegyverkeznek, s védeni akarják őt! Szeretik, nem hagyják, mennének utána!

Megelégedetten mosolygott, és elszégyenkezett. Előbbi zajos, lelkes harci kedvük okát most értette már! S ő mégis milyen együgyűen viselkedett velük szemben! Dühre fakadt, nem hogy köszönetet mondott volna nekik. Akkor gyanúsította őket hűtlenséggel, mikor éppen érte akartak harcba menni! A szerelem teszi ezt! Az veszi el az ember eszét, az vakítja meg, hogy nem lát, vagy nem azt s úgy, ami s ahogyan van körülötte. Hej, Káposztás Ági, de megrontottál engemet! Ottmaradt nálad mindenem, szívem, eszem, szemem látása!

Ránevetett a legényekre:

— Jól van, legények! Köszönöm néktek! Látom, hogy könnyen ki nem adtok! Látom, hogy megvédelmeztek, s annyi, mintha már meg is tettétek volna!

Úgy érezte, hogy soha igazabbat nem mondott. Meghatotta a szeretet, amellyel körülvették, s most már tudta, hogy kímélni fogja, menteni és igazolni fogja őket. Egyedül állja ki mindnyájukért a megtorlás kínjait!

Körbetelepedtek a megtaposott kövér fűre, és csendesen beszélgettek. Arról folyt a szó, hogy csak abban az esetben fognak munkához, ha egyiküknek sem esik bántódása. Barabás okosan tanácsolta:

— A szabályokat erősen megsértettük, annyi szent, de kénytelenségből tettük. Mindnyájan egyformán vagyunk bűnösök, s egyformán ártatlanok! Akár napokig is megkoplaljuk az ebédet, de már különösebb bántódása egyikünknek sem eshet!

Gáborra pillantott, s a többiek lelkesen helyeseltek neki. Gábor elgondolkozva mondotta:

— Majd meglátjuk, mi s hogyan lesz! Csak azt cselekedjétek, amire jelet adok!

Felállott, s a fal felé tartott. Az utca felől hangos kiáltások hallatszottak feléjük. Mindnyájan odagyűltek a kapuhoz, amelyet Barabás nyitott ki a nagy kulccsal.

Álmélkodva néztek ki az utcára. Mestereik teljes számban, díszes ünneplő ruhájukban, élükön Léta Pál céhmesterrel jöttek be a kapun. A céhmester tekercses iratcsomót tartott a kezében, és láthatóan szenvedett. Fehér homlokán gyöngyös cseppekben csillogott a verejték, szép szakálla remegett az állán. Keresztury uram haragos tekintettel állott mögötte. A többi mester a legények tömegében a sajátját kereste, hogy lesújtó pillantásokkal büntetést előlegezzen nekik.

Az alabárdos városi őrök csapata jött be a mesterek háta mögött a kapun. Mikor az első belépett rajta és magas kucsmája fölött megcsillant az alabárdja, a legények felzúdulva tolongtak feléje. Izgatott kiáltásokkal tiltakoztak a fegyveresek megjelenése ellen. A közöttük álló mesterek sem akadályozhatták volna meg őket abban, hogy az alabárdosokat ki ne szorítsák, vagy ha kell, ki ne verjék a templomkertből. Csak Gábor dörgő hangja állította meg őket:

— Álljatok meg, nekünk csak gazdáinkkal van dolgunk!

Így az alabárdosok odasorakoztak a mesterek mögé. Néhány hivatalos ember volt velük, s a fejedelmi hivatalból Geréb Márton uram.

A legények egy tömegben állottak mestereik előtt. A furkósokat most kevéske szégyenkezéssel tartották a markukban, sokan a hátuk mögé dugták. Ezzel mutatták, hogy nem mestereik ellen fegyverkeztek fel a kemény ütőszerszámokkal.

Hogy a rend helyreállt, Gábor is odalépett a legények elé. Léta uram hosszasan nézett rá, s a legény nyugodt, erős pillantásokkal felelt neki. Mindketten megremegtek. A céhmester nem érezte feltétlen határozottsággal, hogy ő a bírája ennek a fiúnak, aki váddal terhelten áll előtte, s aki fölé most neki kell törvényt készítenie.

— Fiam! — mondotta halkan a céhmester. — Én téged rossz híred dacára, számtalan helytelen cselekedeted dacára is a jó legények hálószobájában hálattalak!

Gábor az öregember szavaiban megérezte a jóságot s a szánalmat. Lehorgasztotta a fejét, s úgy felelt neki, mintha csak ketten beszélgetnék egymás dolgait:

— Tudom, gazduram, s köszönöm kegyelmednek!

— Mégis mit tettél velem?!... Ott hálattalak!...

— Nincs oka megbánni, gazduram! Sokat s jól dolgoztam érette!

A céhmester magáról megfeledkezve bólintott. Igaza van: sokat s jól dolgozott neki, a legszebb munkákat készítette, a fejedelem számára rendelt díszcsákányt vele együtt csinálta, s minden, ami finom, szép és híres munka volt, a kettőjük keze alól került ki. Ezért nézett is el neki mindent, ezért mentette ki őt a bajokból, amiket féktelen természete készített lépten-nyomon a maga számára. Ezért szerette, mert igen-igen szerette s szereti, s ha most végig kell néznie a pusztulását, meghasad a szíve belé.

A nagyhangú, szigorú szavú öregember s a büntetés előtt álló nagy fiú olyan volt ebben a pillanatban, mint a megcsendesedett édesapa s annak bűnbánó kedves gyermeke. Léta uram torka megcsuklott, s mert nem érzett magában erőt a további beszédre, odaszólt a mellette álló Keresztury uramhoz, a bejáró mesterhez:

— Keresztury uramat kérem meg, hogy a céhgyűlés határozatát közölje a legénységgel!

A bejárómester, ösztövér, kiszikkadt ember, boldogan nyúlt a céhmester kezében levő iratcsomóért. Kiengedte sürrögő hangját, s már első szavaival kitett magáért:

— S azt mondom, hogy födetlen fővel hallgassátok végig!

A legények egymásra pillantottak. Gábor megmozdult, és határozottan szólt:

— Tisztelettel fogjuk meghallgatni, de nem födetlen fővel. Ez nem isteni tisztelet, s mester uram sem papunk minékünk!

Ezt azután jól megmondta. Sokan mosolyogtak Keresztury uram kárára a mesterek közül is, bizonyságául annak, hogy társai sem igen kedvelték őkelmét.

A Keresztury uram szava felemelkedő hangsúllyal próbált visszafizetni:

— A rebellió készítőjét a nemes céhgyűlés nagyon helyesen ismerte fel egy bizonyos személyben!

Léta Pál szenvedő hangon szólt rá:

— Olvassa kelmed a végezést, ne szaporítsuk a szót!

Keresztury uram kibontotta az írást. Bele akart kezdeni, de köhintett s megint szólt:

— Mielőtt elolvasnám, meg kell mondanom a bűnösöknek, hogy mért jöttünk mi, gazdáik és feljebbvalóik ide hozzájuk, rebelliójuk színhelyére, s mért nem rendeltük őket a mi színünk elé. Azért, mert a két rossz közül a kisebbiket választottuk, márpedig ez, hogy mi ide jöttünk, a kisebb! A nagyobb az lett volna, ha az ő megbízottjaikat, „küldöttségük"-et eresztettük volna a mi színünk elé, s evvel valamelyes egyenrangúságot engedtünk volna feltételezni a két testület között. A múltkori „küldöttség"-et még nem felejtettük el! S mind a százhatvantokat nem fogadhattuk volna gyűléseink szokott helyiségében!

Hogy így minden irányban aprólékos gonddal biztosította a mesterek tekintélyét, beleharsogtatta kegyetlen hangját a tömeg halálos csendjébe. Élvezettel olvasta a kibontott irattekercsből:

— „Fennforgó ügyben a kolozsvári magyar ötvösmesterek jelen gyűlése a következő végleges határozatot hozá: Hosszas vizsgálódás után az igazságnak legjobban megfelelő módon áll kiderítve a legények két nap óta tartó rebelliójának s ezt megelőzőleg hetekig tartó forrongásának az oka. Olyan hír járt közöttük közszájon, amely hír alkalmas volt nyugalmuk legteljesebb megzavarására, s ez okból csak a megemlített két nap óta tartó nyílt feltámadást rójuk bűnükképpen. Atyai gondoskodásból mi, kenyeret adó gazdáik, ellátóik és parancsolóik avval a megnyugtató végezéssel kívánjuk befejezni az ügyet, hogy szilajkodásukat ifjúi természetük eredményének vesszük, elkövetkezendő szorgalmas munkájuk reményében nékik megbocsátunk, és megnyugtatásukra szokásainktól eltérő módon azt is közöljük velük, hogy a szóban forgó ügy igaz vagy hamis voltának kiderítése céljából a nagytekin-

tályű Fejedelmi Főtörvényszékhez fordultunk bejelentésünkkel."

Egy pillanatra elhallgatott, és körülpillantott a hallgatóságon. A legények megdobbant szívvel integettek Gábor felé: néked is megbocsátottak! Az ítélet váratlanul enyhe volt, s ennek elsősorban Gábor s a vezető legények miatt örültek.

Ám örömüket nyomban letaglózta a Keresztury uram újra felharsanó, bunkós nagy hangja.

— „Határozzuk végezetül, hogy a közös és munkabéli rend megóvása, elrettentő példaadás és a baj legfőbb gyökerének a kivágása céljából a legénység állandó izgalmakba hozóját, rossz példákat adóját, a rendes és békés munkákban akadályozóját s jelen esetben is felbujtó vezérét több ízben elkövetett szabálysértései, köztudomású iszákossága s a városi köztisztességet bántalmazó egyéb szemérmetlenségei, valamint a jelen esetben elkövetett feltámadás előkészítése és véghez vivése miatt mesterségünk űzésének jogától való megfosztására, iratai elkobzására, három napi városi börtönbüntetésre s ennek kitöltése után a város nyombani elhagyására elítéljük. Nevezett Téglás Gábor legény elfogatására a városi őrség parancsnokát testületünk tisztelettel kéri és utasítja."

Ezek a szavak mázsás súlyokkal szegezték helyükre a legényeket. Összezsúfolt tömegükből sűrű lihegések hallatszottak, és mozdulatlanságuk oszlopos csendjében megfagyott minden csepp szó a mesterek ajkán.

Legelőbb Barabás emelte fel a szavát, s a kezében tartott furkósbotot. Fenyegető hangon kiáltotta:

— Meggondolták-e alaposan, mester uraimék, hogy mit csinálnak?!

A legények dermedtségét felrázta ez a kiáltás. Megdöbbent szavakkal mozdultak előre, és felemelt botokkal szorították hátrább a mestereket. Hangosabb szó nem esett, de az összevissza hangzó kiáltások tompa morajjá tevődtek össze, és megmozdult ár módján készültek ostromolni a mesterek csoportját.

Megint Gábor állította meg őket. Maga elé dobta a kezében lévő botot, és felemelt karral kiáltotta:

— Az ítéletben többrendbeli hazugság vagyon!

Megtorpanva csendesedtek el körülötte a legények. A mesterek fehérré vált arccal, tanácskozva állottak a helyükön. Gábor kiáltozva folytatta:

— Hazugság, hogy iszákosság miatt büntetnek! Hazugság, hogy fajtalankodás miatt büntetnek! A bort kendtek is megisszák, s az asszonyok dolga, hogy engem szívesen ölelnek! Hazugság, hogy a munkában szükséges békét akadályoztam! A munkában mindenképpen csak példát mutattam, erre maga céhmester uram lehet a tanúm! Ezeket az okokat csak erőszakosan, rosszakaratúan és súlyosbítás okából hozták fel! Az én bűnöm egyedül csak az, hogy nem tudtam tovább tűrni a méltánytalanságot, s megmutattam legénytársaimnak, hogy miképpen keressék az igazságot! Ezt kigyelmetek is jól tudják! Másképpen szükségtelen dolog magyarázni a bűnömet! Ha pedig ez bűn egyáltalában, ha ezt mindenki bűnnek ismeri el, akkor én jószántomból veszem át büntetésemet!

Nyugodtan nézett körül a bámuló tömegen, és benyúlt a zsebébe:

— Ezt a levelet pedig legfőbb bizonyítékképpen itt átadom céhmester uramnak. Azt írták benne Weiszmüller uramnak, hogy a tordai titkos határozmányt minden becsületes szász céhnek kötelessége életbe léptetni!

Megrúgta a lábánál heverő botot, és szembefordult a legényekkel:

— Jó fiúk, ide hallgassatok! Ahelyett, hogy egyebet mondanék, ezt mondom: mindenki menjen most haza, és álljon munkába! Megtettük kötelességünket, a főtörvénybírák igazságosságában megbízhattok!

— Nem engedünk, Gábor! — kiáltották a legények.

— S bizony engedtek, mert én is úgy akarom! Ide hallgassatok! Ha ti levágtátok ezeknek a fáknak az ágait, és ezt avval a szándékkal tettétek, hogy engem megvédjetek velük, akkor már annyi, mintha meg is tettétek volna. Hiába vinnétek vissza a helyükre, vissza nem nőnének

azok már soha! S mert én úgy akarom, hát úgy lesz: hazamentek, és ezentúl is szorgalmatosságban fogtok dolgozni. Ha néha rám gondoltok, szívesen veszem! Azt ne higgyétek, hogy én most mentem elpusztulok! Ohó, ahová én beteszem a lábamat, írás nélkül is kenyér s bor kerül az asztalra, s a bort megiszom s a lányokkal sem úgy áll az én dolgom, ahogy vén Keresztury irigysége szeretné, hanem úgy, ahogy a vén kujon a maga számára kívánná! Ha nem láttok is, ne aggódjatok, jól megy az én sorom ezentúl is mindig! Egyszer meg majd megint visszajövök, és aranyszerszámos lovak fogják húzni a kocsimat. Mert ha én valamit nagyon meggondolok, abból nem hibázhatik semmi sem! Mert én igen gazdag vagyok, s ha holnap már Svábországban lennék, azon se volna mit csodálkoznotok! Most hát azt gondoltam, hogy ti álljatok munkába, s hagyjatok engem utamra! Azt aztán mégse felejtsétek, hogy az igazság csak úgy derül világra, ha valaki feláldozza magát érette! S az Úristen ne adjon se éjjeli, se nappali nyugodalmat annak, aki azt meri mondani, hogy nem ezt tettem én! De annak se, aki emiatt nevez engem iszákosnak vagy fajtalankodónak! S végtére annak se, aki azt merné mondani, hogy én nem szerettelek titeket, jó fiúk.

A legények fényes szemmel hallgatták Gábort. Ebben a pillanatban mindenre képesek lettek volna érette, s nem is tudták, hogy mi lesz a következő perc kötelessége. A szónokló legényt élvezték rajongó lélekkel, és megindított bensejük mosollyal és könnyel küzdött a váltakozó kedvű szavak hallatára.

— Nem engedünk, Gábor! — tolongtak közelebb Gáborhoz. — Nem engedünk, s te se hagyd magadat!

— Még egyszer ne ismételjem, hogy miképpen legyen — felelte Gábor, s már ott állott az alabárdosok között. Az utána tolongó legények szeme előtt lépett ki a kapun, s már nem mehettek utána. Hangos kiáltozás közben nyomakodtak a mesterekkel összekeveredve a kijárathoz, de itt a befelé szegzett alabárdok megállították őket.

Az elöl állók összeverekedtek az őrökkel. A kapuban

nyolc-tíz alabárd állott befelé fordított éllel. A botokkal azt csapkodták, de előbbre nem tudtak jutni, mert akkor beleszaladtak volna a hosszú fegyverekbe. Barabás arcát hatalmas ütés érte, a földre esett tőle. A mesterek a legények között tolongva csitították őket, karjukat megfogták, botjukat csavarták a kezükből. Izgatott kiáltozássá fajult a kilátástalan támadás, s a kiáltozásban a mesterek együtt tartottak a legényekkel. Léta Pál falnak dőlve bámulta a szörnyű látványt, és kezébe temette a fejét. Még borzasztóbb veszedelmet várt, és hosszú szakállán végigfutott a könny.

Ezalatt Gábort az utcán tolongó emberek között tovább vitték az őrök. Néhány lépés után, még a templom előtti téren alacsony, ráncos arcú asszonyka ugrott hozzá. Dühödten kiáltotta:

— Ezt a lányomért adom én, az anyja!

Hatalmasan arcul verte a legényt. Gábor visszaugorva fogadta a váratlan támadást, Káposztás Ági édesanyját látta maga előtt.

Ezt akarta neki mondani: Jó asszony, drága nénémasszony, hisz én a kigyelmed lányával szépen bántam, s szeretem őt! Éppen ma mondottam meg neki!

Gondolkozva állott egy darabig, és üres szemekkel nézte a kiabáló asszonykát s a bámuló embertömeget. Az egyik alabárdos meglökte: — Gyerünk! Mit állsz meg?!

Elkábult fejjel azt is, ahogy az őr megtaszította a karját, ütésnek érezte. Felhorkant haraggal tiltakozott ellene. Ő is meglökte az alabárdost, és nyomban össze is verekedett vele.

Földre zuhanva szorította maga alá, de a többiek ráhohantak, és leütötték. Kemény csapások érték a fejét. Pár percig hevert a földön, aztán felragadták és továbbcipelték. Síró asszonyok, reszkető gyerekek és szánakozó férfiak között támolygott előre. Leláncolt, megsanyargatott medvéhez, Barabáshoz hasonlított most. A hosszú izmú, megnyúlt testű leopárd ebben az órában nem volt sehol. Cammogva, az út gödreibe megbotolva ment előre. Két ember fogta kétfelől, hogy fel ne bukjék.

Délre harangoztak a templomtoronyban, amikor a legények, mesterek s az összecsődült emberek tömege végre szétszéledt a templom környékéről. A legények heves beszédű mestereik oldalán hallgatagon mentek hazafelé. Minden csoportban s minden második mondatban Gáborról folyt a szó. A mesterek megborzongó lélekkel, türelmetlen kézlegyintésekkel fogadták a szemrehányásokat, amelyekkel különösen az asszonyok halmozták el bőven őket. Általában inkább a legények s a zajgó város polgárai és polgárasszonyai látszottak a vádlóknak s a mesterek a vádlottaknak, mint ellenkezőleg. Még a templomkertben hullámzott a tömeg, mikor Gábort az őrök földre tiporták. Csak a mesterek s a higgadtabb legények közbelépésének volt köszönhető, hogy ennek hírére újabb s ezúttal komolyabb verekedés nem tört ki a legények s az őrök között.

Ezen a napon hallgatag, szomorú ebédeket ettek a kolozsvári ötvösök házaiban. Léta uram néhány falat után megállott kézzel bámult maga elé s a szótlanul ebédelő legényekre.

— Ettől megkímélhettetek volna! — sóhajtotta, és Gábor üres helyére pillantott.

Legényei megelégedetten érezték, hogy gazdájuk is velük szomorkodik ebben a pillanatban. Halk szóval köszönték meg az ebédet, és nyomban a műhelyszobába mentek. Kínos fegyelemmel, Gábor szavaira emlékezve s a város börtönébe zárt kedves emberre gondolva, dolgoztak késő estig.

Léta uram is bejött hozzájuk, és sóhajtva, remegő kezekkel kopácsolt kicsit egy talpas bronzkupán. Alig félóráig bírta ezt. Felállott, és hátramenve a nyári konyhába, ennivalót küldetett Gábornak. Felesége, a termetes hatalmasság, sűrű szidalmakkal illette:

— Ilyen ember! A saját derék jó legényét adja a vadak martalékára! Amiért egy kicsit rendetlenebb volt a lelkem a kelleténél! Mert fiatal volt, s szerettelek volna téged látni annak idején! Sok vén gazember, irigyeltétek tőle, szegény-

kétől, a fiatalságát, a jókedvét, az asszonyok szeretetét! Óh én szegény Gabikám, hogy senyvedsz most a poroszlók kezén! De megvert az Isten, hogy ilyen gazdákat adott neked!

Hatalmas kosarat rakott tele mindenféle jó ennivalóval. Léta uram könnyes szemmel nézte, és sóhajtva fordult ki az ajtón:

— Ne beszéld már, ne beszéld már ezeket, mert megszakad a szívem!

Szomorúságban töltött délután után estébe sötétedett a világ. Az ötvösházakban, szerte Kolozsvárt, álmatlan szemmel feküdtek mind a mesterek, mind a legények.

Keresztury uramhoz, a bejáró mesterhez is odaszólt a sötétben a felesége:

— Inkább a szászokkal szemben lettetek volna ilyen hősök, te főhóhér! Azokkal álltál volna ki olyan nagy hangra, mint a szegény, gyámoltalan gyerekkel tetted, te fókínzó, lelketlen! Mit fogsz felelni a másvilágon ezért, csúf kegyetlenje?

— Aludj, mert felkelek, s kimegyek a tornácra éjszakázni. Subára fekszem, mint a havasi pásztor! Ott hűtöm halálra magamat!

— Eredj! Szaporán! Kétszer se mondd! Érdemel is az ilyen főhóhér egyebet!

S hogy az asszony tényleg nem hagyta abba, Keresztury uram tényleg felszedte a puha, meleg ágyból keszeg, száldeszka testét, és kicsoszogott papucsban a tornácra. Itt nagy keheléssel járt föl s alá, de aztán, hogy az asszony nem jött utána, komoly dühvel feküdt le hátul az udvaron, a kenyérsütő házikó padkájára. Ez jó meleget sugárzott magából, a most múlt nap folyamán sütöttek benne tíz kerek kenyeret.

Álmatlanul forgolódott a gyapjas suba cirógató fürtjein. A csillagokkal zsúfolt eget bámulta, és szokatlan, váratlan, apró érzések kezdtek ugrándozni a mellében.

— Ejnye — motyogta halkan —, evvel a szegény fiúval mégis alaposabban bántunk el a kelleténél. Ha már ilyen erős voltam szegénnyel, véremmel szemben, a főtörvény-

szék előtt sem leszek engedékenyebb! Legyen mindenütt igazság!

S mert az igazság úgy bujdákol, mint az apró felhőkkel teli égen a fényes nap, Léta uram is ugyanerre gondolt ebben a pillanatban. Mert az igazság olyan természetű, mint a nyári éjjelen, nádasok sűrűjében, kalászok tömegében tovalopakodó meleg szellő, mely megborzolja a szabadban nyugvó emberek üstökét is, nemcsak a fák lombjait s a növények leveleit, s besurran az alvó város utcáira is, a házak eresze alá, s a szobába is belopja magát. Hát Léta Pál is hűvös érintést érzett a homloka táján. Feje fölött nyitva volt az ablak, s izzadó meleggel sugárzott az ágya. A nyitott ablakon kellemes hűvösség ömlött a fejére, és a céhmester önmagát nyugtatva mondogatta:

— Ha tönkretettük szegény fiút, de legalább kikutatjuk az igazát! A főtörvényszék előtt talpamra állok, s a fejedelem elé is elmegyek, ha kell!

Így Téglás Gábornak meglehetett a reménye, hogy hamarosan ketten is bosszút állanak érte. Ilyenképpen rendeződik a dolgok örök rendje! Az igazság leütteti a maga harcosait, elvakult emberekkel ütteti le, de az elvakultak szeme a leütött vergődésének láttán kinyílik s megigéződik. Most ők állanak annak a helyébe, az igazság szolgálatába. Emlékszünk-e Saulus útjára, akit könnyűszerrel tett magáévá és Pállá az igazság figyelmeztető szava?!

Téglás Gábor helyzetét a két mester elszánódása nem tette pillanatnyi módon kellemesebbé. Erős, fiatal életének kevés volt az elszenvedett bántalom. Teste az alabárdnyelek ütéseit, lelke az egyedül bűnhődés méregfogainak harapásait könnyen kibírta. Hánykolódva feküdt a kamraszerű, sötét helyiségben, amely a városi magtárak végében állott, s valaha szintén gabonát s nem csavargókat, utcacsendet zavaró iszákosokat és apró tolvajokat rejtett magába.

Egyedül volt a börtönben. Időnként felugrott, s a csepp ablakhoz lépett. Szabaduláson törte a fejét, és bizonyosra vette, hogy ez reggelig sikerülni is fog neki. Ezért nem lepte meg, amikor tíz óra tájt kulcscsörgést hallott az ajtó

előtt, és suttogó hang szólította az ajtóhoz. Egy városi őr állott ott kioltott lámpával, felhajtott nagy köpönyegben.

— Menj, amerre látsz! — suttogta Gábornak. — Itt a gabonásházak során szaladj el, arra nem találkozol senkivel. Ezt Weiszmüller Júlia lányasszony küldi neked! Szaladj!

Kendőbe kötött apró csomagot adott át Gábornak. Így mondotta, hogy „lányasszony", s Gábor mosolygott ezen. Ez a jó ember nem tudja elképzelni, hogy valaki lány létére ilyen dolgot művelhessen egy legényért! Közelebbi helyzetben kell annak lennie vele, s azt akarta a címmel jelezni, hogy ő nem olyan buta együgyű, aki ilyenekhez nem ért.

— Lányasszony a bivaly fejed! — mondotta neki Gábor. — Ha te olyan magad szántából engedtél volna ki, amilyen lány és tiszta ő, akkor nem lenne egy rézgarasod sem!

— Avval már semmi gondod se legyen! — motyogta dühösen a vénember, és a zsebéhez tapintott. — Gondosan bezárta az ajtó lakatját, s közben Gábort unszolta! — Eredj már, eredj, valaki meg ne lásson! — Alabárdjával koppantva az utca köveit, indult a főtér felé.

Gábor a magtárak hosszú során futott ki a városból. Gondtalan, fürge testtel és nehéz lélekkel futott. Most, hogy ismét szabad volt, s mehetett, amerre jónak látta, most érezte igazán, hogy kilökték, elverték és kiközösítve maguk közül megsemmisítették. Még a börtönben is jobban érezte magát, mert ott fogva tartották, nem engedték, ott azt hihette, hogy azért teszik, mert maguknál akarják tartani, vigyáznak rá, szeretik.

Fájdalomtól reszkető inakkal szaladt sokáig, egészen Bodor uram városszéli kocsmájáig. Az udvar felől bezörgetett az ablakon.

Bodor uram jött ki az ajtón. Csodálkozva ismerte meg Gábort, és sugdolózva mondotta:

— Várj itt! Felöltözök!

Kis idő múlva megint ott állott az elgondolkozott legény előtt:

— Gyere! Lemegyünk a pincébe!

Barátságos, meleg pincébe mentek le hosszú lépcsőkön. Faasztalhoz telepedtek le, és Bodor uram egy szál gyertyát és bort tett a legény elé.

— Hát hová mégy most, Gabika? — kérdezte tőle, mint aki mindent tud, ami történt.

— Most elléptetek egy kicsit! — felelte Gábor.

— Sohse bánd! Máshol vigyázz többet magadra, s ne törődj annyit a fehérnéppel! Most is az törte ki a nyakadat! Igyál!

Gábor lehorgasztott fejjel ült a beszédes ember mellett. Kis szünet után kérdezte:

— Mért a fehérnépek? Mért törték volna azok ki a nyakamat?

— Mért-e? Akinek csak jobb vágású fehérnép van a portáján, mind féltette tőled! Jobbnak látták kitörni a nyakadat!

— Nem azért történt! — legyintett Gábor.

— Márpedig nekem sokat ne beszélj! A szász ügy s a tegnapi rebellió csak kocsikenőcs volt. Megfogadom, hogy akárhány mester gondolt lányára, feleségére, mikor ellened szavazott! Hehehe, ismerünk téged!

Ráütött a legény vállára. Nagyot ivott az öblös cinkkupából, mert Bodor uram a maga örömére is kocsmáros volt, nemcsak a máséra. Gábort különösen kedvelte, és néhányszor már bizalmas pincevendégül látta.

— Igyál! — kiáltotta, és szalonnát, kenyeret rakott Gábor elé. — Egyél is. Ha kedved jön, dalolj is. Mindent csinálhatsz!

Felállott, és megtántorodott. Gábor rögtön látta, hogy ma este már egyszer kezdte és be is fejezte Bodor uram. Pár korty bor most azért ártott meg annyira neki.

— Iszom is! — mondta nekidűlve Gábor, s fenékig itta a cinkkupát. — Iszom is, mert száraz vagyok, s igen csikorgok, ha száraz vagyok! S ha már kenddel okosan nem beszélgethetek, legalább beszélgetek majd magammal. Csak előbb megitatom Téglás Gábort, hogy igazakat beszéljen!

Bodor uram asztalra borulva kacagott rajta. Gábor sűrűn ivott, és fátylas hangon mondotta:

— Úgy mék el, ahogy ide jöttem! Akkor is vót bennem egy kevés!

Rossz lélekkel nevetett. A bor ereje bizsergette a tagjait, s a szája szélét csavargatta.

— Tudod-e, Bodor János uram, de különösen ura másnak, nem nékem, és nékem atyafiam, hogy merre léptem ki a városi dutyiból? Kiütöttem a fejemmel a fedelét, egyik lábamat így tettem át a falán, a másikat meg így!

Az asztalon mutatta meg, hogy hogyan. Egyik lába után a másikat csapta föl az asztalra, s Bodor uram a csörgő edények, kidőlt bor és recsegő asztal láttára fuldokló nevetéssel dőlt rá Gáborra:

— Ugye, Gabi? Úgy tetted-e? Na a Jehova Isten áztassa ki kender helyett azt, aki jobban ért téged, mint én!

Felállott, és dűlöngve ment a lépcső felé. Felemelt mutatóujját a szája elé tette:

— Várj egy kicsit! Hozok neked valamit!

Gábor ráhajolt a borra, és hosszú lélegzetekkel itta magába. Most nem szégyellte, hogy egyedül iszik. Különben sem volt egyedül; búja-baja itt ült vele együtt.

Kibontotta a kendőt, amelyet a városi őr adott át neki a börtön előtt. Nehéz szemének alig akart hinni: írásai, legénykönyvecskéje, remeklését tanúsító bizonyítványa voltak benne. Weiszmüller Júlia tette ezt, és szót se kíván, hogy jobbat nem is tehetett volna! Messzi vidékeken, leginkább idegen országokban, ahol nem ismerik, s ahová hírét se vehetik, újra munkába állhat!

Megdobbanó szíve fölé dugta a kincset. Belehajolt a kupába, és áldomást ivott belőle. Bodor uram hangjára fordult vissza:

— Hehehe, Gabi! Ide nézz! Ezt hoztam neked!

Remegő testtel, kibontott hajjal, rendetlen éjszakai köntösben, ijedt örömmel állott a lépcső alsó fokán egy leány. Bodor uram előrelódította, és megint nevetett:

— Hehehe, itt van! Nesze! Hal meg utánad!

Csendes Aniska, a Bodor uram csaposlánya, odalépett Gáborhoz:

— Gábor! — mondotta zokogva. — Fázom!

Gábor nem mozdult. Bodor uram megelégedetten dőlt le az asztal mellé. Maga elé motyogta:

— Öleld meg... előttem! Hehehe!... előttem! Hal meg érted!

Gábor most nehezen mozdult az asztal mellől. A lányhoz lépett, aki sírásra csuklott fejjel várta. Gábor tanácstalanul nézte egy darabig, és csendes hangon szólalt meg:

— Marha állat gazdád van, Aniska! Én nem mondtam neki...

A lány sírva fakadt, és megfordult. Indulni készült a lépcső felé. Gábor megfogta a karját, és megindult vele ő is. Felmentek a pince falépcsőin az udvarra, s a pincében ott maradt Bodor uram egyedül. Ivott, nevetgélt és motyogott tovább magában.

Az udvaron Gábor elengedte a leány karját. Kedvét kereső, szelíd szavakkal mondotta:

— Ne szenvedj fölöslegesen, Aniska! Nézz rám, nézz jól meg, s aztán imádkozz sokat értem. Én mindnyájatoknál többet elviselek, s mégsem panaszkodom! Ma éjjel én elindulok innen, s ha ez megvigasztal, miattad is bánkódni fogok néha! Olyankor gondolj rám, és szeress engem!

Erős, széles karjával megölelte a szegény, puha testű mindenki lányát, és gyengéd, hosszú csókkal hajolt a szája fölé. Odakísérte az ajtóhoz, és betuszkolta rajta.

Könnyű testtel, rúgódó lábakkal ment ki az utcára. Mámor és nagy elhatározások tették fürgévé a menését. Most, most tényleg nekiindul! Ha ebben a jó, nyugodt pillanatban el tud szakadni innen, ki tud jutni a házak közül, rá tud lépni az országútra, akkor már elmegy innen, s élni fog tovább. Ezeket a perceket, ezt a pillanatot kell kihasználnia.

Futni kezdett az úton. Futott, hogy kijusson a városból, hogy elmehessen ezek közül, akiket annyira szeretett, s nekiindulhasson a világnak.

Rémülten állt meg. Mi ez? Le akar-e ülni, be van-e rúgva, nem bír-e tovább?! Hová lett előbbi határozottsága?! Mért nehezedett el egyszerre szaladó két lába?

A város szélén, Káposztás Ágiék háza előtt, az utca

felőli ablak alatt állott. Fölnézett, és megismerte a házat. Nekidőlt a falnak, a meszes, omladozó vakolatot simogatta, és megcsókolta az alacsony ablak rámáját. Benn az ablak mögött a kicsi lány alszik, s nem tudja, hogy ő búcsúzni jött hozzá!

Nem volt ereje megkocogtatni az ablakot; elindult sóterhű testével, és kis idő múlva már az országúton baktatott.

Néhányszor elfogta a rémület. Világosan akart maga elé nézni, és nem volt képes rá. Az út kanyarogva szökdösött a lába alatt, az útszéli fák eléje ugrottak, és kemény törzsükben megütötte a fejét. Borítós kocsik és magányos emberek jöttek a város felé a másnapi vásárra. Teheneket hajtó falusiak kiáltottak Gáborra, s ő ilyenkor ügyetlenül lódult el az útjokból.

Botot keresett egy terebélyes fáról, és ezt fogta a kezébe. Csizmája talpát keményen pufogtatta a kövér porban, a bottal nagyokat csapott maga mellé. Dalolni kezdett, s a nóta ütemére lépett. Elkurjantotta magát. Az út közepén cammogott, a nyakát keménynek érezte, karján megropogott a ruhája. Kötekedő, vidám kedve támadt. Kábult, büszke és elkeseredett fejjel feleselgetett a vásárosokkal, akik kitérésre figyelmeztették. Úgy ment előre, mint a római hős, aki szülőföldje kötelékeit végre letépte magáról, és diadalmaskodni idegenbe indul.

Fütyörészett, dülöngélt, s végül nem akart kitérni senkinek sem. Egyszer aztán össze is verekedett egy vásáros kocsi utasaival, öt-hat erős örménnyel.

13

Reggel felé gyors zápor mosta meg a mezőket s a város utcáit. Léta uram ébren hallgatta az esőcseppek kopogását, s mindig az elmúlt nap eseményei fölött töprengett. Első pirkadatra már talpon volt, ekkorra az eső is elállott. Az új nap bőséges fényzuhataggal, az elmúlt zápor bőséges patakokkal mosta el a tegnapi emlékeket. A vásáros kocsik

sáros kerekekkel érkeztek a város határába. Gábor lábának nyomait így hozták vissza a kedves falak közé.

Az ötvösök az évnek csak egy-két nagyobb vásárját tartották meg, s ezekre is egyszerűbb portékáikkal mentek csak el. A mai közönséges vásárt nem tartották a magukénak. Hat órakor már a Léta uram tágas műhelyszobájában megint serény munka folyt. A legényeknek nem volt szükségük szavakra, s nem is esett egyetlen sem közöttük. Annál beszédesebbek voltak bévülről, magukban. Életük parancsai elcsitították a szájukat, meghangosították a szívüket. Gábor emlékét vették rajongó érzésekkel körül, s bár tudták, hogy másképpen nem cselekedhettek, mégis szemrehányásokat tettek maguknak a cserbenhagyásáért.

Léta uram egy nagy asztali tálcán dolgozott. Nehéz, díszes fogókat erősített rá, és Barabást nézte, aki megdagadt arcával egyedül ült az ablak melletti kis asztalnál.

— Mondtam, hogy vizes gyolccsal borogasd! — mondotta egyszer neki, s ez volt minden szava ezen a reggelen.

— Magától is elmúlik! — legyintett Barabás, és hiába akart, nem tudott eléggé visszautasító hangon felelni a céhmesternek.

Mózeska, a Léta uram unokája galambot hozott megmutatni a műhelyszobába. A szegény állat egyik lába véres csonkban, eltörve fityegett pihegő teste alatt.

— A bolond Takács dobta meg kővel! — mondotta a kisfiú, és haragos tekintettel biztatta nagyapját a megtorlásra.

— Láttad, mikor megdobta? — kérdezte Léta uram, és szánalommal vizsgálgatta a szegény állatot.

— Nem láttam, de tudom.

— Nohát csak akkor beszélj ilyet, ha magad láttad! — mondotta nagyapja, és óvatos gonddal kötözte be a galamb lábát. Máskor bizony íziben kész lett volna a felelősségre vonással!

Most megint visszaült a munkája elé, és hozzáfogott. Kisvártatva megint jön a kisfiú:

— Nagyapám, Tógyiné várja itt a tornácon!

— A házrongálás miatt jött! — motyogta Léta uram félhangosan, mert most minden gondolata az elmúlt ese-

ményekkel volt kapcsolatban. Magának s a felfigyelő legényeknek magyarázva tette hozzá: — Ettől megkímélhettetek volna!

Amíg a hosszú szobán át az ajtóig ment, megint kellemetlen érzés ejtette hatalmába. Az ajtót nyitva hagyta maga mögött, s a legények kíváncsian lestek utána. Látták, hogy Tógyiné két kézzel, suttogva magyaráz valamit a gazdájuknak, s elszalad a kapu felé. Látták, hogy Léta uram a tornác párkányára támaszkodva bambán bámul utána, s aztán támolygó léptekkel jön vissza a műhelyszobába. Fehér arcától megijedtek a legények. Hosszú, sötét szakállában patyolatként világított az arca, két nagy szeme behorpadt üregben táncolt, mint valami eszelősé. Az egyik legény, Kelemen hozzáugrott:

— Mi az, gazduram? Mi történt?

Léta uram a munkájáig támolygott. Kibámult az ablakon, aztán megfordított fejjel a legényeit nézte. Ezek köréje állottak, és tanácstalanul, várakozva szólítgatták:

— Mi az, mi baj esett, gazduram?

A céhmester arca megengedett. Megütött szeméből könnycsepp esett ki s ezzel együtt a szava is megjött:

— Eredjetek, Barabás... kiáltsátok meg a halottat... most már van!

Összerezzenve hallgatták. Borzasztó világosság gyúlt az agyukban. Nem kérdezték, hogy kit kell megkiáltaniok, tudni vélték, és tudták. Mindnyájan kirohantak a szobából, otthagyva két kézre hajtott fejjel egyedül a céhmestert.

A megrémített utcán megint felhangzott a fájdalmas kiáltás:

Kialudt a fáklyája valaki szegénynek,
Jöjjetek, segítsünk nékie, legények!

Emberekkel telt meg az utca, az ötvöslegények sok helyütt mestereik ellenzése dacára szaladtak ki a kapukon. Most senki sem tudta, hogy nem a tegnapelőttihez hasonló csíny készül-e, mégis elég volt az első kiáltást meghallaniok, hogy

mindenhol lecsapják a munkát, Az elmúlt napon történt erőszakos befejezés óta lefojtott szenvedélyek kavarogtak az emberekben. A mesterek csak szavakkal mertek a felugráló legények elé állani, de erőszakkal nem.

Léta uram megint öltözködéshez látott. Ötvösművű gombokkal díszített, széles remek lánccal átfogott fekete díszruháját vette magára. Remegő kezekkel babrált magán, és félhangon beszélgetett az Úrral, aki a három napja tartó izgalmak végére ilyen nagy fekete pontot tett.

Keresztury uram és néhány mestertárs érkezett, ezeknek a céhmester rövid válaszokat adott. Nem is sokat kérdezték tovább, szótlanul ültek, és nézték, amíg nehéz gonddal rendbe szedi magát.

A szaladó ötvöslegények nyomában ott futott a fél város. A főtérre zsúfolt vásáros sátrak között is híre támadt a megkiáltásnak, a vásár megürült pillanatok alatt. A kis utca torkánál, ahol Tógyiné lakott, összetalálkoztak a minden oldalról szaladó emberek, és sürgetve kérdezősködtek egymástól.

A legények közül Barabás szaladt elsőnek Tógyinéhoz. Dagadt arcát a kezében szorongatta, mert minden ugrásnál éles fájdalom metszett belé. Az udvaron Tógyiné állította meg, és futva érkezett néhány legény is. Egymás szavába vágva kiáltották:

— Mi az, ki van itt, mi történt?!

Tógyiné ráborult Barabásra. Görcsös sírás remegtette a vézna, csepp testet. Barabás két kézzel fogta a vállát, eltartotta magától, és reszketve biztatta:

— Mi az, Tógyiné, mondja már?!

Mintha elvágták volna a fájdalmát, a magas talpára állott Tógyiné. A nagy esemény középpontjában volt, egyszerre ismerte fel állásának egész jelentőségét. Erőre és hangra kapott, s a siratóasszonyok öntudatos, mások gondolkozó és pénzen kimért fájdalommal terhes hangján kiáltotta el magát:

— Jaj, teremtő szent Isten, magasságos mennyekben lakozó szent Isten, jaj, mérhetetlen haragú igazságos Isten, mit tettél?! Mit tettél, mit cselekedtél?!

Barabás a ház felé vonszolta magát. Az ajtóban megállott, gondolkozni próbált. Megdagadt arcának fájdalmai elterjedtek egész fejében, s nagy, megdagadt tömlőt érzett a nyakán. Az ajtófélfához támasztotta magát, és két kézzel tapogatta a tömlőt. Tógyiné vékony hangja háta megett kísérte:

— Reggel csak zörgetnek az ajtón, alig pirkadt még, az eső épp elállott, jaj, hirtelen haragú, jóságos teremtőm, megyek, nyitom ki, hát hozza vagy öt ember szegénykét összetörve, szétlapítgatva s vérezve, mint a harmatos húsvéti bárányt!

— Mi történt? — nyögte Barabás, és belépett a szoba ajtaján. — Ne nyivákoljék, Tógyiné, hanem beszélje, hogy mi történt?

— Lőccsel verték össze szegénykét! Éjjel, az országúton verték agyon lőccsel s karóval!

Barabás már az ágy elé hullva bámulta a fehér lepedővel letakart testet. Nem látta, de tudta, hogy ki van a lepedő alatt. Eldőlt a földön, és nekitámasztotta a halántékát az ágy hideg deszkájának.

— Hogy kerülhetett ki az országútra, ki engedte szegény ártatlan lelkemet erre a szörnyűséges sorsra? Jaj, kinek a bűne ez, szerelmes jó Istenem? — mondogatta éneklő hangon Tógyiné, és nyugodt szorgalommal rendezte a szoba tárgyait. Egy nagy edényben véres vizet vitt ki, s a tornácról odazúdította az udvaron várakozó emberek közé.

Barabás többször is felemelte a karját, hogy benézzen a lepedő alá. Reszketve húzta végül kicsit félre, és egy eres, nagy kezet pillantott meg alatta. Ezt a kezet, a mutatóujj tömör vastagodását, a nagyujj körmének ellapult formáját óh, de jól ismerte! Hányszor nézte őket, amikor a munkaasztal tárgyai között ott mozgott a szeme előtt ez a kemény fogású, ügyesen dolgozó kéz.

— Jaj, Istenem! — nyögött föl Barabás, és felemelte a lepedőt ott, ahol a fej formálódott a rideg gyolcsvászon ráncaiba. Összetört arc, bevérzett homlok nézett föl rá. Barabás hosszasan bámult a csendesen nyugvó legényre.

Hová lettél ebből az összetört testből, édes pajtásom, Téglás Gábor?!

— Hová lettél, jaj, ki tette ezt?! — nyögött megint Barabás, és kitámolygott a tornácra. Itt Tógyiné hangja bántalmazta tovább:

— Lőccsel verték agyon szegénykét, vásárosok cselekedék, s az Isten és emberek ítélete el ne kerülje a gazlelkűeket! Akik ide hozták hozzám alig pirkadó hajnalban, azt mondották, hogy ott találták az út szélén, nem is messze a város végétől!

— Ő-e az, Barabás? — kérdezte most valaki a tömegből, s Barabás lecsukló fejjel bólintott rá.

— Összeverekedett a vásárra igyekvő emberekkel, s azok tönkresilányították őt! Jaj, hogy tűröd ezt, nagy Isten?! Azok, akik behozták, hallottak is valami lármát, nagy kiabálást, de igen messzi hallották, s mire odaértek, már ott nyögött szegényke az árokban — énekelte Tógyiné.

Barabás végigjártatta nehéz tekintetét az udvaron tolongó legényeken. Így állottak itt két napja is, itt beszélt hozzájuk ékes nagy hangon, s most ott fekszik a szobában, tönkretéve és emberi formájából kivetkőztetve.

Egy mély hang zengett most Barabás mellett. Az udvar felé fordulva lassú, basszussal zenélő hangon Répa Mózes szólott, úgy, ahogy a meséket szokta mondani. Óh, Istenem, ahogyan a templomkerti éjszakán mondotta a molnár inasát!

— S a városi börtön ajtaja zárva vagyon. Most mondotta Salamon Balázs! S a kulcsot a főbíró őrzi a párnája alatt! S Gábor úgy jött ki onnan, hogy az ajtót ki se nyitották neki! S az ablakon egy gyerek se fér ki!

Csodálatos legendákat kedvelő hangon mondotta ezt, s a legenda kész is volt nyomban, ebben a percben. Emberfeletti úton jött ki a börtönből, csodálatos módon menekült meg, a világ gonosz erői ölték meg dicsőséges párviadalban, nem olyan élete volt, mint más közönséges halandónak, s mindenkitől különbözött!

— Megnézem! — mondotta Répa Mózes, és befelé indult

az ajtón. Nyomában indultak a többiek is, de Barabás eléjük állott:

— Nem engedem! Nem nézitek meg!

Mért lássák összetörtnek, megcsúfítottnak? Ne maradjon más kép utána, csak a gyönyörű, a szépséges, amilyen igazában volt, s amelyik mindörökre az igazi formája legyen!

Répa Mózes sápadtan jött ki megint a tornácra. Tőle is megkérdezték:

— Milyen, Mózsi?! Ő-e az?!

Barabás inteni akarta a legényt, aki most leírja olyannak, amilyenné az emberek gonoszsága tette. Mózes csodálkozó arcot mutatva, lelkesen felelte:

— Olyan, mint volt! Szakasztott olyan! Mosolyog is, mintha élne! Vártam, hogy rám szól, s nem lehet hinni, hogy megtörtént vele!

Könnyek jelentek meg a jó fiú szemében. Barabás a vállára tette a kezét, és a füléhez hajolt:

— Jól van, Mózsikám! Senkinek se mutassuk meg!

Összebólintottak, aztán Barabás erős hangon kérdezte:

— Itt van-e mindenki?!

— Senki sem hiányzik! — felelték vissza.

— Imádkozzunk! — mondotta Barabás, és Répa Mózeshez fordult. Ez nekikészült, hogy belefogjon, de ekkor sikoltva szaladt egy fiatal lány végig az utcán s a kapun át az udvarba. A tömeg odafordulva kérdezte, hogy mi az? Csendes Aniska törte át magát az embereken, és ő sikoltozott:

— Mutassátok, jaj mutassátok! Tegnap este még nálam volt, s avval búcsúzott, hogy csak engem szeret!

— Hallgatsz-e? — fogták meg szégyenkezve a legények. — Itt is még mit csinálsz?

— Mit csinálok, semmit se csinálok, utánamegyek, legyilkolom magamat, engem szeretett, jaj, este mondotta, megcsókolt, mutassátok!

Haját tépdesve sikoltozott. A legények nehezen fogták le, és a kerteken keresztül, félholtan vonszolták haza ketten.

Léta Pál is megérkezett ennek a jelenetnek a végén. Fehér ajkai rángatózva hebegtek, amikor megkérdezte:

— Még most is... még most is mit csináltok?!

Tógyiné, ahogy a céhmestert megpillantotta, megint jajgatni kezdett a tornácon. Pontos emlékezéssel, részletesen és ékesen jajgatta el félig hivatalos fájdalmát:

— Nem igaz, nem igaz, nem őt szerette! Azt csak én tudom, csak én tudom! Jaj, haragos kemény Isten, mit tettél evvel a kedves, jó fiúval? Mit tettél, mit cselekedtél? Hiszen élt még, mikor ide behozták! Egyszer felnyitotta a szemét, és úgy beszélte: „Megyek Kolozsvárról, a bécsi utcákon sétálok, az eperjesi toronyóra alatt állok, szaladva mék át Moldovába, innen Franciába, megint Pozsonyba érkezem, s innen Kassára visz az utam!" Jaj, vándorolt szegényke félig hóttában is, és mind elmondá, ahol megfordult egyszer. Aztán rám nézett, s azt mondotta kétszer is: „Fáj!" Mi s hol fáj, lelkem, édeském, kérdém tőle, fáj, mondotta, s mindenhol fájhatott szegénykének. Máskor megint szólni akart, de drága szájacskája is igen össze volt törve! Írni akart, de akkor végre nehezen kimondotta. Ezt mondotta...

Odahajolt a tornácra érkezett céhmester füléhez, és súgott valamit. A többiek kíváncsian kérdezték:

— Mit mondott? Nekünk mért nem mondja, Tógyiné?

— Megmondotta, hogy kit szeretett igazán! — nyelvelte az öregasszony.

Most Léta uramat nézték mindnyájan. Az öreg mester tétova fájdalommal tekintett szét a legényeken. A tornác lerontott részére tévedt a tekintete. Valaki hangosan mondotta:

— Erős egy ember volt! Nem tudta elhagyni Kolozsvárt, s hamar vissza is jött!

Léta Pál reszkető karját intve emelte magasra:

— Ima előtt még ide hallgassatok!... El ne feledjétek, ami most történt!... Én őt s benneteket mindnyájatokat tegnapelőtt, ezen a helyen, mikor csalafintául gyűltetek ide, ugyanilyen igazán szerettelek, mint most!... Ő jó volt, igazságos volt... fiatal, kedves... munkás legényem volt!

Engem most színültig tölt a fájdalom! Az én munkáimnak élt két évet!...

Megcsuklott a szava, tovább nem bírta, elhallgatott. Zokogó fejjel pillantott még egyszer a tömegre, és erőlködve szólt:

— Én őneki mindent megbocsátok!... És őtőle bocsánatot kérek!...

Keresztury uram vezette el a megeredt könnyű céhmestert. A legények is megindult szeretettel nyitottak neki utat. Répa Mózes utánaszólt:

— Mi Léta uramat nem is okoljuk. Írásai, legénykönyve s a többi is ott volt a zsebében! Céhmester uram nem bűnös ebben!

Léta Pál az utca felé tartott. Keresztury uram megkérdezte tőle:

— Hová megyünk, Pál? Meg kéne, illene megnézni szegénykét!

— Előbb átadom az üzenetét! — mondotta a céhmester, és átvágta magát a tömegen.

Kinn, a tegnapelőtt leszakadt palánk tövében, még mindig ott volt az a kis csoport ember, akiket Léta uram keresett. Egy földön ülő kisleány körül foglalatoskodtak, aki egyik ájulásból a másikba esett. Édesanyja, apja, idegen emberek felváltva csitítgatták, s vízzel öntözték az orcáját, nyakát. A kisleány, Káposztás Ágika, fuldokolva ismételgette:

— Nem, nem, nem engem szeretett! Jaj, meghalok, mi lesz velem! Nem hallottátok, mit kiabált előbb a Bodor János condrája?! Jaj, Csendes Aniskát szerette, engem így hagyott, ilyen csúful, ilyen magamban! Jaj, haljak meg, Istenem, haljak meg, haljak meg!

— Nem restelled magadat? — siránkozott így is megpróbálkozva az édesanyja. — Itt, mindenki előtt kikiáltod! Gyerünk haza!

— Nem, nem, nem megyek! Igenis kikiáltom, hogy tudja meg mindenki! Kend ne beszéljen semmit, kend pofon ütötte!

— Nézze, Léta uram! — mondotta sírva az öregasszony.

— Meghallotta annak a lánynak a kiáltozását, s azóta görcs fogja. Azt mondja nekem, hogy „kend"!

Léta uram lehajolt a kislányhoz:

— Ágika, ide hallgass, szívem! Éppen most mondotta súgva nekem Tógyiné, hogy még egyszer eszére tért, s akkor beszélni akart veled! Azt mondotta végül, utolsó szavának: „Mondjátok meg Káposztás Áginak, hogy egész életemben csak őt szerettem!" No?! Akarsz-e még valamit? Kicsi buta!

A kislány megállott könnyekkel bámult a céhmesterre. Feltápászkodott a földről, és reszketve kérdezte:

— Ezt... ezt mondotta?!

— Ezt hát, ha mondom! Ez volt az üzenete!

A kislány az anyja nyakába hullott:

— Nem csalt meg, azt üzente, tegnap este nem is beszélt avval a lánnyal, hallja-e, édesanyám! Jaj, engem szeretett, hányszor mondta, hányszor nem hittem neki! Jaj, meghalok!...

Boldog, túláradó sírásba fogott. Léta uram s az apja megfogták kétfelől, mert az eltört szárú, szegény kis virág, majdnem visszahullott a földre. Léta uram csitítgatva, fontoskodó beszédekkel kísérte, vitte hazafelé:

— Persze hogy azt üzente!... És nékem is hányszor mondta!... Mért sírsz?! Nemhogy boldog lennél! Rád gondolt, téged szeretett!... Ez az erős, szép, nagy ember!

Ő is könnyeket hullatott, és menekülve igyekezett minél távolabbra. A Tógyiné háza felől erős énekszó zengett ebben a pillanatban. A legények halottas nótával siratták Téglás Gábort.

A céhmester a kislányt csitítgatta, s ez zokogva kérdezgette őt. Léta uram elmondotta neki, hogy csodás úton menekült ki a legény a városi börtönből, hogy minden írását nála találták, hogy nem volt közönséges halandó ember, titkos erői voltak, azért szerette mindenki annyira, azért voltak olyan meggondolatlan, nagy cselekedetei.

— Meglásd, Ágika — mondotta a támolygó kislánynak —, hogy most is igazsága volt, s helyesen cselekedett. Meglásd, hogy akár igaz a szászok határozata, akár nem,

arra jó lesz, hogy megtisztítsa az ármánykodóktól az életünket. Itt is vannak jó emberek, ott is, csak azért nem tudnak békében élni egymással, mert itt is vannak gonoszok is, amott is. Meglásd, hogy az lesz az eredménye a dolognak, hogy végtére a béke helyreáll, s nagyobb lesz s tisztább is, mint volt! Tudod-e, kinek köszönhetjük ezt? Tudod-e?... Neki bizony! Mért sírsz?

— Tudom, tudom! — rebegte a kislány, s bár nem értette a céhmester beszédét, mégis nyugodtabb lett, menni és gondolkozni tudott már.

Léta uram még sokat beszélt ilyeneket, mintha okos felnőttek között vagy a céhgyűlés előtt kellene véleményt mondania. Dicsérte a hosszú útra indult legényt, s mint egyszer látott szépségben, úgy gyönyörködött benne ő is s a kislány is. Már örvendeni tudtak a Téglás Gábor emlékének, aki azért járt közöttük, hogy megtermékenyítse a szíveiket. Ugyanekkor ugyanezt csinálták Tógyiné udvarában az éneklő legények is.

DARKÓ ISTVÁN

Zsenika

1

Nagyapám meséje jutott eszembe a gyémántmadárról. Hogy mindenki keblében ott van bezárva a gyémántmadár, és szerelemmel kell életre hívni, mert azzal él, miképpen ocsúval a gerle s a galambmadár. Szép, göndörfehér haja volt az én nagyyapámnak, fürge, gyors szeme. Az egyik kicsit kancsal volt, és piros arcán nem látszott a sokszerelmű nyolcvan év. Fürgén mászkált a nagy gyümölcsösben a fákhoz támasztott létrán föl s le. Nánnyó, szegény, eleget küldte aludni, amikor késő éjszakáig ott ültünk együtt a tengerifosztóban, az alsó házban. Nagyapám vágott egyet a hibátlan szemével, és szaporán felelte: — Megy a fene, menjen, aki gyerek s öreg. — Nevettünk, s megkezdődött az édes szavú, engem s mindenkit valami meleg érzés drága terhével elnehezítő, csendes, öreges és mégis olyan fiatalos feleselgetés. Lehunytam a szempilláimat. A két szál gyertya gyenge félhomályt eresztett szét a nagy szobában. Lenge, friss tengeriszag, és finom, bágyasztó pora a tengeriszárnak s levélnek terjengett a levegőben. A tengerihalmokon emberek s asszonyok ültek, én pedig, városból, messziről közéjük került gyerek, repeső, eltátott szemű idegen csodálkozásával hallgattam a beszédjüket. Úgy beszéltek, mint otthon édesanyám s édesapám, de még úgyabbul, több lendületével, kifentebb élével, szélesebb skálájával ennek a magvas, édes, komisz és vagdalkozó székely beszédnek.

Elálmosított a sok ének, a rengeteg szapora beszéd, amit követni is alig bírtam, még inkább a teméntelen mákos kukorica, amit jó édes levében, hajalva és tányérszámra szaporán szeretkeztem magamba. Hozzájárult a sokféle

hatáshoz a szokatlan fennmaradás, és főleg Misinek, a kis béresgyereknek a barátságos közreműködése is. Egy-egy fél korty mézes pálinkát én is bémenesztettem nagy titokban, de a harmadiknál már ijedten kaptam el a számtól.

Nánnyó engem is aludni küldött nagyapóval. Hej, hogy megrettentem a jó öreg kemény szavaira. S hogy nevettem aztán a többiekkel, milyen bizakodó, boldog nevetéssel, amikor az öreg szaporán mondta az én tizenhárom évem s az ő nyolcvan éve együttes képviseletében: „Megy a fene, menjen, aki gyerek s öreg."

— Menjen bizony — szóltam nagy hirtelen közbe —, ki alszik mostan, ilyen időben kinek van aludós kedve? Most jön a gyémántmadárról a mese! Arról jön most a mese...

Itt hirtelen elhallgattam. — Te Misi — szólt át a szoba túlsó végéről nánnyó —, letöröm a derekad, ha nem vigyázol arra a gyerekre!

— Vigyázok, instállom! — felelte Misi, és megbökte az oldalamat: — Vigyázzon az úrfi! Ha beteg lesz, nyelhetem a java orvosságot. Amit gazdasszonyoméktól kapok, keserűbb, mint amit Lukács doktor felír!

— No, mentek-e, vagy nem?! — hallottam megint a nagyanyó hangját. Most erélyesebben tette föl a kérdést, s nagyapó mintha mozdulni kezdett volna. Majdnem elsírtam magamat elkeseredésemben. Most kezdem magamat jól érezni, most kezdtem egy kicsit mulatni, talán először életemben italoztam egyet; s a nagyok rosszasága így ellenemre tört.

Tiltakozni akartam, de minden oldalról kórusban zúgott fel az egész szoba: — Csak még a gyémántmadárról tessék megengedni, hogy a mesét elmondja gazduram! Csak még a gyémántmadár meséjét!

Persze hogy nagyapó hozzákezdhetett a meséhez. Hiszem, hogy vége lett volna mindennek, beszélgetésnek, éneknek, munkának, ha nánnyó tovább is makacskodik. Tudta jól ő is ezt, csak még mérgesen kiáltott oda felénk: — Misi! Kinyomom az ótódat, ha nem vigyázol arra a gyerekre! — Mire Misi bitangul vigyorgott. Élveztem, hogy milyen komolyan tud így is beszélni: — Mint a meny-

asszony az erényire, instállom! — Ezt felelte, s mindenki nevetett rajta, hát én is.

A gyémántmadár meséje! Nagyapó csak ezt az egy mesét tudta, de hányféleképpen! Ha belekezdett a mesébe, minden eddig volt dolog elfelejtődött a hallgatók elámuló lelkében. Talán az ablak nyílott ki, s a gyémántmadár beröppent, körülcsattogott a szobában, az zenélt olyan megindító szépen. Hiszem, hogy valami ilyesféle is lehetséges volt. A gyémántmadár szárnya zenélve verdesett, ezt már sokszor mondta nagyapó, a tollából egyet-egyet el-elhullajtott, egy legény, más leány nagy hirtelen, ha ügyes volt, fölemelte, kalapja mellé tűzte, szíve fölé rejtette. Éjjel aztán a gyémántmadár elment az ablakához, bekopogott rajta, de akár mondta, szabad, akár nem, be is ment a szobába, s kicsípett az alvó legény, alvó leány szívéből egy darabkát. Elröpült vele, ha a legénynél volt először, hát akkor a leányhoz, ha leánynál, hát a legényhez, kicsípett annak a szívéből is egy csöppecskét, s a helyibe betette azt a szívdarabkát, amit a másiktól hozott. Így ismételgette éjszakánkint egészen addig, amíg ki nem cserélte a szívüket. Közben azért egy-egy kis vért magának is megtartott a szívekből. Egész éjszakai sok munkájából így tartotta fenn magát a gyémántmadár.

Hej, de hogy tudta elmondani mindezeket az én nagyapám! Egy éjszaka s más éjszaka között hogy szerette, hogy kínozta, hogy imádta, hogy gyűlölte egymást egész nap a legény s a leány. Lehetett ezt a mesét egyfolytában tíz óráig is mondani. Ha jókedve volt az öregnek, a napok is jól folytak, éjszaka pedig kicsi szívecskét vitt a gyémántmadár legénytől leányig és vissza. Ilyenkor lassan fogyott a szív és lassan a mese. Ha rosszabb kedve volt nagyapónak, sokat veszekedtek a szerelmesek is, ilyenkor olyan darabokat harapott a gyémánytmadár a szerető szívekből, hogy szinte alig is bírta. Istenem, ma már én is hiszem, hogy egy éjszaka alatt is el lehet fogyasztani egy szívet, és talán ezeregy éjszaka is kevés hozzá. S az éjszakák szerelmes kínját, örömét másnap reggel érezni lehet.

Gyémántmadár, te bűvös, puha szárnyú képzelet, milyen

sok okosat mondtál te mindezekről az én jó nagyapám mesélő száján. Hány oldalát megmutattad színes tollú, ékes madártestednek a tarka rigó ezerfajta ruhájától a hollómadár komor feketéjéig. Ez és ez a legény, egyszer egyik, máskor másik leány is benne volt ezekben a mesékben. Hiszem, hogy sokszor szegény nagyapám is! És most már tudom, hogy én magam is!

Csicsergett, dalolt ezen az estén a gyémántmadár. Egyik pillanatban könnyeztünk, a másik pillanatban kacagtunk. Rengeteg esemény után, talán két óra alatt ki volt cserélve a két szív. Mi jön most? Vagy az, hogy szerették egymást halálig, s együtt éltek, ettek, ittak s háltak, mert a pap elé is elmenének, vagy az, megjött kis idő múlva megint a gyémántmadár, s bekopogott az alvó szerelmesek ablakán. Jaj, hogy megborzongtam ilyenkor! Kezdte visszacserélni a szíveket! Néha remegve kértem nagyapót, ne tovább, ne tovább! Belevájta karmait a lány mellébe, ahol boldogan lapult a legény szíve, s marcangolva tépett ki belőle egy darabot. Istenem, milyen rémséges dolgok kerekedtek ilyenkor a közbeeső nappalokon. Ilyenkor az volt a mese vége, hogy mire visszakapta a leány s a legény a maga szívét, tehették szépen őket a koporsóba. Megemésztette a szívük vérét a gyémántmadár.

Sokféleképpen, nagyon szépen elmondta már drága nagyapó a gyémántmadár viselt dolgait, de ilyen szépen, ilyen megborzongató, megreszkettető szépen még sohasem. Ki volt cserélve a két szív, emlékszem, az utolsó nap délután a legény ezt mondta a lánynak, amikor a patak mellett letérdelt eléje: — Én nem hagylak el soha! Addig élek, amíg te szeretsz, ha nem szeretsz, meghalok!

Emlékszem, akkor éjjel lány is, legény is mosolygott álmában. Én kérni akartam nagyapót, hogy legyen vége, fejezze be ilyen szépen, előnyösen a mesét, de csak idétlen, nehéz nyelvvel elégörgettem egy-két értelmetlen szótagot. Ekkor már ötödször ragadtam át a Misi kezéből a magaméba a mézespálinkát.

Elöntött a forróság és az ijedelem. Nagyapó nem hagyta abba a mesét. Másnap a legény azt vette észre a templom-

ban, hogy a leány kacérul nézeget fel a kórusra. Pedig ő nem ott ült, ő a férfiak, a házasok mögött ült, ahol mint házasulandó a szóbeszédek, találgatások lavináját megindító helyfoglalást nagy boldogan megejtette. A kóruson a leány régi udvarlói ültek, különösen egy, az a bizonyos galád zavarkodó. Elöntött a verejték, majd elszédültem, de emlékszem, hogy mindenki kezében megállott a tengeri aranyszínű, ezerszemű teste. Nem lehetett már kikerülni, ezen az éjjel a gyémántmadár megkezdte a szívek visszacserélését.

— Kísérj ki, Misi! — súgtam oda a kis béresnek, és észrevétlenül támolyogtam kifelé az ajtón. — Menj vissza, nehogy észrevegyenek! — mondottam neki a szabadban, s hogy nem ment, erősen ráparancsoltam, ígérvén, hogy mindent elmondok nánnyónak. Erre visszasompolygott, s egyedül maradtam.

Kora őszi, nehéz illatú falusi éjszaka volt. Nem is tudom, hogy miért fűtöttek olyan veszekedettül odabenn. Igaz, hogy estefelé hirtelen hideg köd szállott le, de egy óra múlva már nyoma sem volt.

Az éjszaka engem mindig úgy vonzott magához, mint a vasdarabot a mágnes. Az ember nappal túlságosan a szemével látja, tapasztalja a dolgokat. Ezért nem ismeri sok mozdulatukat. Illatukat, lélegzésüket, sóhajukat nem is veszi észre. Lám, nyögött a kerítés, az istállóból meleg, nehéz pára szállott felém. Ezt nappal büdösségnek mondanám. Valahol láncok csörögtek, víz csobbant. Gyenge szél fújt át a sötéten, kopogva szaladtak a levelek az udvar fehér kavicsai között. Nappal mindennek túlságosan látom az emberileg magyarázott okát. Jelentéktelen apróságok, amiket szinte tudomásul sem veszek. A nappal a dolgok éjszakája. Nappal gőgösen jár közöttük az ember. Pedig a dolgok az ő tevését-vevését, beszédét, egész életét mélyreható szemmel figyelik. A dolgok több mindent tudnak az okokról is, kár elbizakodni!

Tapogatózó, félénk bátorsággal indultam meg a sötét udvaron. Megsokasodott fantáziával néztem szét, és ezerszeresen erősebbnek éreztem egyszerre magamat. Nehéz

tagokkal mozogtam, hatalmas karom, óriási kezem, mázsás Gulliver-lábam volt. A fejem zakatoló, óriási veder, a pálinka mindegyre gyorsabban szaladt beléje s mind odagyülekezett végtére.

A nyári éjszakát én különösképpen szerettem a cséplőgép mellett, meleg takaró és csillagokkal telerakott ég alatt. De ott nem volt ilyen nehéz hervadásillat, birsalma szaga aszalódó gyümölcsök párájával keveredve, hozzá széna és friss szalma, állati párolgás, tehén- és bivalyszag különös vegyülékével.

Huhuuú — felröppent egy madár a kút melletti eperfáról, s erre, emlékszem, nagyon megborzadtam. Rettenetesen egyedül voltam egyszerre a halványfehér házak között, az óriási udvaron. Felkiáltottam: — Gyémántmadár! — s futni kezdtem, hogy mielőbb bejussak az enyéimek közé. Már nem kavargott a gyomrom, nem tüzelt a fejem. Futottam, de egyszerre az udvar túlsó végében, a csűr előtt találtam magamat. Rengeteg nagy volt az éjszaka, és én egyszerre nagyon csepp fiú voltam benne. Az ismerős helyen idegenül, ismeretlenül torpantam meg.

Reszketni kezdtem, s az ingem kihajtott gallérjárt összefogtam, de a fogam úgy vacogott, olyan kegyetlenül, hogy már utánozni sem tudná senki sem. Mélyet próbáltam lélegzeni, világosan emlékszem erre a pillanatra, nagyot húztam magamba a levegőből, s a mellemben egy csepp hang, csipegő, vékonyan sípoló, olyasfajta, mint a hegedűtanár úr kis sípja, egy ilyen hangocska sípolt egyet a mellemben. Utána szúrt is egyet valami odabenn, erélyes, vékony szúrás volt ez is. Jaj, hogy megijedtem!

Nekitámaszkodtam a csűrkapunak, és tudtam: a gyémántmadár csipeget a mellemben. Belekapott hegyes csőrével a szívembe. Nem, a hidegre s a tüdőmre igazán nem gondoltam akkor!

A gyémántmadár még vagy háromszor odavágott a csőrével, a mellem belső falán éreztem hideg karmai tipegését, megfigyeltem a gonoszt, hogyan fogott a munkájába. Egyszerre elmúlt minden ijedelem. Boldogan tűrtem a mellemben szúró fájdalmat, és szemérmet sértő, kínos önfeledt-

séggel szólítgattam a gyémántmadarat: — Jer, jer, meghalok utánad!

Még átfutott az agyamon a gondolat: Vajon kivel fogja elcserélni a szívemet? Különösebb gondot ez most nem okozott, lihegve, eldőlve ámultam, és kínlódó borzongással kapaszkodtam meg a csűr egy kiálló gerendájában. Behunytam a szememet. Egy darabig vaksötétben figyeltem a testemben szertefutkosó, forró és jéghideg higanydarab futkározásához hasonló idegtáncot. Váltakozva, gyors egymásutánban ismerős lányok, asszonyok képe villant meg előttem. Klári, Juci, Lenke, a doktorék szobalánya, egy molett nevelőnő a Jókai utcából, az ügyvédné, akit egyszer öltözködni láttam és még mások is.

Észre sem vettem, hogy valaki rátette a vállamra a kezét.

— Mit csinálsz?! — kérdezte suttogó hangon, csudálkozva. Egy alacsony, sötét ruhájú nő állott előttem. Első ijedtemet hamar legyőztem, és megpróbáltam belenézni az arcába. Nem lepődtem meg, hogy ilyen hirtelen elém állott. Minden csodának és fantasztikus lehetőségnek a hitelét hordtam ebben az órában magamban.

— Ki maga? — kérdeztem. — Lány-e vagy asszony?

— Ejnye, de nagyosan kérded! Pont az érdekel? Mind a kettő! — felelte nevetve. Hangtalanul, a testével nevetett, ezt láttam. Láttam még azt is, hogy telt, de mégis karcsú alakja van (vagy csak képzeltem ezt), éles formájú, szép barna arca, fekete haja, meleg, vérforraló hangja és friss, erős illata. Valami teával moshatta a haját, vagy krémmel kente a kezét, egyszerre megcsapta az orromat ez a bódító szag, és hangosan, bátran mondottam:

— Magát a gyémántmadár küldte nekem!

Megint nevetett. Ugyanúgy, belülről, csak sejtettem inkább, mint hallottam, hogy nevet. Gorombán léptem feléje:

— Igen, nekem! Nem vagyok se részeg, se gyerek, se bolond! Hogy hínak?

— Ejnye — felelte érdeklődve, tettetett bosszankodással —, már tegezel is? Te kisfiú, honnan veszel ekkora bátorságot? Hátha én valaki olyan vagyok, akit nem szabad tegezni?

— Nekem szabad! — mondottam, és megfogtam a vállánál. — Te az enyém vagy, mert a gyémántmadár kicserélte a szívünket! Most meg kell csókolnunk egymást!

Húzni kezdtem a vállánál fogva. Tudtam, hogy hódító, minden ellenállást letipróan szeretetre méltó vagyok ebben a percben.

— Jó, de várjál egy kicsit — suttogta —, menjünk be a csűrbe, ott legalább le is lehet ülni!

Megfogta a kezemet, és bebotorkáltunk a csűrbe. A sarokban friss lucerna volt egy halomban, abba belebotlottam és megörültem neki:

— Ez jó puha! Itt üljünk le!

Egészen közel ült hozzám. A válla hozzám ért. Megsimogattam a haját, a nyakát, lassan feléje közelítettem a fejemet.

— Ejnye, kisfiú, hiszen te ittál! Hogy lehet ez? Fű, de rossz szagod van! — mondotta, és két kézre fogta az arcomat.

— És milyen hideg a kezed! — megfogta a kezemet, és dörzsölgette. — Az arcod is hideg! — hozzásimította az arcomhoz az arcát. — Nem fázol, mutasd? — Széthajtotta az ingemet, és odanyomta a fejét a mellemhez, mintha hallgatna valamit.

— Gyémántmadár! — mondottam, és magamhoz szorítottam. Vékony selyemblúz volt a kabátkája alatt, átéreztem formás telt testét. Őrülten megszorítottam, és lelkesen, izzó szájjal csókolgattam.

Hirtelen kibontakozott a karjaimból. Felült, és elfúlva suttogta:

— Ez a lucerna nagyon hideg! Nedves! Nem tudsz szárazabbat?!

— Dehogynem! De létrán kell mászni!

— Ó, az nagyon jó, nagyon szeretek létrán mászni! — mondotta, és fürgén ugrott fel. — Gyere, te korhely legény! — Magához ölelt, és hevesen csókolta meg a számat. Vissza akartam adni neki, de előretuszkolt: — Siess!

Odabotorkáltunk a csúr széléhez. Előbb is mintha hallottam volna valami sugdolózásféle beszédet vagy egyéb

neszezést. Most megint. Megállottam, és súgva mondtam: — Nem hallod? Valaki van itt!

— Ej, dehogy van! Csak eredj bátran! — felelte. Pajkosan megfogott a két hónom alatt, és felsegített a létrára.

Óvatosan másztam fölfelé. A közepén megállottam, és hátraszóltam:

— Itt vigyázz! Egy fok hiányzik. A tetejéből leugrunk a szénába! Nem nagyon mély!

A létra tetején — rövid, rozoga kis létra volt — egy pillanatig habozva álltam meg. Lenéztem a fekete mélységbe, s egy kis bátortalanság fogott el. Egész bizonyosan tudtam, az elmúlt délután láttam, hogy mindössze ha három méter a széna teteje a választófaltól. Most mégis valami feneketlen, szörnyű mélységnek éreztem.

— No, menj már! — hallottam a sürgető, drága hangocskát a hátam mögött. Úgy éreztem, hogy izgatottan, kipirultan, siettetve kapaszkodik mögöttem a sima bőrű, ruganyos testű, illatos kis zsákmányom.

Feltettem a jobb lábamat a párkányra, hogy ugrom, hát érzem, hogy megrebben, megmozdul, az arcom felé hirtelen elsűrűsödik a sötétség. Valami kemény tárgy csapott felém, de csak a lábamat érte. A hatalmas ütéstől, a fájdalomtól és a rémülettől iszonyút kiáltottam: — Jaj! Segítség! —, és lezuhantam a létráról.

Elkábultan hevertem a földön. A lány mintha rémülten ráncigált, szólítgatott volna, aztán kívülről is kiabálás hallatszott, futó lépések; távolból, nagyon messziről a nánnyó és a nagyapó kiáltása: „Laci!" De mindez messziről, a közelben csak egy futó alakot láttam. Már ekkor magamhoz tértem, és kivonszoltam magamat a csűr elé.

A béresgazda jött szaladva egy kézilámpással s egy furkósbottal. Mintha észre sem vett volna engemet, pedig majdnem felrúgott a csűr kapujában.

— Mi az, Mihály?! — kérdezte benn a csűrben valakitől. Az ajtó nyílásán át láttam, hogy ez a valaki a létrán áll, és szintén karót tart a kezében.

— Rajtakaptam őket! A szégyenletes avval a kölyökkel hentergőzött a szénában! — felelte a létrán álló ember.

A létra tetején most megjelent egy fehér női alak. Az ember lejött a létráról, a gazda felszaladt rajta, a fehér ruhás nőt megragadta, és hajánál fogva ráncigálta lefelé. Mikor lenn volt a földön, a furkósbottal ütni, vágni kezdte. Az egy szál ing szakadozva jött le róla, éktelenül csattogott a bot, s a fehércseléd még éktelenebbül ordított: — Jaj, jaj, gyilkos! Megöl!

Elfogott a reszketés, és eldőltem a földön. Emberek fogtak föl, nánnyó csókolgatta az arcomat. Hallottam, hogy egyikük nagy hangon beszéli: — Rajtafogtam őket! Utánuk lestem!

— Takarodjatok! — kiáltott nánnyó. — Hazudsz, Mihály! Bitang vagy! Hazudsz! Ilyen ártatlan kisgyerekre, hogy lehet ilyet ráfogni?! Mi lelt, bogaram? Mi történt veled?

— Félig le van vetkőzve az ifiúr — mondotta Mihály —, rajtacsíptem őket!

— Takarodj, ha mondom! — harsogta nánnyó. — Majd holnap számolunk! Julis! Menj be a gazdához, és mondd meg neki, hogy csak verje jól el azt a cudar feleségit, mert Mihállyal látta a fiatalúr őket a szénában!

Zokogva borultam a vállára. Vacogó fogakkal, félájultan súgtam nánnyónak:

— Látni akarom! Vigyetek hozzá!

— Kihez, bogaram? Kihez vigyünk? — kérdezte a jó öreg. — Istenem, csupa jég ez a gyerek! Jaj, ha beteg lesz, megölöm magamat! Misi! Te galád bitang, hát így vigyáztál a kincsemre?!... Nyugodj meg, bogaram, majd holnap szépen, nyugodtan elmondasz mindent! Gyere, viszünk a jó meleg ágyacskába, teát, borogatást adunk neked! Szemem fénye! Kis kósza éjjeli madaram!

— Látni akarom! Vigyenek hozzá! — ismételgettem, és olyan kapálódzást csaptam, hogy szegény nagyapó majdnem elejtett.

— Kihez, aranyom? Kit akarsz látni?! — kérdezte nánnyó.

— Akit megvert a gazda! Látni akarom! — ismételtem

makacson. Minden beszéd hiábavaló volt. Be kellett vinniük a gazda házába.

Tollas, csíkos párnákon, kékre verve fetrengett ott egy nagy darab kövérkés, óriás mellű, tenyeres-talpas parasztasszony. Szappanszagú, csupa test, férfiemésztő asszonyállat. Verésre való, rossz dög.

— Ez hentergett Mihállyal! — kiáltottam vak dühvel. — Mihály engem leütött! Mert megláttam volna őket!

Rángatózni kezdtem a láztól, az izgalomtól és a haragtól. Az én alacsony, finom kis, illatos, halk szavú asszonyommal ki merné összetéveszteni ezt a debella parasztasszonyt!

— De hová lett ő, hová lett ő?! — kiáltottam sírva. Kietlen, mérhetetlen fájdalom vágtatott bennem keresztülkasul. Már szinte nem is hallottam, amikor simogatva, becézve faggattak: — Ki!? De hát mondd meg, hogy ki?!

Elkábulva hallottam a hangját, éreztem gyengéd ölelését, finom ajkának az érintését. — Gyémántmadár, bitang vagy! Beleszúrtál a szívembe! — kiáltottam, és elvesztettem az eszméletemet.

Nánnyó csókolgatott, és dühösen szidta szegény nagyapót az ostoba mesékért. Ágyba fektettek, hetekig orvosoltak. Tüdőgyulladást kaptam, és lázálmaimnak egyetlen tárgya a gyémántmadár és az éjszakai ismeretségem voltak.

2

Már jól őszben járt az idő, amikor úgy-ahogy felgyógyultam. Sápadtan, fáradtan búcsúztam a vendéglátó, drága háromszéki falucskától s az összesereglett, tanácsot osztó sok rokontól. A homlokomat a vonat ablakához szorítottam. Az elmúlt éjjel hó esett már, s a fehér táblákon fekete madarak sereglettek. Gyémántmadár, mondogattam magamban. Hiába szorítottam a kezemet a mellemre, egyre csak a vizes ruha undorító hidegét s a gyémántmadár tipegő lábait éreztem azon a tájon, ahol talán a szívem lapult könnyesen, dideregve.

A jókedvem ott maradt a nagyapóék falujában. Ezen a télen nekem ott fenn, a Tátra táján, az idegen másik otthonomban két mély ránc vésődött az arcomra. Kijártam a temető mögötti hegyre, ahonnan messze látni, és azon képzelegtem, hogy Háromszékig látok. Keserű, fájdalmas tél volt. Az emberekkel szórakozottan, beteg önfeledtséggel beszélgettem. Idegesen, egyedül kószáltam a rosszul világított, görbe utcákon. Mindenekfelett pedig gyönge és törékeny voltam, szégyenletesen semmit el nem viselő, ingerlékeny és borongós. Ha ródlizni mentem, biztos, hogy átfáztam, estére kivert a láz, és másnap nem tudtam iskolába menni. Ha korcsolyával a lábamon ráléptem a tóra, ahol a régi ismerős lányok és fiúk kedves kiabálással fogadtak, szinte fizikai fájdalommal tudtam csak magamat arra kényszeríteni, hogy a régi ügyes mozdulatokkal fussak tova a sima jégen. Már-már belejöttem néha, felmelegedtem és kipirultam, nevettem vagy kettőt, de egyszerre, rendszerint a jégpálya sötétebb szögletében meg kellett állanom. Halálos fáradtság lepett meg, elbújtam az emberek elől, kivert a hideg, elöntött a forróság, fogvacogva, lázasan mentem haza.

Tavasszal különösen sokáig nyomtam az ágyat. Egy iskolai kirándulás után feküdtem le, az első szép tavaszi napon. Éreztem, hogy nagyon beteg vagyok, sokszor mégis nagyon boldogan, moccanás nélküli nyugalommal feküdtem az ágyban. A Kálvária-hegy alatt laktunk. A meredek utcácskát, ahová az ágyból is kiláttam a boltíves, öreg házunk ablakából, piszkosan csurgó hólé lepte el. Nagy képű, derült nap sütött tétovázva a rohanó felhőkkel teleszórt kék égen.

Haragudtam a napra, a tavaszra, minden világosságra, melegre, örömre. Bennem csak egy valóság élt akkor vigasztalhatatlan, tomboló erővel: az, hogy szerelmes vagyok, és nem tudom, hogy kibe. Ismerem az illatát (hányszor éreztem lázamban is ezt a különös, orromba beloppanó édes illatot), ismerem a hangja csengését (sokszor kiáltva feleltem, édesanyám rémületére, ennek a hangocskának); ha becsuktam a szememet, az ujjaimmal az

alakját is végig tudtam formálni magamnak, az arca puha tapintását, meleg, íves nyakára is visszaemlékeztem, és mégsem tudtam, hogy egészben milyen, hogy hívják, szeret-e, vagy egyáltalán ismer-e engem?

A nőket, akik meglátogattak, a lányismerőseimet, akikhez azelőtt igazi, egyenes pajtásság fűzött, ki nem állhattam. Mindeniket sorra vizsgáltam már az ősz óta, Klárit, Lenkét, Jucit, a doktorék szobalányát, az ügyvédnét, aki az édesanyám barátnője volt, a molett nevelőnőt a Jókai utcából, de mindeniket visszataszítónak, ápolatlannak, rossz szagúnak és ellenségesnek találtam. Ismerős és ismeretlen nőre, mindenkire nagyon haragudtam. Gyűlöltem mindet, csak egyedül éreztem magamat jól. Nagyon szerelmes voltam.

Május vége felé járt már az idő. A karosszékben üldögéltem, és Jókai vigasztaló, drága, hazug meséit olvasgattam az ablak előtt. A túlfűtött, boltíves szobában néha kellemes fáradtság fogott el. A szekrény tetején birsalma és sokféle befőtt volt. Ezekből sokat ettem, és felvidultan tekingettem az utcára. Egyszerre boldogan gondoltam arra, hogy csak három napig kell már a fogságot tűrnöm.

Édesapám átjött estefelé a boltból, az órái közül. A ház túlsó végén ott volt a mi órásüzletünk. Rengeteg óra tiktakozott a falon, voltak közöttük kakukkos órák is. Minden óránnak járni kellett a mi üzletünkben.

A bejárat fölött csengő volt. Ha valaki belépett az üzletbe, a két segédünk, az egyik fehér szakállú, piros arcú öreg, a másik meg pláne ősz, ráncos aggastyán, ez a két segéd, Schultz bácsi és Bene atyus a bejárattól jobbra és balra elhelyezett kis asztaluk mellől egyszerre emelkedtek fel, meghajtották magukat, és karban köszöntek:

— Hozta Isten!

Aztán megint leültek, ráhajoltak a munkájukra, a vendég hiába szólt hozzájuk, nem kapott feleletet. Egy fél perc múlva a hátsó függöny mögül kilépett Jozsinó, az inas, körülbelül velem egyidős, szőke és árva fiúcska Turócból. Ő is meghajtotta magát: — Hozta Isten! — Aztán kijött a bolt közepére, megint meghajtotta magát, a vevő sze-

mébe nézett, és magyarul, németül vagy szlovákul így szólt: — Mit méltóztatik parancsolni? — Mindig a vendég anyanyelvén kérdezte ezt meg, a tévedés pedig ki volt zárva, mert Jozsinó ismert mindenkit a városban. Ha mégis megesett, hogy idegen lépett az üzletbe, Jozsinónak a másodszori meghajlás után ezt kellett mondania: — Milyen nyelven parancsol beszélni? — Ezt többnyire szlovákul kérdezte meg. Csak azután jött a második kérdés, most már minden igényt kielégítően: — Mit méltóztatik parancsolni?

No, ahogy ez megvolt, Jozsinó még egyszer meghajolt, és így szólt: — Azonnal jelentem a főnök úrnak! — Bement a hátsó kis szobába, a függöny mögé, s egy kis idő múlva előjött az én drága, szép Krisztus-fejű, édesapám. Nagyot kiáltott: — Szervusz, sógor! Mi szél hozott erre?! — Ő már mindenkit ismert nemcsak a városban, de az egész környéken is. Őt is ismerte, szerette és becsülte mindenki.

Ezen a délután nagy nevetve jött be az édesapám az én szobámba:

— Képzeld, Laci, azt a kófic Jozsinót édesanyád elküldte paradicsompalántáért, azalatt bejön az üzletbe Baumgartner, a mészáros. Egy konyhaórát hozott, odament vele Schultz bácsihoz, aki nála lakik, és azt mondta, hogy reparálják meg ezt az órát, a macska leverte a kredencről... Haha!... Hát nálunk bizony ez nem szokás ilyen egyszerűen! Hát a két öreg meg se moccant, csak épp köszöntek, a mészáros vagy ötször már elmondta, hogy mért jött, amikor Schultz bácsi átszólt az atyushoz: Was sogt er? Was... Hahaha! Azt hiszem, mindnyájan nagyot is hallanak egy kicsit. Aztán mégiscsak felállott az öreg, meghajtotta magát, ránézett a mészárosra, de ez akkor már dühös volt, no persze, ilyenkor már homály van az üzletben, de nem is ismerte meg a tulajdon szállásadóját, akinél már vagy húsz éve ott lakik, hanem a szokásnak megfelelően szép meghajlással megkérdezte: „Milyen nyelven parancsol beszélni?" „Eszperantóul! Himalájául!" — ordította a mészáros, még jobban dühbe jött, földhöz csapta

az óráját és úgy kiabálta: „Das sog ich, dass Sie ein meschüge sind!" Jó, felelte erre az öreg Schultz, majd jelenteni fogom a főnök úrnak!... Hahaha!... S már jött is nagy komolyan befelé hozzám, de én a kiabálásra kijöttem, no, majd megfulladtunk, úgy nevettünk! A mészáros mulatott a legjobban! Mondom neki, hogy tessék megtanulni a Ferenczy Áron etikettjét... Hahaha! Jozsinó is hazajött, az öreg Schultz adott neki egy pofont. Az órát összeszedtük. Talán még lehet is belőle valamit csinálni. Jozsinó sír, és azt hajtogatja: „Nem igazságosság!" Schultz bácsi biztatja: „Nem, nem, de te vagy az oka!... Hahaha!"

Jó ropogósakat nevetett közbe az édesapám, és én is vele nevettem. Boldogan nézett rám, és komolyan szólt hozzám:

— Látod, ma látlak jókedvűnek először tenger idő óta! Három nap múlva kutya bajod! Sokat fogsz futkosni, hogy megerősödj! Ki veszi át az üzletemet meg az elpusztíthatatlan két öreget, ha te beteg leszel? Az órásmesterséghez erős mell kell! No ugye, igazam van?

Tréfált, hogy felvidítson. Tudtam, hogy taníttatni akar, orvossá, tanárrá képeztetni, bármivé, csak több legyek, mint ő. Kicsit elkomorodva mondottam, hogy igaza van. Mire megnövök? Pár év múlva, ha nem történik valami a gyémántmadárral, hol leszek én már! Nem fogom kibírni az életet.

Bejött az édesanyám is. Szelíd, drága ősz haja megcsiklandozta az arcomat, amikor felém hajolva megcsókolt: — Már mindjárt felássuk az egész kertet. Örülök, hogy jókedved van, Lacikám!

— Igen, anyukám — kiáltottam —, ma nagyon jó kedvem van. Érzem, hogy meg fogok gyógyulni! — Aztán elmondtam neki is, hogy miképpen fogadta a két öreg az üzletben a Baumgartner mészárost. Még egyszer végignevettük mindhárman az esetet, jóízű, ölelkezős, családi kacagással.

— Vendégünk jön! — mondotta az édesanyám ezután. — Be merjem-e hozni hozzád, fiacskám? — tette hozzá kedveskedve.

— Miért ne?! — felelt helyettem az édesapám. — Egy ilyen vasgyúrót nem illik kényeztetni!

— Ne is — feleltem vidáman —, ha asszonyszemély. Akkor gyorsan ide vele! Kibékülök minddel! Kibékülök a világgal, az emlékekkel, magammal! Azt mondom, amit nagyapó szokott: „Ecsém, eebredj már! Ne neezd a rosszat, neezd a jót. Ott terem a pohár fenekén s az asszonyok száján. Ha ezeken kívül mást is meglátsz, akkor alszol leginkább! Hunyd be a szemed, úgy igyál, s csókolj, megest igyál, s csókolj s feleebredtél. Ajajaj, biz így van az."

Hogy így megutánoztam a jó öreget, a „vén kujont"-t, megöleltük egymást, és boldogan ültünk a kanapén. Édesapám diópálinkát hozott, nekem is adott belőle. Ettől egy pillanatra az őszi kukoricafosztó jutott az eszembe, minden bajnak a kezdete. A sötétben csendesen sóhajtottam egyet. Jobbról az édesanyám, balról az édesapám komoly, bizodalmas hangja ölelgetett. Nem hagytam, hogy világot gyújtsanak. Gondolattalan és gondtalan lábadozója voltam a rejtélyes betegségemnek. Ó, mert titokzatos, ismeretlen arcú támadás folyt bennem a testem egésze ellen, amit nem vizes ruha, édes szirup és orvosi tanácsolások kergethetnek ki belőlem. Gúnyosan tettem mindig a hőmérőt a hónom alá. Talán jobban meg kéne hegyezni a hegyesebb végét, s aztán benyomni jó erős kézzel a bal mellembe, be egészen, amíg a gombja sem látszik, amikor benn van, benne hagyni sokáig, talán akkor, ha kihúzzák, talán akkor valamit le lehetne olvasni róla!

Gyors léptek zaja szakította félbe a gondolataimat. Végigkopogtak a folyosó kőkockáin, megállottak az ajtó előtt. Világot teremtettünk, és én megdöbbent, kíváncsi szemmel néztem a szobába lépő hölgyet. Magas, csinos fiatal úrinő volt.

— Bocsáss meg, édesem — mondotta édesanyámnak biztató, szép meleg hangon —, alig maradhatok pár percig. Elszámítottam magamat, még ma este el kell utaznom, hogy holnapután Kolozsvárt lehessek. A húgomat kell megmentenem, talán harmadszor — tette hozzá mosolyogva, de azonnal észrevettem, hogy egy kissé fájdalmasan is.

Ahogy feléje mentem, már akkor egyetlen átfogó tekintettel nagyon szépnek találtam a barna, energikus arcát, karcsú alakját, vidéken szokatlan ízléses, jó állású ruháját. Amint feléje közeledtem, szinte két kézzel nyúltam a keze felé. Félig behunytam a szememet, Istenem, végigfutott rajtam, mi lesz most! Láttam, hogy csodálatos, álmélkodó szemével kíváncsian néz rám. Akkor már mellette álltam, sokkal magasabb volt, mint én, sokkal magasabb, nyúlánkabb, mint az, akire gondoltam.

Megsimította az arcomat, csendesen hajoltam a kezére, a puha, ismerős illatú kezére, és megcsókoltam. Mélyet lélegzettem. Valami teával mossa ez is a haját, hasonló illatú krémmel keni a kezét, ennek a kettőnek a vegyüléke adja ezt az ügyesen eltalált illatfátyolt. Egész testét körülveszi, mintha most lépne ki a fürdőből, ruha sincs rajta, csak ez az ezüstös, lenge illat fogja körül, s a kezével azért fogja meg az enyémet, mert szégyelli magát mások előtt.

Leültünk, s én némán, kábultan hallgattam.

Nem értettem, mit beszél, nem is nagyon láttam semmit. Határozottan nagyon rosszul voltam.

— Laci, rosszul vagy? — kérdezte az édesanyám ijedt hangon.

— Tényleg nagyon sápadt! Istenem, mi baja?

— Semmi, semmi! — feleltem túlságosan gyorsan. — Csak tessék folytatni! Nagyon meleg van itt! Hiába mondom mamának, hogy nem szabad annyira fűteni! Úgy látszik, ez a szoba most egy nagy virágház. — Szégyenkezve hallgattam el. Bolondságnak tartottam, amit mondottam. Bókolni akartam, de hülyébben nem is sikerülhetett.

— Itt tetszik maradni huzamosabban nálunk? — kérdezte édesapám. Hogy ő is mondjon valamit, ezt azért mondja, gondoltam magamban. No, ez se okosabb, mint az enyém volt. Hozzátehette volna, hogy „a városban". Még azt hiszi, hogy küldjük tőlünk, azért kérdezünk ilyeneket! Ejnye, de bosszantó ostobaságok ezek!

— Igyál egy kis vizet, Lacikám! — hallottam az édesanyám hangját. Milyen jó, hogy ő is megszólalt. Megittam

az elém tartott pohár vizet, s már megint láttam mindent. Láttam, hogy a vendég felállott, és menni készül.

— No, nem szabad betegeskedni, Lackó! — mondotta szelíd mosollyal. — Édesanyuka megígérte, hogy a nyáron feljönnek hozzánk Kormosbányára! Ott van csak jó levegő, sok fenyő, szép kislányok!

— El tetszik már menni? — kérdeztem szomorúan. — Én is de szívesen mennék Erdélybe!

— Igen, de én itt is nagyon szeretek! Sokszor el fogok jönni magukhoz is. De akkor már jókedvűen fog szaladgálni, és kirándulunk a Kálvária mögé!

Megcsókoltam a kezét, és a szüleim kikísérték. Becsukódott mögötte az ajtó. Rettentő elkeseredés szállt meg. Hangosan elsírtam magamat, és leültem a földre, Inkább eldőltem, a kályha elé, mint a kivágott fa vagy felrúgott szék.

Csak egy másodpercig tarthatott ez, mert azonnal felugrottam, kirohantam utána, s a kapuban utolértem. Haragosan, keményen, zihálva állottam eléje:

— Hogy hívják a húgát? Hozzák azonnal ide Kolozsvárról, látni akarom!

— Lacikám, mi lelt?! — kiáltott édesanyám, és mindnyájan cipelni kezdtek befelé.

— Semmi bajom sincs! A húgát akarom látni! Ő alacsony, ugye? Karcsú, olyan mégis, mint én?! A múlt nyáron a mi falunkban is volt! Olyan teát használ, mint maga! Olyan krémmel keni a kezét! Én ismerem őt, ismerem!

Ezeket már a folyosón mondtam. Karon fogva vezettek be a szobába, leültettek a karosszékbe, a szép fiatalasszony elém térdelt, megsimogatta a kezemet, arcomat, és rábeszélő, elhihető hangon mondotta:

— Alacsonyabb, mint én. Karcsú, fekete, és olyan krémet és teát használ, mint én. Ő is nagyon beteg! Zsenikának hívják! Nagyon beteg, csúnyábban, gyógyíthatatlanabbul, mint maga! Imádkozzon érte, Lackó! Az egészségeseknek kell a betegekért imádkozniuk. Maga hamar meg fog gyógyulni, de még most is egészségesebb, mint ő. Zsenika

nagyon beteg. Most odamegyek hozzá, de ide fogok visszajönni. Magát fogom meglátogatni, kis buksi!

Megcsókolta a homlokomat, és könnyes szemmel nézett rám.

Haragosan néztem vissza:

— Mondja meg Zsenikának, hogy én ismerem őt! Mondja meg neki, hogy látni akarom!

Még utána is kiáltottam:

— Mondja meg, hogy a jelszó: Gyémántmadár!

— Igen, megmondom! — szólt vissza mosolyogva.

— Persze, azonnal lefektetjük! — hallottam még az édesanyám hangját. Levetkőztem, és megint nagyon beteg lettem.

3

Ez a visszaesésem nem tartott sokáig. Néhány nap múlva már kinn járkáltam. Nagyokat sétáltam a Kálvária mögött. Hátratettem a kezemet, a vállamat meg-megrándítottam úgy, ahogy édesapámtól láttam.

Ő, szegény, ezen a tavaszon mindig nagyon jókedvű volt. Örökösen tréfált, vidámkodott, nevetett. Júniusban aztán egy nap ágynak dőlt, a szívét fájtatta, s a nyár közepén el is temettük.

Ezek az idők végképpen megkomolyítottak. Az életgond s a töprengések olyan súllyal nyomtak, hogy azóta se különben soha. Megláttam az élet néhány pillérjét, mélyre hajolva vizsgáltam az építmény alját, észrevettem, hogy egyszerű, együgyűmód összeszegzett néhány gerendán nyugszik az egész sokra tartott, szövevényesnek látszó épület.

A szoba közepén halványan, szótlanul feküdt az én drága Krisztus-fejű édesapám. A homlokán már nemcsak a megszokott három ránc volt, hanem ezek mellett, a két szeme fölött, jobbról és balról is még egy-egy. Úgy látszik, hogy különös dolgokat pillantott meg a túlsó világon, mert

gondolkozó, okos homlokának ez az új külseje váratlan meglepetésről tanúskodott.

A halál közelében sokan megérezték már a végtelenül egyszerű világnak egy-két goromba igazságát. Megfigyeltem a halottakat körülálló élőket. Hasztalan igyekezettel próbálják az elköltözött dolgait megbeszélni, sehogy sem sikerül nekik. Ügyetlenül próbálják megemlíteni, hogy ilyen volt, így tett, ezt mondotta. Esetlenül hangzik, mikor megdicsérik. Korholni, hibát kutató szemmel vizsgálni nem merik. Nem, mindez most már igazán nem fontos! Sietve kapják föl a témát, ha valaki a koszorúkra, a papra vagy a rokonokra tesz megjegyzést. Az élet mindennél fontosabb! A halottak ismeretlen dolgairól nem fogunk tudni soha semmit.

Ültünk halott édesapám mellett az édesanyámmal, és elnémult lélekkel, gyötrődve beszélgettünk róla. Éreztem, hogy bármennyire ismertem is, nem tudom semmi tulajdonságát. Nem ismerem semmi cselekedetének semmi rúgóját, bármennyire beléavatott is sok dolgába annak idején. Most mindent elvitt magával, nem is akarja, hogy róla beszéljünk. A halál nagy ellenség, ellensége az élőknek, ő pedig a halál zsoldjába szegődött. Észrevettem a két haragos ráncot a két szeme fölött, s az én lelkemet is végigszántotta a megtalált, előtoppanó bánat. Kábultan beszéltem:

— Legutoljára azt mondotta nekem, hogy nagyon félt engem. Megvallottam neki, hogy szerelmes vagyok. De nem tudtam megmondani, hogy kibe! Furcsán nézett rám, és azt kérdezte, hogy mért mondom hát akkor, hogy szerelmes vagyok? Azért, feleltem neki, mert a szerelem az egy madár, amely kicseréli az emberek szívét, és erős csőrében véres húsokkal repkedi át a világot... Ilyen madár a szerelem, szép szárnyú, kegyetlen, hívatlan csúf madár... Engem is orozva támadott meg, s még arra sem volt időm, hogy meglessem az irányt, amerre szapora szárnyaival elcsattogott. Meglátjátok, én még nagyon sokáig leszek beteg emiatt!... Beteg leszek addig, amíg egyszer nyakon nem ragadom... nyakon ragadom, és ki-

tekerem a nyakát!... A markomba fogom, és megkeresem azt a valakit, akivel a szívem fölött ezt a galád üzletet kötötte... Megtalálom, mert a döglött madár vére lesz az útmutatóm, pirosan fog csepegni, ha jó irányba megyek, s eláll a vére, ha eltérek attól... úgy, ahogy játszani szoktuk régebben, amikor az eldugott tárgyat kellett keresnie valakinek a szobában... melegedik, melegedik, melegedik... forró, forró, forró, és megtalálom, eléje állok, anyukám, és két marokkal tépem ki a döglött gyémántmadár tollait, csúful káromkodva tépem annak az alávalónak az arcába, fuj, te kopasz lélek, te vámpír, te aljas rongy, nesze, itt a cinkosod, s a megkopasztott ronda madarat úgy az arcába vágom, de úgy!

Nagyot fújtam, és riadtan hallgattam el. Az édesanyám már régen felállott, elém állt, rémült szemmel, reszkető arccal hallgatott.

— Lacikám! — súgta megiszonyodva. — Miket beszélsz? Mi lelt, fiacskám? Az édesapád koporsója előtt hogy teheted ezt? Kitéped a lelkemet!... Nem! Nem értelek! Miféle betegségről beszélsz?

— Ezt nem is értheted, anyukám! — feleltem csendesen. — Te mégiscsak nő vagy, s én... én mégiscsak férfi!... Nem bírok így élni... Nem bírom!...

Elhallgattam, mert meglepett szegénynek a hirtelen ijedelme. Elváltozott arccal nézett föl, odavitt a ravatalhoz, és rátette meleg, fehér kezét a fejemre:

— Mért beszélsz ilyeneket?... Most... itt... Hát nem szeretted őt?...

Sírva fakadtunk, és sírtunk, megnyugtató, feloldó, hosszú sírással.

Egyszerre ránéztem az édesapám arcára, és felkiáltottam:

— Nézd, édes, ő nem haragszik! Igazakat mondtam előbb, nem haragszik érte! A két új ránc a szeme fölött eltűnt, nyoma sincs! Nézd, milyen szép lett az arca!

Édesapám bánatosan mosolygott álmában. Mosolygott, és úgy rémlett nekem, hogy figyelmesen hallgatja, amit beszélek.

— Ne hidd, hogy megsértjük vele, ha ilyeneket beszé-

lünk! Ránk egy nagy üvegburát terített az Isten... Kiszivattyúzta alóla a levegőt, és nekünk most nem érvényesek azok a fizikai törvények, amik a többi embereknek!... Megmondjam, hogy mikor leszek egészen egészséges?

Édesanyám ápolgató szavakkal mondotta:

— Igen, igen, hadd halljam! Még most együtt vagyunk mind a hárman, az üvegbura alatt, ahogyan te mondottad, most még megbeszélhetjük közösen... Mondd!

Felállottam, és ünnepélyesen kiáltottam:

— Ebben a percben kezdtem meggyógyulni! Hogy hogyan fogom folytatni, még nem tudom! Az előbb megmondottam, hogy miképpen lehetne végigcsinálnom. A madár már a kezemben van, itt tartom, fogom a kezemben, mert most a gyémántmadárról van szó, a gyémántmadár a szerelmet jelenti nemcsak a nagyapó meséiben, hanem mindenütt, s ez a madár rám lesett egyszer, és elbánt velem!

Elmondottam a múlt nyári történetet a csűr előtt és a csűrben, azon a nehéz illatú, gonosz éjszakán. Édesanyám kíváncsian hallgatta, de a tekintetéből megint aggódás és féltés melegített felém.

— Nem tudok azóta senkire se nézni, rossz szagúak, közönségesek mind! — mondottam legvégül, s azután sokáig hallgattunk. A múltkori látogatónkról, a Zsenika nővéréről készakarva nem beszéltem. Már nem hittem egészen magam sem, hogy feltétlenül eltaláltam a valóságot, amikor kirohantam utána, s olyan vadul kérdezősködtem a húga után. Ez nem volt bizonyos, de a név, Zsenika már befogadásra talált bennem. Tudtam legalább szólítgatni: Zsenika, Zsenika!

Vigyázz, Zsenika! Vigyázz, mert meg foglak keresni, s a madarat az arcodba vágom! Gyűlölet és szerelem kavargott bennem, szinte eszemet vesztettem a belső tusakodástól.

Az édesapám két öreg segédje lépett a szobába. Az ajtóban megállottak, a jó öreg Schultz bácsin még valami régi, agyongyűrt fekete szalonkabát is volt, de a lába szárán a barnacsíkos, szürke nadrág fénylett, alul a bokájánál kétujjnyi fekete beszegéssel. A Bene atyus bal kezén fekete

cérnakesztyűt pillantottam meg, a másikat a jobb kezében tartotta, a szemét pedig meghajtott fővel sütötte le a földre. Első pillanatra mindjárt arra gondoltam, hogy a csoda erős gácsi posztóból készült örökös és egyetlen kockás ruháját szégyelli. Más nem volt neki, most is abban volt kénytelen eljönni, ezért szégyenkezik, és bizonyosan el is találtam az igazságot.

A hátuk mögött megpillantottam Jozsinót is. A kezében óvatosan valami vászonnal letakart tárgyat tartott.

Schultz bácsi előlépett, és megcsókolta az édesanyám kezét:

— Ebben a kiválóan súlyos és szomorú helyzetben... oh, Herr-gott im Himmel!... Nem tudom... nem tudom... hogyan vigasztalást mondjak?... Nem tudom... nem tudom, hogy minek kell beszélni ilyenkor... minek?!...

Homályos szemmel, megrettenve nézett Bene atyusra. Mindkettőjük szemén kicsöppent a jóság. Én, ha folyékony halmazállapotában láttam az emberi szomorúságot, mindig a tengerre gondoltam. Egyszer fürödtem benne, s a fejem fölött átcsapó hullámból nagyot nyeltem. Mindkettő, a tenger is s a könny is milyen sós, és mindkettő a végtelenség, a rengeteg tömeg képzetét váltotta ki belőlem.

Bene atyus korholólag nézett Schultz bácsira. Félretolta, és ő is megcsókolta az édesanyám kezét:

— Ebben a szomorú és nehéz helyzetben az én szívem... öreg szívem... édeskéim, mi Áronkát, azazhogy a főnök urat mi nagyon sajnáljuk, kimondhatatlanul szerettük...

Neki se sikerült különbül, a jó öregnek, mint Schultz bácsinak. Nekem azonban mindennél jobban esett az együttesen megbeszélt, félbemaradt és igaz fájdalom tengerébe fúlt mondókájuk. Mindnyájan elsírtuk magunkat. Valamit mondani akartam nekik, de előrepattant Jozsinó, és komikus kiejtéssel, kezében a letakart csomaggal sírva kiáltotta:

— Izs, izs én?!... Én mit mondok?!... Ki halgatya meg engem?! Istenkim! Nem jelentek már a főnök úrnak, nem jelentek!... Nem jelentek, hogy kuncsaft hozta órát, reparáljunk meg!

Elvettem a kezéből a csomagot.

Egy szép kakukkos óra volt a vászon alatt, értékes, régimódi jószág.

— Az Áronka órája — mondotta Bene atyus. — Senki órás se tudta megcsinálni, csak ő! Egy hónapig dolgozott rajta, aztán meg is vette attól az úrtól, aki reperálni hozta. Gyönyörű hangja van. Ide tesszük a falra, a feje fölé... Amikor lefeküdt szegényke, egy hete, akkor lett kész, és azt mondta akkor: No, atyus, megvettem az órát, de én már nem élvezem sokáig! Hát úgy is volt!

Áhítatosan hallgattuk a jól ismert történetet. A két öreg felhúzta a vén órát, és feltették a falra édesapám feje fölé. Öt perc múlva kijött belőle egy ezüstösen csillogó kis madár, és gyönyörű üveghangon kezdett rikoltozni.

Végignéztem ezeken az együgyű, drága embereken. Édesanyám összetörve ült, időnkint ijedten kapta föl a fejét, és rám ugrott a tekintete, mint a fiát féltő riadt vad ugrik az erdőből kirohanó ellenségre. Jozsinó a földön ült, és kezében fogta a fejét. A sírás rázta ezt a komikus, okos fiúcskát, s közben anyanyelvén sóhajtozott, beszélgetett félhangosan. A két öreg szipákolva, pergő könnyeit törülgetve élvezte a fájdalmat és a nagyszerű órát.

Néztem őket, és elfogott a vágy, hogy elpusztítsak mindent, ami elkülönít tőlük, ami megakadályozhat, hogy egy lélekkel, boldog egyszerűségben éljek közöttük. Odaugrottam az órához, megragadtam az üveghangon kiáltozó madarat, s az egészet lerántottam a földre. Rátapostam az óra végére, az üvegje összeroppant, a kezem recsegve tépte ki a madarat a szekrénykéjéből, a sarkam alá dobtam a padlóra, és teljes erőmből rátapostam, pozdorjává silányítottam.

— Jaj, jaj, mit csinálsz? Mit csinálsz?! — a két öreg jajveszékelve próbált megakadályozni. Mindhiába! Megsemmisülten, szégyenkezve roskadtam le aztán a székre. Sokáig ültem ott. Hangtalanul, könnytelenül rázott a belső sírás. A szívem sírt a mellemben, most már minden gátat letiporva, szabadon és fennszóval.

Sok időre összeszedtem magamat. Felállottam, és így szóltam:

— Ne féljetek! Az órát megreparálom! Az apám utódja leszek! Schultz bácsi tovább is ott fog ülni balról az ajtó mellett, Bene atyus jobbról, Jozsinó, te se bőgj!... Te fogod megkérdezni, hogy milyen nyelven parancsol, és mindjárt jelentem a főnök úrnak... Nekem!... Nekem!... Ezt a szép órát megjavítom! Ne haragudjatok! A madár helyett ember lesz benne, kijön, és beszélni fog... mesélni fog... énekelni fog... nem, csak annyit fog mondani, hogy madár voltam, ember lettem!... Nem is, nem is, csak egy szót. Mi legyen az a szó, mondjátok?!

— Gott helf! — vélte Schultz bácsi.

— Igen, ezt! Bár ez két szó és nem is magyar, de azért ez legyen! Erre úgyis szükség van. Csak a madár, annak már vége!... Mindenkinek megvan a maga sorsa előre kijelölve — feleltem az öregnek, magamnak és talán még másnak is.

Az édesapám halálakor, ezen az estén elhatároztam, hogy átveszem az üzletet, nem tanulok tovább, hanem órás leszek, s a függöny mögött fogom a beteg órákat gyógyítani. Rákiáltok a vevőimre: Szervusz, sógor! No, mi szél hozott erre?! Az összetört antik órát kijavítom, emberrel, aki ezt mondja: Gott helf, és büszke leszek rá.

Azt is elhatároztam, hogy mindenáron és végérvényesen meggyógyulok, tornázni fogok, rengeteget eszem, és visszaszerzem a jókedvemet.

Végül elhatároztam, hogy nem sóvárgok többet Zsenika után, hanem minél előbb olyan életfeltételeket teremtek magamnak, hogy elvehessem feleségül.

4

Most egymásba fonódó, végtelenül hosszú és mégis megbánkódtatóan gyorsan múló három év következett. A napok között nem voltak választófalak, egymásba folytak, össze-

olvadtak, egyetlen idő volt számomra ez a háromszor háromszázhatvanöt nap. Nem emlékszem a nappalaira, sem az éjszakáira. Örökös és együttes nappalok és éjszakák, misztikusan homályos, alkonyodó és hajnalodó napok, a ti simogatástokra akkor még bizodalmas lélekkel hittem, hogy sohasem kell az embernek egészen nyitott szemmel élnie!

Készültem valami nagy eseményre, hirtelen ünnepre. A lelkem állandóan ünnepi ruhában járt, szép volt ebben a kivasalt egyhangúságában, de ezer apró érzés ráncaival mégis szüntelenül sokféle és változatos. Most, hogy vége mindennek, tudom, hogy egész életre szóló jóságomat éltem meg ezekben az időkben. Szórtam a tiszta szemű búzát az éhes világnak, s nem néztem, milyen állat, galamb-e vagy dögmadár, amelyik kapzsi csőrével felkapkodja. Szerelmes voltam, de úgy, mint a mesebeli királyfi, akihez még csak a híre érkezett el szépséges menyasszonyának, de máris halálosan beleszeretett, és szívszakadva várja.

Pontosan megállapított tervem volt a jövőre. Matúra után az órásüzletünk címtábláját is kicseréltetem, felíratom, hogy Ferenczy László órásmester, átveszem édesapám örökét és megnősülök. Természetes, hogy meg fogom keresni Zsenikát, megtalálom, és ő lesz a feleségem. Csak ezt fogom neki mondani: itt vagyok! Akkor az a bitang Mihály leütött a karóval, mert különben a gazda feleségével együtt ő került volna bajba, de látod, én nem feledtelek el! Szívembe zártalak, te leszel az első asszonyom! Akarsz-e a feleségem lenni? Mit is kérdek, hát hogyne akarnál! Hát elfelejthetted-e azt az éjszakát?! Te is rám vártál, ugye? No, most itt vagyok, ölelj meg! Vagy lehet, hogy nem is fogok tudni ennyit beszélni. Valószínű, hogy nem, hanem egyszerűen csak eléje állok, és keményen, jelentkezősen ezt mondom neki: a jelszó: Gyémántmadár! — Erre ő nagyot sikolt, a nyakamba borul, és avval az édes kis szájával megcsókolja a számat. Kemény, csupasz két karjával átfogta a vállamat. Hozzám simul, és megint érezni fogom az illatát, a haját és az egész testét.

Három évig mindent ezért csináltam, hogy ezt megérhessem. Jól tanultam, szabad időmben tornáztam, úsz-

tam, futballoztam, korcsolyáztam, turistáskodtam. Elértem, hogy minden beteges vonás eltűnt belőlem. Erős lettem, jó színem volt. Édesanyám büszkén mutogatott, és azt mondta, hogy mindez az ő kamillateájától és a sok tejtől van. Nem attól volt! Attól volt, hogy a Zsenika kedvéért egészséges akartam lenni!

Az órásmesterséget már nagyszerűen értettem. Naponkint egy-két órát már ott ültem a függöny mögötti kis szobában. Egy kis asztal mellett ott piszmogott Jozsinó is, elöl pedig az üzletben semmi sem változott. Ott ült Schultz bácsi és Bene atyus, és mindnyájan főnök úrnak hívtak. — Csak jönne már a matúra! A csodaóra ne várna már olyan sokáig! Mert meg fogjuk csinálni, meg bizony! — mondogatta sűrűn és türelmetlenül a két jó öreg.

Eljött ez az idő is. Makkegészséges testtel, bizakodó lélekkel, szépen megváltam a gimnáziumtól.

Édesanyám ünnepi ebédet rendezett a tiszteletemre. Vasárnapra tette az ebéd idejét, és kívánságomra csak Schultz bácsit, Bene atyust és Jozsinót hívtuk meg.

Ugyanúgy ültem a karosszékben, mint egyszer régen, nagy betegeskedéseim idején. Álmélkodva tapogattam végig az emlékeim között. Nagy dolognak találtam, hogy attól az időtől, a testi és lelki halál közvetlen partjától a mai jókedvű napig tudtam jutni. Mi adta vajon az erőt, a lehetőséget, a biztatást erre? Boldogan adtam meg a feleletet a kérdésre.

Kopogtak, és a két öreg érkezett meg. Hátuk mögött sompolygott a felkamaszodott Jozsinó is. Sunyin nevetett át az öregek között hozzám. Boldogan ugrottam föl, és elébük szaladtam.

Megilletődve állottunk egymással szemben. Első pillanatra láttam, hogy Schultz bácsin a fekete szalonkabát van, de az egyetlen nadrág. Bene atyus bal kezén a fekete cérnakesztyű. A jobb kezére nem húzta föl, hanem a kezében fogja. Rajta csak a megszokott, kockás gácsi ruha van, a fejét lehorgasztva tartja, mintha szégyellné magát. Schultz bácsi előlép, köszörüli a torkát, és szólni akar.

Hirtelen öntött el a forróság. Úgy, mint édesapám halá-

lakor! — mindjárt ez a gondolat futott át rajtam. Végtelen csüggedést éreztem egyszerre.

— Ne, ne tessék beszélni! Köszönök minden jókívánatot! — siettem az öregek elébe vágni. — Tudom, hogy szeretjük egymást. Amikor az órát összetörtem, akkor éreztem ilyen nagyon először, hogy mennyire szeretem az egész házat... az egész Ferenczy házat.

— Igen, éppen az óráról akart Schultz is beszélni — mondotta Bene atyus. — Nagyon örvendetesnek találjuk, hogy most már itt az ideje... hogy megkezdjük a reparálását... De én azt hiszem, hogy jobb volna, ha a régi alakban... a madárral restaurálnók... Az emberben én nem bízom!

— Dehogynem! — véget akartam vetni ennek a témának. — Én meg fogom tudni csinálni! Embert fogunk alkalmazni, igen!

Schultz bácsi korholólag nézett Bene atyusra:

— Nem bízok!... Nem bízok!... Micsoda beszéd, hogy nem bízok?! Igenis, meglesz az óra!... Az emberrel... Er wird immer sagen: Gott helf!

Jozsinó sem hagyott cserben:

— Persze hogy! Mi fiatalúrral megcsinálunk! Frincfranc beszéd, hogy nem! Aki mondja nem, attól kikérünk!

Erre már Bene atyus sem tudott mit mondani. Megnyugodva ültünk le mindnyájan az asztalhoz. Megint vígan kezdtünk beszélgetni világrengető semmiségekről. Éppen édesanyám kezét dicsérgettük, sült kacsát ettünk kompóttal, amikor odakinn az üzlet ajtaját valami keményen megdörömbölte.

Egymásra néztünk. Ilyenkor, szokatlan időben, vasárnap, és egyáltalán, a csukott boltajtót dörömbölve, semmi esetre sem lehet valami rendes célú ember. Édesanyám kicsit meg is ijedt. Az öregek csodálkozva néztek rám, Jozsinó egy combot rágva teli szájjal mondta: — Nem kell kimenni. Vasárnap munkaszünet miatt zárva!

Nekem már az első pillanatban, az ilyenkor szokásos fantaziáló, heves emberi logikával egy elfeledt esemény jutott az eszembe. Az a csinos fiatal hölgy, aki betegségem

idején meglátogatott bennünket, s akitől olyan különös módon először hallottam Zsenikáról, ez a hölgy az elmúlt három év alatt, nem tudom pontosan, hogy mikor, egyszer még volt nálunk. Nem egyedül jött. Egy beteg kinézésű, sápad fiatalember volt vele. Éppen kirándulásról jöttem haza, víg és egészséges voltam, de egy kicsit mégis megdöbbentem, amikor megláttam őket. Már menni készültek tőlünk. A fiatal hölgy örült, hogy felgyógyultam, én Zsenikára gondoltam, de közömbös dolgokról beszélgettem vele egypár szót. Ekkor tudtam meg, hogy Kormosbányáról már elköltöztek, a férje katonatiszt, ez a beteg fiatalember rokona, és mennek a Tátrába. Vizsga szemmel nézett rám, legalább én úgy láttam, hogy Zsenikára vonatkozó kérdéseket vár tőlem, én azonban nem említettem semmit. Hanem mikor kikísértük őket, s a kapuban kedvesen tett megjegyzést arra, hogy sajnálja a mi látogatásunk meghiúsultát, én hirtelen a fiatalember felé fordulva ezt kérdeztem: — Maga is ismeri Zsenikát?!

Most, hogy az üzletajtón zörögtek, ez az elfeledett jelenet futott át rajtam. A fiatalember akkor még sápadtabb lett, igen, mondotta idegesen, ismerem. A nő megfogta a vállát, és gyorsan elmentek. Kellemetlen volt a kérdés nekik, ezt akkor rögtön éreztem.

Most felálltam, és kifelé indultam:

— Majd én nézem meg, hogy ki ez az alak! — mondottam, és biztosra vettem, hogy az ajtó előtt azt a beteg fiatalembert fogom találni.

A házunk kapuja más utcába nyílt, a boltajtó is másba. Régi, szép sarokház volt a mi házunk, a Kálvária utca és a Nagybég utca sarkán.

A sarkon kicsit meglapultam, és kitekintettem az üzlet felé. Vasárnap déli csend ült az egész vidéken. Olyan volt a világ, mintha éjszaka lett volna, éjfél körül. Csak éppen nagyon erős hold süt, szinte melegít, annyira fényes sugarakkal bocsátkozik a földre, hogy az ember már a melegét is érzi. Egyik éjjel, a bankettről jövet, ugyanígy támaszkodtam a saroknak.

A boltajtóhoz dőlve, keresztbe tett lábakkal, egy embert

pillantottam meg. A vállát nekivetette az ajtónak, elengedte magát, mintha nehezére esne állni. Az öklével még akkor is rácsapott néhányat az ajtóra, mikor már előtte állottam.

— Mit tetszik keresni? — kérdeztem indulatosan. — Kár ütni az ajtót!

Felém fordult, és váratlanul szelíden mondotta:

— Ennek a háznak talán nincs is más bejárata!... Nincs, ugye? A régi bányavárosokban vannak ilyen házak! Vicces, hogy én ezt hogy képzelem el! Itt ugyanúgy építkeztek azelőtt, mint nálunk. A házak mellett kert, fakerítés vagy vaskerítés, azon kapu, aztán megint egy ház, kerítés... így tovább, mint nálunk. Aztán biztosan sokan jöttek ide lakni, amikor a polgáriasulás következett. Nem volt hely a girbegörbe városkában, összetolták hát az összes házakat, az utca egyik végére... odatolták, és a felmaradt helyen építkeztek tovább, de kertet már nem hagytak a ház mellett... Az összetolt házakon nincs külön kapu, csak a boltajtó, a kapu a kerítésen volt. Itt minden házban bolt van. Az új házakon van már kapu is... megfigyeltem, odébb, az utca túlsó felén mind ilyen ház van... No persze, ez csak elképzelés! Vicc... Egy órát hoztam eladni! Megveszik?!

Elvettem az arany zsebórát tőle. Megforgattam a kezemben, és hosszasan néztem az embert. Intelligens, koravén arca volt. A jobb szeme körül sok apró ránc futott a szeme sarkába. A bal arcát egészen sima bőr takarta, a szeme környékén is. Szúrós szemmel nézett, egészen sötétbarna arcán lappangó gyűlöletet éreztem. Olyan ember, akinek tehetsége van az élet meghódítására, és mégsem sikerült neki. Most ezért mindenkit és mindent gyűlöl. Állandóan monoklit hordott, most már szégyellené. A ruhája kopottas, fekete, finom szövetből készült. Lehet, hogy azelőtt szalonruha volt.

— Eladom! — mondotta. — Nincs szükségem rá. Menynyit adnak érte?

Akadozva feleltem:

— A másik utcáról nyílik a kapu. Tessék bejönni. Benn megmondom az árát!

Idegesen legyintett a kezével: Nincs időm, de nem is érdemes! Mondja meg, mennyit ér, és adja ide a pénzt!

— Nincs nálam pénz! — válaszoltam. — De mindjárt hozhatok. Várjon meg, ha nem akar bejönni.

Futva mentem a másik utcába nyíló kapunkig. A kapuban megállottam, benyúltam a zsebembe, a tárcámat megfogtam, és kivettem belőle néhány darab papírpénzt. Lehetett ötven korona. Előbb is tudtam, hogy van pénz nálam, de mégis alakoskodtam.

Az órát néztem meg azután. Elég nehéz, de egyszerű aranyóra volt. Felpattantottam a fedelét, a hátsó lapját a körmömmel kinyitottam. Káprázó szemmel olvastam a bevésett írást: Szeretettel Zsenikától.

Tudtam! — motyogtam magamban. Botorkálva mentem vissza az emberhez. Egész közelről néztem meg az arcát. Fehéren káprázott a szemem.

— Maga nem a beteg fiatalember? — mondottam neki. — Az órája sokat ér!

Érdesen nevetett:

— Mi nem vagyok? Beteg? No, betegnek éppen eléggé beteg vagyok!... Főleg ami a külső szituációmat illeti!... Adja ide a pénzt!

Az ötven koronát a markomban szorongattam. Elvette, és megint nevetett avval a gúnyos, szúrós nevetéssel:

— No, sokat éppen nem ér! Ötven koronát ad érte?!... No, mindegy!... Lehet, hogy éppen annyit ér!... Maga jobban ért hozzá!... Magának a feje fáj vagy éhes, hogy olyan furcsán beszél?!... Vagy csak én látom furcsának?... Könnyen én nem tévedhetek, mert jól látok, és a világon kevés dolog furcsa. Menjen vissza ebédelni! Isten áldja meg! Errefelé egészen más emberek laknak, mint mifelénk, de maga nem olyan, mint az itteniek. No, Isten vele! Hasonlít a mifelénk lakó emberekhez.

Megemelte a kalapját, és elindult az utcán lefelé. Én fagyos kézzel szorongattam az órát, és utánaindultam.

— Hová megy? — kérdeztem tőle. Kíváncsian állt meg, s egy kicsit gúnyosan, sajnálkozva nézett rám:

— Mit kérdez? Furcsa a kérdése! Megyek... Viszem az ötven koronáját! Sajnálja? Nekem is rossz üzlet, nemcsak magának!

Egészen közel léptem hozzá. Valami szeszszag is megütötte az orromat, előbb ezt nem vettem észre. Kinyitottam az óra hátsó fedelét, és rámutattam a vésésre:

— Erről szeretnék beszélni magával! Ismerem Zsenikát!

5

Megindultunk az utcán lefelé. Közben sok mindenről beszélt, összevissza fecsegett, mint az olyan ember, aki gyönyörködik a saját türelmetlenségében. A valódi tárgyat éppen azért csak célozgatásokkal kerülgeti. Közben alaposan szemügyre vett, azt láttam.

— Kalap nélkül jön? Mért hagyja félbe az ebédjét? A vidékiek bohémságokat ritkán csinálnak. Itt általában megvan az ellentmondás a vidék és a lelkek között. A vidék ugyancsak girbegörbe, az emberek ennek megfelelően ugyancsak simák... Nem unalmas itt lakni? Nézze, milyen furcsa a maguk főtere! Nem értem, hogy lehet ennyi görbeséget nyugodtan viselni! Maga hogy bírja? Vagy talán az emberek is ilyen észjárásúak, rendetlenek, mint a városuk? Eddig nem tapasztaltam! Ezeken a köveken tényleg csak csoszogva lehet járni. Itt aszfalt soha, de soha se lesz! — Ilyeneket beszélt összevissza.

A Blum vendéglője előtt megállottunk.

— Gyerünk be — mondotta —, én megebédelek, maga megiszik egy pohár sört. A vonatom fél háromkor indul. Most fél kettő. Addig hamarosan mindent megcsinálhatunk. Felelek a kérdéseire.

Bementünk a nagy, üres szobába. Ebéd előtt még konyakot rendelt, és egymás után három pohárkával ivott meg. Közben elkérte az órát tőlem, megnézegette, visszaadta, és kapkodva beszélt Zsenikáról.

— Azt mondta, hogy ismeri?!... Mindegy! Én a vőlegénye voltam, így hívják ezt az állapotot. Ezelőtt két évvel Kolozsvárra helyeztek a törvényszékhez, ott ismertem meg. No, nagyon szép napok voltak, amíg jegyben jártunk! Egy fél évig tartott. No, mert velem sem esküdött meg! Otthagyott engem is. El kellett jönnöm Kolozsvárról. Általános hiedelem, hogy nem tudom elfelejteni! Ez csak részben igaz. Végeredményben inkább igaz, mint nem. Tény, hogy nagyon érdekes lány volt! Lány, azt mondtam? No igen, minek nevezzem másnak?!... A másik tény az is, hogy én lelki szükségből iszom!... Honnan ismeri?

— Nem ismerem — hebegtem neki. — Éppen azért jöttem ide magával, hogy megtudjak róla egyet-mást!

Láttam, hogy elkomolyodik. Megint felém szúrt a szemével. Sietve próbáltam javítani:

— Egyszer láttam. Rövid ideig. Pár szót váltottunk... egy társaságban. Háromszékben. Nem emlékszem már az arcára sem!

Csudáltam, hogy ez az ember ilyen higgadtan tud beszélgetni velem arról, aki, láttam, az ő életében is jelentős helyet foglalt el. Mintha tudomásul se venné az én feldúlt állapotomat. Nem is furcsállja ezt az egész helyzetet. Vagy nagyon fáradt, vagy nagyon züllött.

Megint felhajtott egy pohárka konyakot. Az ebédről egészen megfeledkezett, úgy beszélt tovább:

— Vegyük azt az esetet, hogy egyáltalán nem ismeri. Örüljön neki!... Nagyszerű lény! Ördög, de azt hiszem, angyal is!... Jól van, mind a kettő!... Mindenkit nem tudok felsorolni, de hallgasson ide: egy kis gimnazista agyanlőtte magát miatta!... No persze, az ilyen még nem jelent semmit! A tanítója kiment Amerikába, mert kinevette! A szolgabíró a falujokban szanatóriumba került, mert az eljegyzésükről éjjel megszökött, elkóborolt, és csak reggelfelé jött haza! Azt mondta, hogy fájt a feje, és sétálni ment a szomszéd faluba!

— Tudom! — nyögtem ki erre. — Ugye, Háromszékben?!

— Ott! Úgy látszik, mégiscsak ismeri valahogy! Az anyja

özvegy papné, pópa volt az ura, a lány csudaszép, ezt mindenki mondja... Csak úgy hívják az ilyet, hogy romlott!... Érti?... Romlott... És örüljön, hogy csak pár szót váltott magával.

Még két konyakot rendelt. Az egyikkel megkínált. Tikkadó szájjal ittam meg.

— Nagyon érdekes család... Egy elhagyott óriási kert közepén laktak Kolozsvárt... amikor én megismertem őket... a Házsongárdban, egy kísérteties vén villában. Én is odaköltöztem a kedvükért az emeletre. Mikor pénzük volt, reggel, délben, este csokoládét meg krémest ettek. Ha nem volt, kihúzták a kertből a sárgarépát, és azt! Vagy még talán azt sem! Nem is főztek. Volt azért mindig egy-két csinos ruhácskája is. Sokszor ült a fákon, szép hangja volt, gyönyörű alakja, nagyon lehetett szeretni... Oláhul beszéltek. Idegenek jártak hozzájuk, néha ott is aludtak. Az egyikkel, egy jóképű fiatalemberrel csalt meg, Zobinak hívta. Pedig már a menyasszonyom volt, de tőlem legalább nem az eljegyzésről szökött meg, mint a szolgabírójától. Csak később... a lagzi előtt. Valahonnan sok pénze volt akkor, akkor lepett meg ezzel az órával is. Furcsállottam azonnal, de nagyon nevetett, és azt mondta, hogy csak tegyem el. Legalább lesz mit eladni, ha egyszer megszorulok. Az ember senkinek se adjon haszontalanságot ajándékba!... Úgy hallottam, azóta nagyon elszüllött! Elegáns, sokat utazik, és nagyon szép... csak úgy hívják az ilyet, hogy romlott... Érti?! Romlott, így mondják, bár ez a szó sok mindenfélét jelenthet!... Borzasztó az ilyet megszeretni! A végin az ember már nem is utána sóvárog, hanem a szerelem után...

Rám nézett. Úgy éreztem, hogy ezt célozva mondotta. Kábultan állottam fel, és menni akartam.

Ebben a pillanatban belépett az ajtón Jozsinó. Ijedten jött felém, a karjával hadonászott.

— Jaj, fiatalúr! Mi van magával? Naccsága sír!... Mért teccett elszökni?!

Megnéztem az aranyórát. Három óra volt, és fél kettőkor jöttem el hazulról.

— Lekéste a vonatot, uram! — mondottam a férfinak. Éppen ebédelni kezdett. — Isten vele!

— Hát már elmegy? — kérdezte gúnyosan. — Kár! Néhány érdekes dolgot még tudnék mondani önnek. A részleteket! Csak a tanítót, a szolgabírót, no meg magamat említettem eddig!... Hát a többi?! Nem kíváncsi rá? Zobival érdekesen végződött!...

— Köszönöm! — mondottam zúgó fejjel. — Mindent tudok!

— Dehogy! — harsogta szeszes hangon. — Nem tudja a nővére férjének az öccsét, akik Kormosbányán laknak, itt a közelben, nem tudja a bécsi kirándulást...

— Kormosbányáról már elköltöztek — feleltem gyötrődve. — Ön lekéste a vonatot!

— Este ötkor is mehetek — nevetett —, legyen még szerencsém, ebéd után!

— Gyere, Józsi! — szóltam, és kiindultam az ajtón. Kaparászva nyúltam a kilincs után. Nem találtam. Elfojtott sírás csukladozott bennem.

Visszafordultam, és visszamentem a férfihoz:

— Még... ha tetszik, adhatok vagy húsz koronát az ötvenen felül!

Nagyot kacagott. Megcsóválta a fejét:

— Dehogy, köszönöm! Az üzlet perfekt! Egyszer már utaztam erre, Kormosbányára mentem az ő nővéréhez, akkor is meg voltam szorulva, és eladtam egy szép antik órát önöknél. Ajándékba akartam vinni. De még az öregúrnak adtam el... talán az ön édesapja volt!... Megjavíttattam, és eladtam. No, azt akkor egy kicsit túlfizette az öregúr!... Így hát rendben van minden!

Megszégyenülten támolyogtam ki az ajtón. Jozsinó lelkendezve jött mellettem, nem hallottam. Édesanyám sírva fogadott, nem bántam. A két öreg durcásan hallgatott, kicsit meg is voltak sértve. Hozzájuk sem szóltam.

Leültem egy székre, és meg voltam rabolva. Végigszenvedtem és végigörvendtem a szerelem minden kínját és minden örömét, most már nem volt mit várnom! Szerettem, vergődtem a szerelemért, beteg voltam miatta, meg-

gyógyítottam magamat érte, dolgozni és élni akartam érte, boldog is voltam, mit akarok még?

Talán még hálás is lehetnék, hogy így végződött! Hogy nem ismertem meg élőnek, valóságosnak is a gyémántmadár által választott páromat.

Éreztem, hogy vissza van cserélve egészen a szívem. Vissza is kaptam az ismeretlentől, ahogyan odahordta neki a gyémántmadár. Attól a nyári éjszakától kezdődőleg mindez megtörtént. Csak valami mégis hiányzott a szívemből. A gyémántmadár közben azért táplálkozott is belőle, mondaná nagyapó.

Be fogok ülni a függöny mögé, és az órákat fogom javítani. Elöl ül Schultz bácsi és Bene atyus. Jozsinó jelenti a vevőket. Barátságosan, hangosan fogok nevetgélni az ismerős vevőkkel. Nem fogok törődni semmivel, csak az üzlettel. Az antik órát sohasem fogom megjavítani. Sohasem lesz feleségem.

Szép lesz-e ez így, vagy átkozottul reménytelen, nem tudtam ebben a percben. Jó-e, vagy rossz-e, hogy így történt, nem tudtam volna megmondani.

Mindennek vége, csak ezt éreztem. Elbánt velem a gyémántmadár, csúfabbul bánt el, mint ahogyan gondoltam. Tudtam, hogy soha nem fogom már Zsenikát látni ebben az életben! Nem is akartam már, nem is akartam!

Nem tudtam, hogy hálásnak kell-e lennem, vagy átkozódónak. Nem tudtam, hogy dicséretet mondjak-e, vagy káromlásokat. Sokáig sírtam, és édesanyám, a két öreg és Jozsinó is velem sírtak.

SELLYEI JÓZSEF

Nádszerha

Ez a farsangban történt:
A cigány a kocsmában csárdást muzsikált meg mindenféle más talp alá való nótákat, mert tánc volt ott.

Négy lány állott a kályha mellett. Karonfogva állottak nevetgélő csoportban. Borka Maris a sor bal szélétől a második volt.

Ott álltak vidáman, kipirulva, és látszott rajtuk, hogy föl vannak készülve elhárítani minden olyan veszedelmet, ami megzavarhatná az ő vidámságukat.

Az a Borka Maris barna, nagy szemű cingár lányocska volt. Szép lány volt. Olyan volt, hogy ha az ember véletlenül rápillantott, hát bizony megállott rajta a szeme, hogy előbb beteljen. Az arca bőre úgy csillogott, akár a gyertyavilág. A ruhája úgy pászolt a testére, mintha az egész lányt skatulyából húzták volna ki, eladó játék babának, valami kirakatból.

Ez a Borka Maris valamiért haragudott a Bende Lacira, mert azon a farsangi mulatságon elég szégyenletesen megcsúfolta.

Azonban csak azért csúfolhatta meg úgy, ahogyan megtette, mert a mi falunkban is modern világ van, és olyan szokások vannak, amiket mindenkinek be kell tartania.

Az apám idejében a tánc úgy kezdődött, hogy a legény csak odament a lányhoz, akit kiszemelt táncospárjának, és se szó, se beszéd, csak elkapta a lány derekát, és már vitte is a szoba közepére, a táncos gyűrűbe. Akár akart a lány menni, akár nem akart. De a lány nem is ért rá kimondani, hogy nem szívesen táncol éppen azzal a legénynyel, nem mondhatta azt se, hogy nem tud táncolni, mert a legény csak elkapta a derekát, és fölbillentette az egész teremtést a levegőbe, hogy a lány csak sikoltani tudott,

odaadóan és boldogan az erős legénykarok játszásában. A legény volt a világon az erősebbik ember, hát a lánynak eszébe se jutott az ellenkezés.

Most a szokás miatt elsőbben meg kell állni a lány előtt, meg kell hajolni finoman és mondani:

— Szabad?

Akkor a lány azt mondja:

— Igen.

Vagy azt mondja, hogy:

— Kérem!

Akkor még karon kell fogni, bevezetni a táncos gyűrű közepébe, és ott elkezdeni a táncot. Ilyen a szokás.

Minthogyha bábszínházat játszó urak között élne az ember, olyan a parasztvilág is.

Ezek miatt a szokások miatt eshetett a Bende Lacin is a csúfság.

Az így esett:

Odament a négyes lánycsoporthoz, a Maris elé állt, meghajolt előtte és vigyorgott, és úgy mondta ki a táncba hívó szót:

— Szabad?

Akkor a Borka Maris kihúzta a jobb kezét a pajtása szorításából, fél lépést tett hátrafelé, hogy szabad legyen ott az út a négy lány háta mögé, valahová a kályhához. És mondta méltóságosan:

— Tessék!

Minthogyha a Laci utat kért volna, szabad helyet, hogy egy lánysoron keresztül a kályhához mehessen, és nem is egy lányt kért volna a tánchoz, a Borka Marist.

Hát ez volt a csúfság. Hogy a Maris visszautasította a Lacit, aki táncba hívta.

A lányok nevettek.

Lacit elöntötte a méreg.

Az arca kivörösödött, a szeme kidülledt, a keze ökölbe szorult, minthogyha ketté akarná törni a csúfolódó teremtést. De aztán szólt:

— No, megállj csak, majd visszakapod te ezt, hogy sírni is fogsz még miatta.

Így fenyegetőzött, és sarkon fordult.

Bejött az ivószobába miközénk.

Előbb megivott egy pohár bort, aztán felállt a székéről, és hangos szóval hirdette ki az egész kocsmának:

— Pajtások, a Borka Maris most megcsúfolt engem, nem jött velem táncolni, pedig meghajoltam előtte és úgy kértem meg. De azt kijelentem, hogy aki ezért nem akarná visszaadni neki azt, amit ő egy legényembernek kölcsönadott, és a mai éjszakán el merné vinni táncolni, annak én székkel ütöm le a derekát.

A legények nevettek is, hogy valakinek, legényembernek szégyene lett, de a Laci fenyegetését is szó szerint vették.

Senki nem félt Lacitól, attól, hogy ha verekedés kezdődne, hát senki nem bírna vele. De nem is akart senki ujjat húzni vele Maris miatt, akiről mindenki azt tudta, hogy a Laci szeretője volt.

Hát emiatt hallgattak Lacira.

Azon az éjszakán nem táncolt senki Marissal.

Az egyetlen Andók Bélának esett meg rajta a szíve, éjfél után táncba akarta vinni. De még egyet se fordult vele, amikor Laci meglátta.

Odament Bélához, és ilyen hangos szóval húzta el a lány közeléből:

— Azt mondottam, hogy székkel ütöm le a derekát annak, aki ezzel a cafattal táncolni fog. Hát az unokaöcsémmel kezdjem el, amit idegenekkel nem kell csinálnom?

Béla lesunyta a fejét.

Aztán elsompolygott onnan.

A többiek tovább táncoltak, csak keveset figyeltek oda, ahol életes történetek játszódtak le. Nem is igen vették észre, még a barátnői sem, hogy Maris meg se várta a bál végét. Elkeseredett azon, hogy ilyen bosszút kapott még ugyanazon az éjszakán, amikor kiérdemelte.

Hazament.

A tavasz folyamán Laci és Maris mintha kibékültek volna. De ez csak olyan látszatbéke volt, félórára való barát-

ság, amelyik eloszlik. Amelyik úgy néz ki, mintha a haragvók csak azért szólnának egymáshoz, hogy megmondják a haragvásukban azt, amit békésen kell megmondani, aztán haragszanak tovább.

De Laci kibékülése Marissal nem ilyen volt.

Laci nem is tagadta soha senki előtt, hogy csak alkalmakat keres arra, hogy minél többször megbosszantsa Marist.

Egyszer, tavaszi napon, Laci lucernáért ment a szekéren a virágzó tavaszi határba. Amikor annyi lucernát kaszált, amennyi elég egy fuvarosnak, akkor a dűlőút hátán hazafelé jödögélt, a falu felé a határvégről.

A határkútnál utolérte Marist.

Maris nagy fehér vászonlepedőbe kötözött batyut vitt a hátán, nehéz terhet. Szuszogva lépkedett, meggörnyedve menetelt az izzasztó levegőjű határból a falu felé az út porán.

Laci megállt mellette a szekerével.

— Jó napot, te Maris — szólt le róla engedékenyen.

Maris felnézett rá a hatalmas batyu alól, és bizalmatlanul fogadta a barátkozó köszöntést.

— Jó napot!

— Honnan jössz?

Fölvágták Maris nyelvét, akármilyen bizalmatlan volt, mégis szóba elegyedett vele, hogy feleselhessen.

— Hátulról én.

— És hová? — így Laci.

— Előre.

— Nem mondtál újat.

— Nem is akartam.

— Nagy batyut viszöl.

— Nagyot én.

— Mi van benne?

— Répalevél.

— Minek?

— A kacsáknak.

— Nehéz?

— A batyu?

— Az.

— Ha gyalog kell mennem, akkor nem is nehéz.
— Ha nehéz, akkor tedd föl a szekeremre.
— Hazaviszed?
— Még téged is.
— Akkor nehéz.

A jég valamelyest meg volt törve, azért is, mert a batyu csakugyan nehéz volt, és Marisnak jólesett, hogy Laci fölszólította a szekérre.

Laci csak megfogta a batyu korcát, és felhúzta a szekérre.

— No, szállj föl te is, mint ahogyan az angyal szállna föl lépcső nélkül.

Maris felkapaszkodott. Laci megfogta a kezét, hogy felszállás közben a lába le ne csússzon a csatlópálcáról.

Hát most a szekéren voltak.

Laci elindította a lovat.

Ahogyan a szekéren egybebújtak és nevetgéltek, aki látta őket, mindenki azt mondta volna, hogy Laci már elfelejtette a csúfságot, és ők ketten ott a szekér tetején a régi szerelmetes gyerekek, csókolózó galambok, vidám, egymásért való fiatalok.

Marisék a faluvégen laktak.

Maris olyan földjükre járt répalevélért, amelyikről nem kellett végigmennie a falun a batyuval, a falu utcáján végig. Maris szégyellte volna a batyucipelést.

Ilyenek a parasztlányok.

Laci tudta, hogy Maris azért ült fel a szekerére, mert nehéz volt neki a batyu, de még inkább azért, hogy végképpen megbékítse őt.

Mondta is neki Maris a szekéren:

— Már nem is köllene olyan nagyon haragudnod rám a miatt a farsang miatt.

Laci nevetett:

— Hiszen én nem is haragszok.
— Nem?
— Én nem.
— De azért mégiscsak elkerülöd a házunkat. Meg elijeszted a közelemből az egész világot. Már a lánypajtásaim

is elkerülnek, mert énmiattam félnek a legényektől. El kellene már felejteni azokat a régi dolgokat.

Laci akkor cigarettára gyújtott, bodor füstöket eregetett a melegtől rezgő levegőbe, és ilyen felhőből mondta a kétértelmű szót:

— Én elfelejtem a régi dolgokat, de te nem.

Akkor Maris még nem tudta, hogy Laci miért mondta ezt, de még ugyanabban az órában megtudta a Laci csínyja értelmét.

Akkor már közel jártak a Borka portához.

De most Laci megsuhogtatta az ostorát a lova feje fölött.

A ló akkor megveszekedett galoppba kezdett, elrohant a Borka porta tájékától messzire, hogy onnan, ahol majd megcsitul, onnan Marisnak messze legyen hazamenni.

Laci nem is próbálta megállítani a lovat. Csak azért tartotta a gyeplőket, hogy a ló egyenes irányban szaladjon, ne akadjon el valamelyik akácfában.

Laci a falu másik végén lakott.

Csak a házuk előtt állította meg a lovat.

Akkor csúfolódva szólt Marisnak:

— No, én már otthon vagyok.

Pipacspiros volt Maris.

Leszállt a szekérről. Nem is várta meg, hogy Laci fölsegítse a hátára a batyut. Maga kapta föl, mielőtt még Laci hozzányúlt volna.

Laci megint szólt:

— Hát én elfelejtem a régi dolgokat, de te nem.

Most már Marisnak végig kellett mennie a falun, akármennyire is szégyellte a batyuját. És meg kellett gyűlölnie Lacit, akár ki is akart vele békülni félóra előtt.

Lobogott a szeme, és csak ennyit mondott:

— Gazember vagy te.

Laci csak fölnevetett.

Aztán elindult, hogy kinyissa magának a kaput.

Rá se nézett a lányra.

Répát kapáltunk, ki-ki az apja földjén, és déltájban ebéd

után az országút szélén nőtt akácok alatt heverésztünk a pihenésben. Voltunk hatan is legények, és Laci is ott volt közöttünk.

Lány is volt ott, a Bakus Terka, mert a Bélájukkal ő is együtt kapált a földjükön, és a pihenésben az akácfa árnyékába húzódott.

Terka volt, aki szólt Lacinak:

— Nagy ördög vagy te is, te Laci.

— Mért volnék ördög? — kérdezte Laci ártatlanul.

— Hogy megcsúfoltad Marist.

Kegyetlen szót mondott akkor Laci:

— Tovább is csúfolni fogom, megmondhatod neki. Mindenütt csúfolni fogom, ahol csak alkalom lesz arra. Csúfolni fogom, azt üzenem neki.

Villogott a szeme, mintha esküdné a bosszút.

— Nem tudod őt megsajnálni? — békítgette Terka.

— Én sajnáljam meg? Én sajnáljam Marist? Aki most is mészároslegényt fogott a szeretőjének?

Mi legények éreztük, hogy vergődő lélek szól Laciból. Terka is megfordította a hangja élét:

— Hát nekem mindegy, ha nem is sajnálod.

— Hát ne is védje senki előttem. Inkább hallgasson, semhogy olyan szándékot mondjon, hogy jót gondoljak Marisról. És ha nem áll valaki mellém az én pajtásomnak, de legalább az ellenségem se legyen.

Így zuhogott Laciból a lelke panaszkodása, a megzaklatottsága miatt.

Ez már felénk, legények felé mondott szó volt, hogy meglássuk Laciban a bánatot is.

Meg is ütött mindannyiunkat, mert a lelkünkben már úgyis Laci mellett állottunk.

A mi szemünkben egy parasztlánynak az volt a legnagyobb bűne, hogy ha valami iparoslegénnyel udvaroltatott magának, vagy valami községházbéli írnokkal, nadrágos emberrel.

Azokon a tavaszi napokon pedig holtbizonyosan tudtuk, hogy Maris a mészároslegénnyel van jóba.

A vénasszonyok már biztos számokban is meg tudták

mondani, hogy mekkora hozományt fog kapni az a mészárossegéd Marissal Borka Lajostól.

Olyanok voltunk, mint földből kinőtt, nagy szemű, sorsot látó virágok. Elevenen élt bennünk a fajtánk megtiprott sorsa. Gyűlölet élt bennünk mindenkivel szemben, aki könnyebb munkával tudott a kenyérhez hozzájutni, mint mi. Ilyen tulajdonságokkal voltunk falun élő paraszti emberek.

Sajnáltuk azokat a földeket, amelyek egy idegen faluból való mészáros lábai alá ágyazhatják a fundamentumot, hogy ha elvesznek a paraszttájékról.

Azért mondtuk Lacinak:

— Melletted vagyunk, ne riadozz.

Laci hetykén dobálta magát közöttünk az akácfa hűsében.

— Az egész házat megcsúfolom.

Pajtásokat, bosszúálló és ítéletet végrehajtó pajtásokat talált bennünk.

Olyan csínyt találtunk ki, amelyik méltó volt arra, hogy Laci nagy csúfságát letompítsa, és az embereket széles körben ingerelje nevetésre olyankor, amikor Borka Lajosról van szó közöttük.

Megbeszéltük, hogy valamelyik éjszakán fölhordjuk Borka Lajos szekerét a háztetőre.

Ilyet még nem hallott a falu sohase, de most hallani is fogja, meg látni is fogja mindenki, aki akarja.

Kifundáltuk a tervet.

Ismertük a Borka Lajos életének szokásait, hát számba vettük őket, hogy aszerint építsük fel a végrehajtás tervét. Tudtuk, hogy esténként eljárogat a kocsmába, néha egészen éjfélig is elmarad beszélgető pajtásai között.

Arra készülődtünk, hogy egyik ilyen kocsmázó estéjén fölkerekedünk, és meglátogatjuk a háza udvarát. Legényes cselekedettel tesszük azt a portát megjelöltté, hogy a lányával egyetemben megérezze a parasztlegények bosszúját, amelyik rettenetesebb, mint a verés, mert nevetségessé teszi azt az embert, aki belékerült.

Balog Jancsi bőbeszédű legény volt. Ha valakit le kellett kötni, hogy elmaradjon és ne legyen ott, ahol mi tanúk nélkül akartunk lenni, akkor ő vállalta azt, hogy az illető csakugyan el ne szabaduljon arról a helyről, ahol mi szívesen tudtuk.

Tavaszi este volt, hűvös, szellős idő.

A kocsmában a Jancsi szembeült a Borka Lajossal végefogyhatatlan beszélgetésre.

Arról a parasztemberről beszélgettek, aki negyvenéves korában koporsót csináltatott magának. Előkészítette a koporsóját, hogy amikor majd meghal, akkor ne legyen a világon senkinek gondja vele. Se a rokonainak, se a falubéli elöljáróságnak. A saját koporsójába fektessék. Minden esztendőn augusztus hatodikán belefeküdt abba a koporsóba, mint ágy helyett, és abban aludta át az egy éjszakát. Az a nap volt a születésnapja. Azt mondogatták róla, hogy azért feküdt bele a koporsóba, hogy kipróbálja, vajon elég kényelmes lesz-e benne a fekvés.

Már negyvenéves korában megvolt a koporsója.

Tíz esztendeig tartogatta ugyanazt, akkorig nem is talált semmi kivetnivalót a hat szál deszkaágy tájékán.

Ötvenesztendős volt, amikor úgy találta, hogy nem jó szín neki az a tompafekete szín, amilyenre a koporsója festve volt. Más színre vágyott. Lakkozott koporsót akart.

Akkoriban alkudozni kezdett egy asztalosmesterrel, hogy mennyit fizessen rá a cserére, hogyha az öreg, tompa színű koporsó helyett egy másikat, egy lakkozottat ad neki.

Az asztalos meg is csinálta az ilyen vásárt.

Az öregember belefeküdt az új koporsóba, kipróbálta a hosszát, szélességét is jónak találta.

A következő esztendőn azonban újra kicserélte, mert úgy találta, hogy a lakkozott koporsó mégis hosszabbra van szabva, mint amekkora neki kell, és nagyon kevés is benne a gyaluforgácsalom. Ő kényelmes ágyat akart a halála után.

Akkoriban még volt egypár hold földje is, hát még futotta a vagyonból a koporsócserére.

Amikor negyvenéves volt és koporsót vett, akkoriban azt

szokta mondogatni, hogy bizony ő már nem akar ugyanúgy dolgozni és törődni, mint azelőtt, mert az céltalan. Nem fogja ő beteljesíteni a földjei tájékán a paraszti hivatást, mert hiszen minek? Nem volt neki családja, nem voltak gyermekei, hogy úgy lett volna az élettel, mint más emberek, akik mindenáron megtartják azokat a barázdákat, sőt még azon is igyekeznek teljes erejükkel, hogy meg is szaporítsák a barázdák számát a gyermekeik életjussa miatt.

Családtalan ember volt.

Akkortól aztán lassan eladogatta a földjeit, és úgy élt, mint hal a vízben: dolog nélkül, édes semmittevésben.

De a földek hamarább fogytak el, mintsem megjött volna a vagyon végén az a jótékony, szabadító halál, és az öregember ötvenhárom éves korában már nem tudta újra kicserélni a koporsóját, mert az asztalos újra ráfizetést kért, és neki akkor már nem volt semmije, amit eladhatott volna, hogy az asztalost megfizesse.

Az élet akkorára már elfogyasztotta a földeket.

Pedig szűk volt neki a legújabb koporsója és rövid. Csak összehúzódzkodva, meggörbedve fért el benne.

Kényelmetlen ágy éjszakára az élettől megfáradt testnek. Keserves érzés lehetett egy embernek holtbizonyosan tudni azt, hogy még a halálban sem lesz olyan kényelme, amilyet az életben is kívánt — hiába. Az életen túl, a halálban is csak összezsugorítja megfáradt testét a kicsiny ágy, a hat szál deszka fája.

Végefogyhatatlan beszélgetést tudott megereszteni a Balog Jancsi ebből a történetből.

Itt volt neki a másik története is arról a legényről, akinek három napig kellett volna börtönben ülnie valamiért. Más legényt küldött maga helyett. Olyan embert, aki olcsóbban vállalta a büntetése leülését, mint amennyi pénzért megválthatta volna magát a járásbíróságon. A csendőrök a megbüntetett legényt otthon látták a falujában akkor, amikor hivatalosan azt tudták róla, hogy a járás székhelyén ül a börtönben.

Akkor beidézték magukhoz, és kiderült a furfangossága.

Aztán mindkettejüknek le kellett ülnie a kiszabott büntetéseket. Annak is, aki helyette ült, annak is, aki helyett ült az a másik.

Társunk, Balog Jancsi végefogyhatatlan beszélgetéseket tudott sodorni az ilyen történetekből, hogy csak jó sokáig ott tartsa azt az embert, akit a lekötött helyen akartunk látni. Így történt ez Borka Lajossal is.

Tudtuk Lajosról, hogy másnap trágyát akar hordani a határba, a paskumi földjére, kukorica alá.

Ott termettünk a háza udvarán.

Gyönyörű holdvilágossá vált az éjszaka. A szél is elállt, és meleg lett a föld színén, a kényelmesen masírozgató felhőrongyok alatt.

Az akácfák akkor már kibontogatták a leveleiket, és ebben a jó szagú, megveszekedett tavaszi életben volt a falu a legszebb, legméltóságosabb, legszeretnivalóbb.

A veteményes is növekedésnek indultak a földek ágyában, hogy reménykedéssel legyen teli az egész nagy világ.

Kószáltunk az éjszakában, fiatalok voltunk, és furcsa vágyak lobogtak bennünk az élet miatt.

A Borka ház udvarán szétnéztünk.

A fészer mélyében ott lapult a gazda kis szekere, amit az egy lova mögé használt.

A gazda felesége és a lánya olyan mélyen aludtak bent a szobában, mint téli időben a medve a maga barlangjában. Azokon a napokon lendülő svungban folyott minden területen a teremtő tavaszi munkák sora. Folyott a kertekben is és a baromfiak körül, és fáradt volt a munkától az asszonynépség is.

Nagy csöndben vigyáztunk, hogy semmi hang meg ne hallatsszon a munkánkból. Ne hallják meg az alvó emberek, és ne hallják meg a mezőre kikódorgott kutyák.

Kihúztuk a fészer alól a könnyű szekeret az udvar közepére, ott széjjelszedtük apró részecskéire, hogy egy-egy része ne legyen nehezebb, mint amekkora súlyt megbír egy ember. Akkor létrát támasztottunk a szerha mellé,

és a szekér részeit fölhordtuk a szerha tetejére, a kémény mellé.

Széles hátú nádszerha volt.

Olyan biztosan mozogtunk rajta, ott a ház tetején, a világos világítású hold sápadtsága alatt, akár valami szelíd hajlású domboldalon.

Fölhordtuk egyenkint a szekér részeit. A két agyat, a négy kereket, a kötőrudakat, a saroglyákat, a deszkákat, az ülésdeszkát, csatlópálcákat, kerékszegeket és az ostort.

Szótlan csöndben szorgoskodtunk, hogy az alvók közül senki ne vegyen észre bennünket, sem abból, sem a szomszéd házakból.

A szerha tetején aztán összeraktuk azt a szekeret. Olyan pontosan raktuk össze ott fönt, a falu magasa fölött, minthogyha széles gólyafészeknek teremtődött volna oda az ég különös ajándékából. Az egyik oldalán is megtámasztották a kerekek, a másik oldalán is, hogy a szerha csúcsán sehová se billenhessen se széltől, se földrengéstől.

Nem felejtettük el, hogy Lajos gazda másodnap trágyát készül hordani. Megraktuk a szekeret trágyával is.

Kosarakat kerítettünk. Kosarakban hordtunk föl, a létrán végig annyi trágyát, hogy meg is telt vele a szekér.

Még a vasvellát is beleszúrtuk a rakomány oldalába, gondosan, paraszt módon.

Akkor kivártuk, amíg tizenegyet tülköltek a bakterok. Aztán bementünk a ház első szobájába, ahol a Maris aludt, vidám traccsolásra. Elsőbben persze helyre vittük a kosarakat, a létrát, eltüntettünk minden áruló nyomot.

Bent a házban boszorkányokról beszélgettünk, pletykákról, a vetésekről és a hétköznapjaink múlásáról.

Maris sokat nevetgélt együgyű tréfáinkon.

Éjféltájban Lajos gazda is hazajött, jó pityókásan. Lekezelt velünk. Még ő is elbeszélgetett közöttünk vagy fél óra hosszat.

Engem az istállóba küldött, hogy itassam meg helyette a lovát, és töltsem ki neki az abrakos szecskát. Aztán dudorászva indult lefeküdni.

Egy óra tájban mi is elszedelőztünk. Elmentünk Maristól lopott-csókos búcsúval.

Az utca túlsó oldaláról visszanéztünk a Borka ház felé, amelyiknek a szerháján ott ült a trágyásszekér, minthogyha valami mesebeli sárkány röpítette volna oda, aztán elveszett volna előle. Trágyával volt megrakva a szekér, ötszögletes formás rakománynak. Ott volt rajta az ülésdeszka és az ostor. Még a vasvella is bele volt szúrva a rakomány oldalába, gondos paraszt módon.

Laci nem volt bent Marisnál, kint várt bennünket az utcán. Gyönyörködött a furcsa látványban. Nyerítve nevetett:

— Borka Maris, hát most szabad?

Másnap korán reggel elküldött az apám a kovácshoz ekevasért. Nem szívesen mentem, de morcos kedvű volt éppen az apám, hát szót kellett fogadnom, hogy ne rontsam el a családunk egész napját, mert mindig miattam robbant ki a családi pörlekedés, hogy elveszett belőlem a munkáért való igyekezet. Nem szívesen mentem a kovácshoz, mert az utam elvezetett oda a Borkáék előtt is. A kovács a falu legutolsó házában lakott.

Messziről megláttam, hogy Lajos gazda kirohant a háza udvaráról. Az első ember, akit meglátott, én voltam. Tanácstalanságában hozzám futott, és már tizenöt lépésnyiről lelkendezte:

— Te Josko, ilyent még nem ért meg a világ, hogy valahol ilyesmi is megtörténjen valamikor.

Hej, tartottam magam, hogy gyanúba ne keveredjek.

— Mi az, mi történt?

— Nincsen meg a szekerem.

— Hát hol van? — adtam az ártatlan embert.

— Ellopták azt — nyögte megverten.

Fojtogatott a nevetés, de tartottam magam erősen.

— No!

— El azt.

— Mikor?

— Hát csak az éjszaka lophatták el, hiszen este még megvolt. Még éjszaka ti is itt voltatok nálunk. Csak nem akkor járt valaki az udvaromon? Ej! Az ember minden bolondot összegondol ilyenkor. Hiszen meghallottátok volna a nyikorgását. Meg se volt kenve, most reggel akartam...

Ártatlankodtam:

— Most már mi lesz?

— Nem tudom, mi lesz kocsi nélkül.

Olyan tanácstalan, olyan gyámoltalan volt, hogy megsajnálnivaló volt, ahogyan a háza felé lépkedtünk.

— Maga máma trágyát akart hordani — tartottam szóval, nehogy gondolkozhasson, nehogy fölvesse a fejét a magasba, ahol meg is láthatná azt a szekeret. Szóval tartottam, hogy csak maradjon abban a fejleszegettségben, abban a gyámoltalanságban, legalább addig, amíg én a közelében vagyok. Mert nem akartam magam kitenni annak, hogy agyonverjen.

— Akartam kukorica alá trágyát hordani. Most már mihez kezdjek? Adj tanácsot, mihez kezdjek? Menjek a csendőrökhöz?

Nehéz volt a helyzetem.

— Nem látni nyomot az udvaron?

— Még nem néztem, de megnézzük.

Néztük a talajt a háza előtt, kerestük a nyomokat. Az utca felé nyomok nem vezettek.

— Nem vitték el a kerten át? — kérdeztem, hogy segítséget lásson bennem. Bementünk az udvarára, de én készen voltam arra, hogy amint gyanús leszek előtte, rögtön elillanok, mintha sohasem lettem volna azon a tájékon.

Összejártuk az egész udvart, az egész szérűt, de sehol se lehetett megtalálni a friss nyomot. Én kivettem az udvaron a sok csizmanyomot, de arról nem szóltam Lajosnak.

— Ellopták, a büdös istenit ennek a tolvaj világnak! — fakadt ki belőle minduntalan a kárvallott ember káromkodása.

Tovább kereste a nyomot, hol a szérűn, hol az udvaron, hol az utcán.

Maris is kijött az udvarra, álmosan, kócosan, ennivaló hajnali zavarában. Csodálkozva látta, hogy az udvarukon vagyok.

— Mi az, te itt aludtál nálunk? — kérdezte.

— A kovácshoz mentem ekevasért, az apád meg behívott, mert ellopta valaki a szekereteket — mondtam.

Csak bámult.

Féltem, hogy egyszerre csak mindahányan gyanút fognak. Módot kerestem rá, hogy sietve elköszönhessek, mert a szemem minduntalan fölszaladt a szerha tetejére, ahol diadalos jelnek ült az a keresett, mozdulatlan szekér.

A nevetés minduntalan ki akart bugyborékolni belőlem, hát elmentem a kárvallott emberek közeléből, amíg nincsen gyanújuk az igazságról.

Tanácstalanok és bizonytalanok voltak azok az emberek a megakasztott munka miatt. A szekér, amelyik éppen a megindítandó munkák eszközének kellett volna, fönt ült a szerha tetején, bő gólyafészeknek és szimbólumos parasztjelnek a világ fölé.

A szomszéd ház lakói a maguk udvaráról már látták, hogy micsoda csúfos jel ül a szerhán, és nevették a Borka Lajost. Haragosai voltak a szomszédok, azért esett meg, hogy Lajoséknak nem is szóltak semmit, csak maguk között hordták le őket csúnya szavakkal.

— No, szépségjel az egész gazdaságán az a cifraság.

— Rájárt a rúd az ő büszkeségére is.

— Úgy kell neki.

A szomszéd házbeliek az ő nyugodtságukban megsejtették azt is, hogy miért van ott a szekér, ahol van, és hogy kik tették oda.

— Csak valami legények csinálhatták azt a csúfságot.

— Csak azok.

— Így akarják letörni annak a hetre lánynak a szarvait.

— No, el is kél annak is a tanítás, hogy csendesebben viselkedjen, mint ahogyan eddig viselkedett.

— Hiszen már olyan magasan hordta a fejét, mintha valami gróf volna az a mészárossegéd.

Ugyanabba a házba három asszony is járt tejért. Elnézték ők is azt a szekeret a szerha tetején. Leszólták ők is a Borka Lajost és a családját. Aztán elmentek a falu három tája felé, és szét is vitték a hírt a hajnali falun a furcsa látványosságról.

Negyedóra múlva a fél falu apraja-nagyja ott gyülekezett abban az utcában, a Borka ház közelében.

Csoportokba verődött emberek bámulták a csodálatos csodát.

Az egyik ember kacagott, a másik mérgelődött, más ócsárolt vagy leszólt valakit, vagy a Borkáékat, vagy azokat az istentelenül gonosz legényeket, akik már minden lehetetlent megengednek maguknak, nem félnek senki haragjától. Ilyen lesz az egész jövő, mert azok a legények a férfikorukban is lelkiismeretlenek lesznek, gazok, istentelenek — hallatszott ott.

De azért senki se tudta bizonyosan, hogy ki vagy kik vitték föl azt a szekeret arra a háztetőre.

Borka Lajos még mindig a házban, a szobában meg az istállóban tanácstalankodott azon, hogy hol lehet az ő szekere, de nem tudta kisütni. Nem is tudott semmit az utcán való embertömegről, se arról, hogy már az egész falu tud mindent, csak éppen ő, az illetékes nem is sejt semmit.

Az egyik rokona megsajnálta, hogy ott kint az ő nevével öblögetik az emberek a szájukat, hát bejött hozzá, hogy irányba terelje őt.

— Már legalább levehetnétek onnan azt a szekeret! Az egész falu azt bámulja, és rajtatok nevetgél. — Ezekkel a szavakkal nyitott ajtót a házba.

Lajos bámulva kérdezte:

— Hát hol van?

— Hát ti nem is tudjátok?

— Nem hát.

— De azt csak tudjátok, hogy nincs meg?

— Trágyát akartam rajta hordani. Hát hol van?

— Trágyát?

— Azt. Hol van?
— Hát azért van megrakva trágyával...
— Hol van?
— A szerhán.
Lajos fölnézett.
Fölnézett a szerhára, és cifrát káromkodott a mennyekben lakó valakihez, hogy hulljon le a földre.
Akkor aztán rettenetes munka kezdődött.
Nehezebb volt azt a szekeret a világos nappalon lehordani onnan a magasból, mint minekünk az éjjeli sötétségben fölhordani oda. Mert a munkához még el is kellett tűrni a falu kíváncsiskodó szemét, a kárörvendő emberi arcok sokaságát.
Kötelekkel eresztgették le a szekeret a földre. Részeire szedték széjjel, akárcsak mi, amikor fölhordtuk, és a részeket egyenkint engedték a földre a kötéllel. Akkor a földön Lajos újra összeállította, eléje fogta a lovát, a szekeret megrakta trágyával, és elindult a határ felé.

Este volt, amikor Lajos gazda megállította az utcán Lacit.
— Tudod, ugye, hogy micsoda szégyen érte a házamat — így támadt neki a szavával, amelyiknek az éle olyan volt, mintha máris megtámadná azt az embert, akit tettesnek tud.
Laci elámult.
— Nem tudom én. Hogyan?
— De tudod!
Olyan volt ez a kurjantása, mint valami határozott felelősségrevonás valami tönkretett élet miatt.
De Laci ártatlan szemmel bámult Lajos előtt.
— Az, hogy a szekere fönt volt a szerhán?
— Az hát!
— Hát azt hallottam.
— Csak hallottad?
— Csak hallottam.
— Nem vallod be?
Laci elnevette magát:

— Mit valljak be magának?
— Azt, hogy te voltál! — kurjantotta Lajos.
— Mi lettem volna én, Lajos bátyám?
— Aki fölhordta azt a szekeret a szerhára.
Laci csak csodálkozott.
— Én lettem volna?
— Egyenesen mondom, hogy rád gyanítom.
Laci nyugodt maradt az ilyen vádra.
— Látom, hogy valami miatt haragja van énrám, de nem tudom azt, hogy mi, és nem tudom, hogy miért. Hát mert egyenesen meggyanúsított, én is egyenesen mondom ki, hogy azt nem is csinálhatta meg egyetlen ember egymagában, hogy fölvigye azt a szekeret a szerhára.
— Nem is lehetett egy ember — hagyta rá Lajos.
— Na látja. Nekem meg egy pajtásom sincsen.
— Hát nem tudom — ingott meg a hitében Lajos.
— Igaz, hogy nem is vallanám meg sem magának, sem senkinek, ha én is csináltam volna.
— Nem? — gyanakodott újra Lajos.
— Nem.
— Mert gyanakodni én akárkire gyanakodhatok — hallatszott a védekezés.
— A papra is gyanakodhatik vagy a bíróra.
— Te haragban vagy a lányommal.
— Igen.
— Azelőtt jóban voltatok.
— Azt hittem, hogy a feleségem lesz.
— Bántott téged az a lány?
— Bántott.
— Mikor?
— A farsangon.
— Mivel?
— Csúffá tett a falu előtt.
— Fél éve már. Azóta nem tudod elfelejteni a haragodat?
— Nem én.
— Hát azért gyanakodtam.
— Hiába gyanakodott.

— Hát én kinyomozom azt a dolgot. Kinyomozom, hogy ki is volt. De aztán én is csúfot teszek azzal az emberrel, ahogyan ő tett velem.

— Nyomozza ki — mondta Laci biztatólag. — Tegyen vele csúfot. Kölcsönkenyér visszajár.

— Majd megmutatom!

— Hordja föl annak a szekerét is a szerhára.

Lajos elnézte a legény arcát, és nem tudta, vajon csúfolódik-e vagy komolyan beszél.

— Azt én nem csinálom.

— Hát mit csinál neki?

— Fölpofozom! A falu előtt fogom fölpofozni, a templom előtt, amikor kijönnek a nagymiséről, amikor a legtöbb ember lesz ott.

Laci vállat vont.

— Nem egy ember csinálta azt.

— Akkor tizet pofozok föl.

— Én nem bánom, ha hagyják magukat.

— Hát kinyomozom.

Végérvényesen mondta.

Tudhattuk is, hogy mindenkitől meg fogja kérdezni, mit tud, végre is rá fog jönni a személyeinkre.

A Balog Jancsi bőbeszédű legény volt.

A kocsmában szólt hozzá Lajos gazda:

— Te Jancsi, mit szólsz te ahhoz, hogy micsoda csúfság ért a múltkoriban, amikor éjfélig maradtunk el itten kettesben.

— Mi történt akkor, Lajos bácsi?

— Hát szégyenbe kergettek a legények.

— Hát ahhoz én semmit se szólok — fecsegte a Jancsi —, mert nem olyan életbe vágó dolog az, ami miatt valakinek nem lehet éjszaka aludnia, nappal meg ne volna annak az illetőnek semmi más gondja, csak az, hogy kitől tudakolhatná meg, hogy kik voltak azok a legények, akik azt megcsinálták vele azon az éjszakán.

— De én ki fogom nyomozni, hogy kik voltak a tettesek.

— Hát csak nyomozza ki, bátyám. Hogyha egyedül nyomoz, az nem kerül pénzbe, de újra és újra beszélnie kell az embereknek a szerhára cipelt szekér dolgáról, és utóvégre mégiscsak szégyelli az ember, hogy őneki kell beszélnie róla, hogy az ő házán esett meg az a csúfság.

— Fölpofozom a templom előtt, akik voltak.

— Csak pofozza föl, ha nem fél attól, hogy valami jó markos gyerekek az illetők, és nem is engedik az arcukra kenni azokat a megígért pofonokat.

— Sejteni már sejtem is, hogy kik voltak.

— Akkor csak utána.

— Banda volt.

— No. Legalább csak egyet csípjen el belőlük.

— Nem is elég csak egyet elcsípni.

— Akkor csípje el mindegyiküket. De mondom még egyszer, hogy éppen abból lehet a legnagyobb baj, hogy sokan lesznek, mert akkor nemigen fognak megijedni a megígért pofonoktól. Talán mégis csak a csendőröknek kellene őket jelenteni.

— Majd akad valaki, aki elárulja a többieket is. Aki részes volt a dologban, aztán valamiért megharagszik a többiekre, az fogja őket elárulni.

— No, ezt nemigen hiszem, mert hiszen azt ígérgeti mindenkinek, aki részes volt, hogy fölpofozza. Hát csak nem fogja senki jószántából megmondani a nevét, ha azért pofon jár.

— No hiszen egypár nevet már tudok is.

Látta akkor Jancsi, hogy Lajos már nem is a szavait figyeli, hanem a mozdulatait, amelyekkel elárulhatja magát. De Jancsi csak annál jobban vigyázott, hogy az ártatlansága ne szenvedjen csorbát.

— Hát akkor már könnyű a dolga, hogyha neveket is tud, mert már nem tapogatózik sötétben.

Most Lajos egészen közel hajolt Jancsi arcához:

— Azt is tudom már, hogy te azért ültél velem itt azon az estén ebben a kocsmában, hogy csak marasztalj, hogy meg ne zavarjam a társaidat.

Jancsi meg se rezdült az ilyen vádra, nehogy a mozdulata a vádat igazolja. Csak az arca fintorodott el gúnyosan:

— Így tudja?

— Így én.

— Akkor azt ajánlom, hogy mindig kerüljön el. Mert most is velem beszélget, én föltartom az idejét, hogy azalatt valaki lehúzza a gatyáját is a lábáról, mert ahol én vagyok, ott azt is lehet.

— Azt is tudom, hogy a Laci mégis benne volt — mondta Lajos a maga szavát.

— Hát még?

— A Josko!

— Majd éppen az!

— De nem árulnátok el magatokat, az istenit a büdös betyár fejeteknek! A Josko is akkor mindjárt reggel velem volt, kerestük a kocsi nyomát, de még egy pillantással se árulta el, azt se, hogy ott van a szekér a szerha tetején.

— Talán nem is tudta.

— Majd mondok egyet!

— De azért nem is olyan biztos benne Lajos bátyám, hogy a mi bandánk volt az az elvetemedett.

— De biztos vagyok.

— Ki vallott volna?

— A Tiszka gyerek.

— Na látja. Az nem is tartozik a mi bandánkba. Mások lehettek azok, aztán ártatlan emberekre akarják kenni az egészet, hogy az igazi bűnösök ne is legyenek veszélyben.

— Úgy gondolod? — kérdezte Lajos meglippedve, mint aki ilyen gyanúsítást maradék nélkül elfogad.

— Úgy én.

— Hát pajtásom, ha igazán nem vagy bűnös, akkor ne is vedd magadra. Majd én még utánajárok az igazságnak.

Jancsiban már lobogott a jókedv, hogy ennyire tisztázta a mi dolgunkat, és az árulkodót is megtudta.

— Csak szerencsével járjon.

— Az ígéretemet föltartom.

— Milyen ígéretét?

— Ha biztosat tudok, pofozok!

— Csak pofozzon jó sebesen, mint a bosszúálló törökök, hogy fájjon valakinek.

— Ne félts te engem.

Szólt Balog Jancsi miközöttünk:

— A Tiszka Misko elárulta a bandát Lajos gazdának. És elmondta, hogy mennyit és mit beszélgetett az előző estén az öreggel a kocsmában.

— No, ezt meg kell bosszulnunk — mondottuk.

És vasárnap magunk közé hívtuk Miskát.

Én hívtam. Este találkoztam vele az utcán, együtt mentünk a templom felé. Amikor a kocsma előtt mentünk, akkor behívtam őt valami kevés időre.

— Gyere be egy pohár borra.

— Van is ihatnékom — mondta.

— Nohát akkor — biztattam.

— Valami áldomás van?

— Hát az is lehet, ha többen is leszünk — hagytam rá, hogyha kimondta.

— Mire ihatnánk?

— Hát a szerhára vitt szekérre.

Egy kicsit gyanút fogott.

— Itt lesz az egész banda?

— Én nem beszéltem senkivel semmit — nyugtattam meg őt. — Téged itt látlak, hát hívlak. Miért üljek egyedül a kocsmában, hogyha pajtással is ülhetek ottan?

Eloszlott a gyanúja, bementünk.

Egy üveg bort kértünk, hát azzal szaporán kezdtem kínálgatni. Szándékom volt, hogy leitatom.

Amíg előttünk az egy üveg bor tartott, addig a kocsmába egyre szaporodott a bandánk. Egyszerre csak együtt voltunk mindannyian. Egyre több és több bor került az asztalra.

De Misko már nem gyanakodott többé, már az első üveg végén is kótyagos volt, és nem voltak többé gondolatai.

Szaporán dalolt.

Az volt a kedvenc nótája, hogy:

Kocsmárosné, van-e bora a pincébe?
Hozza ide, mind megiszom ma estére.
Ha berúgok, vegyen föl a két karjába,
Lánya mellé fektessen le a díványra.

A nevemet ne kérdezze, úgyse mondom.
Kökényszemű barna kislány a galambom.
Most esküszik, most kapja az Úr áldását,
Annak iszom a keserű áldomását.

Mi is vele daloltunk, és csak kínálgattuk a borral.

Gyanútlanul ivott. A bor után annyi pálinkát töltögettünk belé, hogy a tüzes ital már egészen elkábította őt. A székével együtt lebukott az asztal alá, és ott el is aludt.

Mi pedig haditanácsot tartottunk fölötte.

— Csináljunk vele valamit.

— Csúfságot, csak csúfságot.

A kocsmáros is érdeklődött:

— Mi ez itt, kérem? Egy berúgott ember az asztal alatt, a többiek meg színjózanok.

— Nekünk nem ártott meg az ital — mondtuk a kocsmárosnak, mert új ember volt a faluban, még idegen volt nekünk.

— Hohó, barátaim, értem én is azt!

— Mit ért, jó uram? — kérdeztem tőle.

— Valamit csinálni akarnak vele, azért rúgatták be ilyen halottnak.

Nem volt semmi kedvünk arra, hogy az idegen kocsmárost is beavassuk valamibe, azért mondtam:

— Akartunk volna csinálni vele valamit vagy nem akartunk volna, az most már mindegy, mert már kell vele valamit csinálni. Itt nem hagyhatjuk a maga nyakán. Hazavisszük.

— Gyalog? — kérdezte a kocsmáros.

— Autót csak nem fogadunk neki!

— Mert én tudok tanácsot adni.

Néztük a kocsmárost, akinek csillogott a szeme.

— Mire adna tanácsot?

— Hát hogy hogyan vihetnék el.

— Hogyan?

— Kárén.

A legényszemek összevillantak.

— Hol van káré?

— A szomszéd házban. A Balla Dénesé. Ott van az udvaron. Reggel a Dénes fűért akar menni, hát a kárét előkészítette magának a kapuhoz.

— Hát akkor visszük is.

Ketten elmentek, és a kocsma elé húzták a Balla Dénes káréját.

Mi, többiek kivittük az alvó legényt, rátettük. El is búcsúztunk a kocsmárostól szíves szóval.

— Aztán hol keresse a Dénes a káréját? — kérdezte a kocsmáros.

— Vagy a Tiszkáéknál, vagy még az éjszaka visszahozzuk neki.

Amíg a kocsmában voltunk, eső esett. Most már ritkultak a felhők. Meleg és tiszta volt a levegő a zápor után.

Húztuk és toltuk a kárét, mindegyikük hozzáért, hogy részes legyen ebben a dologban is.

A templom előtt megállítottam a menetet.

— Alszik még? — kérdeztem.

— Mint a bunda.

— Akkor nem is visszük haza.

— Hát?

— Itt hagyjuk.

— Az utca közepén?

— Föltoljuk a templomdombra.

— Jó lesz — hagyták rá a társaim.

— Kárén aludni valakinek a templomdombon, az már csak elég nagy csúfság — mondotta Laci.

— De még nagyobb csúfság meztelenül aludni kárén a templomdombon — mondta huncutul Jancsi.

Megértettük ezt a szót mi többiek is, és meg is volt a kedvünk, hogy a kiejtett szó értelmében cselekedjünk. Rögtön meztelenre vetkőztettük a Miskót, és úgy fektettük vissza a káréra.

A szájából émelyítő büdösség gomolygott, és olyan volt az egész ember, akár valami hulla, amelyik még nem hűlt ki egészen.

A tavaszi éjszaka egyre csillagosabb lett, egyre életesebb lett az égbolt mezejében. És alatta a templomdombon ott feküdt a mezítelen ember a kárén, tehetetlenül, csúffá téve.

Most még nem volt csúfság, hogy ott volt, de reggel és azután, hogy szétmegy a hír a faluban, már nevetés leszen ott, ahol a Misko megjelenik és halálos gúnyolódás.

Jancsi okoskodott:

— Írjuk cédulára, hogy árulásért van ez.

— Minek?

— Nagyobb csúfság.

— De azzal a cédulával eláruljuk magunkat. Hiszen mi tagadjuk azt, hogy a Borka Lajos szekeres csúfságának tettesei vagyunk.

Jancsi is megnyugodott.

— Gyerünk haza aludni.

— Én reggel kapálni megyek.

— Én répát szálalni.

— Én herét kaszálni.

Kezet fogtunk egymással, és szétszéledtünk.

Akik Tiszkáék felé mentek, azok elvitték haza a legény ruháit, a kapujok alatt bedugták az udvarukra.

Dénes reggel nem találta meg a káréját azon a helyen, ahová este előkészítette, de megtalálta a porban a kerekek nyomát. Elindult a nyomon. Mérges volt amiatt, hogy nem mehet kora reggel oda, ahová szándékozott menni, hogy így föltartóztatta valaki, aki olyan elvetemedett volt, hogy a tudta és beleegyezése nélkül elvitte a káréját.

A templom előtt elveszett a nyom. A megázott porban

jól meglátszott a két vonal, de a templomdomb oldala füves volt, ott nem látszott semmi. Körülnézett, és meglátta a káréját fönt a dombon, a toronyajtó mellett.

Elkacagta magát, hangos nevetéssel örült neki, hogy olyan látványt lát: a templomdombon a káréját, a kárén egy meztelen embert.

Három kaszás ember ment akkor a mező felé, azok meghallották Dénes jókedvű kacagását a templomdombon.

— Mi van ott, Dénes? — kérdezték tőle.

— Gyertek ide megnézni.

— Érdemes?

— Ilyent még nem láttatok sohase.

Fölmentek a kaszások is. Ők is elnézték egy darabig a meztelenül alvó Tiszka Miskót, és nevettek rajta.

— Meztelenül alszik és részegen.

— Most mit csináljak vele? — kérdezte Dénes.

— Hagyd itt, aludja ki magát — mondta az egyik ember. — Nem a te szégyened, hogyha több ember is meglátja itt meztelenül.

— De nekem kell a káré. Fűért akarok menni rajta, hát nem hagyhatom itt délig, semeddig.

— Akkor tegyük le róla, maradjon itt. A kárédat meg vidd haza.

De Dénesben több volt az emberi érzés, mint a három kaszásban együtt.

— Dél is lesz akkorra, amikor ez itten felébred ilyen alvásból, nem hagyhatom itt meztelenül, mert megöli magát a szégyentől.

— Hát aztán? — vetették oda a kaszások.

— Meztelenül nem mehet haza a déli utcán.

— Hát mit akarsz vele csinálni?

— Hazahúzom.

A kaszások csak a vállukat vonogatták, mint akiknek mindegy, akármi történik is a meztelen emberrel. Biztos, hogy ők otthagyták volna.

De Dénes betakargatta egy lepedővel a káréja terhét, eléje állt a káréjának, és elindult vele a Tiszkáék háza felé.

Útjában csak megkérdezték a korán kelő emberek:

— Mit húzol, Dénes?

De ő nem mondott senkinek semmit.

Hanem a kaszások elmondták mindenkinek:

— A Tiszka Misko meztelenül aludt a templomdombon a Dénes káréján, hát őt húzza most haza, mert kell neki a káré.

Az emberek nevettek.

A Tiszka házban furcsán néztek a Dénes elé, amikor kinyitotta a kaput, és behúzta a káréját az udvarukra.

Akkor már sokat nyugtalankodtak a legény miatt, aki este elment hazulról, de reggel nem találták meg sehol azokon a helyeken, ahol máskor aludni szokott. Pedig keresték őt, mert kora hajnalban ők is herét kaszálni mentek volna, és kellett volna nekik az erős kezű legény.

— A Miskót hozom — jelentette Dénes hangosan.

— Jaj, istenem! Csak nem halott? — sikoltotta Misko anyja nyugtalanul. Ő már akkor is rosszat sejtett, amikor meglelte a ruháit a kapu alatt, ahová mi este begyömöszöltük, hogy ne legyen a terhünkre.

Dénes megvigasztalta:

— Nem halott, csak alszik.

Alázatosan és szomorúan állott előttem Borka Maris vasárnap délutánon a templom előtt.

— Josko, tudom én azt, hogy Laci terád hallgat legtöbbet. Neked mondom meg, hogy mondd meg neki: ne haragudjon rám olyan nagyon, olyan halálos méreggel. Tudom én azt, hogy az a szekér csak énmiattam volt fönt azon a szerencsétlen szerhán. Azt is tudom, hogy a Tiszka Misko is csak énmiattam lett mezítelen a templomdombon. Nekem már elég volt abból a haragoskodásból, én ki akarok Lacival békülni.

— Minek? — kérdeztem kegyetlenül.

— Mert szeretem — lehelte.

— Te?! — hitetlenkedtem.

— Te se hiszed el?

— Hát a mészáros?

Elszomorodott, de aztán huncutul elnevette magát:

— Ha nincs ló, a szamár is jó.

De rögtön komoly szót is szólt:

— Azt hittem, hogy Laci féltékeny lesz, és visszajön hozzám. De Laci kemény, mint a szikla. Nem bírom már. Josko, szólj neki. Terád ő nagyon sokat hallgat.

Belém ült az emberi érzés, hogy melléálljak.

Mondtam:

— Szólok neki én, no! Szólok, hogyha még lehet Lacival terólad beszélni. Majd megpróbálom.

— Ha még lehet?

— Ha még nem estél ki egészen a szívéből. Mert a farsang óta egyszer se említette a nevedet.

— Istenem...

Éreztem, hogy a lelkiismeretem előtt most felelős vagyok érte és mind a kettejükért.

Elmondtam a szavait Lacinak.

Laci egykedvű maradt.

— Hát jó. Ha énnekem tanúm is van arra, hogy ő volt az, aki megalázkodott, akkor jól van.

Hátba vágtam erre a szóra.

Nevettünk.

Vidámak voltunk mind a ketten és fiatalok.

SZOMBATHY VIKTOR

Az új Madonna

Mikor novíciusként éltem még régi kolostorunkban, és zsoltárok éneklésével, tudós írások tanulmányozásával, bölcs tanítások hallgatásával, testem sanyargatásával készültem Istennek tetsző életre, különös adományt éreztem magamban, amely már gyermekkorom óta birtokomban volt.

Festegetni és rajzolgatni éreztem kedvet, s szerénytelenség nélkül mondva, tehetséget is. Addig-addig másolgattam a szent könyveket, amíg a gyakorolgatás által ráeszméltem, hogy saját magam is rajzolgatok szépen sikerült képecskéket. Ügyeskedtem az ábrázolatokban, sőt itt-ott megkíséreltem azt is, hogy a nagyon ügyes kezű s alázatos Máté testvérnek segítsek, aki reszkető ujjaival s egyre rosszabb szemével nem tudta befejezni, amit tervelt. Az Evangéliumot másolta, és sok helyütt én rajzoltam helyette a kezdőbetűket. A tudós prior úr azt mondta, Istennek különös adományát bírom a festésre, s mindenképpen biztatott, ne hanyagoljam el az ügyességet, hanem erős buzgalommal arra törekedjem, hogy gyarapítsam ebbeli tudásomat.

Kitől örököltem vajon? — sokat töprengtem e kérdésen. Apám, aki egyszerű ács volt, téli estéken égig érő palotákat tervezett gubacstintás ujjával az asztalon. Az édesanyám pedig színes virágokat szőtt a szövőszéken, szinte álmodta a virágokat, s még talán a szivárványt is beleszőtte a fehér lenvászonba különböző színes fonalakból, hogy csodájára jártak a nemes uraságok is.

Jól látom most is magamat gyermekkoromban, amint a vastag táblájú asztal fölé hajolva, igyekeztem utánarajzolni apámnak a hatalmas palotákat, s színes földekből kevert festékkel utánoztam anyám virágait a meszelt falon.

Rendünk bővelkedik a nagyon ügyes kezű testvérekben,

akik Istennek tetsző oltárképeket festenek falra és fatáblára, s életünket az Úr szolgálatához híven a festésnek ajánlották. Nagy részük a messzi Itáliából került mihozzánk. Király urunk felette kedveli az ez országból valókat, mert beszédjük csiszolt, tudományuk erős, és mindenféle mesterségekben járatosak, akár papi renden levők, akár katonák, akár pedig egyéb világi urak vagy mesterséget értők.

Csak az okozott bánatot, hogy mindannyian nevették, ha olykor egymás között gyermekkori nyelvükön, a magyar idiómán szólottunk. Gúnyolták pogány hangzását, kemény, s nekik érthetetlen szólamait. Titokban keserített bennünket a gúnyolódás, különösen ama testvérünket, aki a magyar köznép nyelvén írdogált egy krónikát. De mit sem szóltunk nekik, mert világlátottak voltak s a magasabb művészetekben is járatosak, tanulságos beszédjükből sokat okulhattunk, s hasznát vettük különféle ügyeskedéseiknek.

Volt közöttük egy, aki különösen jeles volt szentképek festésében, noha nem is volt felszentelt páter, ezért röviden Fra Giuseppének hívták hazája nyelvén, mi egymás között csak Józsefnek mondottuk. Hirtelen indulatú, de jókedvű, tréfás ember volt, aki sokszor előbbre helyezte a világi örömöket a rend szigorú reguláinál.

Én akkor még kezdő voltam a festés magasabb művészetében. Nem csoda tehát, ha sokszor a frátert kérdeztem, okultam beszédjéből, s tőlem telhetőleg segítettem neki. Észrevette vonzódásomat, s mivel a prior úr is megengedte, sőt elősegítette, hogy az isteni szolgálat s a napi munka után a fráter körül foglalatoskodjam, szívesen látott maga mellett. Lelkemet egyre sűrűbben népesítették be a dicsőséges Madonnák, Szent Sebestyének, Kálvária-képek, az Istengyermek különféle alakja. Mindegyre azon sóvárogtam, hogy magam is telefessem velük valamely új templom vagy kápolna falát.

Fra Giuseppe meg csak ösztökélte vágyaimat, és vonzó képeket festett az ő szülőföldjéről. Róma, a Város, utolérhetetlen szépségével, a hegyekben gazdag Firenze, a lagúnákkal telt Velence, Sienna, az umbriai halmok, a padovai,

genovai, bolognai univerzitások büszke épületei álomképen lebegtek előttem. Ezerszínű festmények tervét ízlelgettem, s egy nyugtalan éjszakán, a Regula ellenére, holdfénynél kartonra vetettem egy kis vázlatot a gyermek Jézusról, bárányai között.

Remegve mutattam meg másnap mesteremnek. Örvendező arccal csapta össze a kezét.

— Igazán ügyes terv — mondta, s biztatott, próbálnám meg azt a templomunk kórusa mellett levő üres falmezőre festeni.

Boldog napok következtek ezután. Akaratlanul hányszor átléptem a Regula parancsait, amit később keservesen meggyóntam. Kisebb-nagyobb mulasztásokat követtem el izgatott állapotomban, de reméltem azt, hogy művem mégis Istennek tetsző lesz, s ő megbocsát. Felmentést kértem a kerti munka alól, s mikor a prima után a prior úr a káptalanban kiosztotta a munkát, ezt a felmentést meg is kaptam ugyan, de viszont úgy elmerültem a festésben, hogy délebéd idején mindig későn jöttem a refektóriumba. Angelusig mi sem figyelmeztetett volna... A jóságos perjel úr már-már szigorú fegyelembe akart fogni, amikor boldogan jelenthettem végre, hogy egy festmény, melyet saját magam terveztem, elkészült. Eleinte kétkedve rázták fejüket, de mikor Fra Giuseppe bizonyította, hogy a kép az én kezem műve, boldog örvendezéssel állották körül, nézegették, s jóságos szívvel nem vették észre némely fogyatkozásait.

Telve voltam örömmel, s hálát adtam Uramnak, hogy lehetővé tette utamat, melyet ily szerencsésen megkezdettem. Nagy boldogság ült mellém, ez időtől fogva munkaidőmet a festésnek kívántam áldozni, s ebbe a jóságos prior úr bele is egyezett.

Szerettem volna elmenni messzi Itáliába, ahol ihattam volna a művészetek örök forrásából, hogy igehirdetője lehessek a Mindigvaló Szépnek. Úgy gondoltam, hogy egy ideig még tökéletesítem ügyességemet itthon, s majd, ha már annyira előrehaladtam, hogy méltóvá válhatok a rend bizalmára, akkor útnak indulok messzi dél felé, hogy ne

váljak szégyenére rendemnek s tanítómnak a külországi mesterek előtt.

Szép idők következtek mostan. Emlékezem: írótermünk ablakán beszűrődött a májusi nap fénye, és kerek foltokkal tarkította a kartont, amely fölé lélegzetemet visszafojtva hajoltam. Sebesen vetettem papírra terveimet, a fehér falakat gondolataim benépesítették a menny ezermilliom lakójával, szentek járkáltak körülöttem, s biztattak, ne csüggedjek, angyalok repdestek ki-be az ablakon, bölcs próféták állottak mellettem, és segítettek gyönyörködni oly világban, amelyet rajtam kívül senki sem látott.

Ha sétára indultam fáradt fejjel, akkor is velem vándoroltak alakjaim, társalogtam velük. Néha-néha ráintettem ismeretlen járókelőkre, akik látomásaim álomköpenyegét öltötték magukra. Alázatosan, néha félve húzódtak félre, s üdvözöltek tisztelettel. Néha elfelejtettem visszaköszönni, bízvást hihették, hogy neveletlen vagyok.

Sok-sok szép képet akartam most festeni. Urunk mennybemenetelét akartam megörökíteni képemen, majd a tüzes nyelvek történetét, a hitetlen Tamásét, mennyi szépséget és alázatot... S a prior úrtól engedelmet kapván kis kápolnánk falainak kifestésére, nagy örömmel láttam a munkához.

Voltak szomorú és gyötrelmes napjaim. Néha hirtelen eszembe jutott gyarló emberi mivoltom, hiúságom, s ilyenkor bűnbánóan sanyargattam testemet. Ám mindez nem használt: egyre jobban vonzottak a festmények, s végre beláttam, hogy csak úgy válthatom meg magam gyötrelmeimtől, ha teljesen egynek szentelem magam: megfestem az Úr Jézus élettörténetét.

Szinte megelevenedtek kezemben a kartonok figurái. Tudom, hogy a nagy mesterek mellett vajmi csekély értékű tervek voltak kartonjaim, de alázatos szívem ajándékai mégis, és bármilyen kedves az ajándék: ha szívből jön, kedves az Úr előtt.

— Milyen képet festesz elsőbbed is? — kérdezte a prior úr.

— Az Úr Jézust szeretném megfesteni a kereszten.

Páter Eusébius megszólalt kövérkés hangján:

— Én úgy gondolom, hogy egy Madonna-kép sokkal inkább illenék a mi kis kápolnánkba, mert, ha ügyesen van megfestve, oltárképül is szolgálhatna, s a nép is jobban járulna imádkozni hozzá. Mert ne felejtsd, Hilárius testvér, a szentkép egyrészt arra is való, hogy jámbor világiak különféle fogadalmakat tegyenek előtte, s kéréseket intézzenek az égiekhez. Nekik is hasznos, ám mi se bánjuk meg.

Nem helyeseltem magamban a magyarázatát. De felszólítása, hogy Madonna-képet fessek, hirtelen megvilágosított bennem valamit, ami eddig is rejtőzött bennem homályosan. Éreztem, mint lesz mind jobban s jobban bennem tudata a sejtésnek, s mint válik a bizonytalanság bizonyossággá. Igen: a Madonnát kell megfestenem, amint a gyermek Jézust tartja karján s mutatja anyai fájdalommal áldozatul minden bűnökért...

S e pillanatban világosság gyúlt bennem: pontosan tudtam, mit kell festenem. Megalkottam a kép tervét. Magam előtt láttam a Szűzanya fehér arcának égi báját, a halavány dicsfényt feje körül, a ruha gazdag, sötétkék redőzetét, a húsos Kisdedet. Ujjaimmal rajzoltam a levegőbe, magam előtt láttam már a képet, a Gyermeket tartó anya szelíd mosolyát s a gőgicselő kis Jézust, aki majdan megajándékozza az embereket a Krisztus név fájdalmával...

Megelevenedett bennem a terv: úgy éreztem, soha nem látott tudás és készség birtokában vagyok, a sok apró ecsetvonás egyetlen nagy lendületben forr össze.

Töprengve jártam a kert utait. Jól tudtam, hogy nem az első Madonna-kép az, amelyet én festek, tudtam, hogy előttem sok ezren festettek már hasonlót. Az volna a legjobb, ha bölcs és ügyeskedő mesterek útját járnám, és hűségesen utánoznám vonalaikat. De úgy gondoltam akkor, hogy Istennek tetsző feladat volna, ha az ezredik Madonna mellé megfesteném a magam s csakis a magam ezeregyedik Máriáját.

Napokon át gondolkoztam, s bár tudatában voltam annak, hogy nem helyesen cselekedem: mégis elhatároztam, hogy

új formában fogom elkészíteni képem, új módon, amilyen még nem került ki ecset alól. S megnyugtattam magamat, hogy ez nem tekinthető elvetemültségnek.

Fra Giuseppe észrevette mégis szándékomat.

— Hilarius testvér igen nagy terveket forgat magában — mondta egyszer ebéd után, némi gúnnyal. — Most is valami új Madonnát akar oltárképül festeni.

— Minden igyekezet tetszik az Úrnak, ha jámbor — vágta el a szavát a jóságos prior úr, aki nem szerette, ha a szavak fegyverével vívtunk.

Nem szóltam semmit. Fejemben bizonytalanul kavarogtak a gondolatok, de néha attól féltem: Fra Giuseppének igaza lesz abban, hogy csak terveim lesznek, erőm azonban hiányozni fog.

Forró fejem vérének lázadását megbékítendő, mentem ki a kapun át a közeli faluba. Szép júniusi délután volt. A kék égen felhők futkároztak, s a nap vastag árnyékokat dobott a házak felé. Fehér fala volt a házaknak, zöld fák bólogattak az utcán. Bíborszínű, kék, sárga virágok hajlongtak a patak partján — Kulcsodi Mártonnak, derék fiak apjának még virágoskertje is volt a háza előtt, idegenben tanulta azt a módit, amikor fogságban ült. Szépek voltak e külországi virágok, pompázott a színük. Mindezek mögött barnálló dombok mosolyogtak, a hegyek között ezüstösen kanyargott a folyó.

Munkanap volt a faluban, nemsokára aratás.

Mennyi csodaszép színt adtál, Úristen, csak most láttam két szememmel!

Lassan alkonyodott már, amikor visszafelé indultam a kolostorunkba. A félhomályos könyvtárszoba egyik üres falán festegetett Fra Guiseppe, ahogy beléptem. Pál apostol vándorlását festegette; a szicíliai hegyek között Isten igéjét hirdető apostol életét kívánta képben megeleveníteni. Ott állott Fra Giuseppe, s éppen egy magános fát színezett a dombok tetején.

S ekkor, mintha az Úr világosította volna meg agyamat, mintha az egész délutáni séta arra való lett volna, hogy mindent hirtelen pontosan, fényesen lássak, hogy más-

képpen lássak: végigfutott egyszerre valóságomnak minden kis dobbanó erén keresztül az, hogy Fra Giuseppe nem fest jól! Nem, mert nemcsak a szicíliai dombokat nem látta soha, hanem semmiféle dombot nem szeretett, s nem is nézett meg egyszer sem. Jól tudom, hogy sohasem figyelte meg a napsugarak játékát a zöld füvön, és soha nem festett ruharedőzetet másképp, mint hogy egy darab szövetet az asztalra dobott, holott emberi testen kellett volna ráncokat ölteni a köpenynek... Fra Giuseppe soha meg sem kísérelte, hogy gondosan tanulmányozza az emberek arcát s járását, azt mondta, elég, ha régi mesterek alkotásait másoljuk, mert azok tökéletesek, míg az ember esendő, gyarló és hibás...

Mindez e pillanatban jutott eszembe. Előttem ragyogott még a nap, láttam a színeket s a mezőről hazatérő emberek arcát, szeretném azt mondani, hogy elevenen éltek bennem e színek, s nem haltak el. Úgy éreztem, hogy Fra Giuseppe — hiába szeretne elhitetni képével régi történeteket — mégis, soha meg nem történt dolgot sehol nem való helyen ábrázol, nem festi az élő valóságot, de olyat sem tud, amely tiszta, minden valóságokon felül ragyogó lélek, Istennek átszellemülése volna.

Nem eszméltem volna erre, ha az utcán látott kép elevenen nem kavargott volna bennem. De Fra Giuseppe sosem járt az utcán, sem pedig a nézdegélést nem szerette, hacsak nem képeket szemlélgetett.

Fra Giuseppe letette az ecsetet, megtisztogatta a festéktől, majd megdörzsölte homályban fáradt szemét:

— Testvér — szóltam hozzá bátortalanul —, kérdeznék tőled valami különöset!

— Szólj — biztatott.

— Láttál-e te már napfénytől ékes dombokat?

— Hogyne!

— Dombon fákat?

— Hogyne, miért?

— Akkor miért festesz ilyen holt mezőket soha látott fákkal?

— Nem értem, mit beszélsz? — csodálkozott rám.

— Testvér, kiről festetted Pál apostolt?

Fra Giuseppe a homlokára tette az ujját:

— Itt van ő — s aztán a szívére mutatott: — és itt.

Elhallgattunk. Később újra szólani kezdtem:

— Fra Giuseppe, nem jól van ez így. A te Pálodban soha nem lesz meg a vérnek színe, szívének lüktetése, színtelen emberarc az. Ráncokat festesz arcára, s nem lesznek igaziak, a derű, amit ajka köré festesz, merev és hamis, hajat is festesz ugyan neki, de láttad-e te már az igazi hajnak selymes fényét? Szemében áhítatot hiába keresnénk, tekintete nem meleg, nem visszafénye a lelkének, keze görcsösen fogja a köpenyt, hol van ujjainak hajlékonysága? A dombok egyhangúak, szürkék, pedig, ha kitekintenél az ablakon, s elnéznél a nyugvó nap fényében izzó hegyek felé, vajmi mást látnál, mint amit lefestettél!

Hangomból érezhette, nem gúny, amit mondok. Csendesen felelte:

— Nincs igazad, Hilarius testvér. Nincs, mondom neked bizonnyal. Mert hitvány másolatokat fessek-e az erdő fáiról, ezt az egy mai napot fessem-e meg, amikor örök időkre szólón ezen az egy képen akarom megörökíteni minden napok fényét és minden mezők színét? A lelkem és szívem áhítatát hozom, amaz elvont dolgokat, melyeket a Hit és az isteni igazság éltet, nem pedig egyetlen ember arca, testének változó mozgása. Az örök, nagy művészetbe nekem is csak bepillantás jutott, a magam gyarló eszközeivel csak így mutathatom be, amit akarok. Ez az én lelkem áldozati lángja, amelyet minden dombok fájának s minden szemek ragyogásának tüzével kell meggyújtanom. Nem szabad a kinti természetet szolgalélekkel másolni, amikor a bévülső embert akarod megmutatni. Egy nap: lidécfény, minden nap azonban: Örök Tűz, és nekünk ezt az örök tüzet kell ápolnunk magunkban, Isten szolgáinak... Pál apostol itt: minden ember, a dombok: minden földek, a fa: minden fa. Az apostol szeme a végtelen gondolat tükre, mozdulata az örök Mozgás, amely egy pillanatban mégis merevnek tetszik talán... Pál apostol itt csak jelkép, de

jelkép volt Madonna is, akit Fiesolében festettem, a franciskánusoknál s a gyermek Jézus, akivel a boroszlói minoritákat ajándékoztam meg. Jelkép minden, a magunk élete is, hogyan ne lenne jelkép egy gyarló festmény...

Így feleltem neki:

— Isten véghetetlensége éppen abban rejlik, hogy a percek különböző változásban peregnek egymás után. Az ezerféle szín, a kacagás, sírás, az indulatok változósága, jóság, rosszaság, fény és árnyék jelentik Isten véghetetlen birodalmát, s ezeket kell nekünk képekben kifejezni. Az élet örömét, a megbánás és az alázat fájdalmát, a fölöttünk keringő napot, a gyümölcsöt, amely érik, a csecsemőt, amikor gügyög s a harcost, amikor elesik, vetést, aratást... mindent. És Pál apostolt is, de harcolva lázzal, s halmokat Isten napjának reszkető fényében — mondtam lelkesülten.

Fra Giuseppe legyintett.

— Pogány vagy és magyar, tehát fiatal vagy! Minden esendő formát meg kell tisztítani a salaktól, s az örök lelket önteni bele.

— A mi adományunkkal Isten minden birodalmát elevenen kell bemutatnunk! — vetettem közbe.

— Te még csak a lépcsőjénél jársz a művészeteknek — mondta kevélyen —, félő, hogy be sem lépsz a Csarnokba, hanem kint maradsz a vásári zajban.

Nem folytathattuk. Itt volt a lámpagyújtás órája, a harang esti imára csendült, besötétedett már, mennünk kellett. S bár nem beszélgettünk aznap többet a nagy kérdésről, magunkban sokat gondolkoztunk rajta, s azt hiszem, mindketten úgy véltük, hogy egyikünknek sincsen igaza teljesen. Zavaros útvesztőbe kerültünk.

Hosszasan imádkoztam a dormitóriumban még a vecsernye után is. Leborultam a kőpadlóra, és erőt kértem a magam számára, hogy elhatározásomat beváltani tudjam: meg akartam festeni az új Madonnát, valami más módon, mint azt Fra Giuseppe tanította.

Nyugtalanul töprengtem egész éjjel, de az éjszaka sötétjé-

ben kuszák voltak gondolataim, nem öltöttek szép formát.

Határozottan magam sem tudtam még, mit akarok, pedig elhatározásra kellett már jutnom, ha meg akartam mutatni, hogy érdemes vagyok a kolostor bizalmára.

Engedélyt nyertem a jóságos prior úrtól, hogy néha rövid időre kimehessek a faluba az egyszerű emberek közé, s vígan poroszkáltam mezei utakon, olykor a fűben üldögélve nézegettem az emberek sürgését-forgását, a felhők kergetőzését s az ég kék színét. De régi, töprengő természetemet belülről fakadó vidámság váltotta fel, az új Madonna képe mindinkább kialakult bennem. A természet sok egyszerű csodája segítette, hogy életre keltsem.

Egy napon magamba mélyedve ballagtam a falun keresztül. Ismét a helyesen festendő Madonnáról elmélkedtem, amikor egy félénk hang köszöntése riasztott e való világra. A köszönés irányába fordultam, s ebben a pillanatban azt kellett éreznem, fa vagyok, s gyökereim nem eresztenek.

— A Madonna! — kiáltottam akaratlanul is.

Egy kis jobbágyház kapujában fiatal nő ült, szelíd, szinte úri arcú nő, hasonló nem is volt több a pórok között, nemes kisasszonyok között talál ilyeneket az ember. Amennyit illett meglátnom: barna haja volt és kék szeme, de ezek a szemek szelídek s félénkek voltak, az arca fehér. Volt ezen az arcon a megbántott s megalázott asszonyembernek kifejezéséből valami. Ami azonban izgalommal töltötte el a szívemet: ölében, karjai között csöpp kis gyermeket, pufók, szőke gyermeket tartott, amilyet angyalnak festett egyszer jókedvében Fra Giuseppe. Hogy hosszasabban álltam meg előttük, a fiatal nő zavartan állt fel, a kisgyermek vidám csicsergéssel nyúlt felém, anyja elpirosodott zavarában, s köténye ráncait igazgatta. A délutáni nap rátűzött arcára, s halavány dicsfény reszketett haja körül. Nem az emberi szépséget kerestem rajta, hanem az anya arcának nemességét, a lélek földöntúli szépségét kutattam, amely maradandó.

Olyan volt ez így, mint egy máris megfestett kép. Kék ruha, barna haj, felhőfoltokkal tarkázott ég, a házfal fehér volt, s a virágok úgy hajlongtak, mint az Assisi körül.

Finom összhangba olvadtak a színek. Keresve sem találhattam volna szebbet.

Valóban igéző volt a fiatal nő szelíd arca. Halk bánattal, szinte bocsánatot kérve állott mellettem, s szorította magához kisfiát. A Madonna! A Madonna! — örvendeztem magamban, s közelebb léptem hozzájuk. Megveregettem a kisgyermek pufók arcát. Az kíváncsian meresztgette rám szemét, s ujjait szopogatta kedvesen. Megszólaltam végre:

— Tiéd ez a gyermek?

— Igen — mondta halkan.

— Szép kislány.

— Fiú — mondta szégyenlősen.

Folytattam a kérdezősködést.

— Ki az apja?

Elvörösödött, nem szólt semmit.

— Mondd meg, ki az urad? — bátorítottam.

Nagyon halkan felelt:

— Nincs.

— Meghalt? — firtattam.

— Nem...

A hangja kétségbeesetten zengett. De most már nem bántam, a kíváncsiság vétkezett bennem.

— Hát hol van az urad?

— Nincs... Elment...

Most tértem csak észre. Hirtelen világosodott meg előttem a szerencsétlen nő sorsa, aki Isten előtt nem is asszony még, de már nem is lány, s az Úrtól soha meg nem áldott titkos frigyének gyümölcsét hordja magával szégyenül. Most jutott eszembe, Joannus testvér nemrégiben beszélt valamit egy falusi leányanyáról, aki övéinek szégyene, s meg akarták kövezni már a többi asszonyok. Illően vezekelt is érte, súlyos penitenciát róttak rá az atyák.

Rászedettnek éreztem magam. Egy pillanatra feltűnt előttem az igazi Madonna képe, mintha mondta volna: hiú az igyekezetem, őt én megfesteni soha nem tudom. Mert természetes, hogy ilyen nőt nem állíthatok példaképül, oltárdíszül ezrek elé, nem festhetem meg fattyával együtt, éppen oda, ahová Isten-imádságukat hordják ke-

gyes és áhítatos szívek, s ahol az Égi Tisztaságtól kérnek bűneikre bocsánatot...

Nem. Ez a nőszemély nem lehet a legtisztább Szűz eszményképnek festett mása!

Éreztem, arcom haragos színűre változott, a fiatal nő ijedten sütötte le szemét. Sarkon fordultam, sietve eltávoztam. Néhány idősebb asszony várakozott izgatottan elmenetelemre, s hogy elhagytam a lányt, mint a vércse csapott le kettő a leányra, hangosan kérdezgették, mit akartam, s nyilván azt gondolták, hogy a leány szégyenét megróni álltam meg. Gúnyos asszonyi sikongatásuk sokáig kísért, fülemben maradt. Ezt titkon fájlaltam is, mert mégis megszántam magamban a szegény lányt, s nem akartam neki fájdalmat okozni.

Megtörve érkeztem haza. Társaim látták szomorú arcomat, s részvéttel kérdezgették, vajon mi bántana? De csak legyintettem a kezemmel.

Este a vacsoránál a kövér Paulus megkérdezte:

— Hilarius testvér, egy idő óta nem dolgozol, mi van az új Madonnával?

Fra Giuseppe gúnyosan szólalt meg az asztal túlsó sarkán:

— Keresi a Madonnát.

Indulatosan feleltem:

— Nem is olyan könnyű azt megtalálni s lefesteni, mint te gondolod!

Nagy sokára felelt:

— Hiszen tudom, nem is olyan könnyű az neked...

Mindenki átértette az epés célzást, a jóságos prior úr némán csóválta a fejét.

Másnap azzal az eltökélt szándékkal terítettem ki magam előtt a kartont, hogy mindenképpen megfestem a Madonnát. Szégyenben maradni nem akartam, azonkívül úgy gondoltam, hogy nemcsak a többiek gúnyjától való szabadulás miatt kell festenem, hanem azért, hogy önmagammal kerüljek ismét egyensúlyba. Megfogtam az ecsetet, s behunytam a szemem. A Madonnát akartam magam elé idézni. A ködös gondolatgomolyagból, mint kavargó felhők

közül a fénylő reggeli nap, hirtelen előttem állott a tegnap látott pórlány a kisgyermekkel a karján. Riadt mozdulatot tettem a kezemmel, azt hittem, az ördög incselkedik velem. Nem tudtam elhessegetni magamtól a kísértő képet. Kezem önkéntelenül is a tegnap látott nő körvonalait vetette papírra. Új kartont vettem elő. Ezen nem hogy más kép alakult volna ki, hanem az előbbinek még tökéletesebb mása. Nem múlt el rólam a kísértés.

Abbahagytam. Miért ne valljam be, felzaklatott ez a különös kísértés. Mert kísértésnek, incselkedésnek vettem. Eldobtam a kartont, s újból kisétáltam a kapun, a falu felé. Ott sétáltam máris a napfényes utcán, kenyeret sütöttek nagy kemencében, egy kovács lovat patkolt, de a ló nagy ficánkolással ugrált jobbra-balra, s a király úr két fáradt vitéze egyre biztatta a szájtátókat, ülnék meg a lovat... Tisztelettel köszöntöttek, amerre csak mentem, én azonban csak arra ügyeltem, ne keressem fel azt a helyet, amelyen tegnap a leányt láttam ülni. A mezőnek fordultam, s az árnyékos patakparton ballagtam fölfelé.

Isten ujja azonban különös. Egy fordulónál elgondolkozva hajtottam félre az ágakat: ismét a tegnap látott lány ült ott. Kisgyermekét táplálta éppen, s ahogy engem meglátott, elpirult, mély tisztelettel állt föl. Remegve köszönt az Úr Jézus nevével, míg én konokul, alig fogadtam az üdvözlést. Éreztem, elsápadva tekint utánam, s néhány marokszedő lány gúnnyal hahotázott a fiatal leányanyára. Megsajnáltam most már magam is, szerettem volna visszafordulni, valami belső hang azt súgta, hogy irgalmatlanság, amit cselekszünk vele, bocsánatadás kell a fiatal nőszemélynek, meleg szív, mert mégiscsak anya!

S íme, visszafordultam!

Lassan mentem feléje, mikor ismét észrevett, könnyekre fakadt, elibém szaladt, megcsókolta csuhám poros szegélyét, s térden állva könyörögte:

— Atyám, bocsáss meg, tudom, nagy bűnös vagyok, de legalább ezért, ezért a kis gyermekért bocsáss meg nekem!

Sírva nyújtotta felém a kis csecsemőt.

Akkor hirtelen bocsánatot kellett kérnem az Egek Urától.

Mert ott, ahogy könnyes szemmel felém nyújtotta gyermekét, megint csak nem az asszonyi bűnre és tisztátalanságra kellett gondolnom, hanem a Madonna-kép új formájára, amellyel ez a nő ajándékozott meg engem, arcán az anyaság mártíriumával mégis...

Tudom, nagyon eltévelyedtem, hogy ilyesmi eszembe jutott. De nem kormányozhattam elmémet: állandóan ugyanaz a gondolat kínzott már napok óta. Istennek tetsző, igaz képet akartam festeni. Nem tudtam megszabadulni ettől a vágytól, amely úgy éreztem, nem közönséges, földi kívánság.

A leányanya fejére tettem a kezemet:

— Nincs megbocsátanivalóm, gyónd meg. Isten megbocsát neked, az emberek pedig ne törődjenek veled!

Nem tudom, honnan jöttek ajkamra ezek a szavak. Hasonló sorsra jutott más nőnek nem mondtam volna ezt, úgy éreztem azonban, hogy ennek tartozom ilyen szavakkal. Boldog megkönnyebbülés vett rajtam erőt, ahogy ezt kimondtam, s láttam szemében a hála fényét. Napok óta tartó izgalmam mintha azonnal elült volna, jólesően lélegzettem föl, még szóltam egy-két vigasztaló szót, s vidám lépésekkel indultam haza.

Most már tudtam, hogy mégis megfestem a Madonnát! A belső tusakodások egy pillanat alatt megbékéltek bennem, a nyugtalanság elült, azt hiszem, úgy éreztem: ezer anya közül ez az egy az igazi anya, mert sokszorosan megszenvedett érte, s ennek bánatos sorsa érdemes arra csupán, hogy a Madonnák szenvedését róla mintázzák.

Azért még viaskodtam önmagammal. Az ellenkezés ördöge száz ellenvetést tett, egy pillanatig azt gondoltam: mégsem szabad a Madonna emlékét bemocskolnom egy pórlánnyal s fattyával, majd ismét eloszlattam kétkedéseim felhőjét, s azzal nyugtatgattam magam, hogy soha igazibb Madonnát, szenvedőbb anyát nem tudnék festeni, mint éppen ezt, akinek sorsa hétszeres fájdalommal terhes, mert embertársak okozzák a fájdalmakat.

Másnap megújult kedvvel, nagy bizakodással fogtam

a munkámhoz. Kifeszítettem a kartont, elkevertem festékeimet, s felvázoltam a térdeplő Madonnát. Úgy akartam megfesteni, ahogy tegnap megjelent előttem a fák árnyékában... A Madonna térdepel, arcán a mennyei megdicsőülés fénye, a szentelt fájdalom, s kezében tartja a Gyermeket, mintegy áldozatul Istennek.

Szinte borzongtam a gyönyörűségtől. Sietős kézzel vázoltam a vonalakat. Lassan kezdett kialakulni már az arc, a váll, a kisded keze s hátul a kék hegyek szelíd hullámai, míg fölöttük napsugár hasítja ketté a felhőt.

Gyors kézzel dolgoztam a képen, úgy reméltem, estére elkészítem vázlatát, s másnap vékonyra gyalult finom deszkalapon folytatom, hogy oltárképül állíthassam.

Ámde mire az arc finomabb részletei következtek volna, már nem emlékeztem vissza pontosan. Valamennyire hasonlított ugyan, de a képen rajzolt arc vonásai olyanok voltak, mint a Fra Giuseppe képei: szögletesek, merevek, a vonások nem éltek semmiképpen. Ilyen arc lehetett száz is, ezer is.

Újra kezdtem. Nem sikerült. Ismét rosszul rajzolt arc, kényszeredett vonások serege, mit sem ért. Nem ezt akartam az én Madonnámmal.

Letettem az ecsetet. A nehézségek úgy tornyosultak elém, mint gát előtt a hullámok.

Pedig most már mindenképpen meg kell festenem az én Madonnámat! S úgy gondoltam, nem követek el főbenjáró bűnt, ha még egyszer megnézem a leányasszonyt, vagy ha magam elé ültetem kis időre, s úgy másolom vonásait.

Gyorsak, határozottak voltak már ekkor cselekedeteim. A Madonna képe annyira egybeolvadt előttem a leányanya arcával, hogy nem tudtam elválasztani a kettőt, lehetetlennek látszott eldöntenem azt, hogy a Madonnát akarom-e megfesteni, vagy a leányanya arcát, szenvedő gyermekével.

Délután gyorsan eltávoztam a falu irányába. Biztos cél vitt. Testvéreim, akiket már nem lepett meg napról napra nyugtalanabb viselkedésem, s megbocsátóan hunytak sze-

met néhány kisebb mulasztásom fölött, most csodálkozóan néztek utánam, amint határozott lépésekkel igyekeztem elfelé.

Az utcán nem találtam azt, akit kerestem. Gyors léptekkel haladtam a mezőn dolgozókhoz, s kutató szemmel kerestem a leányanyát. Ott ült ismét a fa alatt, s gyermekét takargatta éppen, hogy az árnyékban hagyja, amíg ő dolgozik. Ijedt tisztelettel emlekedett fel, s lehajtotta a fejét. Most nem tudtam, mit mondjak. Néhány pór dolgozott nem messze, azok összesúgtak, valamelyik nevetett is kajánul, felénk mutogatott. Végre is a nő találta meg hamarább a szavakat:

— Engem kerestél, szentatyám?

— Téged, leányom — válaszoltam akadozva —, megtudakolandó, gyóntál-e már?

— Ma reggel — suttogta —, szigorú bűnhődést róttak ki rám.

Most hangja erősebben csattant:

— De mit csináljak, amikor nagyon szerettem a gyermek apját! Nem tudtam, mit teszek. Azóta mindenki szégyenszava utánam hull, anyám üldözöttje lettem, testvéreim nem ismernek, s vénasszonyok élesítik a nyelvüket rajtam. Kitagadottnak született a gyermekem!

Panaszosan sírt föl, könnyei peregtek. Én megveregettem a kisfiú arcát:

— Mi a neve a fiadnak?

— Neve sincs neki — zokogott fel hirtelen —, jobb volna, ha nem is élne!

Szigorúan néztem rá:

— Mindnyájan Isten gyermekei vagyunk. Szeretned kell a gyermekedet, mert anyja vagy, ha százszor is kitagadottnak hoztad a világra.

Egy ideig szótlanul állottunk még egymás előtt, majd később, mintha csak véletlenül jutott volna eszembe, azt mondtam neki:

— Keress fel holnap a kolostor kis kápolnájában, délelőtt. Beszélni akarok veled, kisfiad is hozd!

Ijedten nézett rám, talán fenyegetést olvasott ki beszé-

demből, mert sápadt arccal nézett utánam, amint egykedvűséget színlelve sétáltam tovább, nehogy túlságosan feltűnővé váljak. Még azt hinnék, hogy a leányanya miatt koptattam saruimat eddig...

Másnap a kis kápolna egyik padján vártam. Kikészítettem a vékonyra gyalult, festékkel jól megalapozott deszkatáblát — finom kőrisfából rótta össze az ezermester Rogerius testvér —, s immáron semmi sem riaszthatott vissza attól, hogy megfessem az új Madonnát.

Imbolygó lépésekkel jött. Magához szorította kisgyermekét, sűrű haját fekete kendő alá gyűrte, alázatosan hajtott térdet előttem. Mosolygó, vidám arccal fogadtam.

— Meggyóntad immár vétkeidet, senkinek sem tartozol, egyedül az Úrnak alázattal és imádsággal — szóltam hozzá. — De hogy kedves légy az Úr és az emberek előtt, képen megörökítelek téged s a kisfiadat...

Még a lélegzete is elfulladt:

— Az nem lehet... — rebegte.

— Miért nem?

— Az nem lehet... — ismételte konokul.

— Afelől te már nem határozhatsz — feleltem.

Nem tudta, mit válaszoljon, tanácstanul állott előttem. Megfogtam a kezét.

— Térdelj le — parancsoltam neki —, és szorítsd magadhoz gyermekedet.

Engedelmesen tette meg. Kék szeme reám világított, félve sóhajtott egyet, fejét mellére ejtette. Igen! Ilyennek gondoltam el a Madonnát.

— Ezentúl mindennap eljössz ide, így térdepelve foglak megfesteni, hogy kedves légy mindenki előtt. Ha elfáradsz, szólj, pihenünk.

Bizonyára különös dolog volt ez, hogy a falusi leányasszonyról fessek Madonna-képet, de úgy reméltem, hogy a prior úr megengedi nekem, s a kápolnánk különben is fel volt mentve a klauzúra alól, vasárnaponként itt hallgattak misét a falubeli asszonyok.

Mindent elrendeztem gondosan. Térde alá puha szőnyeget tettem, jól elhelyeztem a kőrisfa táblát, s keverni kezdtem a festéket. Olyan módon fogok festeni, ahogy senkitől sem tanultam még, különösen pedig Fra Giuseppe nem tanította így. Magam találtam ki énmagam számára!

Tüneményes gyorsasággal ment a vázolás. Nem zavart senki. Tegnap este ment szét a híre, hogy Pater Hilarius mégis elkezdi a Madonna-képet a kápolnában, s a jóságos prior úr meghagyta, délelőtt ne zavarjon senki munkámban.

Szépen formálódott az arc, a test, a körvonalak. Puha kék terítőt borítottam a vállára, mintha ruha volna, s gondosan elrendeztem ráncait.

A Madonna!

Már javában alakultak ki a körvonalak, amikor eszembe jutott a legelőször megpillantott kép ott a mezőn; arcának halvány rózsaszínje, finom fehér homloka, hajának fénye, háta mögött a virágok színpompája, messzi a kék hegyek — ezek mind hiányoztak erről a képről valahogy. Akármennyire is hasonlított a múltkor meglátott leányhoz, mégsem ő volt. Hosszasan ránéztem, de minél inkább hasonlítgattam régi hasonmásával — amelyet a verőfényben láttam —, annál inkább tudtam, hogy még ez sem az igazi Madonna, akit most akarok megfesteni. Nem ilyennek láttam, hiányzik mellőle a napfény, az ég kékje, a színpompa. Ez így fáradt női arc, nem pedig a múltkor megcsodált anya égi arca. Bármennyire is megpróbáltam, hogy emlékezetemből pótoljam a hiányzókat, nem lehetett, ecsetem elrajzolta a fényt, megszürkítette az árnyékot, minden másképpen sikerült itt, a kis kápolnában.

S ekkor elhatároztam, hogy megteszem azt, amit a múltkor Fra Giuseppének ajánlani akartam, ámde attól való félelmemben, hogy kineveti bohó ötletemet, nem szóltam neki semmit. Kint a napsütésben, a kolostor fái alatt fogom megfesteni a képet!

Új Madonna lesz, egészen új Madonna! Nem templomi hűvösségben, ablakvilágítástól fényesített Madonna-arc, ha-

nem a szabadban festett, verőfényes, a napsugár glóriájától körüllebegett Madonna...

Lázasan vittem ki a nehéz állványt a kolostor kertjének elhagyatott részébe. Az új felfedezés gyönyörétől alig tudtam szólni valamit a szegény leányasszonynak, aki még mindig itt térdelt gyermekével, de most már az oltár felé fordulva, buzgó imádkozással. Megvártam, amíg felemelkedik.

Kinn a puha füvön, nagy, kék égi kupola alatt, pompázó virágok között térdepeltettem le ismét. Örömöm átragadt őrá is, és amint vidáman sürögtem-forogtam, megszólítani is mert:

— Talán hideg van odabenn, szentatyám, hogy ide kellett jönnünk?

Elmosolyodtam az együgyű kérdésen, de feleltem azért:

— Valóban. Ott benn hidegek a színek, és az élet megdermedt a kőkockák között. Itt kinn ragyog a meleg élet s a szín.

Talán akart még valamit kérdezni, mert arcán látszott, hogy nem értette, amit mondtam neki, de önkéntelen felkiáltásom csendre intette:

— Madonna!

Fel kellett kiáltanom. Most! Most végre megvan az igazi Madonna, ahogy mindig láttam, elképzeltem magamnak. Friss napsütésben, virágok között, halványfehér arcával, kisfiával. Az én Madonnám! Az új Madonna!

Boldogan vetettem új vonásokat a deszkalapra. Az előbb még féltem, hogy tán kinevetnek különös ötletemért, mivel még soha Madonnát nem festett senki Isten szabad ege alatt, de bennem különös vágy égett, hogy egy egészen új Madonnát fessek, a magam gyarló mivoltának himnuszát akartam valamiképpen Isten dicsőségéül ajánlani. Fra Giuseppe alighanem bolondnak fog tartani, és gúnyja finom nyilaival támad rám, mosolyogni fognak rajta a többiek is, esetleg meg is róhatnak szokatlan viselkedésemért, de én ezt a Madonnát akartam megfesteni, mert így láttam igazinak s lelkemből lelkezettnek.

„A kék ég Madonnája s az aranysugáré!" — így fogom elnevezni a képet.

Első napon nem jár arra senki, ahol festegettem. Feketerigók énekeltek csupán a cseresznyefa ágain, ők voltak a társaságom. Másnap azonban, javában elmélyülve a munkában, két beszélgető testvérem bukkant elő az árnyas út sarkán. Megütközve álltak meg, csodálkozva jöttek közelebb, s hol a képemet nézték, hol a térdelő asszonyt. Végre az egyik megszólalt:

— Különös, nagyon különös!

Rájuk pillantottam. Az ég kékjét igazítgattam éppen, s a szájamban tartott ecsetszár mögül duruzsoltam ki:

— Mi különös?

— Te is, Hilarius testvér, meg a képed is.

— Miért? — kérdeztem harcra készen, mert tudtam, hogy a vitatkozásnak s a vég nélküli magyarázgatásoknak kezdete immár bekövetkezett, s illően el is készültem rá.

Frater Eusebius kinyújtotta a mutatóujját, s fontoskodva magyarázta:

— Én éppen járatlan volnék a festés művészetében, de sohasem hallottam volt, hogy valakit kertben, udvaron, két öreg fa alatt s nem valami műhelyszobában, vagy valami templomhajóban fessenek.

— Nem vitatkozom veled, testvér, mert úgyis hiába magyaráznám, melyek voltak az okok, amelyek engem ide, a kék ég s az arany nap alá kihoztak.

— Talán ettől az asszonyszemélytől félted magad odabenn? — kérdezte csúfondárosan Eusebius, mert szabadszájú volt s kaján indulatú. Nem a magyar nép nyelvén beszélgettünk, s így a leányasszony nem értette meg, miről van szó, de valószínűleg megsejtette, mert zavartan emelkedett fel, hogy odébbálljon.

Fölöslegesnek tartottam, hogy magyarázkodjam. Fejcsóválva távoztak a homokos úton, ám alig mélyültem el munkámba, amikor Fra Giuseppe gúnyos arca tűnt föl

a bokrok között. Sietve jött, keze festékes volt még, hirtelen torpanással állott meg a kép előtt.

— Hm — csak annyit mondott.

A képből még alig látszott valami, csupán a körvonalak s itt-ott néhány színfolt.

— Ecco! — mondta hazája nyelvén Fra Giuseppe, de mikor nem válaszoltam, sebesen pörgette le mondanivalóját esze orsójáról.

— Hallottam, hogy egészen újfajta Madonnát festesz tehát, almafák alatt, itt a gyöpön, egy parasztlány a Madonnád, s itt térdepelteted fiával együtt. Hilarius testvér, tudom, hogy az utóbbi időben nagyon eltértél attól, amit tanítottam neked, de hogy ennyire szakíts minden józan törvénnyel, nem tételeztem volna fel rólad. Megcsúfolod az Istenanyát!

Szelíden vártam meg sebes patakjának zúgását. Azután feleltem:

— Jól tudod, mit mondtam neked a múltkor, Fra Giuseppe, amikor a te merev arcú Pálodat festetted. Akkor már félig-meddig bennem volt az elhatározás, hogy ha festeni fogok valamit, azt egészen másképp alkotom, mint eddig ti tettétek. Nem szeretem a bágyadt ablakok fényét, a szürke arcokat s a merev testeket. Élet kell a képbe, szín legyen benne és dal. Én ezt így gondolom helyesnek. Isten lelke itt van a levegőben, fákban, füvekben, napban, testvér...

Fra Giuseppe összecsapta a kezét:

— Még mindig pogány vagy és zabolátlan. Pogány őseid, akikkel magad dicsekedtél a múltkor is, ezek lázadnak fel benned újra s támadnak a Regulák ellen, még ha oly szelíden neveltek is téged. Ti mind ilyenek vagytok, magyarok; lázadók, szalmalángvitézek, lidérctűz után futók. Ki hallott már Madonnát kertben, füvön festeni. Eltévelyedtél, s mondom neked, imádkozva keresd az Úr bocsánatát!

Elhallgatott. Egy ideig nézte a képet, majd a leányasszonyra függesztette szemét:

— Hanem a nőszemély, akit kiválasztottál, valóban szép!

Bizonnyal járatos lehetsz az ilyenfajta példaképek kiválasztásában.

Még akart mondani valamit, ami végsőkig forralta volna a vérem, s indulatom túlcsapott volna a gáton, de lecsaptam a vakarókést, és odaszóltam a leányasszonynak:

— Menj haza, nem festek többet.

Engedelmesen távozott. Nem szóltam Fra Giuseppének semmit. Elvittem szerszámaimat, otthagytam őt.

Az ebédnél élénk vita folyt. Mindenki tudta már, hogy Hilarius, hosszú ideig halogatva a Madonna megfestését, végre is olyan lépésre határozta el magát, amely nemcsak szokatlan, különös, hanem fel is zavarta a kedélyek nyugodt tavát s izgalmat dobott a napok csendjébe.

Eusebius vitte a szót először, később fráter Benedictus — aki könyvek másolásával foglalkozván, maga is festőnek érezte magát — nagy hangon s bizonyos éllel bírálta szerfölött szokatlan tervemet.

A jólelkű prior úr, mint mindig, úgy most is pártomat fogta:

— Ne rójátok meg Hilarius testvért gondolatáért. Én tudom, hogyha szokatlan úton indul is el, mégis elérkezik az igazi Madonnához, s mindnyájunk örömére, az emberek tetszésére s legfőképpen Isten dicsőségére úgy sikerül neki megalkotni a képet, ahogy ő kitervelte maga előtt.

Hálásan tekintettem rá. A bölcs prior úr, megvédelmezvén engemet, végét vetette a vitának, s csak Fra Giuseppe gúnyosan villogó szeme jelezte, hogy nem adja fel a harcot, nem ismeri el terveim jogosságát, s alig várja az időt, amikor ismét kifogásokat emelhet. Féltékenysége nem volt éppen kedves tulajdonság az Úr előtt.

Pénteki nap volt. A feltálalt hal miatt nem volt ajánlatos hevesen beszélgetni; ma különösen jó falatok kerültek az asztalra, mert a halászok gazdag zsákmánnyal tértek meg, s ebből a rend konyhájára is jutott, kedves adományul. Eusebius tonzúrájának közepén egy állhatatos légy sétálgatott, s bár a körülötte levők mind a legyet hajszolták, a légy untalan visszaszállott a ragyogóan sima fejre, s ez mosolyra ingerelte az atyákat. Odakinn nagy déli meleg

rezgett, a nap aranyos háromszögekben kúszott be az ablakon, s körültáncolt bennünket. Néhány társunk jóllakottan dobta magát hátra a székében, míg mások itt is fontos munkájuk folytatásán gondolkodtak. Pater Jacobus behívatta a szakács testvért, és elismerőleg nyilatkozott az étkek ízletes voltáról, aztán kényelmes mozdulattal töltötte meg poharát borral. S akkor, miután már megitta a bort, s csettegő szívással élvezte még utóízét, felém intett:

— Mondják, hogy nincs apja a gyermeknek, s maga az anyja is valami hasonló véletlen miatt jött a világra...

Eusebius, aki úgy látszik, délre mindent kitudakolt, ami megtudható volt, csendesen hozzáfűzte még:

— A Csáky István uraméi voltak annak idején a mostani Köcsöd birtokok. Nagy szoknyavadász hírében állott Csáky István uram, s falvaiban ma is él emléke neki, néhány fekete hajú pulyában.

Fra Giuseppe élesen nevetett föl:

— Hát szép lány is! Méltó Madonnának a fattyával együtt.

Egy pillanatig némán meredtek egymásra. Sápadtan néztem a prior úrra, aki összeráncolt szemöldökkel figyelt maga elé. Majd a riadt csöndet hirtelen zűrzavaros lárma, nevetés zaja ütötte át. Egymáshoz beszélgettek, hozzám intézték a szót mégis:

— Lám, jól kitalálta! Zabigyereket hozott leányanyjával együtt oltárképnek, s a kertben festi, soha nem látott módon. Bizonnyal megtévedt egy kissé Hilarius testvérünk, de reméljük, észre tér, mert különben a rendnek s a kolostornak tiszta híre odavan!

Ilyen szavak és még ilyenebbek röpködtek összevissza. Megbotránkozás és álszemérem úgy ütöttek át az atyák szavain, mint a talaj vize a falon, őszi esőzés után. Néhányan nem avatkoztak a harcba, mert vagy nem volt mondanivalójuk, vagy mert méltatlannak tartották magukhoz a veszekedést. Végül is a prior úrra tekintettek, tőle várván szentenciát. A prior úr, hallgatván egy ideig a zajt, felemelte a kezét, s így szólt:

— Különös az emberi cselekedetek ágya, néha nem tud-

juk, erény, vagy bűn születik-e benne? Még egymást sem ismerjük, akik pedig oly mindennaposak vagyunk egymásnak. Más és más tett, más és más lélek vagytok, valahányan csak itt ültök körülöttem, s minden jelenséget csakis a magatok szemével tudtok nézni. Ez megbocsátható, de mégis kell lenni valami tiszta igazságnak, amely igaz mértékkel mér meg bennünket s minden tetteinket e földön. Szavaitok és felháborodástok nyomán kétségkívül azt látom, hogy Hilarius testvér tévedett valahol a mi szemünkben. De talán kedves a cselekedete az Úr előtt, azonkívül pedig nem volna kár, ha okát tudná adni különös cselekedetének. Hogy aztán a leányt a kertben festi-e meg, avagy a kápolnában, ebbe éppen úgy nem szólhatunk bele, mint abba, hogy a bort, amelyet ittunk, szőlőből taposták-e ki, avagy préssel szorították?

Elhallgatott, s rám nézett. Megilletődve állottam föl, hogy folytathassam:

— Meg kell köszönnöm a perjel úr jóakaratú beszédét, s ha belém látnátok, talán nekem is igazat tudnátok adni. Olyan dolgok ezek, amelyeket magyarázni nem szabad, mert szétfoszlik finomsága. Mégis meg akarok rá felelni, s arra a kérdésre, miért festem kertben, kék égbolt alatt, arra azt felelhetem, hogy erről szólnom hosszadalmas dolog, s a leghozzáértőbbnek, Fra Giuseppének elmagyaráztam már...

Fra Giuseppe fontoskodóan húzta össze az ajkát.

— Megróttok azonban azért, testvéreim — folytattam —, hogy egy megüldözött, szerencsétlen teremtést választottam mintául az új Madonna megfestéséhez. Nincs igazatok! Az a szerencsétlen teremtés, aki anélkül hozta világra gyermekét, hogy frigyét az Isten megáldotta volna, százszorosan megbűnhődött már minden vétkéért, és százszorosan fájdalmasabb anya minden anyánál. Ennélfogva százszorosan is inkább hasonlít szenvedéseiben és megüldözöttségében az Egy Anyához. Nézzétek arcának lemondó szépségét, tekintsétek félénk mozdulatait, hallgassátok hangjának bánatos zenéjét! Nem sokkal több nemes lélek lakozik-e benne, mint a többi falusi nőben, akiknek sza-

bad gyermeket világra hozni, de akiknek soha nem jutnak eszébe az anya fájdalmai többé? Azt meg beláthatjátok, hogy fiatal leányról nem festhetem meg az Egy Anya arcát. Mást kit vegyek mintául, hogy képem jól sikerült legyen? Szánjátok a szegény bűnös asszonyt, s bocsássatok meg neki, miként Urunk Jézus megbocsátott a samariai asszonynak. Megbánta ez a leányasszony, amit tett!

— Már meg is gyónt — vágott közbe fráter Angelicus, aki részvéttel hallgatta eddig is beszédemet.

— Nos, látjátok — kaptam a pártoláson —, nem eltévelyedett lélekkel állunk szemben, hanem megtért bűnös nővel, hogy Urunk Jézus szavait idézzem, megbocsátandók az ő bűnei, mivel szeretett...

— Minden igazság nélkül — bólintott elismerően Jacobus testvér.

Észrevettem, hogy lassanként pártomra állnak.

— Folytasd csak — bólintott a prior úr.

— Ne rójátok azért fel nekem, sem pediglen neki. Tudjátok az Atyák írásaiból, azokat figyelemmel forgatjátok, hogy esendőek az asszonyok. Ha sikerül a kép, sokan fognak elzarándokolni hozzánk s a kép elé, hogy lelkük bűneit levessék s ajándékaikat elhelyezzék... Engedjétek meg nekem, hogy ha már belefogtam, szégyenszemre ne hagyjam abba ismét. Kegyeskedjetek elnézni, hogy bűnös asszony, tekintsétek azt, hogy anya...

Beszédem sokakra megtette jó hatását. Az emberi lélek nádszálhoz hasonlatos, amely, miként a szél hajlítgatja, úgy fordul. Szívhez szóló beszédem majdnem mindegyik testvért az én pártomra vonta, némelyeket az új Madonnához való búcsújárás és ennek folytán a sok ajándék közönséges reménye csábítgatott.

Így történt tehát, hogy amikor leültem, mindenki a jóságos prior úrtól várt választ. Reá néztünk, s ő a következőket mondotta:

— Hilarius testvérünknek igaza van. Én elhiszem neki, ha mondja, hogy a legszentebb anya arcát fedezte fel abban a leányban. Csodálatosak Isten útjai, talán nem véletlen, hogy éppen ezt a leányt küldte hozzánk az Isten különös

okokból. Szeretném, ha Hilarius testvér most már folytatná megkezdett munkáját, akinek pedig nem tetszik, ne nézzen feléjük. A megbocsátás Isten kezében van, mi, Isten jámbor szolgái, ezt tolmácsolni fogjuk mindeneknek. Ha sokáig elmélkedem a dolog fölött, egyre inkább tetszetősebbé válik az eszme, s hogy meglássátok, mennyire nem vagyok ellene a dolognak, megengedem, hogy amíg Hilarius testvér azt a leányanyát festi, a rend konyháján ebédet szolgáljanak neki...

A prior úr határtalan jószívűsége lefegyverzett mindenkit. Hálásan mondtam köszönetet, ígérvén, hogy minden erőmhöz mérten a legszebb képet fogom festeni.

Gyorsan készült a kép. Reggeli mise után jött el mindig az anya, már vártam őt gyermekével a kert egy padjánál, álmélkodva a reggeli napsütésben felolvasztott színek és szépségek ezer új csodájánál. Mindennap más és más csodáját fedeztem föl a természetnek. Olykor lelkesülten magyaráztam a messzi hegyek kékjét s az előtte összeolvadó zöldet; mosolyogva hallgatták, jóakaratúan. Csak a jó Anzelmus prior úr jött ki néha hozzám a fák alá, és biztató szavakat mondott, nem hagyott csüggednem soha.

Tudom azt is, hogy két testvérünket az a gondolat vezérelte sétaútjain felém, hogy a leány csinos arcában gyönyörködjenek.

Mert szép is volt. Halvány arca fölött vastagon fonott haja, kedves mosolya, arcán békés vonások s a szeretet kifejezése, amint a gyermek fölé hajolt. Néha magam is hosszabban felejtettem rajta tekintetemet, mint illett volna.

Az első napokban alig szóltam hozzá, ámde pár nap múlva, mikor a kép körvonalai élesedni kezdtek, ártatlan kérdéseket intéztem hozzá, amelyekre ő értelmesen felelt. A hangtalan unalmat űztük el aztán, lassanként bizalmas ismerősökké válva. Végre egyszer, nagy merészséggel megkérdeztem, amit napok óta szinte a nyelvemen hurcoltam már:

— Gondolsz-e néha gyermeked apjára?

Ijedten rebbentek meg szempillái.

— Nos, mondd csak bátran!

— Igen...

— Vissza fog jönni hozzád egyszer?

Könnyek peregtek végig az arcán.

— Ígérte... Csáky urammal szállott hadba, ígérte...

— S te hiszel neki?

— Hinnem kell, mert ebben élek!

Letettem az ecsetet, s szembenéztem vele:

— Bántottak?

— Sokat szenvedtem, szentatyám... Már majdnem kitagadtak, ha te nem emelsz fel engemet...

Zokogott csendesen. Vállait megrázta a sírás, szerettem volna hozzámenni, hogy simogató vigasztalást nyújtsak neki... Magához szorította gyermekét, s így szólt:

— Ha ez nem volna, már én sem élnék.

Vigasztalnom kellett volna, de nem jött ajkamra szó. Nagy fájdalom ejtett foglyul s őszinte részvét, amit szavakba önteni nem lehet. Csak álltam fölötte hangtalanul, s azt szerettem volna, ha valami különös isteni erővel úgy megvigasztalhatom, hogy soha többé ne bánkódjon, s a mosoly örökké ott hintse rózsáit az arcán.

— Reméljük, hogy minden jóra fordul — mondtam neki. Tudtam, hogy ez nem vigasztalás, de ő mégis kiérezte belőle azt, amit kifejezni sem tudtam, megragadta kezemet, s zokogott tovább.

Tehetetlenül álltam ott. Nem vontam el a kezemet, jóleső érzés volt közelében lenni. Úgy álltunk ott egy darabig, végre is gondolhattam, hogy valaki erre jártában méltán megbontránkozhatna, lassan húzódtam el tőle, egy kőszékre ültem, s a leány sorsán gondolkodtam.

S ekkor jutottam annak belátására, hogy én, aki oly bölcsnek, a világi és egyházi tudományokban járatosnak tudtam magam — mily hiúság —, ennél az egyszerű életnél máris megállottam, és semmi eszközöm nem volt hozzá, hogy csak valamivel is segíthetném nyomorúságában. Felfénylett bennem, hogy vannak a világon ezernyi dolgok, amelyek

első látásra oly apróak, hogy szinte jelentőség nélkül valók, ám ha közelebbről vesszük szemügyre őket, segíteni nem tudunk nehézségeikben, s állunk előttük gyámoltalanul, mintegy magukra hagyva őket, hadd folyjanak kijelölt partjaik között, akár jók, akár rosszak.

Részvéttel voltam a leányanya iránt. Hosszasan néztem rá — magamnak is restellem bevallani, hogy másképpen gondolkoztam most felőle, mint Anyám, vagy az Istenanya felől, különös, megmagyarázhatatlan, soha nem tapasztalt érzés volt ez... Kényszerít, hogy foglalkozzam vele gondolataimban, hiszen munkám legnagyobbikában mintegy segítőtársam lett.

Megdöbbentem. Nem! Nem szabad, hogy eddig ismeretlen és gondosan távol tartott érzések váljanak úrrá bennem, s hogy én a legközönségesebb földi vágyak rabjává legyek.

Halántékomon lüktetett a vér. Mélyen szégyelltem magam, hogy csak egy pillanatig is gondolhattam ilyesmire. Felálltottam. A nap a felhők mögé búvott, távolról mintha mennydörgés hallatszott volna a hegyeken túl. Kiszáradt torokkal mondtam neki:

— Eső lesz. Menjetek haza...

Felemelte a tekintetét:

— És ha holnap is?

— Akkor nem festünk — mondtam, majdnem boldogan, mert így reméltem azt, hogy nem kell vele gondolnom a nap minden órájában.

Másnap valóban esett még. Zúgtak a fák, hatalmas ágak törtek ketté, a hegyekről piszkossárga patakok ömlöttek, s Jacobus testvér szép virágai vízben áztak. Szürke felhők ülték meg az eget.

Hogy örültem ennek! Pihenés! Többször kértem az Úr segítségét a kísértések elűzésére. Sikerült ismét megerősödnöm lélekben, s újult kedvvel tervezgettem más festményeket, amelyekkel még ékesíteni akartam a rend házát.

Mély csendben ültem egyedül az íróteremben. Két rajzoló testvérem festéket tört valahol a túlsó kamarában. Egyszerre csak, távoli zenéhez hasonlatosan, megszólalt a leány. Megrezzentem, óvatosan tekingettem körül. Sehol.

Fülem káprázata volt, bármennyire is azt akartam, ne halljam többé: minél inkább távolodni szerettem volna e hangtól, annál jobban csengett a fülembe. Belemélyedtem a rajzolásba, később elővettem szentatyák írásait, hogy magasztos dolgokkal töltsem időmet — nem tudtam legyőzni magamban a kísértést.

Pedig ez nem is volt elég. Később őt magát is láttam: az arca elmosódó körvonalakban jelent meg a falon, mosolygott, el-eltűnt, volt pillanat, amikor szomorúan nézett rám. Én magam is ott állottam mellette, haját simogatva, vér szökellt ujjaim hegyébe. Mintha füst gomolygott volna arca körül, elő-elővillant, pedig most már görcsösen erőlködtem, hogy másra tereljem figyelmemet, majd arra ítéltem magam, hogy borsószemeket szórjak a térdem alá, s ezekre térdepeltem.

A megkísértetések órája volt rajtam. Most a kísértő győzött, holott erős akartam maradni. Lassan mentem a sarokba, ahol a félig kész Madonna-kép várta a szép időt a falnak támasztva. Félrehajtottam takaróját, leültem a kép elé, és hosszasan néztem. Majd az ablakhoz siettem, nézni, nem derül-e még odakint?

Látni szerettem volna. Vártam ...

Nem lehetett. Másnap is ólomszínű volt az ég, harmadnap is. Már azt hittem, ítéletidő ez, Medárdus-napi ígéret, negyvennapos özönvíz. A Regulákat másoltam új pergamenre, én voltam a legszorgalmasabb énekes matutinumtól vesperaeig, vidáman vetettem le csuhámat, amikor sor került rám, hogy Benedictus testvér rám is mérjen tíz vesszőcsapást, de mintha mindig ördögök incselkedtek volna velem ...

Hogy három napja nem láttam, nyugtalanított. Gondolataimban képe még inkább megszépült, beszéde finomabb, kifejezése szelídebb lett, s már-már ígéretet tettem magamnak, hogyha az eső még ezután is esik, inkább a homályos templomban folytatom a festést, ahová a leánynak szabad volt belépni. A bölcs prior úr szigorúan vette a klauzúrát.

Másnap azonban végre napfényre ébredtünk, arany napsugarak zuhogtak a kertre, a színek még kívánatosab-

baknak tűntek, s hívogatott az eső áztatta kert. Madarak zengték hálaadó imáikat, a hegyek tetején fehér felhők füstöltek vidáman.

Első bűnös gondolatom az volt, hogy látni fogom őt. Mélyen jártam a bűnben, a lelkemet már megérintette a vétkezések szele, csupán külsőmön nem látszott meg, hogy mennyire megváltoztam bévül. Azzal vádolom most magam, hogy sem a reggeli zsoltározás, sem a buzgó imádkozás örömének nem adtam át teljességben magamat.

— Venite, exultemus — kezdte az invitatóriumot két legfiatalabb testvérünk a hajnali fényben, csak én nem tudtam örvendeni, mert kétségek között hánykolódtam.

Az álmos éjszaka utolsó árnyai tünedeztek, tizenkét zsoltárt énekeltünk el, az éjszaka tizenkét órájának s a Város tizenkét kapujának emlékezetére, s a máskor oly szívesen énekelt zsoltárok most olyan hosszúaknak tűntek, mintha tizenkétszer tizenkettőt kellett volna elzümmögnünk.

A lecke alatt bezzeg nem kellett most lámpással végigjárni a kórust, mint télidőben, amikor néhány idősebb s jobban táplált testvérünk illetlenül elszunnyadt a padon — ezernyi finom hang hirdette a hajnalpirkadást, s maga a rejtelmes természet is csengő himnuszokat zengett, az üde hajnalt sóhajtotta még a harangvirág is... Az örök élet szent fénye ragyogott fel ezen a reggelen...

Gyengén jelentkezett bennem csak a lelkiismeret szava.

Kiültem a kertbe később. Magam elé helyeztem a képállványt, s a reggeli ragyogásban kitárulkozó tájképhez hasonlót próbáltam festeni, hogy ez háttérül szolgáljon Madonnámnak. Kézvonásaim azonban mind türelmetlenebbek lettek, immár eljött az ideje, hogy megérkezzen ő!

Kertben dolgozó testvéreim belső boldogsággal hajladoztak a veteményes ágy fölé vagy pepecseltek a virágok között, amelyeket földig vert a soknapos esőzés, mindnek arcán a munka öröme fénylett, csupán én nem élveztem a csodás délelőtt adományát: Madonnám ott állott elhagyatottan, s én ecsetemmel egy út széli követ mázoltam fehérre, unalmamban.

Nem jött.

Déli árnyékok feketéllettek a fák alatt, két testvérem benn, az írószobában vidáman társalgott afölött, hogy milyen festékeket használjanak a káptalan új okiratára, amelyért a puspök úr már harmadszor üzent. Néhány fiatal testvérünk csendes mormolással tanulgatott a kert útjain — ezek megszakították sokszor csendes álmodozásomat, mert révedező merengésnek adtam magam.

Nem jött.

S ekkor — másként nem tehettem — felemelkedtem ültömből, áthaladtam a kerten, s nemsokára ismét a faluba vezető úton találtam magam. Meg kellett keresnem! Napok óta nem jártam már erre, szinte újnak tetszett minden. Szemem kutatva keresgélt. Tétován állottam meg két parasztasszony előtt, akik egy kút mellett állva beszélgettek. Illendően köszöntöttek, aztán szótlan várakozással néztek rám. Felbátorodtam, s közelebb léptem hozzájuk:

— Hol van az a lány, akinek fia született? — kérdeztem.

— Az én lányom? — kérdezte az egyik élesen.

— Bizonyosan a tiéd, ha így kérded!

— Kint van az uraságunk földjén.

Szinte parancsolóan szóltam:

— Holnap küldd el hozzám!

Nem szóltak semmit, de úgy éreztem, hogy távozásomat nyomon követi a hangos és kíváncsi beszéd. Mintha nevetést is hallottam volna a hátam mögött.

De másnap eljött. Csendesen üdvözölt, főhajtással fogadtam.

— Miért nem jöttél tegnap?

— Azt hittem, nem kell jönnöm többé...

Türelmetlenül intettem a fejemmel, aztán ránéztem az arcára, színlelt közömbösséggel, mintha csupán az arcvonásaira lennék figyelemmel, a képem miatt. Pedig nem ezért. Szívem ajtaján már az ördög kalapált, kezem megremegett az örömtől. Különös érzés volt, ismeretlen...

Közömbös kérdéseket adtam föl neki, amelyekre illedelmesen felelt. A lelkem eddig nem érzett boldogsággal áradt

túl, ezt a boldog érzést mind belefestettem a képbe. Lassan munkálkodtam, félvén, hogy hamar elkészül, holott ezt nem akartam.

Szeme nyugodtan pihent rajtam. Olykor, ha hosszasabban felejtettem rajta tekintetemet, elmosolyodott, lesütötte a szemét. Csillogott, fénylett a nézése. Ismertem minden részletét arcának. Boldogan vártam a következő napokon. Mindig eljött. Ám két-három nap múlva, mintha bágyadtabb lett volna az arca, szemei beesettek voltak titkolt sírástól. Megkérdeztem:

— Sírtál tegnap, leányom?

Ijedten nézett rám.

— Tekints gyóntató atyádnak — folytattam —, vagy gyógyító orvosodnak, beszélj!

Szeméből kihullott egy könnycsepp, majd szaporán hulldogáltak utána a többiek is. Hangtalan zokogás rázta a hátát. Kisgyermeke ijedten vele sírdogált.

A kitáruló nagy bánat mély részvéttel töltött el, de csak álltam előtte tehetetlenül, anélkül hogy segítséget tudtam volna neki nyújtani.

Közelebb léptem hozzá:

— Mi bánt?

S hogy még mindig nem felelt, fejére tettem a kezem:

— Nem bízol bennem?

Különös, meleg fény csapott ki a szeméből, ahogy rám emelte. Gyújtott, lángolt ez a fény... és én nem tudtam ellenállni... elkövettem!

Elkövettem!

Arcához hajoltam, belenéztem a szemébe, s egy bűnös csókot, férfinak bűnös csókját asszonyi szájra, azt adtam a leánynak!

Magam sem tudom, miként történt. Arcomon reszketés futott keresztül, a következő pillanatban visszaugrottam, s megrettenve a szörnyű, közönséges, emberi bűntől, leültem egy fatörzsre.

A leányasszony alázatosan emelkedett föl ültéből, s még mindig könnyezve, megcsókolta a kezem.

— Ó, páter úr, te olyan jó vagy hozzám, mint senki más.

A csókot, amit adtál, mintha az Urunk Jézus adta volna bűnbocsánatul.

Megdöbbentem. Bűnös férficsókomat ez a nő szentnek tartja; a tudatlan asszonyi elme nem látja a bennünk dúló harcokat!

Bevallom, csalódásfélét éreztem. Ez volt talán férfihiúságom első és utolsó csalódása, mert kellett, hogy a kísértések napjai nekem is eljöjjenek, hogy küzdjek az ördöggel, s e pillanatban éppen úgy álltunk a harcban, hogy az ördög kerekedett felül, mert hiába szerettem volna elhinni az asszony szavát, tudtam, hogy mégis bűnös férficsók volt.

— Magyar vagy, pogány vagy — emlékeztem vissza Fra Giuseppe múltkori mondására.

Az asszonyleány folytatta később:

— Kérdezted, tisztelendő páter úr, miért sírok napok óta, s mi oka szomorúságomnak. Halljad meg tehát, hogy mióta értem jöttél, azóta még inkább gyaláznak a faluban, suhancok kővel dobálnak, gúnyolnak gyermekemmel együtt, s a küszöbön kell hálnom. Ha kegyes jószívűségtek folytán nem kapnék ebédet, bizony ebül kellene elpusztulnom, német fogoly módjára ...

Rémülten néztem rá, nem mertem félbeszakítani vallomását:

— A gyermekemet gyalázzák — folytatta —, szomorú gyümölcsét egyetlen botlásomnak. Már-már azt mondják, bocsáss meg, tisztelendő páter úr, hogy tán tiközületek is ki lehetne választani az apját, és ... és ...

— Mondd csak!

Szakadozottan estek ki a szavak belőle:

— ... Még azt is, hogy bocsáss meg, kérlek, papok szeretője vagyok!

Kimondta. Lehajtotta a fejét, a nap sütött, mint egyébkor. De milyen másnak láttam most a világot!

A bűnös világot!

Felálltam, most győztem le ismét én az ördögöt, halkan, de bátran mondtam:

— Kedves leányom! Most pedig menj el, menned kell! Neked ide, közénk bejönnöd nem szabad többé. Az sem

szabad, hogy lássalak. Ha nem jössz ide, talán megbékélnek veled az emberek, s ha alázattal, sok imával viseled anyaságod keresztjét, el fogod feledtetni szomorú sorsod okát. Menj tehát, te százszorosan szenvedett!

Tudta, hogy nem felelhet erre semmit. Felkelt ültéből, még megcsókolta csuhám szélét, s lassan elment. Nem látom soha többé!

Magam sem tudom, meddig ültem ott. A délebédre hívogató csöngettyű éles szava riasztott föl elmerülésemből. Lélekben megváltozottan jutottam be a házba, s töredelmes hittel végeztem el ebéd előtti officiumomat.

Az ebédnél vígan voltak. Balázs úrnak, aki házunkat olykor finom borral látja el, jókedve lehetett valahol Lengyelben, mert onnan írt az ispánjának, hogy küldjön át nekünk néhány kis hordó borocskát. Valami nagy vétket követhetett el Balázs úr, hogy így keresett bocsánatot bűneire. A bor kóstolgatásában és erős dicséretében voltak az atyák hangosak, de fráter Eusebiusnak vizsga szemei vannak, s átszólt az asztalon:

— Valami bánt, Hilarius testvér, hogy nem örvendezel velünk?

Fra Giuseppe metsző kését szúrta közbe:

— Az új Madonna!

Majd elismerően tette hozzá:

— Szép parasztlány. Mondják, hogy az apja a Ghéczyek közül került, azért nem tudják megszokni a falubeli jobbágyok sehogyan. Félig úri kisasszony!

Jacobus hozzátette még:

— Az anyja meg, bűnét jóváteendő, veri a lányát.

A piros arcú s pókhasú Eusebius reccsentette mellé:

— De tudod, de tudod! — és nevetett.

Nyugtalanul szóltam:

— Kérlek, ne folytassátok, semmi értelme nincsen csúfolódásaitoknak.

Fra Giuseppe ismét kacagott, s most egy nagyot vágott:

— Világi nyelven mondva, az ilyet odakint szerelemnek is nevezik...

Mindenki felszisszent. Elvörösödve, s bevallom, fegyel-

mezetlenül, csaptam az asztalra. Ingerült szavakkal akartam megfelelni, de a bölcs prior úr felemelte a kezét:

— Ti mindig ungorkodtok egymásra. Fra Giuseppe, figyelmeztetlek, hogy nem szabad aljas bűnökkel gyanúsítani senkit. De ki is hinné el állításodat a kegyes életű, tiszta lelkű Hilariusról, aki olyan áhítattal szenteli idejét a Madonna megfestésének.

— Én nem szóltam semmit! — védekezett Fra Giuseppe.

— Én meg erre a semmire akartam megfelelni — csíptem vissza őt.

Csendes nevetés kerekedett erre, amely után nem lehetett helye a komoly eszmecsere folytatásának.

Most már gyorsan készült a kép. Úgyis befejeztem volna, mindenképpen, ha a leány itt maradt volna is mellettem. Szép kép volt, azt hiszem: a Szűz ott a virágok között, arcán mennyei boldogság fénye, így ajánlotta fel egyszülött Fiát az ég oltárán... Feje körül napsugarak fontak glóriát, mögötte kék hegyek, zöld mezők ölelkeztek, feje fölött kövér felhők kergetőztek vidáman. Vidám kép volt, s mégis elmélyedést kérő...

S egy napon büszkén hívtam össze testvéreimet, tekintenék meg új Madonnámat. Csendes megelégedés moraja hangzott, amint megszemlélték a képet, bár legtöbben nemigen voltak járatosak a képek körül, hiszen foglalatosságaik sokakat másfelé szólítottak. De hiszen nem is szakértelmüket kértem, hanem arra voltam kíváncsi, hogy a jámbor s egyszerű testvérekben, a fráterekben s a tudós páterekben is visszhangját találom-e a magam igyekvő énekének?

Csupán Fra Giuseppe akadékoskodott:

— Mondhatom, én még ilyenformán nem láttam festeni! Nem rendes módon van ez csinálva, látszik, hogy nem tanult testvérünk híres iskolában vagy valamely nevezetesebb mesternél, s az én tanításomat sem akarta meghallgatni! Nagyon erős búcsút mondott ezen a képen Hilarius testvérünk minden nemes hagyománynak!

Nem feleltem semmit. Úgy éreztem magam, mint az, aki egy magaslatot egészen új, eddig nem járt utakon gyűr

maga alá, s most diadalmasan áll meg a tetőn. Mert mégis megfestettem az Új Madonnámat!

Úgy döntöttünk, hogy a kis kápolnában helyezzük el mindnyájunk örömére s Isten dicsőségére. Ámde akkor egy véletlen megváltoztatta képemnek sorsát.

A rendház eme napok egyikén vendégül látta az igen nagy tudású, világlátott, bölcs egri érsek urat, aki a környéken járván, hozzánk is ellátogatott. A különféle nevezetességek, szent relikviák megtekintése után végül mint a rendház új kincsét, megmutatták neki az én Madonnámat is.

A tudós és finom lelkületű érsek úr sokáig rajta felejtette a képen tekintetét. Aztán halkan szólott, mintegy önmagának:

— Különös egy kép, bizonnyal igen különös. Itáliában s a németek földjén jártomban számtalan képben gyönyörködtem már, de egy sem volt ehhez fogható. Különös kép. Mások, frissebbek a színek, mintha a Madonna körül valóban rezegne a levegő, s az az érzésem, égi szózat csendül a fellegek mögül. Mély áhítat lebeg a Madonnád arcán, Hilarius, a Gyermek játékos és kedves, arcukon olyan valóságos kifejezés van, amelyet öreg és tanult mesterek is alig tudnak festeni. Finoman hajlanak a vonalai. Ha nem tudnám, hogy a rend egyik szép igyekezetű s kiváló tagja festette — mondotta felém kedveskedve —, azt kellene hinnem, hogy valami pogány kéz alkotása, amely azonban csöppet sincs hátrányára a képnek. Igen szép festmény, köszönöm, hogy megmutattátok, s azt mondom, kár volna eldugni a sötét és kicsi kápolnába. Merném ajánlani nektek, helyeznétek valami nagyobb, világosabb helyre, ha ugyan módotok van rá.

A jóságos prior úr elgondolkozva bólintott:

— Magam is gondoltam erre. Úgy vélem, legjobb volna, ha a nagy templomunkba helyeznénk, kicserélvén Szent Sebestyén képével, amely igen öreg, kopott, s a hívek előtt meglehetősen népszerűtlen, aligha szolgál több üdvösségre, mint ez az új.

Határtalan boldogság ült arcomra. Igen, elmondhatom,

hogy boldog voltam, mert megtaláltam a jutalmát, elismerését fáradságomnak.

De a nyugalmam nem tért vissza teljesen. Most is többször eszembe jut az a leány, nem tudom őt elfelejteni. Sokszor kellett meggyónnom azóta is, amiért vágyam: kifutni messzi, tágas mezőkre, bűnösen megmaradt.

TAMÁS MIHÁLY

Szép Angéla háza

1

Ahogy a kocsi kifordult a tavaszi erdő útjáról, a messzi ég alján a falu házai fehérlettek elő. Domb jött, csendesen emelkedett az út, és a domb felett messzi fennsík terjedt szét az egész horizonton. A lovak fáradtabban léptek, lassan ment a kocsi a falu felé. Szlávik sohase járt erre, megkérdezte az öreg fiákerest:

— Mondja csak, Józsi bácsi, tudja maga, merre van a parókia?

Már a faluvégi házak mellé értek, a kocsi zörgésére gyerekek szaladtak a kapuk elé, hogy idegent bámulhassanak. Volt, amelyik a kocsi után szaladt és hátul a féderre kapaszkodott, de azután kacagva rohant vissza a többihez, tenyerét a hátuljára szorította, oda, ahová József ostora ért. József hátrafordult.

— Persze hogy tudom, ott, a fordulónál, az az iskola, attul mindjárt nem messzi van a templom, ott kell letérni a paphoz... csak azt nem tudom, hogy otthon lesz-e ilyenkor.

— Tudja, hogy jövünk, hát csak otthon lesz.

Az út teste mélyen feküdt el a falun, kétoldalt a házak mind magasabbra épültek, kitaposott, meredek járók vezettek be az udvarokba. Megálltak.

— Itt volnánk. Hajtsak be az udvarra?

Szlávik leszállt, és az udvar felé indult:

— Maradjon csak, nem leszünk sokáig.

A parókia mélyen bent volt az udvarban, elöl a templom, mögötte ócska zsindelyes ház, fedett tornác, melynek mind a három bolthajtása friss zöldbe tavaszodott kertre tágult. A pap ingujjban hajszolta a csirkéket az udvar végibe,

és ahogy észrevette Szlávikot, bal kezével ösztönös mozdulattal kapta össze nyakán a szétnyíló inget.

— Szlávik vagyok, a mérnök, akit hivattak tiszteletes úrék.

A pap arca nevetősre tárult, bal kezével még mindig az ingét fogta össze a nyakán, jobb kezét Szlávik felé nyújtotta.

— Örvendek, hogy eljött, mérnök úr, Jaró Sándor református lelkész vagyok... Tessék csak beljebb fáradni.

Fellépték a tornácra. Szerteszéjjel minden volt ott: tyúkültetőkas meg gyúródeszka a déli tészta friss maradékával, meg friss saláta hulladéka, amit délre szedhettek a kertben. Asztal is volt, meg néhány kerti szék. A mérnök megállt.

— Maradhatnánk tán itt is.

A pap tiltakozó tessékeléssel vitte tovább Szlávikot.

— Nem, nem, tessék beljebb jönni, itt minden széjjel van, nem értek még rá a lomot összeszedni.

Bent a szobában vedlett, ócska házak szaga terjengett az alacsony falak között. A mindenen szétterjedő szegénység szégyellése jött elő a pap beszédéből, ahogy elkezdte.

— Már láthatja is mérnök úr, hogy miért hivattuk, új parókia kell ide. Ez az ócska vacak hadd menjen a fenébe. Van egy kis pénze az egyháznak, hát mondtam a presbitereknek, hogy építsünk újat.

Szlávik a mérnök kereső szemével nézett körül a szobában.

— Éppen ideje már.

A pap diadalmasan örvendezett.

— Ugye, hogy ideje? Ezt mondtam én is a persbitereknek, de azok csak azt hajtogatják, hogy először a templomot kell rendbe szedni, és csak azután építünk parókiát, ha marad még pénzünk elég.

Gyorsan és kínos szabatossággal beszélt a pap, és Szlávik arra gondolt, hogy ez az ember tán sohase ejtett még a száján egy mondatot, amelyben ne lett volna alany, állítmány, tárgy és határozó.

— Szóval: először a templom?

— Igen, először a templomot akarják renováltatni, azután kerül sor a paplak építésére. Mérnök urat pedig ezért kérettük, hogy vegye fel a szükséges munkálatokat, készítse el a költségvetést, illetve később a paplakhoz a tervet is, továbbá, hogy intézkedjék a munkálatok minél előbbi megindításáról.

— No jó, akkor kezdhetjük is... — Felállt, és Jaróra nézett. — Ha a paplak ráér, kezdjük a templomon a dolgot, jó?

— Így gondoltam én is helyesnek.

Az ajtó felé indultak, amikor az frissen tárult fel előttük, és testéhez simuló nagyvirágos, színes ruhában, hallatlanul tavaszi áramlással libbent elibük a papné. Jaró arca büszkevörösre duzzadt, szemüvegén keresztül ellágyult tekintettel nézte az asszonyt.

— A feleségem.

Szlávik ámult elfelejtkezéssel csapta össze két kezét, és pillanatokig szótlanul bámulta az asszonyt. Nem is volt olyan, mintha asszony lenne, inkább csitri lány, tizenhat éves, apró, törékeny, csak két nagy sötét szeméből hullott feléje lepergetett csókok íze. Azután a papra nézett, a nagy darab szőke húsra, hunyorgó szőke szemére, az egész, mindent ellepő szőkeségre, és arra gondolt, milyen lehet az, amikor ez a vastag szőke kéz szerelemmel nyúl ehhez a sötét színekkel testesült, nevető, jóízű, élő, fiatal szépséghez.

— Nahát!... Hogy maga ilyen fiatal!

A papné szeme a mérnökre kacagott.

— Nem is olyan fiatal, én tizenhat leszek a nyáron. Sándor meg már elmúlt harminc... De ne álljunk itt, hová indulnak? Üljenek le egy kicsit.

A pap szeme az udvar felé tágult.

— Várj, Angéla, előbb a templomot vizsgálja meg a mérnök úr, azután...

Az asszony nem engedte az urát tovább beszélni.

— Semmi, semmi, arra ráértek, hiszen még meg se pihent a mérnök úr.

Szlávik állt még, várt, de azután sietve ült le az asztal-

hoz. Az asszony beszélt, ugrált egyik gondolatról a másikra, mint a lepke egyik virágról a másikra: könnyen, színesen. A pap lomhán ereszkedett a székre, és Szlávik figyelő szeme ezt az együvé került két életet nézte. Ez a fáradt, súlyos mozgású test, a férfié, ez parasztősök földillatú és nehéz harcban formálódhatott hajtása volt, aki végzetesen hirtelen mozdulattal lett nadrágos és szemüveges úr. Ez az asszony pedig korhely urak hosszú láncának kéjt kereső ágyékából fakadhatott fekete virágnak erre a világra. És most itt, együtt, kivetődve a falura, vajon milyen lehet az élet, amelynek óráit ezek együvé zárva pergetik?

— Mióta házasok?

— Tizenhárom hónapja. Ahogy Sándor ide került, mindjárt megtartottuk az esküvőt.

— És gyerek?

Brutálisan ment ezzel a szóval Szlávik az asszonynak, ő maga se tudta, miért. Az asszony bizonytalan, tétova nézéssel siklott el az ura felett, Jarót pedig a szemüvege mögött a bűntudat színezte vörösre. Az asszony szeme az asztalterítőre siklott le, vékony ujjai mozdulatlan álltak egymás mellett.

— Nincs...

A tavaszi napfény a zongoráról átsiklott az asztalterítőre, csend volt a szobában. Hosszú, egyenletes csend.

— ... pedig szeretnénk, jó volna, ha volna.

Az asszony mondta ezt. A pap pedig nagyot nyújtózkodott a széken, és kibámult a hazatérő napba.

— Talán jó lenne, ha mennénk, mert este lesz, és a sötétben bajos lesz feljegyezni a javítanivalókat. Te pedig, Angéla, szólj a lánynak, hogy készítsen moslékot a disznóknak.

Kint a tornácon az asszony a korlátra könyökölt, és nézett utánuk, a pap meg a mérnök után, ahogy azok komótos, lassú léptekkel mentek a templom felé.

2

Már déltájban eleven lett a falu élete. Kőművesmesterek, vállalkozók jöttek, ki kocsin, ki biciklin, körülszaglászták az ócska templom falait, mérték, nézegették, úgy állták körül, mint mészároslegények a letaglózott marhát. Egyik bádogos a feleségével volt, Szlávik is ott nézdelődött közöttük, és megkérdezte:

— Hát az asszony mire jó itt, Reizman úr?

A bádogos komoly maradt.

— Neki jobb szeme van, a toronyba meg nem lehet most felmászni, alulról becsüli meg, hogy hány tábla bádog kell.

Az asszony messzebbre ment a toronytól, szemét nekifeszítette a karcsú, hegyes toronysisaknak, és a szája mozgott, mint aki számol.

Faragó, egy kis köpcös, hetyke arcú kőműves, vigyorogva szólt közbe.

— Fenét azért. Azért kell az asszony, mert csak az tud összeadni meg szorozni, mert magának, Reizman, kétszer kettő, három.

Dühösen nézett vissza a bádogos, de nem vetett ellene semmit. Úgy látszott, mintha igaza lett volna Faragónak. A másik kőműves, Kiss Józsi, Szlávik mellé húzott. Bizalmaskodó, kerek ábrázatán a ravaszság virított.

— Beszédem volna mérnök úrral.

Szlávik kelletlenül fordult meg.

— Tessék.

— Pardon, csak azt akartam tudni, hogy kaphatnám meg legbiztosabban a munkát.

Szlávik komolyságot tett magára.

— Van annak egy holtbiztos módja, Kiss...

A mester szeme felvillant.

— Hogyhogy?

— Megsúgom magának: legyen maga a legolcsóbb, egész biztosan magáé lesz a munka.

Csalódottan kuncorgott fel belőle a nevetés.

— Jó, jó, azt tudom, de ha a mérnök úrék akarják...

Bent az udvar mélyéről, a tornác felől a papné hangja ért Szlávikhoz.

— Mérnök úr, jöjjön ebédelni.

Szlávik elindult, Kiss még kettőt lépett utána, de azután csalódottan maradt vissza.

Hárman ültek az asztalnál. A papnéban a falu egyetemes mozgása sok-sok apró, fecsérlő mozgássá másult; ki-be szaladgált, veszekedett a cseléddel, és szilaj gyermekörömmel áradt ki a rántott csirke felett.

— Vegyen bőven, nincs nagy ebéd...

Szlávik elmosolyodott.

— Ugye, ezt már itt tanulta, falun?

— Mit?

— Hogy nem lesz nagy ebéd.

Könnyű kis nevetések szerettek volna szerteszaladni a kicsi asszony szája szegletéről, de mégis komoly maradt.

— Na, nem is olyan rossz falun... Kicsit nehéz volt, de most már megszoktam. Meg aztán sokat bemegyünk a városba.

A pap egykedvűen hallgatott, de itt közbeszólt.

— Az árfejtést csak a délutáni templom után tartjuk meg, mert akkor a presbiterek mind együtt lesznek.

Bőven ettek, az asszony is fiatal étvággyal férfi helyett evett. Ebéd végeztével eltűnt, és a feketét tört fülű csészékben és hirtelen váltott puha, színes otthoni ruhában hozta az asztalra. Azután kéretlen a zongorához ült.

— Tudja-e, hogy a környéken egy faluban sincs zongora, csak nálunk?

Léha kis nótákat pergetett, és könnyű, sima hanggal énekelt hozzá. Szlávik a zongorához ment, ráhajolt, úgy itta a feketét, és az asszony mozgó, élő arcát nézte. Ezt a dús, sötét virágot kalapnak vasalt parasztsüveg mellett.

Nem vették észre, hogy a pap kiment, és fekete palástban tért vissza.

— Mulassanak, mérnök úr, én a templomba megyek.

Az ajtó becsukódott mögötte, végigment a tornácon az ablak előtt. Az asszony utána nézett, lefogott vidámsággal,

és ahogy a kertajtón is átért a pap, felugrott a zongora mellől, és Szlávik elé libbent.

— Tud táncolni?

Most már nevetett a szeme, most már felszabadultak a színek az arcán, a szája, a piros szelet kinedvesedett, a fejét hátravetette, a vastag fekete hullám a vállára hullt, a sima, gyönge, meztelen bőrre. Szlávik nem tudott táncolni, csak néha látta másoktól, hogy hogyan kell azt csinálni. Az asszony szemét nézte, amelynek a fehérjén könnyű vörös hullám terült széjjel.

— Tudok.

Kicsi volt az asszony, a férfi magasra szálasodott fel mellette, ahogy átfogta a törékeny testet.

— Maga fütyülje a melódiát...

Szlávik nem tudott fütyülni, de azért engedelmesen fütyülni kezdett. Elindultak.

Kívül az udvarról az emberek a templomba tisztultak, a konyha felől a cseléd mosogató zörgése hallott be néhaféha a becsukott ajtón. Elindultak és mentek, botló, ügyetlen lépéssel, a falhoz értek, ott visszafordultak. Szlávik fütyült, az asszony a férfi mellére simult, mint hulló vetés az anyaföldre. Azután már nem botlottak, azután már simán ment a tánc, és Szlávik már nem fütyült. Testükben volt még a mozgás ritmusa. A fütty ritmusa még tovább élt a szobában, azután egyszerre elmúlt minden, és megálltak.

Megálltak, szemben, átölelve tartották egymást, és hogy nem volt zene és nem volt mozgás, érezték, hogy ez az ölelés, ami az előbb még tánc volt, most egyszerre ölelés lett. Az asszony felnézett a férfira, a férfi lenézett az asszonyra, az izmok egyszerre feszesre rándultak, és mint egy sokillatú virágot, úgy emelte fel magához.

Az asszony a pamlagra hullott vissza, arcát egy párnába gyűrte, és a testén rejtőző mozgás hullámzott széjjel.

— Én nem ezt akartam...

Szlávik a zongorának dőlt, cigatterára gyújtott, csendesen mosolygott.

— Én akartam ezt... így van jól.

Kívül, a templomban, felzengett az orgona záróakkordja, a délutáni zsoltár meleg áhítata bejött a nyitott ablakon. Megnyílt a templomajtó, és a pap lassú, tempós lépéssel jött a háza felé. Angéla felugrott, a másik szobába szaladt, a mosdótükör előtt púderrel fehérítette el a Szlávik szája nyomát.

Bement a pap a szobába, a palástot beakasztotta a szekrénybe, aztán átment az ebédlőbe. Szlávikhoz lépett.

— Ha úgy tetszik, mehetünk.

3

A templom melletti térségen már együtt zsibongott a sok presbiter meg vállalkozó. Amikor Szlávik közeledett feléjük a pappal, Galamb Sándor, a kurátor együvé terelte őket.

— Gyerünk, emberek, az iskolába.

— Minek?

— Hát árlejtést csinálni.

Tibor Péter nem látta ezt szükségesnek. Szürke fejű, villogó nézésű vén ember, de azért fiatalos mozgású.

— Minek a'? Nem rüfög mán, meglehetünk itt is.

A többiek ráhagyták, így hát az árlejtés a templom mellett kezdődött el. Néhány kifaragott tölgygerenda hevert a bejáró mellett, arra telepedtek. Szláviknak asztalt hoztak ki a paptól, meg széket. Leült az asztal mellé, és a vállalkozókhoz fordult.

— Kérem az ajánlatokat.

Tibor Péter felállt, a pap felé nyújtózkodott, és minden testrésze azt kiáltotta, hogy sürgős a mondanivalója. A pap ráintett a szemével.

— Csak azt akarnám tudni, hogy a mester urak tudják-e, hogy mi a tennivaló a templomon?

Jaró ingerülten szólt rá.

— Hogyne tudnák, hiszen azért volt kint a mérnök úr, hogy azt összeírja.

— Csak ezt akartam tudni.

Komótosan ült vissza a gerendára, a többi presbiter helyeselt neki a fejével. A mesterek egyenként vitték az asztalhoz a borítékokat, amelyekben az ajánlatuk rejtőzött. A boríték mellé mindjárt letették a pénzt is, a bánatpénzt. Szorongó türelmetlenség égett a szemekben: vajon kinek jut a munka, a darab kenyér. Reizman bádogos a rendesen felül még egy ezrest csúsztatott az asztalra. Szlávik csak akkor vette már észre, amikor elment az asztaltól. Utána kiáltott.

— Reizman úr, ezerrel többet adott, jöjjön, vigye vissza.

Feléje lobogtatta a pénzt, a bádogos szemét a felsülés a föld felé hajtotta. Szlávik mosolygott, megszokta már ezt. Kétfelé osztotta az ajánlatokat, külön a kőművesekét, külön a bádogosokét, azután egyenkint felbontotta őket, és hangosan olvasta az ajánlat végösszegét. A pap jegyezte. Ahogy egy-egy szám szétrepült az arcok közé, azok egy része reményvesztetten hullott szomorúságba, a másik része meg reménykedve éledt. Azután már csak két arc nevetett. Egy bádogosé meg egy kőművesé. A pap még egyszer felolvasta az eredményt, azután felemelkedett.

— Tisztelt presbitérium, íme, előttünk áll minden ajánlat. Az Úr segedelmével odáig jutottunk, hogy az ő szerény hajlékát őhozzá méltó takaros mezbe öltöztethetjük. Kérem a tisztelt presbitériumot, hogy amidőn az ajánlatok között választ, egyházunk érdekeit tartsa szeme előtt. A kőművesmunkára legolcsóbb a Faragó ajánlata, legdrágább a Kiss Józsefé, a bádogosmunkára pedig legolcsóbb a Mandel Emil s legdrágább Reizman Ignác ajánlata. A választás a presbitérium joga, illetve kötelessége.

Ahogy a pap leült, lassú zsongással indult meg a presbiterek tanakodása. A vállalkozók félszeg várakozással húzódtak félre, és a fejek felett Kiss József szeme Tibor Péter felé villant. Szlávik unatkozva jegyezgetett egy darab papirosra, és a tanakodó fejek felett a parókia felé nézett.

Tibor Péter felállt.

— Tisztelt presbitérium, meggondolva a dógot, nehéz

itt dönteni, mert sok a mester, meg aztán mindnek más az ára...

A presbiterek bólogattak, kint az utcán egy gyerek két malacot kergetett. A malacok visongtak. Galamb Sándor, a gondnok, meglökte a szomszédját.

— Mond mán, Sándor, bemécc szerdán a városba?

— Igen.

— Nahát akkor bevihetnél egy malacot a kasban, kész helyre viszed, nem bajolsz vele sokat, a katolikus kántor vette meg, de nekem nem lesz érkezésem bemenni véle.

A másik ráhagyta.

— Nem bánom, tegye majd fel...

— Ha az egyház ügyét nézzük, akkor első szemre a Faragó mester úrét kéne elfogadni, mert az a legolcsóbb, és az egyháznak bizony számít a garas...

A Faragó vörös, hússal táplált arca még vörösebbre érett egyszerre, de a Tibor Péter szeme Kiss felé villant.

— ... de én azt mondom, hogy ócsó húsnak híg a leve, míg a drágán vett csizmába nem megy be a víz. Éppen azért ajánlom, tisztelt presbitérium, hogy a Kiss mester úrét fogadjuk el.

Tibor Péter diadalmas mosollyal nézett körül, azzal leült. Mozgás, méltatlankodás, öröm kélt a szava nyomán. Faragó dühödten ugrott a pap elé.

— Az nem lehet, kérem, a legolcsóbbnak kell adni, a legolcsóbb én vagyok.

A morgás hangos vitává fejlődött, Szlávik a pap mellé húzódott.

— Szóljon nekik, tiszteletes úr, ezt mégse szabad csinálni.

A pap unottan legyintett.

— Ez az ő dolguk.

Tibor Péter köré néhány más presbiter gyűlt, azok ott együtt sugdolóztak. Az egyik kihajolt a körből, és a mérnök felé szólt.

— Mennyi a különbség a legolcsóbb meg a legdrágább közt?

— Ezerháromszázhét korona.

Elégedett, sunyi vigyorgás fogadta a számot, és a presbiterek közt valami titkos folyam terjedt széjjel észrevétlen, mert a lárma mindig kisebb lett. Aztán, ahogy csend lett, Galamb Sándor szólalt fel, a kurátor.

— Tisztelt presbitérium, én is úgy vélekedek, ahogy Tibor komám, mert az izsanyéteiek is valami olcsó mestert fogadtak fel tavaly őszön, oszt ki is kergették a faluból.

Csend és helyeslés fogadta a gondnok beszédét. A vége az lett, hogy Kiss Józsefé lett a munka, mert ő a legdrágább, ennélfogva a legjobb. Már indulni készültek, amikor Szlávik feléjük szólt.

— Hát a bádogos munka kié lesz?

Tibor Péter a fejéhez kapott.

— Na persze, hogy még ez is itt van. — Pillanatig gondolkodott, a többi szem őt nézte, aki ma is a legokosabb lett köztük. Úgy gondolom, hagyjuk ezt a jövő vasárnapra — és az apró szemekben ravasz öröm csillant. Szlávik ingerült türelmetlenséggel szólt rá.

— Ne okoskodjanak, végezzünk egyszerre.

Itt már Galamb Sándor szólt közbe, aki tisztán értette a Tibor Péter szándékát: ma Kiss Józsi fizeti az áldomást, mához egy hétre meg a bádogosmester, akit majd választanak. Kár volna egy napra két áldomás, beosztással kell élni az embernek.

— Nem úgy van a', mérnök úr, a bádogosmunka kényes munka, ott sok függ a mesteren, meg kell elébb tudakolnunk, hogy mék milyen.

— Bizony meg.

Azzal már indultak is kifelé a templomudvarról. Elöl ment Kiss József, a mester, nyomában a tizenkét presbiter, tizenkét tikkadt torok. Útközben Tibor Péter a mester mellé húzott.

— Osztán mennyi is vót az a különbség?

— Ezerháromszázhét.

Tibor Péter rábólintott.

— Csak azért kérdem, hogy tudjam.

Pipanyak, a kocsmáros, az ajtóban állt, úgy várta a gyülekezetet. A kocsma ajtaja szélesre tárult, és falánk sietés-

sel nyelt el mindent, a falu tizenkét apostolát, vállalkozót és az egyház szent üdvét.

Szlávik fogatott, a búcsúzásnál érezte, hogy Angéla valamit a markába csúsztat. Egy ujjával a tenyerébe szorította, úgy fogott kezet a pappal.

Már kint jártak a faluból, amikor felbontotta a cédulát. „Lehet, hogy én is úgy akartam. Nem tudom."

Előttük volt az erdő, gyorsan haladt a két ló, hamar elnyelték a kocsit a fák. Szlávik körülnézett, és körülötte mindenütt felvidult az erdő. Szilaj, fiatal vígság volt az út haláig.

4

Megkezdődött a munka, nőtt az álláserdő a templom testén, deszkák sűrűjébe burkolózott a lekopott fal. A torony körül is nőtt az állás, hátborzongató mozdulatokkal éltek rajta a kőművesleginyek, koppant a kalapács, vaskapcsok verődtek a fenyődrugárok lágy testébe. Lent a templom tövében szekerek jártak-keltek, ömlött a földre a homok fénylő, szürke áradata, meleg párával telt el a frissen oltott mész gödre. Kiss, a mester, a dolgok középpontjában állott, és teste minden részletével intézkedett. A falu pedig az utcán gyűlt össze. Egy darabig nézelődtek a falusiak, de miután senki se pottyant le a magasból és semmi olyan nem volt látható, amit érdemes lenne elemelni, lassanként eltisztultak.

Tibor Péter a mester mellé állt, a dolgok legközepébe, hogy ezzel is megmutassa a bámészkodóknak az ő idetartozóságát.

— Osztán mondja mán, mester úr, honnét tudja előre, hogy mennyibe fog ez a mesterség kerülni?

Kiss József rendelkező arca mosolygósra rándult, szerelmetes simítással tapogatta meg a koponyáját, mint legény a lányt a palánk tövében.

— Ügyvédész van itt, nem kell félni.

Tibor Péter ráhagyta, piszokfehérszín bajuszát a szájára simította.

— Úgy látom én is, hogy úgy kell lenni. Hanem mondja mán, mester úr, kit gondolna jónak a bádogosmunkára. Nem tudok még választani, de azt a Rájzmánt igen értelmesnek látom.

Kiss Józsi már ismerte az emberét, így hát megadta az irányt Tibor Péternek, ami szerint aztán választhat. A füléhez hajolt, úgy súgta.

— Reizman, az csak beszél, de mondom én, hogyha Nánásyt választják, a' nem visz haza két koronát se. Ösmerem.

Tibor Péter a fejét csóválta, és eltűnődött.

— Hm... Jó torka lehet akkor neki... Oszt ha mán mindig részeg, nem esik majd le a toronyról?

— Esik a nyavalyát... Láttam én mán, ha teleissza magát, forog vele a világ, nem látja a nagy mélységet, és úgy sétál fent is, mintha lent vóna. Mondom, adják neki a munkát, mert ahol Nánásy dolgozik, ott senki se marad szomjan.

Kiss mester úr ravasz ember volt, ügyvédész volt a fejében, hogy a tizenkét presbiter gyakran fog szomjan ébredni, jó lesz, ha itt lesz Nánásy a munkán, mert akkor őneki kevesebb gondja lesz az egyház ügyével.

Odébb lépett Tibor Péter néhány lépéssel, de visszafordult.

— Mék is vót az a Nánásy?

— Az a sovány, fekete ember, az egyik szemével mindig a másikat nézi, hogy helyén van-é? A' vót a'... Hej, az anyád istenit, tán lopom én azt a meszet, hogy összeégeted nekem? Ne sajnáld a vizet tőle. Öntsd rá szaporán.

Odaugrott az inashoz, aki a meszet oltotta, kikapta a vedret a kezéből, belerántotta a tele hordó vízbe, és bő zúdítással terítette szét a pattogó, párázó, forrósodó fehér kövön.

— Tessék odébb állni, tiszteletes asszony, mert tele freccsen a ruhája.

— Nem árt az annak. Ócska.

Angéla is kikívánсiskodott a lakásból. Az ura kiment reggel a határba, csak délfelé vetődik haza, az ebéd meg nagyjában készen van már.

— Hát a mérnök úr nem jött ki a kezdéshez?

Kiss a vállán rándított.

— Minek? Tudom azt én magamtól is, elég, ha kéthétbe kijön egyszer, hogy éppen körülnézzen.

Az asszony arcán a csalódás könnyű árnyéka suhant el. Elgondolkozott, azután egyszerre vidámság jött vissza rá.

— Kívül kezdik a munkát, Kiss úr? Nem kellett volna inkább előbb bent elkészülni, a templom belsejével?

Odadobta a kérdést, tudta, hogy miért.

— Persze hogy kívül.

— A mérnök úr mondta, hogy kívül kezdjék?

Kiss mester egyszerre gondolkodni kezdett.

— Nem.

Alig érezhető megdöbbenéssel jött ki ez a szó belőle. Igaza lehet mégis a papnénak, hátha másképp kívánja a mérnök, ő meg itt mindent a maga feje után csinál. Mégis jó lett volna kihívni mára.

Angéla továbbment, ki az útra, onnét nézett fel a magas állásra. A mester pedig még egy kicsit várt, azután magához intette az inasát.

— Állíts magad helyett valakit a mészhez, te meg szedd magad, bemégy a városba Szlávik mérnök úrhoz, és megmondod, hogy jöjjön ki, ha lehet, még ma... A fene egye meg, hogy erre nem gondoltam.

Az inas letette a mészoltólapátot. Angéla is valami kuplét kezdett fütyörészni, és elindult a parókia felé, hogy utána nézzen az ebédnek.

5

Szlávik csak másnap reggel tudott kimenni. Vonaton ment, az állomás messzi esett a falutól, közben terült el az erdő. Kora volt még a reggel, ahogy nekiindult a gyalogútnak,

az éledő erdő csodálatos élete tárult elébe. Friss füvön lépett, a kelő nap fényes fehér keze átnyúlt a lombkoronák világos terein, friss örömmel ölelte az erdő tavaszi testét, rakoncátlan sietéssel ért el mindenüvé, és az erdő a jóságtól remegett, mint szűzleány, ha a szerető keze tilosba téved. Emelkedett az út, emelkedett az erdő, azután két domb között völgybe ment le, és völgybe ment le az erdő is. Fiatal izmok vitték Szlávikot, madarak fütyörésztek a levelek alatt, és Szlávik is fütyörészett.

Nem ment be a parókiára, maga se tudta volna okát adni, hogy miért. A templomhoz indult egyenesen, a mester már várta. Elibe jött.

— Baj van?

Kiss Józsi szája széles nevetésre tárult.

— Hehe, hogy volna baj, ha én itt vagyok? Csak egy kis vitám volt a tiszteletesasszonnyal tegnap. Ő azt mondja, hogy miért nem kezdtük belül a munkát. Én így gondoltam jónak, de hát gondoltam: jó lesz megkérdezni a mérnök urat.

— A tiszteletes úr otthon van?

Kiss a kezével legyintett.

— Kiment az már hajnalban a földre. — Közelebb hajolt Szlávikhoz. — Sose láttam én még ilyen két embert. A tiszteletes úr egész nap vagy a határt járja, vagy az istállót, délben meg vagy este, ha hazakerül, úgy néz a feleségére, mint a szentképre. A tiszteletesasszony pedig tán most jött ki a dedóból, de azért úgy tudja maga körül forgatni azt a nagy embert, hogy azt csuda nézni: folyton csak Sándor te, Sándor te, a pap meg, pedig hát fiatal ember, mégis olyan vén, hogy Tibor Péter bakkecske mellette.

Szlávik továbbment, nem felelt, hanem a munkát nézte. Lehevert egy deszkacsomóra, onnét figyelte az emberek építő mozgását.

A tornácra nyíló ajtó nagyot csapódott. Angéla könnyű vállkendőt vetett a nyakába, és áthaladt az udvaron. A templom mellett ment el, a Szlávik háta megett, és nem köszönt oda, és Szlávik köszönt, érezte, hogy ott halad el,

tán tíz lépésre mögötte. Hallotta jól a cipője könnyű koppanását, de csak akkor nézett már utána, mikor Angéla messzi járt az utcán. Utánanézett, és akkor, éppen akkor Angéla is visszanézett, és a szemük a messziségen át találkozott.

Lassú, váró lépéssel haladt az asszony, és Szlávik végighasalt a deszkákon. Felkönyökölt, úgy nézett utána. Kiért a faluból, rátért a mezőre, a gyalogúton haladt, amely az erdőbe visz. A messziségen át jól látta Szlávik, hogy az erdő első fájánál megállott és visszanézett.

Felállt, kinyújtózkodott.

— Nézze, Kiss, csak csinálják tovább a külsejét, a belsejére ráérünk később, ha ez készen lesz... Van még valami kérdeznivalója?

— Nincs.

Akkor hát mehetek is haza.

Mikor az erdő szélére ért, oda, ahol az elébb Angélát látta, hiába kereste már az asszonyt. Cigarettára gyújtott, a gyufa apró reszketéssel égett a kezében. Továbbhaladt az erdő útján, körültekingetett, mint a kereső vadászkutya. Szilaj lendülettel haladt előre, fel az erdei dombtetőre. Lába alatt sercent a fű, és az erdő súlyos csöndje, a kipárló illat, a mámor részeg kábulatába ejtette. Fent a dombtetőn megállt, és feszülő melléből kiszakadt a hang.

— Angéla!

Nem kapott feleletet. De már nem is kellett neki a válasz, mert lentről, a völgyből, a zöld fák között feléje villant az asszony piros ruhája. Nem onnét, ahol az út haladt, hanem oldalról, ahol tisztássá fakult az erdő, és sűrű cserjés szegélyezte a tisztást. Szlávik riadtan kacagott fel, és tolvajléptekkel, óvatos kerüléssel húzódott le az asszony mögé. A tisztás szélén megállott, és egy fa törzse mellől nézett ki rá.

Angéla hanyatt feküdt a puha tavaszi fűben, két kezét a feje alatt kulcsolta össze. A könnyű ruha a testére hullott, és a friss, fiatal formák forrón értek a mérnök szemébe. Mozdulatlan volt, és még akkor se mozdult, amikor vidáman, hetykén megszólalt.

— Miért nem jön közelebb? Tán fél? Úgyis hallottam, amikor jött...

A férfi száján bambán, öndulatlanul esett ki a szó.

— Félek.

És a két fogsora összeverődött.

Aztán már nem szólt többet. Súlyos, tempós lépéssel ment hozzá, egészen mellé, lenézett rá, az asszony nevető szeme hívta. Úgy hullott le rá, mint a végzet: az egy akarat hallatlan erejével.

Enyhe tavaszi szél jött a Vihorlát felől, összesúgtak a fák, és a bokrok védelmező jósággal borultak egybe. Kacagott a nap a friss hajtású füvön, és jó szagú tavasz áradt el mindenen.

Az asszony tért magához először. A férfi mellé kúszott, fölébe hajolt, és hízelgő jósággal simogatta a földre terült halottmerev arcot.

— Miért nem jött tegnap?... Én már tegnap vártam.

Szlávik felkönyökölt.

— Én pedig még most is félve jöttem.

Angéla szeme kitágult.

— Miért?

— Félek, hogy szeretni foglak.

— Hát még nem szeret?

— Nem.

Az asszony felugrott, táncos piruettet vetett, és frissen, gyermekül, hangosan kacagott.

— Haha, ez aztán szép, hogy nem szeret.

Szlávik enyhült mosolygással nézte.

— Nem.

— Hahaha... Hát akkor miért jött utánam?...

Nem felelt. Az asszony melléje húzódott.

— Félek valamitől... én azt hiszem, hogy ebből... igen... hogy ebből gyerek lesz.

— Gyerek?...

Csudálkozóra meredt az ember arca, azután egyre növekedő vidámság terült rajta.

— Gyerek?... És mi lesz akkor?

Megrándult az asszony válla.

— Semmi... Úgyis szeretném, ha vóna.

Felugrott Szlávik a földről, Angéla mellé lépett.

— Szeretnéd?... Igazán?

Pajkosan nézett fel rá a hajfürtjei alól.

— Úhm.

Lendülő kar és lendülő test lettek újra, és testük ritmusára nevetve figyelt az erdő csöndje.

— Nna... hogy biztos legyen.

Az asszony is felállt, és túlfeszült vidáman szaladt a fák körül.

— Hahaha... Hogy fog Sándor csudálkozni... Úgy kell neki, minek hagyta Patakon az erejét.

És hogy Szlávik mindent megértsen, megállt, és önigazoló komolysággal magyarázta, hogy az ura hiába öleli, az ő csókjából nem fakadhat gyermek.

— És mi lesz, ha látni fogja, hogy mégis?...

Magára vett komolysággal felelt.

— Nohát azt fogja mondani, hogy: íme, csoda történt, és a tanítóval megiszik majd két liter hálaadó fohászt erre a nagy csodára.

Szlávik száját kelletlen keserűség húzta össze.

— Rossz vagy nagyon, Angéla.

Az asszony szemében hirtelen hihetetlen mély kútja nyílt a csodálkozásnak.

— Miért?

Szlávik megragadta a karját, nézte a két kezét, a szemét, és azután könnyülten eresztette el.

— Én... én azt hiszem, hogy mégse... hogy nem vagy rossz, csak asszony vagy nagyon, és gyermek vagy, Angéla.

A gyalogútnál váltak el. Szlávik az állomás felé tartott, Angéla pedig lassan indult fel a dombnak. Virágot tépdesett, kéket, fehéret, és fütyörészett.

Fent a dombon Tibor Péter jött szembe vele, köszönt, és mintha továbbmenne, úgy látszott, de mégis megállt.

— Hm... jó most így, a tavaszi erdőn, ugye, tiszteletes-asszony?

Angéla megállt, és visszafordult.

— Jó bizony.

— Hm... különösen ott lent a tisztáson...

Riadtan nézett fel Angéla az öregemberre.

— Igen.

Tibor Péter közelebb lépett, és ahogy közelebb lépett, úgy nőtt az arcán a rossz. Csúnya suttogó lett a hangja.

— Láttam én mindent, tiszteletesasszony...

Angéla szédülni kezdett.

— Bizony mondom, mindent láttam... Hát szép ember az a mérnök, különb, mint sok más.

Angéla egyszerre érezte, hogy minden fut előle, himbálózó mozgás lett benne az ijedtség, és mint a rajtakapott gyermek, két kezébe fogta az arcát, és hangos sírásban engedett fel. Tibor Péter melléje lépett, apás jósággal simogatta.

— No, azért nem kell félni, Tibor Péter nem rossz ember, nem kell azért sírni...

Simogatta, magához húzta az asszonyt, szegletes ujjai rásimultak a vékony ruhára. És az öreg szemekben csúnya tüzek gyulladtak, és a vigasztaló kéz hirtelen kegyetlenül ölelő kéz lett.

Angéla felsikoltott, rémülten meredt a vénember éhes arcába.

— Jaj!

Elfúló lélegzettel rohant ki az erdőből, és kint széthulló tagokkal esett a mezőre.

Visszanézett. A sötét vén fák titokzatos szótlansággal zárultak egy tömeggé.

Odébb tőle, az árkon túl, fiatal kacsák csipkedték a füvet, kicsi lány ügyelt rájuk, fűzfavessző volt a kezében.

Tibor Péter nagy kerülővel, más úton tért meg a faluba.

6

Rákövetkező vasárnap a presbitérium rövid tanakodás után Nánásynak adta oda a bádogosmunkát. Tibor Péter vitte újra a szót, a többiek elégedetten bólogattak az ő érvére: hogy hát Nánásy igen jóravaló mester, meg aztán

derék református ember, akit illik az egyháznak támogatni. Szlávik nem szólt bele a vitába, a pap is egykedvűen írta a jegyzőkönyvet.

A presbitérium megint a templom udvarán ülésezett, a gerendákon. Bőséggel zuhogott rájuk a meleg tavaszi nap, kint az utcán ünneplő feketében asszonyok álldogáltak. A templom felől állások erdeje meredt le rájuk, a presbitérium büszke önérzettel nézett a deszkalabirintusra. Kacsó Ignác állt fel elsőnek.

— Tán mehetnénk is már — és a szemével Nánásyra sandított.

Bent az udvar mélyén, a tornác lépcsőjéről a papné piros ruhája villant elő. Az urát szólította. A pap felállt, otthagyta a gyülekezetet. Szlávik hátrafordult a széken, és a fejével köszönést bólintott az asszony felé. Angéla arca komoly volt, úgy viszonozta a köszönést, és a két ember között a levegőben jóízű titkok úsztak. Tibor Péter sunyi jósággal szólt rá Kacsóra.

— Maradj még, Ignác, van még egy kis tennivalónk.

Azután jó hangosan, hogy az egész udvart betöltötte a szó, elkezdte, hogy mivel marad elég pénzük a templom rendbehozása után, most már a parókiára is gondolhatnak. Rongy már ez a ház, fiatal papot kaptak, illő, hogy megmásuljon az ő hajlékuk is.

Galamb Sándor, a kurátor szólt közbe.

— Hiszen ez már elhatározott dolog, erről már nem kell külön vitatkozni. Építünk.

Tibor Péter ingerült lett.

— Fenét! Hiszen ha elhatározott dolog vóna, akkor mán látszana valami, de én még csak a körtefát látom meg a diófát, ott la...

Öreg diófa meg búzával érő körtefa hallgatta ezt a beszédet az udvar elejéről, ahová az új házat szánták.

— Hát kezdjük el.

Tizenkét kókadt fej egyenesedett fel.

— Hát kezdjük.

Galamb Sándor a mérnökhöz fordult.

— Futja a pénzből a házra, mérnök úr?

Szlávik rövid számadást csinált.

— Futja.

Mikor a pap visszatért, akkor már az egész gyülekezet felállt, hogy szemlét tartson az új ház helyén. Beljebb mentek az udvarra, a tornác mellé.

— Ide lesz jó, itt jól látni az utcárul is a házat.

— Fenét lesz ott jó, kicsit odébb kell menni a templom falátu, mert sok árnyékot kap.

— Ha meg idébb jövünk, ki a fene hajt be mellette szénásszekérrel?

— Ez a diófa kikerül innét.

Kacsó Ignác közel ment a fához, megtapogatta, és magában már számot vetett, hogy mire használhatná.

— Meg ez a körtefa is.

Búsan állt a sovány, búzával érő körte, ripacsos, vékony törzse nem sok jót kínált.

— Ez tán maradhatna is.

— Lehet.

— Na, majd elválik.

Megbízták Szlávikot, hogy a tervet hamar készítse el, meg a költségvetést is, hogy egykettőre belefoghassanak a munkába. De úgy számolja ki a költségeket, hogy az egyház vesz minden anyagot, nem engedi, hogy a vállalkozók azon is keressenek, meg hát így jobb anyagból épül majd a ház, nem kell félni, hogy becsapódnak. A fuvart is ők csinálják, nem kell a vállalkozónak semmit fuvarozni.

— A fuvart?

Kacsó Ignác szeme éheset villant.

— Azt. A bányábul a követ, az állomásrul a téglát, meg a homokot a Borzsárul, meg ami még kell, a városbul.

Szlávik jegyezgetett, a terepet nézte. Angéla elvegyült az emberek között.

— Kurátor úr, a tervet is beszéljék meg a mérnök úrral, hogy milyen legyen a ház.

Tibor Péter a kurátor mellett állott, ő felelt helyette.

— A' mán a tiszteletes úr dóga. — Kínálkozó bűnös jóság virágzott ki a szemében. — Meg a tiszteletes-asszonyé.

A pap is ráhagyta.

— Azt majd megbeszéljük bent.

Szlávik a kurátorhoz fordult.

— Ha házilag akarnak építeni, akkor tudnom kell a fuvar árát is, hogy azzal számolhassak. Vagy úgy gondolják, hogy kivetés szerint menne a fuvar, ingyenesen?

Tizenkét arcon merevedett egyszerre a pénz némasággá. Tizenkét arc nézett egyszerre tizenkét arcot. Legelébb Kacsó Ignác tért magához.

— Azt úgy nem lehet, abbul csak veszekedés lenne... a végin oszt senki se menne fuvarba.

Galamb Sándor ráhagyta.

— Úgy gondolom én is, hogy úgy lenne.

A pap megpróbálta, hogy hátha lehet.

— Az egyházról van szó, emberek, csak nem akarunk az egyháznak pénzért fuvarozni?

Tizenkét mérgezett nyíl fúródott egyszerre a pap testébe a tizenkét presbiter szeméből. Jaró fiatal volt még, könnyen ijedős.

— Vagy ha úgy gondolják... hiszen a maguk dolga.

Szlávik türelmetlen lett.

— Kurátor úr, mennyiért szokták behozni mázsáját az állomásról?

— Egy ötvenért.

— A városból?

— Négy ötvenért.

Szlávik feljegyezte a számokat, Galamb Sándor melléje ment.

— Mi tán mehetünk is.

— Mehetnek.

Kint az utcai ajtónál körüljártatta Tibor Péter a szemét az embercsomón, és ijedten hördült fel.

— Hová lett Nánásy?

A persbiterek, mind külön-külön, maguk körül keresték a bádogost, de az nem volt sehol látható. Megszökött. Gyalázatos ember, hát aztán így bízzon a presbitérium őrá valamit, amikor így, szó nélkül odébbáll. A Kacsó Ignác kisfia ott őgyelgett az utcán.

— Kit keresnek, édesapám? Azt a kancsal mestert?

Kacsó Ignác örvendezve nézett a fiára.

— Azt hát, hogy az istennyila üssön belé, tán láttad valahun?

A kisfiú készséges buzgósággal mutatott Pipanyak felé.

— Oda ment be Pipanyakhoz, amíg apámék az udvaron vótak.

Megenyhült ábrázatok fordultak a Pipanyak kocsmája felé, és szótlan értéssel indultak el a lábak. A kurátor kivált közülök.

— Menjetek csak, én még pár szót váltok a mérnökkel.

A papék meg Szlávik még az udvaron nézegették az új épület helyét. Galamb Sándor félrehívta Szlávikot, csendesített szókkal szólt neki.

— Csak annyit akartam még mondani, hogy a fuvarral tessék másképpen kalkulálni. Az állomásról két korona lesz mázsája, a városból meg öt...

Szlávik szája szélén megértő nevetés fakadt.

— Gondoltam én magamtól is, kurátor úr, nyugodjanak meg.

Bent a kocsma hosszú asztalára Pipanyak már előkészített tizenkét decis üveget, ami olyan volt, mint a lámpaüveg, felül szűkebb, alul szélesebb, de épp hogy feneke is volt. A tizenkét cilinderben gabonapálinka volt. Az üvegek alól a fenyőasztalból szívós folytonossággal áradt ki az elmúlt italozások pállott emléke. Amikor a tizenkét ember képes szippantással kóstolt elsőt a múlt szétterjedő szagából, akkor Pipanyak már dolgavégeztén nézett ki rájuk a söntés léce mögül, jósággal és sanda örömmel. A tizenkét üveg köré tizenkét kemény, csimbókos kéz hurkolódott, tizenkét kar lendült és tizenkét torok nyelte kéjjel és örömmel a nap áldomását.

Az asztal egyik végén Nánásy ült, őelőtte borosüveg állt. Ahogy kiürült a tizenkét cilinder, mint figyelő karmester, intett a szemével Pipanyaknak. És a tizenkét cilinderbe új ital került.

Kint az utcán, az ajtó előtt esett hátú, lógó mellű, ledolgozott asszonynép gyűlt, először egy, aztán kettő,

aztán három, aztán több. Benéztek az ajtón, a szemekből révedt kívánság és alázatos félés riadt áramlása ömlött a tizenkét ember felé. Bent a kocsma hosszú asztalánál pedig súlyosodó magyar fejek borultak össze búfelejtő máglyába. Előttük az ital, amit minden huncutsággal és minden fondorlattal kapartak elő maguknak, mert szép dolog az egyház üdve, de hát édes Istenem, aki fent vagy, lásd be, hogy kell az ital annak, akit minden élő és élettelen lökdös.

— Mondom én, hogy a Füzesbe nem jó lesz most a tengeri, mert vizes lesz az év.

Kacsó Béni, az Ignác öccse, nagyot sóhajtott.

— Bánná a nyavalya, csak tudnék kapni egy köblöst a gróftul.

Tibor Péter még csak a bajusza alatt dünnyögött, de már rákezdte, hogy:

— Édes anyám rózsafájaaa... én vagyok a legszebb ágaaaa... héj, mester úr, ha még egyszer húszéves vónék...

Nánásyt is vidította már az üveg.

— Hát oszt mit csinálna?

A Pipanyak szolgálója jött be az ivóba. Tibor Péter mellett haladt el. Az öreg a lány szoknyájához kapott.

— Ez ni... de még úgyabbul... kihajtottam az utcáraaa... a legények bánatjáraaa...

És azután szép lassan kifolyt a gond a szemek gödréből, lehullott a földre, elterült a padlón, kifutott az atjón, és jó meleg vidámsággal telt el a szoba.

Kint a falura lassan leszállt a vasárnap meleg estje.

7

Patakról jött legátus a húsvéti ünnepekre, és a Jaró Sándor parókiájára csak másodnap érkezett. Hosszú, nyurga legény volt, húszéves, csontos, sovány keze messzire nyúlt ki a kabát ujjából. Nagy mohó vörös szája egy szuszra itta ki ebédnél a poharat, kacagó étvággyal ette fel a kirántott

csirkét, úgyhogy a délutáni szentbeszéd értelmes elmondása igen nehezére esett. De azért elmondta. Angéla az első padban ült, szemben a legátussal, és ahogy néha felnézett rá a zsoltárból, apró kis kacagásokat küldött a fiú álmos, nehéz szemébe.

Vacsorára a papékhoz jöttek a jegyzőék, meg a lányuk, meg a kántortanító a két lányával, meg az erdész fia, aki szintén erdésznek tanult. Az asztalfőre a jegyzőné került, száraz, édes öregasszony, aki nem állhatta Angélát, mert az ő lánya már huszonnegyedik évét élte kényszerű szüzességben. Amikor a hideg disznósonka került az asztalra, megértő pillantást váltott a poharak felett a lányával, mivel a sonka közepe szürkésbarna volt, oda már nem ért el a pác leve. A jegyzőt az ételek kevésbé érdekelték, hanem annál gyakrabban dobta a jelszót az asztalra:

— Hát nem iszunk?

A tanítóné lázadó szívvel szemlélte a pap háza táját, mert a pap fiatalabb volt, mint az ő ura, és mégis feljebbvalója volt, akit mindig a vasárnapi ábrázattal volt okos dolog köszönteni. A két tanítólány összebújt, mint két riadt veréb, az erdész a kisebbik mellé húzódott, és miután a sertéskarajnál véletlenül megrúgta a lány cipője orrát, és az nem húzta el, a tortánál már a térdével merészkedett előre, egész a lány sovány, meleg combjáig. El se húzta aztán addig, amíg meg nem itták a feketét, és Angéla asztalbontás után nem indítványozta:

— Játsszunk társasjátékot!...

Ez a jelszó — minden falusi vacsora örök végzete — megmozdította a társaságot. Az öregek félrehúzódtak az asztal végére, a fiatalok körbe ültek a szoba üres részén, és ügyelve, hogy jól helyezkedjenek el: egy fiú, egy lány, belekezdtek a játékba. Angéla hangja élesen csattant ki a zűrzavarból, sietős buzgalommal kötözte a jegygyűrűjét a spárgára, és szőke száját előre formálgatta szellemes válaszokra. Közben teltek a poharak, a szőlő sárga vére piros vérré lett bennük, a két tanítólány arcára is piros színt festett. Az erdész fia kiáltott:

— Szűkebbre a kört!

A pap is kiáltott.

— Igen, igen, szűkebbre, nincs elég spárga!

Összébb tolódtak a székek, a kisebbik tanítólány is illedelmes lassúsággal engedte közelebb magát az erdész fiához. A legátus sovány térde tolakodó sietéssel fúródott az Angéla szoknyája szövetébe. Angéla hagyta.

— Hol a gyűrű?... Itt a gyűrű... Hol a gyűrű?... Itt a gyűrű...

A jegyző az asztal végéről átkiáltott.

— Te, Sándor, hát mikor kezditek építeni az új paplakot?

Jaró két markával a spárgát szorította, két karjával hevesen dolgozott, úgy szólt vissza.

— Azt üzente Szlávik, hogy a héten elkészül a tervvel.

A jegyző visszavigyorgott.

— Hehe... az is kilenc hónapot vajúdik, az a terv, mintha ember kölyke vóna... Hát nem iszunk?

Kalapra gyűlt a zálog, megakadt a játék.

— Ki lesz a bíró?

A pap már régen várt erre.

— Én leszek a bíró.

Az erdész fia tartotta a zálogot a kezében.

— Mit érdemel az a bűnös...?

— Csókoljon kezet...

— Mit érdemel az a bűnös...?

— Valljon szerelmet...

— Mit érdemel az a bűnös...?

— Építsen hidat...

— Mit érdemel az a bűnös...?

— Édesítsen kávét...

— Mit érdemel az a bűnös...?

A pap arcán kaján nevetés szaladt át, szőke szemét a bor tágra nyitotta.

— Csókolja meg a legátus urat...

Az erdész fia az Angéla nyakláncát húzta elő a kalapból.

— Hihi... hehe... Sándor, te most magadra olvastál... hehehe, erre iszunk.

A jegyző örvendezett ilyen módfelett az asztal végén.

A legátus belepirult a sors váratlan ajándékába, Angéla nevető-bosszúsan nézett az urára.

— De Sándor...

— Semmi Sándor, ez ítélet, ezt végre kell hajtani — ordított az erdész fia az asszony felé.

Nem volt mit tenni, az asszony nem akarta, így hát a legátus csókolta meg az asszonyt. Esetlen mohón, forró kapzsisággal. A száját.

Mást kezdtek el játszani, módfelett egyszerűt, de módfelett jót a felfűtött testeknek. Az egyik kiment a szomszéd szobába, és visszajött azzal, hogy levelet hozott.

— Kinek?... Hány pecséttel?

És akinek a levél szólt, az kiment a levélhordóval a másik szobába, és annyi csókot adott, vagy kapott, ahány pecsét volt a levélen.

A jegyző megtöltötte a poharakat, körülhordozta a tálcát a társasjátszók között. A pap már a nótát gyömöszölte vissza magába, és amikor ő volt a postás, hát a jegyző lányának hozott levelet. Három pecséttel. Így azután a legátus is erőre kapott, és ő már öt pecséttel hozott levelet Angélának. Angéla most már titkolatlan akarással ugrott fel, és bent a másik szobában hetykén tartotta a száját a legátus elibe.

— Lássuk azt a pecsétet!

Egy... kettő... három... négy... A kamasz ember térde beleremegett a játékba. Angéla nevető szeme megmaradt józanságát is elvette, elkapta két kezével az asszony fejét, és az ötödik pecsét véres harapással égett az Angéla szájára.

Amikor kikerültek a többiek közé, a pap már belekezdett, hogy: „Nem vagy legény, Berci..."

Csepűszakállas, csörgőbotos vénember nyitott be az ajtón, és vastag hangon szólt bele a viháncolásba.

— Szabad az Istent dicsérni?

A jegyző szemében a fehéret ellepte a vörös.

— Két nap óta egyebet se tesznek, mint az Istent dicsérik.

Az öreg nagy nyugalommal felelt.

— Most van itt az ideje Isten dicséretinek.

Nem várt tovább, hanem belekezdett az istenes énekbe, ami aztán áhítatos sóhajjal, pajkos falusi versezetbe csapott át. Kacagás lett a fizetség érte, és ahogy az utolsó disznóságot is elénekelte, lekapta süvegét, szakállát. Nagyot kurjantott.

— Ihol e! Tibor Péter a nevem...

A jegyző örömében felugrott.

— Te vagy a', Péter?... Hogy a nyavalya essen beléd, hogy becsapod az embert... Erre iszunk, itt van neked is egy pohár.

Az öreg tiszteletteljes állásba meredt.

— Köszönöm, jegyző úr, de hát kint a konyhán Terka igen búslakodik... Inkább egy üveggel adjon a tiszteletes úr, hadd igyuk meg ott kint kettesben.

A szeme gonosz lobbanással sandított Angéla felé, hogy az menten belesápadt. Sietve kapott fel egy üres üveget.

— Megyek, megtöltöm... Jöjjön, Péter bácsi, megkapja kint a borát.

A pap újrakezdte a nótát, a jegyző is segített. Angéla, ahogy visszajött, felfeszített jókedvvel ugrott a zongorához, és erős, hangos zenével kísérte a két rekedt férfihangot. A tanító addig csendben szopogatta a poharát, de most valahogy úgy érezte, hogy tennie kell valamit. Felkapta a poharat, marokra szorította, úgy itta ki, aztán nagyot kurjantott.

— Ejhaj, sose halunk meg!

Elkapta a jegyző lányát, és lötyögős lábszárral a lötyögős nadrágban, szilaj táncot kezdett. Az erdész fia követte, a tanító kisebbik lányának szorongatta a derekát, a két öregasszony pedig fent az asztal végén megbocsátó barátsággal nézte a megszilajult mulatást.

Angéla nagy feszülést érzett a fejében. Intett a nagyobbik tanítólánynak, aki a tanítóképezdéből tért haza vakációra.

— Gyere, zongorázz most te...

A lány elkapta a billentyűt, és a nóta szakadás nélkül hullott tovább a hangszerből. Nem vette senki észre, hogy

Angéla kiment a szobából. Lement az udvar végébe a kert felé, és odatartotta megforrósodott fejét a hűs éjszakának. Leült a szénakazal aljába a szétszóródott szénacsomóra.

Kint az utcán a bakter hangjából megkóstolt lakomák íze rekedt ki.

— Kettőt ütött már az óra...

Bent a szobában fokozódó zajjal forrt tovább az ünnep áldomása, és kint a csendes éjjel nagy nyugalma kábulatba zsibbasztotta Angélát. Setét volt még körül az ég pereme, és a faluban megtért már minden más mulatás.

És megnyílt a tornác ajtaja, csendben, mint a tolvaj keze alatt, és a sötét levegőbe a legátus nyurga teste meredt. Lassan lépett, lement az udvarra, tapogató kereséssel haladt el a ház mellett, át az udvaron, a szénakazal felé. Meglátta Angélát. Feléje hajolt, a bor biztos merészségével. Angéla riadtan nézett rá.

— Minek jött ki?

A legátus egy ujját a szájára tette.

— Csitt!... Maga után jöttem.

Angéla felült a szénán.

— Menjen vissza!

A legátus két karja, mint a pók két lába, az asszony felé tárult, mámoros teste térdre zökkent, akadozó lett a hangja.

— Ne... ne... levelet hoztam... ma-magának... öt pecséttel...

Száját előretolta, a feje úgy nyúlt ki a testéből, mint a csigabiga csápja.

Angéla kicsi fejébe visszakacagott az este duhajkodása, hagyta, hogy a legátus csápja átfogja, hagyta, hogy a pecsétet a szájára illessze. És a két pókláb tartotta erősen, a legátus szájából ömlött feléje a bor poshadt gőze, és az asszony vergődött, mint légy a hálóban, és azután elmúlt ez is. Megdermedt benne az akarás, hagyta, hogy a fiú sovány, meleg keze a szoknya alatt mohó kereséssel fusson végig meztelen combján. És amikor a legátus lomhán, ittasan nyúlt el felette, benne is ellenállhatatlan akarása ébredt a részeg csóknak.

Mikor a fiú kábultan, bárgyún tisztogatta a szénát

a fekete nadrágról, Angéla fojtott paranccsal szólt rá.

— De most már menjen egykettő befelé, mert észreveszik...

A legátus jóllakott bambán böfögte fel:

— Me-megyek már... megyek.

Lassú imbolygással ért a tornácra, hangos csapódással nyelte el az ajtó. Angéla is felállt, kijózanodott gonddal tisztogatta a ruháját. Azután elindult a kert felé. Kellett most neki setét csendje a kertnek, kellettek a fák, a termő élet ezer fakadása, setétebb setét, éjszakább éjszaka.

Összerezzent. Szótalan volt a kert, a széltelen éjszakában némán aludtak a fák. A palánk mellett száraz gally recscsent. A palánk mellől árnyék emelkedett felé.

— Jaj, ki az?

Az árnyék lassan melléje lépett.

— Nem kell félni, tiszteletesasszony, Tibor Péter a nevem...

És a vén szatírszemekből az éjszakán át Angélára villant a vágy.

Az asszony megfordult, futni akart a ház felé. Tibor Péter elkapta a kezét.

— Nem kell félni, tiszteletesasszony, jó puha a széna, nem kell félni...

Angéla torkát a borzalom és ijedtség fojtotta némává. Suttogó lett a Tibor Péter hangja.

— Nem kell félni... Péter bácsi mindent lát... Nem kell félni... nem kell félni...

Reszketés ment Angéla minden tagjába, bódulat szállt az agyára, és reszketés és bódulat tartotta fogva akkor is, amikor a vénember görcsös sietéssel kapta ölbe a kicsi testet, és vigyorgó őrületben vitte a kert mélyébe, fák sűrűjébe.

A pap kilépett a tornácra, körülnézett a levegőégben. Fél karjával átfogta a tornác oszlopát. Dolga végeztével nagyot nyújtózkodott.

— Ejhaj, gyerünk vissza...

Nagyot csapódott megette a tornác ajtaja.

A ház alsó végénél még kubikusok hányták a földet, ásták az alapot, a felső végénél kőműveslegények szaporán telítették már az alapgödröt kővel, malterrel. Kiss József, a mester szaporodott gőggel állt a munka középpontjában. A presbitérium a paplak kőművesmunkáját is rábízta, úgy látszik, eddigi munkájában kellő értelmet tanúsított.

Szekerek jártak-keltek az udvaron, téglával telt a tér, hátul az udvar mélyén nagy köbméterládába hullt a homok. Kacsó Ignác lapátja sima engedelmesen süppedt a kas homokjába. Nagyot lendült utána a telt lapát, és a homok magasról, széles ívben permetezett bele a mérőládába. Szlávik ott állt, rászólt.

— Ne olyan magasra, Ignác, hamar belefárad.

Kacsó Ignác sunyi nevetéssel felelt vissza:

— Ne féltsen, mérnök úr, jót ettem én otthon, bírom.

— Na csak azért ne szórja olyan nagyon.

Mert hát köbméterre ment az átvétel, és Kacsó Ignác régen rájött arra, hogy ha permetezve, magasról szórja a ládába a homokot, hamarább telik. Bak Károly még rá is szólt:

— Ejnye, Ignác, így az egy szekérből kettő lesz. Egyháznak fuvarozol, ne felejtsd...

Amikor a Kacsó szekere továbbment, a Bak Károlyé állt a láda mellé. Ő már nem lökte olyan magasra a lapátot, de azért közben megállt, igazítanivalót látott a ládán, leszállt a szekérről, kicsit megmozgatta. A ládának nem volt feneke, csak oldala, és a láda alatt puha homok volt; jó néhány centit süppedt bele a mozgatástól. Jó néhány centit, ami ingyen jött, amit nem kellett neki a Borzsáról hozni, mert már ott volt.

Angéla is kiment néha a munkára, nézelődött, örvendezett az épülő hajléknak.

— Ez lesz a pince?

Szlávik ráhagyta.

— Ez.

— Menjünk le...

— Mehetünk.

Szlávik leugrott a pincegödörbe, és alacsony bakot tett a fal mellé.

— Erre lépjen.

Angéla leguggolt, s óvatosan eresztette lábát a bak felé. Szlávik átmarkolta a bokáját, úgy igazította, hogy félre ne lépjen. A lába a bak gerendájára ért, Szlávik keze feljebb siklott a harisnyán. Angéla kacagó huncutsággal ránézett.

— Na... vigyázzon, meglátják.

A mérnök elkapta az asszonyt, és játékos könnyűséggel tette a földre.

— Jé, hát ez lesz a pince?... De milyen kicsi lesz... Mondani akarok magának valamit.

Suttogó lett a Szlávik hangja.

— Mit?

Nevetett.

— Hát nem gondolja?

— Nem.

— Hát azt...

— Mit?

— Hát azt, maga csacsi...

Szlávik komoly lett.

— Ne bolondozzon, Angéla, mondja meg egyszerre, amit akar.

Az asszony szeme simogató jósággal nézett fel a férfira, és az anya ősi alázatával vallott.

— Hát azt, hogy ott az erdőn... igen...

Szlávik szeme kacagásba lobbant.

— Gyerek?

— Igen.

Mélyen voltak bent a földben, s fejük se látszott ki, a munkások meg odébb dolgoztak. Szlávik elkapta az asszonyt, és büszke örömmel csókolta rá a teremtés vígságát.

— Te gonosz, miért nem mondtad hamarább?

— Mert csak most tudtam...

— Biztos?

— Biztos... Jaj, engedjen el, ott jön Sándor.

A pap a kert felől közeledett, frissen szedett földieperrel volt tele a marka. Angéla felkapaszkodott a fal szélén.

— Sándor, gyere segíts...

Jaró a pince mellé ért.

— Gyere úgy fel, ahogy lementél.

— Add csak ide a kezed!

Jaró jóízű nevetéssel nézte az asszonyt.

— Nem tudom csak az egyiket, tele a markom.

— Hát azt add ide.

Mikor Angéla fent volt, a pap az Angéla kezébe öntötte át az epret.

— Nesze, egyél, neked hoztam... Hanem, mérnök úr, mi lesz a második vagon mésszel? Kint van az állomáson, és félek, hogy eső talál jönni rá.

— Be kell hordatni.

— De kivel? Nincs most fuvaros, aki van, az homokért ment.

Szlávik ingerült lett.

— Hát akkor keríteni kell fuvarost... Szóljon, tisztelet-es úr, valakinek.

Jaró unottan vonta a vállát.

— Nem az én dolgom, nekem senki se fizet azért.

Angéla közbeszólt.

— De neked épül a ház...

— Nekem?... Igen, de bárcsak bele se kezdtünk volna, annyi piszok van vele, meg a kapálás is késik miatta, olyan drága lett a napszám, hogy nem lehet megfizetni.

Angéla komolykodó feddéssel szól rá.

— Ne beszélj így, Sándor, nem paphoz illő ez a beszéd, örülj, hogy szép házunk lesz... Fogja, mérnök úr, egyen maga is.

Tenyeréből nyújtotta feléje a földiepret. Szlávik megkönnyült lélekkel nézte a két embert.

9

Ettől kezdve Szlávik, amikor csak tehette, kiment az épülő házhoz. Mindig a vonattal ment, az erdőn át gyalog sétált

be a faluba, és az erdő mindig új örömet adott neki. Mindig ugyanazt, de mindig megújulót, más-más formában. Ahogy a dombról leért a völgybe, letért a gyalogútról, a tisztás felé fordult, áthaladt rajta, úgy tért vissza a gyalogútra.

Mindennap nagyot nőtt a ház, nőttek a falak és a nyers, vak téglatömegben szélesre tárultak az ajtók, ablakok. Szlávik óvatos gonddal figyelt minden mozgást, ami épített. A mester eleinte rázúdította a házra a munkásokat, de Szlávik leintette.

— Ne menjünk olyan gyors tempóban, nem jó az.

Rácsudálkozva kérdezte Kiss, hogy minek ne, hiszen nem lesz ártalmára a falaknak. Téglából épül, nem vályogból.

— Azért csak ne siessen.

Arra gondolt, hogy ha hamar elkészül, akkor már neki nem lesz miért ide kijárni. Csak hadd menjen minden gonddal, megfontoltam. Még így is, valamelyik nap átjött a szomszédból Cselléné, a tudós vénasszony, és odaállt Szlávik mellé.

— Hm...

— Baj van, Zsófi néni?

— Ejhaj, nagyon hamar épül ez a ház, még ez éven kész is lesz tán?

Szláviknak tréfáló kedve jött, mert sütött a nap, kacagott felette a levegőég, és Angéla kelépett a tornác lépcsőjén.

— Tán azt hiszi, Zsófi néni, hogy előbb kifagyasztjuk a vizet a tégla közül, és csak azután tesszük rá a fedelet?

Cselléné rejtélyes lett, ráncos pergamenarcán a két kicsi szem beljebb húzódott.

— Az új ház kitárt ajtóval várja a lakókat, és azután ham! bekap valakit, valaméket abból, aki beléje ment. A tavalyi ház az más, az új ház nagyon falánk...

Szlávik nevetett.

— Mi már nem úgy építünk, mint hajdan. Zsófi néni, a mi házunk nem olyan falánk.

— Nana, az ember mind egyformán épít magának, mert az ember mind egyforma... én mondom, tessék elhinni.

Angéla lépett hozzájuk, Szlávik megfogta a karját, és behúzta az épületbe.

— Nézze, ez lesz itt a hálószobája, az utcára, itt meg az ebédlő, ez is az utcára... Mondja csak, jó lesz ide ez az ablak, nem lesz nagy cúg, ha takarít reggel és mindent kinyit?

Az udvar felé nyíló ablakra mutatott, Angéla komoly arccal vizsgálgatta.

— Csakugyan, ott szemben a másik, itt ez...

Szlávik kikiáltott az udvarra, a mestert hívta.

— Jöjjön csak, egy kis változás, ezt az ablakot falaztassa be, felesleges ez ide.

Kiss tiltakozni próbált.

— De mérnök úr, már be is boltoztuk a nyílást, most meg falazzuk is be... Sok munka ez, felesleges munka, ki fizeti meg?

Szlávik dühösen szólt rá.

— Nyugodjon meg, ha én rendelem, hogy befalazza, akkor majd gondolok arra is, hogy meg legyen fizetve magának.

Mikor a mester elment, Angélához fordult.

— Ha valami nem tetszik, csak szóljon, igazítunk rajta. Szeretném, ha minden kedvére való lenne.

Angéla alázatos jósággal simult az ember mellé.

— Maga jobban tudja, hogy lesz jó.

Angéla ezután se kifogásolt semmit, csak ha Szlávik vett észre valamit, hogy nem kényelmes, nem jó, akkor csodálkozott rá két gyermekszemével.

— Csakugyan nem jó így, csináljuk másképpen.

A pince lejárója nem esett közel a gang lépcsőjéhez, sáron át kellett volna a pincébe menni. Szlávik befalaztatja, új nyílást vágatott, közelebb esőt. A kamra ajtaja is a gangra nyílt, télen bizony nem jó a meleg konyhából kiszaladni a hideg gangra, jobb lesz, ha a konyhából nyílik a kamra. Kiss mester dünnyögve vette az új parancsot, és tintaplajbásszal ezt is beírta a többletmunkához. Amiért külön fizetség jár neki.

A tető is rákerült a házra, piros cserépzsindely borult

a tetőre. Lassan haladt a munka, nem lehetett embert kapni, mind a földeken volt kint. Arattak. Angéla is szeretett volna kimenni, az ura nem engedte. Már látszott rajta az érő élet növekedése, ilyenkor könnyen lehet napszúrást kapni, meg a rázós szekér se tesz neki jót. Maradjon csak otthon. Ügyeljen az építésre. Meg aztán itt van a mérnök is gyakran, annak is kell ebédet készíteni.

A cigányok is elkészültek a tapasztással, megszikkadt a padlás földje.

— Fel lehet már menni a padlásra?

Szlávik ránevetett az asszonyra. Az utóbbi időben mindig nevetett, ha ránézett, meleg, becéző nevetéssel.

— Minek kérdi? Talán fel akar menni?

— Igen.

Megfenyegette.

— Vigyázzon! Magának nem szabad már olyan helyen járni, könnyen baja eshet.

Angéla nem tágított.

— Csak menjünk fel.

— Jó, nem bánom.

Előrement a létrán, fent erősen fogta a létra két végét.

— Most már jöhet maga is, de vigyázzon.

Felért Angéla, és végigszaladt a padláson. A puha tapasztáson minden lépte ottmaradt.

— Jaj, de jó lesz, itt lesz hely ruhát teregetni.

Az egyik padlásablaknál megálltak, Angéla kinézett a szabadba, Szlávik melléje állt, és ő is kinézett. Kicsi volt az ablak, a fejük összeért.

Kint a nyárba érett élet sárgán-zölden tárult fel előttük. Messzire elláttak, túl az erdőn, a vasúti sínen is túl. Ott megint erdő volt, az erdőn túl a másik falu. A legátus apja ott volt bíró.

Angéla ellépett az ablaknyílástól.

— Nem találkozott a volt legátusunkkal? Azt mondta, amikor itt volt, hogy sokat szokott bejárni a városba.

— Nem.

— Olyan mafla alak volt, a keze úgy állt ki a kabátjából, mint egy taluseprű.

Szlávik tréfálkozva tette kezét az asszony szájára.

— Gonosz vagy, Angéla, mindenkit megcsípsz, biztosan engem is.

Az asszony felnézett az emberre.

— Nem is vagyok én rossz, csak egy kicsit szerencsétlen. Nagyon hamar akadt dolgom az élettel.

Szlávik összecsapta a két kezét.

— Istenem, milyen öreg vagy!...

— Az asszonyok élete ott kezdődik, ahol először öleli férfi. Az enyém hamar kezdődött, talán itt a baj... Csókolj meg!

Szlávik két kezébe fogta az asszony arcát, úgy nézte.

— Csókolj hát meg!

— Nesze...

Lent az udvaron szekér zörgött, a pap szava hallatszott.

— Angéla!

Angéla kidugta arcát a nyíláson, úgy kiáltott le.

— Itt vagyok, gyere fel!

— Gyere le hamar!

A létra aljában várta Jaró a feleségét, felül a mérnök fogta a létrát, lent a pap. Ahogy elért az utolsó fokra, óvatos öleléssel tette a földre.

— Vigyázz magadra, bajod eshet, nem jó ilyenkor padlásra mászkálni.

Angéla kacarászva szaladt ki mellőle az udvarra.

— Magának is fogjam a létrát, mérnök úr?

— Köszönöm, nekem nem árt, ha le is esem.

— Tulajdonképpen hogy is van az, hogy mi még mindig magázódunk, mérnök úr? Ím maholnap készen a ház, és még meg se ittuk a pertut. Nem is tudom, ki az öregebb kettőnk közül... de hát mindegy; szervusz. Gyere, menjünk be az ócska házba, egy kis bort kaptam tegnap a városból.

Az ebédlőbe mentek, a pap hátramaradt, és borosüveggel tért meg. Töltött.

— Nahát még egyszer: szervusz.

— Szervusz.

Leültek, szemben egymással. Szlávik ritkán volt így

együtt kettesben Jaróval, zavarában a cigarettáját puhította.

— Mit gondolsz, mikorra készül el a ház?

Szlávik gondolkodott.

— Hát úgy augusztus vége tájt.

— Fikszundfertig?

— Fikszundfertig.

— Be is költözhetünk mindjárt?

— Azt nem.

— Körülbelül mégis mikor?

Hogy is mondta Cselléné? Hogy az új ház kitárja magát, és az új ház nagyon falánk. Eh, szamárság, két-három hónap elegendő a száradásra, hiszen száraz időben épült, alig kapott esőt.

— November vége felé.

Jaró megnyugodott.

— Akkor jó, mert tudod, szeretném, ha a feleségem már az új házban várná be az idejét, nem itt, ebben az ócska vacakban. Az embernek úgy sincs egyebe falun, mint a lakása.

Szlávik felnézett a papra.

— Hát már nem bánod, hogy belekezdtünk?

A pap kezével legyintett.

— Hagyd! Nem tudod te, hogy van az falun. Azt csak én tudom, aki itt élek. Itt van az a Nánásy is, a bádogos, azzal a fürösztőkáddal. Látta, hogy a feleségem úgy van, hát egy kis fürösztőkáddal kedveskedett. Ingyen. Pléhből van, nem is nagyon jó, könnyen megsérti a gyerek testét, és már megakadt a szemük rajta. Az egyházfi felesége valamelyik nap megnézi, és azt mondja a feleségemnek: tiszteletesasszony, ennek a bádognak éppen olyan színe van, mint a toronynak... Hát mi közük hozzá?... Hát olyan színe van.

Töltött Jaró, és ittak. A savanyú bor kiömlő panasz lett benne, és a mérnök türelmes csendben hallgatta. Szénior volt Patakon, most meg itt kell vesződnie a faluval. Még jó, hogy az Isten csodálatosképpen megáldotta őket a gyer-

mekkel. Ha felesége nem volna vele, hát nem is tudna mit kezdeni nagy magányosságával. Nehéz az élet. A felesége szeretne most új ebédlőt az új házba, beszéltek is már az asztalossal, de sokat kér. Ez még nem is lenne nagy baj, nagyobb baj az, hogy nincs pénze, az egyházi járandóságát is kiszedte már egész esztendőre. Az asztalos csinálna ugyan hitelbe is, de ahhoz meg jótálló kellene. Ott volna az após, az jótállna érte, de azt nem akarja, meg messzi is lakik.

Szlávik érezte a ráirányuló beszédet.

— Ha akarod, megteszem neked.

Jaró csupa tiltakozás lett.

— Nem, azt nem kívánhatom tőled.

— Miért nem?

Engedékenységbe csuklott a tiltakozás.

— Jó, hát megbeszélem majd az asszonnyal... Örülni fog neki... Hiszen te ki se iszod a borod, szervusz!

Koccintottak.

Szürküllött már, amikor elindult az állomásra. A pap a tornácról is utánakiáltott, hogy ne menjen, elalhat náluk is.

— Nem, nem...

Az erdő előtt árok futott végig. A fűzfabokrok között valami emberféle mozgott. Szlávik megállt, benézett a bokrok közé.

— Maga az, Péter bácsi?

Tibor Péter felállt, abbahagyta a nyesést.

— Én volnék.

— Mit csinál itt ilyenkor, csak nem valami fehérszemély...

Ravasz hunyorítással nézett ki az öreg a levelek közül.

— Nem kell már az ilyen vénember senkinek.

Nagy halom levágott vessző hevert az árok partján.

— Mit csinál ezzel a sok vesszővel?

Tibor Péter elmélázó tekintettel nézett le a csomóba rakott vesszőre.

— Evvel?

Pillanatig tartott csak a gyengeség, a sunyi nevetés visszatért rá. Kilépett a bokor mellől, közelebb ment Szlávikhoz.

— Tetszik tudni, úgy látom, lesz valami a papéknál... Valami gyerekféle. Gondoltam, jól fog jönni egy kis bölcső, olyan parasztos, fonott bölcső... az nagyon jó, abból ha ki is esik a gyerek, nem üti meg magát... ahhoz vágom ezt a kis gallyat, de ne tessék megmondani, mert meglepetésnek szántam... meg még nincs is itt az ideje, hogy szükség volna rá.

— Hát csak vágja, Péter bácsi, hadd örvendjen a tiszteletesasszony.

Az állomásra korán érkezett, leült a kitett lócára, és várta a közeledő estét. Egy várószoba volt az állomás, meg az elöljárónak volt egy szobája, konyhája. A konyha előtt kert volt, a kert előtt ment a sín. A kertben az elöljáró gyermeke játszott a kutyával, a kutya nagyobb volt, mint a gyermek. Az asszony a lépcső mellett mosott. A sínek között a két disznó turkált, és kicsit odébb a tehén legelészett. Az elöljáró ingujjban ment ki a váltóhoz, hogy beigazítsa. Azután a tehenet meg a disznókat hajtotta el a sínekről. Visszajövet megállt Szlávik mellett.

— Mennyire van a ház, mérnök úr?

— Elkészül rövidesen.

Az elöljáró nyaka elismeréssel rándult.

— Tán még be is költözhetnek?

— Persze hogy be.

Bekiáltott az asszonynak a kertbe.

— Hallod?... A tiszteletes úrék még az idén bemennek az új házba. Hm, a te nénédék is úgy voltak, bementek az új házba, oszt a rákövetkező ősszel az egyik ki is ment belőle... a néned... de hát ezt nem lehet előre tudni, csak úgy mondják, hogy így szokott lenni.

— Mondják...

Valaki megállt a lóca mellett. Szlávik felnézett rá. A legátus volt, mélyre emelte a kalapját.

— Jó estét, mérnök úr, hazafelé?

— Igen. A városba?

— Igen. Beszaladok ma este egy kicsit, körülnézek, és holnap a déli vonattal visszajövök. Mi újság arrafelé?

Fejével az erdőre intett.

— Semmi különös.

— Szabad?

— Tessék.

A legátus leült Szlávik mellé, bizalmas közelségbe hajolt.

— Hallom, a tiszteletesasszony várandós... Most jöttem haza Patakról, vagy három hete, szerettem volna tiszteletemet tenni náluk, de nem értem rá eddig.

Hosszú nyaka előrenyúlt a gallérból.

— Tulajdonképpen azért is megyek be a városba, hogy valami édességet vegyek. Nem tudom, kapni-e mostanában narancsot.

Szlávik elmosolyodott.

— Nem.

— Hát akkor valami egyebet veszek. Tetszik tudni, mégse akarok üres kézzel menni, ilyenkor az asszonyok szeretik a nyalánkságokat.

Szlávik elnézett az erdő sötét tömege felett.

— Igen.

— Jó, hogy együtt megyünk, legalább elbeszélgetünk.

— Igen.

A kanyarodó felől a vonat zakatolása hallatszott. Az elöljáró felvette a kék blúzt a kerítésről, fél karját bedugta a fél ujjába, azután meggondolta, letette, és csak a sapkát tette a fejére. A teknő mellől felvette a piros zászlócskát.

— Adtam már jegyet, mérnök úr?

— Igen.

— Akkor rendben van.

— Igen.

A zászlót kieresztette, két ujja között tartotta a nyelét, és hátravetette az alsókarjára. Úgy indult el a váltó felé.

10

Ahogy megmondta Szlávik, augusztus végére elkészült a

ház. Kitárt ablakokkal, kitárt ajtókkal várta a lakókat, a nyár végi meleg szél duruzsolva szaladt át a szobákon, és a falak meszes párát lélegzettek.

Bejárták a szobákat, méregették a szabad falakat, ahová majd bútort lehet állítani. Milyen jó tágas a nappali, itt lesz helye a gyereknek hol szaladgálni. Meg ez a cserépkályha is jó, hogy itt van, nekiről az ember háttal, és egész az erdő aljáig lát el az ablakon át. Nem is kell kimenni, csak nekiről az ember, és látja, hogy dolgoznak-e rendesen az emberek. Igaz, télen nem dolgoznak, de hát mindegy, télen majd a havas tájat nézik. Jó is lenne már most befűteni, legalább hamarább száradnak a falak. Az utcai ablakokra meg új függönyt kell venni, mert most már belátnak az utcáról, a régi nem felel meg oda. Olyan utálatos már az a régi ház, mennyire látja az ember most, hogy milyen kényelmetlen, most, hogy itt áll az új. Hogy is tudtak eddig is benne lakni?

Angéla nem akart tovább várni, így hát október végén beköltöztek. Szlávik már ritkábban járt ki, csak olyankor ment, ha az elszámolásokkal volt dolga.

— Tudod, siettünk egy kicsit, mert a feleségemnek később nehezére esne a strapa.

— Kár volt...

— Dehogy! Az a pár hét nem számít, túlestünk legalább rajta.

Angéla naphosszat rendelkezett, függönyöket rakott fel, díványpárnákat készített. Az ócska ebédlőbútort nem hozták át az ócska házból, mert az asztalos december végére ígérte az új ebédlőbútort. Arra a kis időre nem érdemes bepiszkolni az új szobát a sok ócska vacakkal. A zongora állott árván, magányosan a nagy ebédlőben.

Azután gyorsan teltek a hetek, és egyszer csak leesett a hó. Az erdő fái megszakállasodtak, és Cselléné egyre gyakrabban nézett át a papékhoz.

— Jövök már megtudni, nincs-e valami újság.

Angéla vidám kacagással felelt:

— Nincs még, Zsófi néni, ne türelmetlenkedjen.

Bement a kamrába, és nagy darab hurkát vágott le.

— Vigye el, Zsófi néni, kóstoljon maga is belőle.

Tibor Péter is elkészült a bölcsővel, szépen megfonta, megfényesítette. Egyik nap este aztán a vállára vette, és indult ki vele az ajtón. A felesége utánaszólt:

— Viszi mán, viszi a vén kakas a fiatal tyúknak.

Tibor Péter visszafordult a küszöbön, szeretett volna goromba lenni az asszonyához, de csak annyit mondott:

— Ne szólj bele az ember dógába.

A papék ajtaján a könyökével kopogott, nem volt keze a kilincshez. A lány ajtót nyitott, bent letette a földre a bölcsőt. Megháncsolt fűzfavesszőből való volt, a talpa fényesre faragott tölgyfa deszka. Angéla a spór mellett állott, onnét nézte a vén ember szuszakodását.

— Maga az, Péter bácsi? Csak tán nem nekem hozta?

A közeledő nehéz óra kilopta hangjából a múltat. Tibor Péter szégyellős alázattal állt meg a bölcső mellett, bütykös ujjaival a sima vesszőt simogatta, mintha áhított asszonynép teste volna.

— Gondoltam, jó lesz ez most, az ilyenféle... — Amikor látta, hogy sikerül neki a beszéd, most már gonoszkodva, pajkosan csengett ki belőle a szó. — Meg aztán látom, hogy hamar szükség is lesz rá...

Igaza lett Tibor Péternek, mert még nem mentek ki az esztendőből, amikor egy hajnali órában lihegve keltegette a kiscseléd Csellénét:

— Jöjjön már, Zsófi néni, a tiszteletesasszony...

Csellénét nyugodalmas sietéssel készült fel, a lány biztatta.

— Ne félj, elsőre nem megy az olyan egykettőre.

Sápadt volt Angéla, szemét a félelmek hályoga fedte. Jaró minden kezével segítség akart lenni, de Csellénét kiparancsolta.

— Nem férfinak való ez, tessék átmenni a másik szobába, majd szólok én, amikor lehet.

Nehezen virradt, Jaró nehéz várással rótta az üres ebédlőt. A szomszéd szobából ki-kijött hozzá az asszony fájdalma. Nehezen ment, de mégis teltek az órák, nyolc lett, azután kilenc, a pap árva társtalansággal nézte a magányos zongorát. Hogy is volt az, tegnap még az Angéla

ujjai futottak végig a billentyűkön. Vajon mikor zongorázhat megint? Istenem, minek is kell gyerek, inkább ne legyen, csak ne kéne így aggódni az asszony miatt. No lám, itt meg megpenészedett a festés, egészen átütött a nedvesség, holnap vagy holnapután be kéne üzenni Szláviknak, megkérdeztetni, hogy nem kell-é csinálni ezzel valamit. Még csak tíz óra... Ki kellene szólni Terkának, hogy főzzön valamit ebédre, vagy ne is főzzön, majd eszik rántottát... Na, most már lesz valami, jaj, szegény asszony, hogy szenved, Istenem, de neḧéz az asszony sorsa, mégis jobb a férfiaknak... Jaj!... Be kéne menni... úgy látszik, ez is elmúlt, nincs még most se semmi... Na de ilyet, majd elfelejtette, az esperes ráüzent, hogy okvetlen azonnal küldje be az évi költségvetést, már készen is van, megyen, borítékba teszi, megcímezi, most ráér.

Kiment az irodába, előszedte az írásokat, de nem volt nyugta az irodában. Felvette az írásokat meg a tintatartót, bement vissza az ebédlőbe, lepakolózott a zongorára.

Ez a vén marha is mehetne már a fenébe, az esperes, hogy ez nem hágy az embernek békét, örökké levelez, mintha fenyőfa volna. Itt van, ez már a 63-ik iktatószám, minden hétre jut egy levél, még több is.

— Tiszteles úr, jaj!

Irtózatos váratlanul szakadt fel az ajtó, Cselléné volt a küszöbön, és minden része a kétségbeesést ordította, s a hangja is úgy hasított be a pap agyába, mint az éles fejsze.

Bent az ágyon vér volt minden, és a két ember kétségbeesett, célját nem látó kapkodásában, hasztalan nagy segítésében a nyugalom és a békesség fehér áhítatával feküdt Angéla.

— A lepedőt tessék... vattát... még vattát...

Angéla nem tudta, mi történik, csodálkozó két szeme fáradtan esett a két emberre. Ujjai, mint áttetsző elefántcsont pálcikák, úgy hullottak széjjel a takarón, erőtlenül, esetten. Csendesen szólt.

— Sándor...

Szeméből a megtérő búcsúzó jóság hullott az emberre.
A szemek lassan lecsukódtak.
A másik ágyon a lepedőre vetve sírt a gyermek.

11

A másik szobában, az üres ebédlőben a legátus hangos köszönése visszhangzott.

— Halló, tiszteletes úr, merre vannak? Egy kis narancsot hoztam a városból. Nagyszerű édes, mandarin.

Körülnézett a szobában. De furcsa ez a csend. Az előszobában se látott senkit, úgy jött be. El lehetne vinni az egész házat, nem ügyel ki senki... mi lehet itt... ha... mi ez... Az ajtóhoz ment, hallgatózott. Mi ez?... Szent Isten, valaki sír.

A pap hörgő zokogással borult az ágyra.

Nyílt az ajtó, a legátus félreugrott, és ahogy Cselléné véresen, könnyesen, izzadtan esett ki az ajtón, a legátus hosszú nyaka még hosszabbra nyúlt ki a gallérból, két kezét a rémület bénává fagyasztotta. A papiroszacskó kiesett a kezéből, leesett a földre, a papiros elszakadt, és az öt mandarin ötfelé gurult az üres szoba puszta padlóján.

12

Szánkán ment a temetésre Szlávik, nem tudott volna most elmenni az erdő gyalogútján. Ragyogó volt a téli nap, szinte tavaszi meleg áradat terült el a hótenger felett. A prémes útibundát széttárta a mellén.

A szomszéd falu papja végezte a szertartást, és a falu minden népe a koporsóhoz gyűlt. A pap magányos árván állt a koporsó mellett, hátrább tőle Szlávik. A legátus a nép közé vegyült, a télikabát prémgallérjába húzta be a fejét.

Az asszonynép suttogott, hogy senki se jött a rokonság közül.

— Senki se... Pedig hát él a tiszteletesasszony apja, úgy tudom.

— Eljöhetett volna...

Tibor Péter köztük állott, sötéten nézett el a koporsótól. Csendre intette az asszonynépet. Vezekelésnek érezte ezt is, hogy tette.

— Ne locsogjatok még most is, öreg az már, meg olyan messzi lakik, hogy nem érhetett ide.

A nap jó meleggel borította el az udvart, embereket, házat. És a ház ereszéről kipp-kopp, sűrű hullással hullott a csepp. Mintha könny volna és emberszemből hullana.

13

Befogva várta már az udvaron Szlávikot a szán.

— Megyünk mindjárt, csak elköszönök.

Bent a szobában esett mozdulatlan ült a pap, fáradt szőke arca üresen bámult Szlávikra, ahogy belépett. Néhány ember volt még a szobában, a másik pap, Cselléné, meg még a faluból.

Szlávik a pap mellé lépett, az felnézett rá.

— Hát itt vagyunk...

A fűzfa bölcső a kályha mellett állott, kicsi mozgás éledt a párnák alatt, és a háromnapos emberélet hangja belehullt a csendbe. A pap felfigyelt, idegesség és unalom lett az arca. Odaszólt Csellénének.

— Vigyék ki...

Vigyék ki. Minek az most itt, minek az egyáltalán? Azért adott Isten csodát, hogy most itt legyen, és az első mozdulása gyilkosság legyen?

— Vigyék ki!

Cselléné a bölcsőhöz mozdult, és már a párnához nyúlt. Szlávik is a bölcsőhöz lépett. Szótlanul, az asszonyt félretolta. A bölcsőből a kis féreg hályogos, üres szeme nézett ki rá.

A gyermek. Az övé.

Átnyalábolta a párnát, a szeme se látszott ki a gyermeknek, ahogy átfogta a párnával.

Nem szólt. Meredt szemek nézték. A gyermeket ölbe vette. Szótlanul.

Kiment az ajtón, át az üres ebédlőn, magához szorította a gyermeket. A zongora nézett utána. Meredt szemek néztek utána.

Kint a két ló türelmetlenül kapálta a havat. Szlávik felült, a prémes útibundát a gyermek köré vette, kicsi rést hagyott a levegőnek. Gondosan, nyugalommal. Apja.

— Mehetünk.

Az erdő várta őket, és az erdő fehér fái meleg, jó örvendezéssel néztek utána.

TAMÁS MIHÁLY

Lanti Cézár

PRÁGAI KALAND

Azon kapta magát Lanti Cézár, hogy már jó tíz perce néz egy kirakatot a Vencel téren, pedig a kirakatban nincsen egyéb, mint néhány fapipa és pipaszár, meg dohányos zacskó. Ijedten lépett el az üveg mellől, összehúzta magán a felöltőt, csúf tavaszi szél fújt a múzeum felől.

Öregszem...

Behullott az egymás mellett hullámzó emberfolyamba, rossz irányt vett, egy pápaszemes, kövér, aktatáskás prágai úr pontosan szótagolva és szemrehányó oktatással szólt rá, amikor beléje ütközött.

— Tanulja meg, hogy Prágában az emberek balra térnek.

Lanti Cézár a kalapjához nyúlt, megköszönte az oktatást, és jobbra tért ki az öreg úrnak. Az emberfolyam vitte, a hátára kapta, de gyorsabb volt, mint ő, emberek, emberek vonultak el mellette, és ő maradt a magányossággal.

Julius Meinl ócska sarokháza előtt megtorlódott a forgalom, az utca vastag tömegben dobta az embert a térre, és a sűrű embercsomóban újra nagyon érezte az egyedülvalóságot. Mindenütt páros ember, egy férfi, egy nő, egy férfi, egy nő, egymást fogva vagy egymást követve. Lanti Cézárt nem fogta senki, és ő nem követett senkit. Őt a tulajdon élete követte.

Megint megállt egy üvegablak előtt, a kirakatban lapos kör mozgott, a körön viaszbábuk állottak, új divatú ruhában, és a kirakat hátsó faláról tükör vigyorgott rá. A viaszbábuk fiatalok voltak, karcsúak és izmosak, dús szőke hajuk volt, és a tükörből másfajta figura nézett rá: ennek ősz volt a halántéka, és az orra mellett kétoldalt

függőleges mély barázda húzódott. Cézár ijedten ment tovább az emberfolyóval.

Átjáróudvarba fordult be, itt kevesebb volt az ember és több volt a fény. Itt zsúfolt kirakatok lapultak a falakhoz, és az egyik üveg mögött nagy tartályban lustára hízott halak úszkáltak.

A benyíló ajtóhoz ért, belül számokkal telerótt papírlapot nyomtak a kezébe. Üvegpulthoz ment, tányért vett a kezébe, és egy fiatal lány, fehér ruhás, fehér arcú, fehér kezű, azt kérdezte tőle, hogy mit kíván.

— Rántott süllőt... jó?

A lánynak mindegy volt, hogy rántott süllő, vagy tengeri ördöghal, ebben a vendéglőben minden hal volt, a levegő is tele volt hallal, az ember, ha szippantott belőle, valami fantasztikusan halbő tó partján hihette magát.

— És hozzá?

— Pirított krumplit... jó?

A pirított krumplit nagy bádogkanállal adták, olyannal, mint a lisztesboltban a lisztet, a lány heves mozdulattal csapta bele a bádogkanalat a pirított krumpli roppant tömegébe, és a Lanti Cézár kezében a tányért barnára pirult krumplidarabok borították el. A nagy darab rántott hal nem is látszott ki alóla.

Kezében tartotta a tányért, és nem mozdult, nem is tudta, hogy mire vár.

Fiatal lány lépett mellé, üres tányér volt a kezében, és a pirított krumplira mutatott. A lány, akinek mindene fehér volt, a tányérba borította a bádogkanalat.

— Halat nem?

A lány elpirult. Diáklány lehetett, vagy kiszolgáló valamelyik ragyogó áruházban, fiatal volt és barna, az arca egészséges. Elpirult.

— Nem.

Lanti később se tudta meg, miként jutott eszébe, hogy a fehér lányhoz forduljon.

— Egy adag halat a kisasszonynak is...

Odanyújtotta a kartonlapot, a fehér lány kilyukasztotta a barna lány adagját is rajta. A barna lány újra elpirult,

és szólni akart, de Lanti Cézár már ellépett és magányosan ment egy üres állóasztal mellé. A tányért az asztal lapjára helyezte, itt nem voltak székek, itt állva kellett megenni azt, amit megvett az ember.

Jó volt enni, az ember elbajlódik a hal szálkájával, és nem veszi észre, hogy az élet elfut, és ő már örökre lemaradt utas lesz.

A barna lány melléje lépett, a tányérját ő is az asztalra tette. Hosszú, keskeny asztal volt, hely volt elég mindkettőjüknek.

— Engedje meg, hogy megköszönjem ...

Lanti Cézár nem nézett a lányra, tovább bajlódott a szálkával, maga elé húzta a csonttányért.

— Semmi ... semmi ...

A barna lány vidáman nevetett fel mellette.

— Dehogy semmi ... Nagy dolog az, ha az ember csak holnap kezdi el azt, amit ma kellett volna elkezdenie ...

Lanti Cézár oldalt pillantott a tányérjáról, a barna lány szájában jóízű sietéssel tűnt el a rántott hal első darabja.

— Maga jó ember lehet ... Nekem most röstelkednem kellene, de nem kell, mert maga jó ember. A jó ember előtt nem kell röstelkedni.

Három darab pirított krumplidarabot vett egyszerre a villájára, és mind a három darab egyszerre tűnt el a szájában. Fiatal volt és jó étvágyú, a szája piros volt, pirosabb, mint a krumpli, amit evett és pirosabb volt a halnál is, amit takarékoskodó apró darabokban nyelt. A szeme barna volt és dús pillájú, barna, mint a haja.

— Maga igazán jó ember lehet ...

Lanti Cézár most már kiáltani akart, hogy ne kínozza őt a lány, ha már elfogadta tőle az ételt, legalább legyen kímélettel iránta, mert ő nem jó ember, ő nem akar jó ember lenni, éppen a lány szemében nem akar az lenni.

De nem kiáltott, és ne felelt. Sietve ette meg az ételét, a sört is habzsolva itta, de mire indult, akkorra már a lány is készen lett.

— Elkísérem, jó?

Lanti Cézár erre nem szólt semmit, de maga előtt en-

gedte a lányt. Kint a szabadban a lány újra feléje fordult:

— Hová?... Mert nekem mindegy, hogy hová megyünk.

— Nekem is.

Egymás mellett haladtak, a lány szorosan melléje húzódott, és hálás, szép állatszemekkel nézett fel rá.

— Kicsi dolog ugye, de ki sem tudom mondani, milyen kedves volt...

Lanti Cézár lenézett a lányra, kemény akart lenni és durva, de csak hideg lett.

— Ha nem tétettem volna azt a darab halat a tányérjára, akkor is odajött volna az asztalomhoz? Akkor is elkísért volna?

A lány nevetett, apró kuncogással tört elő száján a jókedv.

— Hát nem tudom, akkor tán nem. Kell, hogy az ember akaratát irányítsa valami. Az enyémet most a maga jósága irányította.

Hát ez az, igen, ez az, Lanti már félórája erre gondolt, amit most ilyen vidáman csurgatott ki magából ez a lány.

— Miért olyan szomorú?

Beléje karolt a lány, meleg kis kezével átfogta a karját, apró körmeit a felöltő szövetén keresztül is érezte, ahogy azok az izmaiba mélyedtek.

— Ne legyen olyan szomorú... Legyen olyan jókedvű, mint én. Akarom, hogy olyan jókedvű legyen, mint én, mert én is olyan jó akarok lenni magához, mint amilyen maga volt énhozzám. Mondja meg hamar, hogy hol lakik?... Ugye, nem messze?... Hamar odaérünk?... Fent majd teát főzök, és meglátja, olyan jó lesz. Van jó cigarettája? Mert én már egy hete csak Zorát szívok, de most még az sincs. No szóljon már egy szót, bácsi, ne legyen olyan haragos. Rám haragszik?... Rám nem szabad haragudnia, én jó kislány vagyok, ha nem lennék jó, akkor magamtól is rendelhettem volna halat a krumplihoz.

Rángatni kezdte a karját, úgy nógatta a válaszra.

— No, mondja már meg, hogy hol lakik, merre menjünk?

Utcaszöglethez értek, ahonnét fokozódó erővel ömlött

a térre az ember. Álltak, és várták az áthaladás jelét. Elvesztek a tömegben, és amikor a tömeg megmozdult, Lanti Cézár előreengedte a lányt. Lanti hátramaradt, a lány ment az árral, ő pedig oldalra verekedte ki magát, az úttestre lépett, átszaladt egy autó előtt, átszaladt a téren, és a Vencel tér másik oldalán befordult a Lützov utcába.

Lihegve ért ki a Wilson-állomásra, kofferjét kivette a ruhatárból. Lanti Cézárnak szabadjegye volt, mindenüvé szabadon utazhatott, a portás szalutált, amikor felmutatta neki a fekete könyvecskét.

Vonat állott kint a peron mellett, az utasok már nagyrészt felszálltak. Lanti meg se nézte, hová indul a vonat, csak el, csak el; bent a fülkében lélegzett először szabadon, és homlokát a fülke üvegéhez szorította.

El, csak el. Hová?... Mindegy.

Olyan mindegy, hogy hová indul az ember.

LÁTOGATÁS

Nem is gondolt rá, észre is csak akkor vette, amikor már leszállt a vonat lépcsőjéről, hogy a szülővárosába került vissza Lanti Cézár. Az olyan kósza vándorok számára, amilyen ő is volt, a véletlen tartogat néha ilyen meglepetéseket. Egyáltalában a véletlen szeret játszadozni az olyan emberrel, aki az életét a véletlenre bízta.

Sötét éjszaka volt, a kapus, aki a jegyeket szedi el az utasoktól, nem ismerte meg Lantit, és neki is odatartotta a tenyerét. Ejnye, ejnye, micsoda otromba gyanúsítás, még azt hiszi ez az ember, hogy jegy nélkül utazom — ezt gondolta magában, és keserű ízzel dobta a kapus arcába a szót.

A kapus utána nézett, bámult utána és csak úgy magának dörmögte.

— Hát honnét tudhassa azt az ember...

Csend volt az utcán, és por lepte el az úttestet, és ahogy a lába felverte a port, az otthon régen érzett íze futott elébe. A villanylámpák közül már csak minden második

égett, és két-két égő lámpa között sötét árnyéktócsák lepték el a házak elejét. Jók voltak valamikor ezek az árnyékos helyek, itt, ahová már egyik lámpának se ér el a fénye, ezen a jó helyen, a vasrácsos kerítés kőpadkájú lábazatán üldögéltek régente a lánnyal. Hol egyikkel, hol másikkal. És amikor valami miatt odébb kellett menniök, a másik árnyékos szigetre, a lámpafényes helyen szemébe húzta a kalapját, és gyöngéden, finoman bicegni kezdett, hogy rá ne ismerjenek a szembejövők. Nem volt pedig senki, akinek számadással tartozott volna, de valami különös enyhe szemérem tétette ezt vele. Emlékszik, hogy a lány ezért mindig kinevette, az egyik is, a másik is. A nő, az nem szemérmes, és az a sok finomság és csipke, amit az évmilliók a női lélekre agattak, az mind csak a férfilélek finom szövetének rávetődő fénye. Semmi egyéb. Most is, mint akkor, megint bicegni kezdett, és csak akkor hagyta abba, amikor rájött, hogy biceg.

Bolond vagyok, egészen bolond...

A szülőház kapuja közelében, a sarki átjáró előtt keresgélni kezdett a zsebében. Sok év előtt is mindig a sarki átjárónál kezdte meg a keresgélést, mert már ki volt számítva, hogy mire a kapuig ér, addigra a sok lom közül, amit a zsebében hordott, előkerül a kapukulcs. Most egy kicsit tovább tartott, már megállt a kapu előtt, már fogta is a kilincset, amikor eszébe jutott, hogy a kulcsot a kéztáskájában hordja már évek óta, mert mindig számított arra, hogy egyszer hazakerül. Így kerülnek a dolgok az ember kéztáskájába.

Bent az udvarban, az udvari szoba ablakán hármat koppantott. A házban hamar kattant a villany, emlékszik, az anyja mindig éber alvó volt, kivilágosodott az ablak négyszöge.

— Ki az?

— Én vagyok, Cézár...

Kinyílt az ablak, és a nyíláson kulcsot tartott elébe az anyja keze.

— Az előszoba kulcsa... Te vagy az, Cézár?

— Én vagyok.

Bent a szobában, az anyja hálószobájában, az éjjeli szekrény lámpája égett. Az anyja már visszakerült az ágyba, és az arcán a csöndes öröm fényei égtek.

— Na de ilyet... Te vagy az, Cézár?

— Én vagyok.

— Gyújtsd fel a csillárt, hadd lássalak.

A csillár kapcsolója mindjárt az ajtó mellett volt, és ahogy Lanti az anyjához közeledett, mind a kettőjük arcát a frissen lobbant fény ragyogása lepte el.

— Itt vagyok.

Leült az ágya szélére, az anyja keze után nyúlt. Ráncos és száraz volt az anyja keze, de az ujjai még mindig karcsúak voltak, hegyesek és szépek.

— Hát itt vagy?

Az apja már húsz éve meghalt, de az anyja még mindig őrizte a kettős hitvesi ágyat. Sokszor mondta, hogy ha nem lenne mellette éjszaka az a másik ágy, tele ágyneművel, akkor tán el se tudna aludni. Félne, hogy a semmiségbe hull.

— Itt vagyok.

Reggelre az anyja hozta az ágyba a kávét, két vajas kiflivel, asztalkendőt is tett a paplanra, hogy megóvja, ha kiömlene a kávé. Fehér volt a haj az anyja fején, a lába is nehezen mozgott, de amikor Lanti kikelt az ágyból és öltözködni kezdett, ott mozgott körülötte, szinte öltöztette, még el se fordította a szemét. Minek tenné? Gyermeke.

Ragyogó reggel köszöntötte az utcán, és a régi házak két sora közt ismeretlen arcú apró emberkék játszottak. Cézár elment mellettük, azok rá se néztek, csak éppen hogy félreálltak az útjából, és játszottak tovább.

Tulajdonképpen hová is megy?... Sehová, csak éppen nézi az ismerős utcákat, dolga nincsen, lassan, tempósan vette a lépést. Jó szeme volt, már messziről meglátta, hogy az, aki ott a tizedik háznál közeledik feléje, az a tekintélyes aktatáskás úr, az ő harctéri pajtása, akivel sok jó, meg rossz napot ért meg valamikor. Fogságba is együtt kerültek, és együtt maradtak esztendőkig. Enyhe izgalom futott át rajta, végigpergett benne minden, amit ez az

ember jelentett az életében. Most, amikor egymás mellé értek, megálltak.

— Szervusz.

— Szervusz.

— Hát te itthon vagy?

— Itthon.

— Ejnye, lám...

Néztek egymásra, a szemük is nevetett egy keveset, de csak úgy, mint a pislákoló mécses, amely alól kiégett az olaj. A barátja arcára teljességgel visszatért a mindennapi élet.

— Kár, hogy sietnem kell...

— Igen.

— Kilencórás tárgyalás.

— Igen.

— No, szervusz.

— Szervusz.

Hát idáig jutottak a dolgok?

Fent a főtéren egy másik barátjával akadt össze. Iskolába jártak együtt, azóta se látták egymást, az érettségi óta.

— Na de ilyet, szervusz, Cézár!

— Szervusz.

— Mi van veled? Itt vagy?

— Itt. Veled mi van?

— Élek. Mondd csak, kérlek, hány óra?

— Háromnegyed kilenc.

— Tyüh, az áldóját, még lemaradok a vonatról... De pontos az órád?

— Pontos.

— Akkor... szervusz, öregem.

— Szervusz.

Kacsázó léptekkel billent át a másik oldalra, az állomás felé. Lanti Cézár pedig arra gondolt, hogy a gimnázium romantikus korszakában ez a fiú is, ez a kerek, szőke, gyámolatlan gyermek, ez is belecsurgatta a vérét abba a törött szélű porcelántányérba, amely az osztály örökös vérszerződésének edényéül szolgált. Emlékszik, még a sze-

mét is behunyta, annyira félt a gombostű szúrásától, de azért hősies elhatározással döfte hirtelen a tűt az alsókarja belső oldalába, ahol finomabb és vérzékenyebb az ember teste.

Hát igen, idáig jutottak a dolgok.

Szinte jólesett neki, hogy kiért a városból, és a régi úton haladt a régi szőlőhegyek felé. A temető kerítése élő sövény volt, csupa bokorra visszavágott eperfa, kicsit odébb a Horváth-szőlő is, a temető is olyan, mint amikor elment. Most is ugyanaz. Arra gondolt, hogy csak a dolgok hűségesek az emberhez, azok nem esnek ki az ember életéből. Tiszta jóság csak a dolgokban rejtőzik, mert övék a megtisztult örökkévalóság és a napfény és a levegő végtelen tengere.

Ahogy befordult a szőlejük felé vezető útra és elhaladt a két öreg almafa mellett, amely változatlanul volt öreg, és a kút rozzant kávája mellett, amely változatlanul volt rozzant, hirtelen lepte el a messzi tűnt ifjúság vidámsága. A meredekké vált úton, a szőlőtőkék mellett szinte táncolépésben jutott előre, a melle ugyan zihált, de ezt csak akkor vette észre, amikor megállt a borház kiugró verandáján, és lenézett a szőlőtőkék végtelenbe futó tengerére.

Jó volt itt, mert az ember szeme nehezen tudná észrevenni, hogy a tőkék megöregedtek, a venyige minden évben frissen hajt, és minden évben egyformán megújult fiatalon örvendez a rája termő fürtöknek, csak alul, a föld alatt és mindjárt közel a földhöz, csak ott öregszik és vastagodik, ráncosodik az évek futásával az anyatőke.

A veranda mellett kétoldalt zöld pázsit terült, hanyatt feküdt a puha fűbe, és nézte a felhők futását. Meleg volt a föld, és a fű puha szőnyege édesen fogta körül a testét.

Alulról, a kút felől fiatal lány közeledett, kapa volt a vállán, és már messziről úgy tetszett, hogy ismerős. Ahogy közelebb ért, már azt is látta, hogy mezítláb van, és szép izmos lábszárát barnára égette a nap. Ejnye, ki lehet ez, hiszen olyan ismerős.

— Jó napot kívánok.

— Adjon Isten, te vagy az, Terka?

— Én.
— A Fejes Sándor Terkája?
— A'.
— Most is apád itt a vincellér?
— A'.
— Nagyon megnőttél, te...
A lány elpirult, oldalra nézett.
— Minden megnő egyszer...
Lanti Cézár felült a fűben, a lány közelebb lépett hozzá.
— Kinek tetszik lenni?
Nevetett Cézár, és fiatal lett.
— A mienk ez a szőlő.
A lány is nevetett.
— Ahá, tudom már... Hallottam róla.
— Te még kislány voltál, amikor elmentem, az anyád szoknyájába kapaszkodtál.
Megint nevetett a lány, a foga megcsillant a szája piros hasítékában.
— De már nagy vagyok...
— Nagy.
Messzire nyúlt el a szőlők csöndje, csak lent az országúton ügetett két sovány ló a zörgő szekér előtt. Cézár keze kinyúlt a lány keze után, ez meg tán észre se vette, csak akkor szólalt meg, amikor a hirtelen mozdulattól lerepült a kapa a válláról, messzi a fűbe, és ő is lezuhant, e fölé az idegen ember fölé.
— Jaj, ne tessék!...
Lanti Cézár két karjával szorította magához a lány hajlékony, vergődő testét, és ahogy az arca közel került annak az arcához, erősen a szemébe nézett. A lány is visszanézett rá, arcára kiült a küszködés erőlködése, és mert látta, hogy az hasztalan, a tehetetlenség két csöppje búj elő a szeméből.
— Jaj, ne tessék!...
Hirtelen jutott eszébe Lantinak, hogy valamikor ilyen gyors és váratlan mozdulatokkal győzte le a nőt, és az a kevés ellenállás, ami utána következett, inkább az illendőség kedvéért való volt, és utána mindig ujjongó, vidám

örömök következtek. De ez itt most, ez a lány, mozdulatlanul terült el felette, és a szeméből két könnycsepp szivárgott.

— Hát sírni kell annak, akit én ölelek?

Ahogy elkapta, olyan hirtelen engedte el a lányt, sietve állt fel a földről, és szótlan indult lefelé a hegyi úton. Hátra se nézett.

Otthon már várta az anyja jó ebéddel, lekváros derelyével.

— Tudom, hogy ez a kedvenc ételed, hát ezt csináltam... De mi lelt, hogy ilyen rossz kedved van?... Bántott valaki?

Lanti a földre nézett, nem mert az anyja szemébe nézni.

— Semmi... semmi...

Nem mozdult, az anyja lépett hozzá, és úgy simogatta végig a haját vékony ujjaival, mint akkor, régen.

— Beszélj hát, kisfiam, mi bánt?

— Semmi... semmi...

— Kisfiam...

Hálásan és feltörő jó zokogással búját az anyja öreg mellére.

TEMETÉS

Akkor már huzamosabb ideje élt Lanti Cézár abban a kis hegyvidéki városban. Talán három esztendeje, vagy talán nyolc is — biztosan nem tudta, mert nemigen szokta figyelni az esztendők számbeli múlását. Csak annyit vett észre a dolgok változásából, hogy a ház előtt elfutó poros úttesre szép szabályos kőkockákat helyeztek értelmes munkáskezek, és ha megtért néha éjszakai sétájáról, arra lett figyelmes, hogy a cipője sarka élesen koppan a köveken, és erre a koppanásra felfigyel az utca: a villanylámpa az oszlop tetején s a nagy sovány kandúrmacska a szomszédház kapualjában. Elmúlt már az idő, amikor hetykén merte kihívni maga ellen az éjjeli utca élő és élettelen dolgainak felriadó figyelmét, azért utóbb minden

esetben sietve dugta a zárba a kulcsot, és a feltáruló kapualj könyörtelen feketeségébe ideges mozdulatokkal villantotta bele zseblámpája fényét.

Bent a szobája bátorító fényében úgy gondolta, hogy mindez a változás az utcára tett kőkockák miatt van. Ilyenkor nem nézett a falon lógó tükörbe, mert ha odanézett volna, akkor egész bizonnyal békében hagyta volna az utca ártatlan köveit. Hiszen még alig néhány hete, hogy utoljára látta itt az énekesnőt.

Az énekesnőt.

Először régen, igen régen volt nála, azután újra megjelent, talán fél esztendeje. Úgy jött be hozzá, mintha végtelen idők óta hozzátartozna a ház bútoraihoz, még kopott tollas kalapját is otthonias mozdulattal dobta le a vörös karosszékre, és a valaha zengő hang fakult emlékével szólt oda Trudénak.

— Ülj le, kedvesem. — Azután Lantihoz fordult. — No, mit szól a kis húgomhoz? A télen örököltem, megboldogult nővérem hagyta rám, aki szintén Bécsben aratott művészi sikereket.

Trude leült a székre, a szoba egyik messze sarkában, két vékony kezét az ölébe ejtette, roppant két barna szeme riadtan nőtt ki vékonyka arcából.

Lanti elnézett a bútorok felett.

— Kedves kislány...

Az énekesnő szélesre tárta retiküljét, zsebkendőt vett elő, megütötte vele az orra hegyét.

— És már el is múlt tizenöt éves... Ugye, milyen csinos?

Lanti újra a bútorok fölé nézett.

— Csinos, valóban...

Az énekesnő akkor már visszatette a zsebkendőt, hangos csattanással zárult be a retikül. Szalmasárga volt a haja, és ahogy dúsan felgyűrűzött ujjaival végigsimította a haját, a szeme sokatmondóan nevetett Lanti felé. Lanti érzéketlen maradt, hosszú szempillái sötétre árnyékolták a tekintetét, csak a vékony hasítékon keresztül nézett egy pillanatra Trudéra.

Az énekesnő felállt, kalapját a tükör előtt igazította a fejére, és könnyed ívben nyújtotta kezét Lantinak.

— Nem zavarjuk tovább... Köszönj a bácsinak!

Trude ijedt és szegletes mozdulattal tette törékeny ujjait Lanti erős kezébe, de csak egy pillanatra. Lanti utánuk nézett, Trude egy pillanatra visszafordult, és az a véletlen fordulat gazdag lett a fiatal test vonalainak váratlan kivirágzásától. Óh, az élet nem nagy vigalom, de a szépséget mégiscsak a harc teszi kívánatossá. Hát ott tart ő már, hogy harc nélkül szánják neki az életet?

Azután egyedül jött az énekesnő, díszesen és nagy viharral, és az elmúlt idők jogkereső hangosságával.

— Óh, te vén csirkefogó!...

Lanti cukrosdobozkát vett elő a könyvszekrénye polcáról, és egy rumos meggyet választott ki.

— Ezt egye, kedves, ez az egész szájberendezését lefoglalja. Jó?

Még három szemet tett ki elébe az asztalra.

— És egye egymásután, meglátja, kedves, úgy jön rá a valódi ízére.

Az énekesnőnek néhány éve műfogsora volt, de azért elég erős ahhoz, hogy két roppant csattanással eleméssze a cukrot.

— Ne gondold, hogy ezzel elhallgattatsz.

Lanti nem ült le, az ablakhoz ment, és amíg cigarettára gyújtott, a külső élet csöndes mozdulásait nézte: egy ember ment a másik oldalon, ásó volt a vállán, és egy kis gyermek dagadtra sült kenyeret szorított a melléhez, úgy vitte haza a péktől az anyjának.

Milyen roppant messzi esnek az életek egymástól...

Az énekesnő végzett a rumos meggyel, de a következő szemhez már nem nyúlt hozzá. Ölében hevert a retikül, most is kinyitotta, most a száját törölte a zsebkendőjével.

— Elküldjem?

Lanti a három szem rumos meggyet nézte, amelyet hiába tett a nő elébe. Elmosolyodott, és a mosolyában egy pillanatra életre sűrűsödött elmulasztott apasága visszalopott jó érzése.

— El...

— No látja, kedves.

Már az ajtó felé tartott, már a kilincsen volt a keze.

— Nézd, ne vedd ezt úgy... Tudod, milyen nehéz az élet... Nem akar senki, de senki énekelni. Hja, a bécsi szép idők!

Alkonyattájt surrant be hozzá először Trude. Riadtan, mint az őz az erdő tisztására.

— A néni küldött.

— Tudom.

— Leüljek?

— Üljön le, kedves.

Leült Trude, és Lanti melléje lépett, két kezét a hajára emelte, végigsuhant a keze a haján. Finom szálai voltak a hajának, lágy, mint a rétek tavaszi zöldje, de ez barna volt és dús, mint az életek kezdete.

— Trude... ugye?

— Igen... Trude.

— Szép neve van. Maga is szép. Tudja ezt?

Trude az asztal terítőjét nézte, amelyet hajdani szép évek idején lánykezek szőttek színesre.

— A néni már mondta többször.

Lanti keze megállt a simogatásban.

— Mondta... És hogy mondta?

— Csak mondta.

— És mást nem mondott?

— Nem... Ő nem mond nekem semmit.

— Csak azt, hogy engedelmes, jó kislány legyen, ugye?

Trude sápadt kis arcára a tudás bátor fénye világosodott fel.

— Igen, ezt mondta.

Lanti ellépett a széktől a szoba másik végébe. Szeme a könyvszekrény tele polcain futott végig.

— Szeret olvasni?

Trude felélénkült.

— Oh, szeretek, de a néninek nincsenek könyvei, csak kottái. Bécsben jó volt, ott sok könyv volt.

Lanti szemét ritka lágyulás lepte el, ahogy a könyveket nézte, keze óvatos gonddal futott végig a sorokon.

— Ezek itt képeskönyvek, kisgyermekeknek, háromévesnek valók. Ezek itt verseskönyvek, nagyobbaknak, aki már tud olvasni...

Trude szeme csodálkozásra nyílt.

— Minek az ilyen könyvek a bácsinak?

Lanti nem hallotta ezt, a keze tovább siklott a könyveken.

— Ezek itt meséskönyvek, nyolcévesnek, Hamupipőke és a gonosz mostoha... Ezek még nagyobbaknak valók... Mondja, hány éves?

— Tizenöt. De miért kérdi a bácsi?

Lanti elnézett az ablak felé.

— Tizenöt... Ezek itt tizenöt évesnek valók, mind... És nincs is több, látja, Trude, nincs több, csak tizenöt évesnek való.

— De miért csak tizenöt, bácsi? És mikor vette ezeket? Kinek?

Este lett kint az alkonyat, de Lanti nem gyújtott világosságot. Lassú lépésekkel ment Trude mellé, széket húzott az ő széke mellé.

— Adja ide a kezét, jó?

Trude gondolat nélkül nyújtotta feléje a kezét, és a kis játékszer elveszett a nagy barna ujjak között.

— Azért, tudja, mert tizenöt éves lenne az én lányom is... Mint maga... Tizenöt éves.

Trude felnézett a férfira.

— Meghalt?

Lanti nevetett.

— Óh, nem, meg se született.

— Ez érdekes...

Kigyulladt az utcai lámpa, és a behulló fényben tisztán csengett a lány nevetése. Lanti pedig úgy beszélt, mintha magának beszélne.

— Hja, van úgy az ember, hogy kerget valamit, amiről tudja, hogy sohsem fogja elérni, mert akkor, pont akkor

ment el mellette, amikor, egyetlenegyszer, elérhette volna...

Trude kíváncsisága élénkült.

— És a lány mamája?... Azé, aki meg se született?

— Óh, az eltűnt örökre.

— Hová?

Lanti mosolygott, és arra gondolt, milyen jó az, ha az ember tud mosolyogni.

— Itt él, nem messze, egy másik városban, de nem tudtam többé rátalálni. Eltűnt.

— És a bácsi sohasem kereste?

Lanti hangja elhalkult.

— A férfi mindig keresi azt az egyet, aki mellett egyszer elhaladt... Bejártam a világot, pedig itt volt a szomszédban.

Trude hallgatott sokáig. Most már egészen otthonosan, és a keze is meleg lágysággal ernyedt el a Lanti kezében.

— És a könyvek?

— Azokkal az ember mindig találkozik... Ahogy az idő futott. Most tizenöt éves lenne, mint maga, Trude. De most már hazamegy, ugye?

Trude riadtan állt fel.

— Ó...

Könyveket vett ki a szekrényből Lanti, és a kezébe tette. Azután pénzt tett egy borítékba, bankjegyet, a borítékot leragasztotta, úgy adta a lánynak.

— Ezt a néninek odja oda, és ha kérdezi majd, hogy mivel töltöttük el az időt, ne feleljen semmit... Érti?... Ne feleljen semmit. Mikor jön megint?

Trude már indult, és ahogy visszanézett Lantira, két roppant szemében édes vígság ragyogott.

— Amikor a bácsi akarja.

— Akkor holnap, jó?

— Jó...

Másnap újra ott volt, harmadnap megint, és azontúl szinte minden délután. Jó és mindig friss egyformasággal teltek az órák, és Lanti sokszor gondolt arra, hogy a könyvek megtalálták gazdájukat. Az énekesnővel is találkozott

az utcán, forgalmas délelőtt. Eláradt hálálkodással rázta a kezét.

— Köszönöm... De ugye, nem vetsz meg ezért?... De te tudod, hogy ez a nő sorsa, ugye?

Lanti bólintott a beszédre. Igen, ő tudja, hogy mi a nő sorsa.

Délután, sok-sok délután megszokott idejében újra jött Trude. Virág volt a blúzára tűzve, és a szemében a szándékolt pajkosság józan villanása volt.

— Nem késtem el?

— Te mindig elkésel, mert nem jöhetsz elég korán.

— Pedig úgy siettem... Én mindig úgy sietek ide.

— Miért? Jó itt?

— Nagyon. Én nagyon szeretem a bácsit.

— Szeretsz?

Trude az arcát a föld felé fordította, oda, ahonnét minden támad.

— Igen... nagyon... és a bácsi még csak meg se csókolt engem.

Lanti keze a lányarc után nyúlt, a sima állához, és lassan, óvatosan, mint a lelt virágot, úgy emelte a szemét a szeme magasságába. Bíbor volt a lány arca és ragyogott.

— Megcsókoljalak?

— Igen.

— Te akarod?

— Igen... én akarom.

Emlékszik Lanti, most, hogy itt áll a szobája bátorító fényében, ahová az utca megelevenedő külső dolgai elől menekült, emlékszik, hogy az elviharzott fiatalsága pillanatra éledt tébolya volt ez a csók. Egy pillanatig tartott csak, addig csak, amíg egy élet minden csodája semmivé válik.

— Jó volt?

Alázat volt és megsemmisülés.

— Jó... nagyon.

— Eljössz holnap, ugye?

Keserű könny lett a Trude szeme.

— Miért holnap?... Már mennem kell?

Gyöngéden és jósággal tuszkolta ki az ajtón. És másnap az énekesnő jött. Nem volt hangos és illetlen se.

— Trude nagyon beteg. Megfázott. Köhög, hiszen olyan gyenge.

Hónapok múltak nehéz, kórházszagú látogatásokkal. Délutánonként ment be hozzá, narancsot vitt neki és virágot, néha jól volt, ilyenkor mosolygott is, apró fogai átvilágítottak a szája piros szegletén. Kezét az ágy szélére tette, és megfogta a kezét.

— Ugye, nem haragszik a bácsi, hogy nem mehettem el?

Lanti a kórházkert salakos útjait nézte, a nyitott ablakon behullott a salak halk ropogása.

— Majd egyszer, Trude.

A temetésen ketten mentek a koporsó mellett. Az énekesnő kalapján bánatosan imbolygott a tollak tömege, és magas szárú fekete cipőjét belepte az út pora, ahogy a fekete kocsi után lépkedett.

Lanti Cézárt ámulva nézte a hegyvidéki város: mi ez? Mit akar itt Lanti!! Óh, ez már mégiscsak sok, ilyen szemérmetlenül magáénak vallani egy esendő fiatal életet.

Még csak nem is sejtette senki, csak ő, hogy az ő elmulasztott életét kíséri az örökkévalóság magányossága felé.

BUDAPESTI TALÁLKOZÓ

Már huzamosabb ideje gyanakodott Lanti Cézár, hogy ő tulajdonképpen a dolgok felett él. Érezte ő ezt régebben is, de az érzéseit nem tudatosította mindjárt, mert hiszen ahhoz az is kellett volna, hogy a dolgok elmúlása fájjon neki. Ő azonban ilyesmit nem érzett, mert az, amiből eredt, ami ő, az a végtelenből jött és a végtelen felé tartó együtemű fájdalom úgy fogta körül az életét, mint az ősköd a vajúdó világot, vagy mint a férfi vágya a szerelmes asszonyt. És így a külső dolgok kívül maradtak.

Az utazótáska is ijedten tárta szét önmagát, és a szíjak benne ásítva ébredeztek fel a fényre.

— Utazunk?... Ejnye no...

Meleg teveszőr takarót tett a táskába, felfújható gumipárnát, emellé fehér huzatos tollpárnát és vékony bivalybőr papucsot. Azután — ahogy egyenesre emelkedett a görnyedésből — nagyot nyújtózkodott, hogy előzze a test apró ellenségeit. Ezelőtt ezt se tette.

Arra gondolt, hogy egyszer bejárta már a világ műveltebb tájait, és akkor kesztyű volt a poggyásza, újságpapiros a párnája, és mégis feltárult előtte a művelt tájak csodálatosan egyforma ragyogása.

Elmúlt ez is.

A vonatban jó ágyat vetett magának, puha párnára fektette a fejét, és a cigaretta izzó hegyén egyre nagyobb tömeggé nőtt a hamu, és úgy fogyott a fény ragyogása.

Budapesten lehunyta a szemét, amikor kilépett a hajnal ottfelejtett világosságába, és a kávéház jóleső melegében roppant kívánással itta a tejeskávét. Habot is kért rá, és sohasem élt türelemmel kavargatta el a barna folyadékban, mialatt egyre figyelte a két szín egymásba olvadását.

Fent a villavárosban elébe futó kisfiú nyitotta meg előtte a vasrácsos kaput, és bent a házban a korai délelőtt józan világossága volt.

— Maga küldte ezt a levelet, ugye?

Az asszony bevitte őt a belső szobába, s a múlt könnyű köde ment a nyomában.

— Nem haragszik, ugye?

Lanti a képeket nézte a falakon, tájképek voltak és egy lány valószínűtlen aktja.

— Szépek ezek a képek.

Az asszony itt a képekre emelte a szemét: a szeme kék volt, mint az akt szeme a falon.

— Szegény uram nagyon szerette őket. Különösen ezt itt, a vízpartot, a vízpart mellett az utat és a háttérben a kék hegyeket... Én mondtam a festőnek, hogy ezt fesse le.

Lantira emelte szemét az asszony, és a szemében a lánykori pajkossága ingerkedett a férfival. Lanti a hajához nyúlt, megsimogatta az elszürkült szálakat.

— Óh, a táj ismerős nekem. És mondja, maguk így éltek

együtt hárman: a kép, maga és a férje?... Mondja, meddig éltek így?

Az asszony szeme elborult.

— Tizenhat évig... Az a kisebbik fiam volt, aki ajtót nyitott magának. Tizenhat évig... Szép volt. Érdekli ez magát?

Cigarettára gyújtott Lanti, és ahogy az égő gyufa az arca előtt lobogott, parányi reszketést látott a lángjában. Az ő keze pedig sohasem reszketett.

— Óh, csak azért kérdezem... igen... az én szobámban is van egy kép... és mondtam a festőnek, hogy azt fesse... a vízpartot, a vízpart mellett az utat és a háttérben a kék hegyeket.

Az asszony arca ragyogott, és a keze Lanti felé mozdult.

— Igazán?... És olyan, mint ez?

— No nem, ez mégis más... Ezek itt a világ valóságos színei, nap süt és a víz folyik. Az enyém ott az egészen olyan, mintha menekülne, és aki nézi, azt érzi, hogy futnia kell utána, különben minden elvész, és a víz áll az út mellett.

Cselédlány jött be a szobába, és az asszonyát hívta. Az ajtónál állt meg az asszony, onnét fordult vissza feléje.

— Nézze, Lanti, ha már itt van, maradjon nálunk ebédre. Jó?

Felállt Lanti a székről, amelyen eddig ült, és ott maradt a széken minden, ami eddig volt.

— Attól függ, hogy jó ebédet ad-e?

Az asszony megállt, és megindult benne a feleség.

— Mit szeret? Főzök magának kedvére, ha akarja.

Lanti közelebb lépett, és szinte az arcába fújta a cigaretta füstjét.

— Zöldbablevest és bécsi szeletet uborkasalátával, jó?

Végigharsogott a szobán az asszony tiszta nevetése.

— Maga!... maga!... sohase fog megjavulni. Honnét vegyek én most zöldbabot és uborkát?... Nézzen ki, ember, az ablakon, nem látja, hogy tél van?

Lanti arcát huncut mosolygás lepte el, kisfiús, mint amilyen most akart lenni.

— Az évszakokat mi magunkban hordjuk, ha akarjuk, és nem fontos az, ami az ablakon túl van.

Elment az asszony, és nem is jött vissza. Lanti a könyvszekrényhez ment, a könyvek sarkát nézegette, azután bejött a kisfiú. Most már szépen bemutatkozott, kezét hangosan csapta a Lanti tenyerébe.

— Nálunk ebédel a bácsi?

— Ha szívesen látsz, igen.

— Én a bácsit nem is akartam beengedni, mert nem tudtam kicsoda.

— És most már tudod?

A kisfiú meghökkent, mint akit fogas kérdéssel támadtak meg. Azután nevetett, mint aki megtalálta a feleletet.

— Ez most már egészen más...

Karosszékbe ült, és a kisfiút magához húzta. A kisfiú haja éppen az arcához ért, beszívta magába ezt az illatot, és ahogy a karjával erősen magához szorította a szép gyermektestet, arra gondolt, hogy ez mind, így ahogy van, az övé lehetne. És a másik is, aki még nem jött haza az iskolából.

Igen, az övé lehetne itt minden, a csönd és az élet unott s mégis csodálatos szépségei. Mert minden olyan egyszerű, ez itt: a képek a falon, a másik szoba nyitott ajtaja és az ernyős lámpa a kályha szögletében. Csakhogy akkor ő elment, és vakon futott az erdő ámító rengetegében, és sok idő múlva vette észre, hogy az útja mindig oda fordul vissza, ahonnét bolyongásaira indult. A víz partjára, a víz partján az útra, és az úton a hegy messzi kékjéhez. Ahonnét elfutott.

Zöldbableves volt ebédre és bécsi szelet uborkasalátával. Négyen ültek az asztalnál, a nagyobbik fiú is hazakerült ebédre. Lanti összecsapta a tenyerét a csodálattól, amikor a zöldbab az asztalra került.

— Ejnye, ezt én nem gondoltam ilyen komolyan.

Az asszony piros volt a konyhától, és nevetett.

— Én komolyan gondoltam.

Bőven szedett a Lanti tányérjára, mert Lanti szerénykedett.

— Egyen, ha megrendelte! Maga . . . !

Evett Lanti jó étvággyal és az uborkasalátánál újra bocsánatot kért, hogy ő nem így gondolta, de azért abból is kétszer szedett. A fiúk lelkesedtek, és faggatták az anyjukat, hogy milyen ünnep van, hogy ennyire ünnepi az ebéd, de az asszony nem felelt nekik.

— Egyetek!

A fekete is jó volt az ebéd után, tiszta babkávé, és Lanti elégedetten állapította meg, hogy kint a konyhán nem hagyták károsan sokáig állni a tűzön.

Amikor elbúcsúzott, mind a hárman kikísérték a vasrácsos kapuig, és Lanti csak a vonatban vette észre, hogy a levelet, amellyel reménytelen magányából ide utazott, a szoba kerek asztalán felejtette.

Mindegy. Nincs értelme, hogy visszamenjen érte, gondolta. Egyáltalán nincsen semmi, aminek értelme lenne.

TICHY KÁLMÁN

Cinege úr végzetes tavasza

(Szatirikus kisregény)

Cinege természetesen álnév, melyet kötelező diszkrécióból használunk, amivel az ember az ilyen magasabb rendfokozatú tisztviselővel szemben tartozik, hacsak nem akar ízléstelen lenni. Mindössze annyit engedtünk meg magunknak, hogy az álnevet hősünkre nézve jellemzően, majdnem szemléletesen választottuk.

Mert Cinege úr sokban hasonlított ehhez az izgékony-mozgékony kis madárhoz, mely főként vékony lábáról, fürgeségéről és örökké nyugtalan mozdulatairól közismert.

Cinege úr lábai például a cinkékkel való összehasonlítás közben semmi kívánnivalót nem hagytak hátra. Annyira vékonyak voltak, hogy az ember elcsodálkozott azon, hogyan férhet el ebbe a vékonyságba mindaz, ami egy rendes lábhoz kell: csont, izom, ideg, érhálózat, bőr és a többi. Pedig rendes, „komplett" lábak voltak, kifogástalanul működtek, térdreflexük is rendben volt, és fürge, apró, topogó lépéseikkel nagyban hozzájárultak Cinege úr egyéni jellegének kidomborításához, vagy — ha ez a szó itt kissé túl gömbölyűnek hat, mondjuk: — megrajzolásához.

Cinege úr egy kevéssé mindig úgy lépdelt, mint aki valami tánclépést ismételget, mintha titokban, menet közben ki akarná próbálni, vajon tudja-e még ezt vagy azt a figurát? Karjai nem kevésbé vékonyak és mozgékonyak, s volt néhány rendkívül egyéni mozdulatuk. Például ha Cinege úr az íróasztalán egy aktához akart nyúlni, előbb egy félkörös mozdulattal kifelé kanyarította a karját, közben könyökét is negédesen kifelé fordítva, és csak mindezen kísérőmotívumok elvégzése után érintette ujjaival tulajdonképpeni célját. Sok volt ebben a dekoratív elem, szinte benne volt a mozdulat öröme, a cél minden alkalommal való elérésének kéje, valami sajátos életfelfokozása annak,

aki kis dolgokban si sokat tud értékelni. Olyan életigenlés — hogy mai szóval éljünk —, amely minden percben, minden kicsiségben buzgón igenel.

Ha nagyon prózai volnék, azt mondhatnám: olyanok voltak ezek a mozdulatok, mint akinek szoros, vagy rövid az ingujja és rosszul fekszik a kézelője, azért kénytelen minden karmozdulatnál ilyen mókákra. De Cinege úr erősen dekoratív egyéniségével szemben megbocsáthatatlan gyöngédtelenség volna ilyesmit föltételezni.

Ne felejtsük el azt sem, hogy Cinege úr vállait időnként magasra húzta, majd hirtelen leejtette a rendes mélységre. (Meglehetős mélyre, mert úgynevezett csapott vállai voltak, de erősen és ügyesen vattázva.) Ebben is valami fojtott aktivitás jutott kifejezésre, tettrekészség, olyan ember öntürtőztetése, aki nagy dolgokra lenne képes, de egyelőre fékezi magát és kicsinyességekkel bajlódik.

Ha a végtagokkal — mint az agilitás kifejezőivel — végezve, Cinege úr arcképét kívánjuk megrajzolni, úgy nem kezdhetjük méltóbban, mint középen választott s elöl bodor kis fürtökbe kikanyarodó hajzatával, melyet reggelenként pepecselő, szeretetteljes műgonddal szokott eligazítani. Ez a dekoráció ugyan jóformán csak szemközthatásra volt beállítva, mert hátul már alig mutathatott fel Cinege úr számbavehető hajzatot. Barkója azonban fiatalosan dús, ápolt és pedáns rendben tartott. Borbélyát halálra tudta kínozni azzal, hogy a barkó két végét a jobb és bal arcon pontosan egyforma mélyen vágta-e le? Borotvapenge szélességnyire a fülcimpa alatt kellett végződnie; természetes azonban, hogy ez a meghatározás csakis ugyanazon borotvapenge alkalmazása esetén volt helytálló és megbízható, s még ez esetben is a penge várható elköszörülése miatt időnként revízióra szorult.

Bajuszt csak annyit viselt, amennyi az orrcimpák árnyékában elfért. De ez a kevés sűrű volt és merev, mint egy kefe, és harciasan előremeredezett. Iránta való szerető gondosságát Cinege úr azzal fejezte ki, hogy gyakran odanyúlt — persze csakis félkörös kikanyarodás és negédes könyöktartás után —, a kis bajuszt pár fürge mozdulattal

megsimogatta, söpörgette hüvelyk- és mutatóujja között, miközben száját előrecsucsorította. Ilyenkor kissé fújt is az orrán át, hogy enyhén átszellőztesse a sűrű bajuszt.

Szája kemény, egyenes vonalú főtisztviselői száj volt a magasabb rendfokozatból. Ajkai gyakran sebesen, de némán motyogva ízlelgették egymást, mintha valami imént fogyasztott ital maradékát kóstolgatnák. Orrának láthatólag csak annyi szerepe volt, hogy arcsíkjából legtávolabbra álljon ki, s jól beárnyalja a gondosan kezelt kis bajuszt.

Szemének igazi kifejezését s színét a dupla aranykeretes orrcsíptető villogó üvege őrizte titokzatosan. Ennek köszönhette Cinege úr, hogy talányosnak tudott látszani. Ha orrcsíptetőjét tisztogatás céljából levette, ilyenkor napra tett vakondokhoz hasonlóan pislogott összeszorított szemhéjai közül, s csak akkor nyerte vissza igazi énjét, ha a kétszer aranyozott orrcsíptető ismét a helyén ült.

Bármily szeretettel időzhetünk is egy ilyen kiváló egyéniség külsejének megrajzolásánál, egyéb mondanivalóink is sürgetnek, amilyenek mindjárt: hősünk élete, otthona.

Pályájában megadtuk nagyjából életkörülményeit is, s ha hozzátesszük, hogy Cinege úr agglegény, meglehetősen bent az években, de távol attól, hogy magát fiatalnak, fessnek, hódítónak ne tartsa, valamint, hogy szép fekvésű, zavaros stílusban, de dúsan bútorozott garzonlakása van házvezetőnővel, hogy továbbá órapontosan él, programszerűen dolgozik, sétál, szórakozik és egészséget ápol, úgy a kép még teljesebb. A sportot Cinege úr komolytalannak tartja, sem korához, sem állásához nem ítéli méltónak. Mint par excellence szellemi lény, mélyen lenézi a testkultusz túltengéseit.

Fentebb mintha egy házvezetőnőt is említettem volna úgy futólag. Lelkiismeretlen volnék, ha ennél a pontnál nem időznék huzamosabban.

A házvezetőnő: Matilda asszony, röviden: Tilda, brunhildai termetű fiatal özvegy, nehéz sorból küzdötte fel magát abba a ragyogó magasságba, hogy Cinege úr gondviselője lehessen. Egy szóval sem mondhatjuk, hogy ambíciói ezzel kimerültek, de erről még egyelőre hallgassunk.

Tilda fizetést kapott, konyhapénzt kapott, bejárónőt, mosónőt, vasalónőt tartott, a háztartás minden gondját viselte, s valóban tiszteletre méltó hősiességgel törte be magát Cinege úr összes rigolyáiba — ha ugyan szabad ilyen nyers szót használnom ily kiváló emberrel szemben —, hogy például a reggelinél a kifli balról, a méz jobbról legyen a kávéscsésze mellé szervírozva, a vaj pedig elöl a középen, hogy a fürdővíz pontosan 25 cm mély legyen a kádban és 31 Celcius fok meleg, egy hajszállal sem több avagy kevesebb, hogy az ingmell csak komplikált kémiai képletekkel kifejezhető keményítőtartalom erejéig legyen keményítve, hogy az ablakokban a függönyzsinór sose heverjen az ablakdeszkán, hanem mindig föl legyen csavarva rendesen az e célra szolgáló kampóra — és így tovább.

Tilda mindezeket az árnyalatokat bámulatosan elsajátította az évek folyamán, csöndes, megadó türelemmel, mely élénken ellentmondani látszott hatalmas termetének s erélyes tartásának. Impozáns tömegei príma rózsaszín húsból állottak, abban a kivitelben, amire a rosszmájúak azt szokták mondani: sok van belőle. Emellett mégsem lehetett tőle megtagadni bizonyos arányosságot; kis jóakarattal — mondjuk: boros hangulatban — még csinosnak is lehetett volna mondani. S ha van abban valami, hogy némely testalkatnál egy testrésznek a többi rovására való túlfejlettsége az egyén elhivatására, karakterére jellemző, úgy Tilda asszonynak a szívtájon át mért mellbősége a szerelemre való hajlamosságának ijesztően nagy mérvét húzta alá jelképesen. Annál nehezebb volt megérteni, hogy ez a hivatottság hol szunnyad az egészséges, rózsaszín, nagydarab nőben — mert tartozunk annak tárgyilagos leszögezésével, hogy Tilda asszony néhai férje elhunyta óta férfiismerőst nem tűrt maga mellett, senki udvarlását el nem fogadta. Csak mint távolról közelgő vihar első villámát vetítsük ide a fényt: Tilda asszony férje elhunyta után rövidesen Cinege úrhoz szerződött házvezetőnői állásba.

Ily körülmények között csak természetes, hogy annál félelmesebben gyülemlett föl benne minden vágy, melyet

magányossága növelt, s melyeknek netalán egyszer elkövetkező kitörése föltétlen pusztulással fenyegette azt, akit szerelme eszményéül választandott.

Ezt ígérték fekete, ragyogó szemei, ezt kicsi, de fejlett tokája, húsos szája, még inkább középen választott s hátul feszes kontyba tűzött fényes barna haja, mely valahogyan nem a háziasság és szendeség hivalkodás nélküli, divatkerülő jellegét adta arca keretéül, hanem a kárpótlást váró elnyomottságot, mely évekig vár, szenved, nélkülöz, pusztába vonul egy nagyobb célért, de ha azt egyszer eléri, könyörtelenül learatja a kivívott diadal minden eredményét!

Cinege úrral szemben tanúsított szolgálatkészségében máris volt valami fojtott szenvedélyesség, tökéletes házvezetésében, szófogadásában valami fenyegető. Cinege úr azonban — magasabb horizontra beállított nagy ember — kettős arany orrcsíptetője mögül ezt nem vette észre. Pedig Tilda szemében néha olyasmi is megcsillant, ami annak az ausztráliai póknak a szemében csillanhat fel, amelyről azt írják a tudósok, hogy szerelmi időszakban kiválasztott párját egyszerűen mindenestül felfalja... Ezt a tragédiát emberi egyedekre transzponálva s Tilda-Brunhildát és Cinege urat egymással szemközt látva — nem volt nehéz elképzelni...

Cinege úr azonban úgy járt-kelt s élt ennek az önmaga fölé nevelt fenyegető veszedelemnek árnyékában, mint a gyermek a szakadék szélén pillangót kergetve.

Pillangót kergetve?

Ez az. Itt kezdődött a baj. A pillangókergetésnél.

Nagyon nehezen múlt ez a mostani tél. Cinege urat is megviselte, nem egészségileg, hanem valahogy a kedélyében. Mikor végre az első meleg, verőfényes napok megjöttek, szokatlanul élénken pezsdült föl benne a vér. Úgy érezte magát, mint az imént maturázott diák, aki előtt nyitva áll a világ minden örömével, szépségével, s aki elég mohóságot is érez magában ahhoz, hogy mindezt felhabzsolja. Kifelé félkörös karmozdulatai is hevesebbek lettek, elannyira, hogy egy ízben reggelinél a mézet feldöntötte,

amit Tilda asszony vészterhes, mosolygó nyugalommal kanalazott fel és hozta rendbe utána a terítéket. Cinege úr igen gyakran húzogatta fel a vállát most is, tánclépései meggyorsultak, s egészen új figurákat mutattak, ízlelgető ajkpetyegése és bajuszsimogatásai olykor vihareerőre fokozódtak, s ezekben a napokban megtörtént az a hallatlan abnormitás, hogy fürdővizét 29 Celsius fokra rendelte!

Valaminek történnie kellett.

Csakugyan bolondító volt ez a tavasz. Talán azért, mert olyan nagy sokára, nagyon nehezen jött meg? Ha az ember túlságosan szomjas, egészen kevés, de hirtelen felhajtott ital is megárt.

A járdakövekkel, aszfalttal páncélzott nagyváros teste már csak nem érezheti úgy a tavasz lüktetését, mint egy kisváros, falu vagy a szabad természet. És mégis — valami volt a levegőben. Még azok a kicsi foltok is, amelyek a vasráccsal védett, az utat szegélyező fák töve körül a szabad föld egyedül feltalálható elemei, különös, meleg, barna színt öltöttek, pihe vékonyságú kis zöld valamik kezdtek belőlük kibújni, s a széltől odafújt villamosjegyek, meg más utcaszemét és papiroshulladék között önálló, természetes, tavaszos élet kezdődött ezeken a vassal keretezett kis földszigeteken.

És ez még semmi. De a levegőben furcsa párák úsztak, szokatlan illatok. Az ördög tudná, honnan jönnek? A járkáló nők parfümjei? A nyitott virágüzletekből kiáramló illat? Nem, egészen más valami. Kesernyésebb s mégis édesebb, langyos, meghatározhatatlan, fejvesztő.

És még ez is mind semmi. De ahogyan a korzón kivirított a nők tündéri felvonulása, az már egyenesen életveszélyes, sorsdöntő volt, szinte kibírhatatlan. Karcsú, szívós testű, könnyed mozgású lányok, fiatalosan érett asszonyok, az a sok-sok ringó járás, a gyönyörű divat, a gyönge bokák izgató játéka, a betyárosan félrecsapott kis divatkalapok, az alóluk kihívóan előbukkanó puha hajfürtökkel, a villogó szemek, a szinte csókváró szájak, az a tengernyi jóízű

illat. Mintha az ember gyönyörű testek levegővé vált atomjait harapná — nem, hát ez már sok volt!

Senki nem csodálhatja, hogy Cinege úr, midőn hivatalos órája leteltével a korzón át igyekezett hazafelé, formálisan becsípett. A becsípésnek ez a fajtája pedig veszedelmesebb minden alkoholmámornál. Mind hatásában, mind pedig következményeiben. Utóbbiakban különösen...

Az utcán Cinege úr nem szokott az arcához nyúlni, de bajuszsimogató ingere oly erős volt, hogy azt legalábbis szájának sűrű előrecsucsorításával kellett pótolnia, s így az orrához szorított bajuszának sűrű sörtéin át szívhatta be mindazt az édes mérget, amit a levegő most magával hordott.

És a méreg hatott.

Cinege úr a szinte minden tíz lépés után felhúzott és hirtelen leeresztett vállával a tettrekészség oly mérvét szimbolizálta, mint a népét vezérlő gácsér, mely fejének sűrű le- és felmozgatásával indulásra noszogatja az egész kacsasereget.

Ismétlem: valaminek történnie kellett.

És történt.

Cinege úr sietve ért haza, s a még világos alkonyatban gyorsan átöltözött. Hangsúlyoznom kell, hogy ez utóbbi két szó rendkívül sokat jelent. Mert Cinege úrnál az átöltözés olyan odaadással, elmerüléssel és műgonddal végzett művelet volt, amely mindenkor tetemes időt és fáradságot vett igénybe. Hogy ezt most gyorsan végezte, ez rendkívül heves belső átélésekre enged következtetni.

Cinege úr szeme előtt bokák, karcsú lábszárak, finom kezek, kerek vállak, ringó csípők, mosolyos ajkak és elszabadult hajfürtök villództak, s ezekbe egészen belekáprázva, mintegy ködön át tapogatózva választotta ki ruhatárának legmagasabb értékeit (kizárólag elsőrangú cégektől!), s minden lázas sietsége dacára is nagy gonddal öltözött abba a főhivatalnoki rendfokozatához és pszichéjéhez illő pompába, mely a legtöbb volt, amit egyáltalán nyújthatott.

Cinege úr mindenkor választékos ízléstelenséggel tudott öltözni. De amit most produkált, abban felülmúlta ön-

magát. Színben, fazonban és összeállításban lerombolta mindazt, amit a jó ízlésnek nevezett sablon korlátul állít komplikáltabb összetételű lelkek elé, amilyen ő kiválóképpen volt. S mikor befejezésül frissen megbodorította homloka fölött a választék fürtjeit, gyorsan végigsimított bajuszán, s vállát még párszor tettre készen felhúzva gyorsan leejtette, mellényét elöl feszesre vonta, s éles, átható szagú kölnivizet fújt magára — mint a tavaszi mámornak öngyilkosa, szívének szegezett illatszerpermetezővel —, a tükörből valóban nem közönséges jelenség nézett vissza reá.

Mindezek azonban csak a látható dolgok. Cinege úr belsejében ezalatt forradalmi jellegű események mentek végbe. Egész, órákra osztott, jól temperált, síneken futó élete a felborulás veszedelmében forgott. A szemén és orrán át szerzett korzóimpressziók toxinjai jellegzetes mérgező tünetekkel jelentkeztek: Cinege úr a hámból kirúgni készült! Nem, nem mulatni. Alkohol? Pfuj, alantas mámor! Több ennél. Flört? Az már inkább. De van ennél több is. És Cinege úr ezen a tavaszi napon a maximumra volt beállítva. Viszony! Cinege úr úgy érezte, hogy ezen a nevezetes napon egy annak rendje és módja szerinti mondén viszonyt fog kezdeni, kell kezdenie, ezt ezennel beállítja élete programjába. A dolognak a tavaszon át mindenesetre tartania kell, de lehet további is, nyáron, sőt őszig, ez majd attól függ, hogy felajzott lelke mikor telik el a vágyott gyönyörökkel. Annyi életkedvet, kalandvágyat és másra halmozni kívánkozó gyöngédséget érzett feltörni hivatalos egyformasággal lepecsételt bensejéből, hogy szinte magát is meglepte, de a megoldás lehetősége tisztán állt előtte, örömmel s fokozott agilitással töltötte el.

Még egy búcsúpillantást vetett a tükörbe, ezüst markolatú sétabotját egyensúlyba kapta, markolattal hátra, gumivédős aljával előre; fölfelé pár próbahimbálás a bottal (könyökök kifelé, természetesen), és — ki!

Az előszobából röviden visszaszólt Tildának:

— Ma várhat kissé a vacsorával. Később jövök.

Ha a pillantásokról százalékarányban lehet beszélni, úgy

az a pillantás, mellyel Tilda a távozó hivatalnok után nézett, ötven százalékig érthetően megokolt meglepődést, de másik ötven százalékig fekete bosszúvágyat fejezett ki.

Cinege úr mit sem látott már ebből. Odalenn a kapuban friss szimatot vett a tavaszbacilusokkal fertőzött levegőből, s megállapította, hogy most a napszállattal még ízesebb, mint előbb volt! Egy sarokkal távolabb a most gyúlt ívlámpa fénye alatt kiválasztott és megvásárolt egy égőpiros szegfűt, hogy azt könnyedén kihajtott felöltője gomblyukába tűzze.

Ebből is láthatjuk, hogy Cinege úr élete immáron teljesen idegen sínekre futott...

Most tehát — Viszony Lesz Kötve. Csak így tudom leírni azt a szabatos elhatározást, mely Cinege úrban megérett. Viszony Lesz Kötve, éppoly pontosan és lelkiismeretesen, mint ahogy a valamely napra vagy órára kitűzött aktát elintézte. A legközelebbi feladat tehát egy ízlésének és állásának megfelelő női egyed kikeresése.

És Cinege úr keresni kezdett.

Már magában ebben a keresésben olyan öröme telt, hogy ha egyáltalán meg nem szokta volna, hogy minden cselekedete abszolút célirányos, helyes és soha megbánásra okot nem adhat, most átkozta volna magát, amiért korábban nem gondolt ilyesmire, és ezzel megfosztotta magát annyi gyönyörtől! Hogyne! Hiszen azzal az érzéssel rótta a körutakat s kanyarodott be a korzó felé, hogy most ő, mint az élet szuverén fejedelme, a tavaszt ünnepelni készülő büszke vadász, teljesen a maga kénye szerint választ, s bármennyi nemes vad hullámzik előtte a ragyogó utcákon, az mind az övé lehet, csak intenie kell, hogy ki az, akit zsákmányául választott, s akit aztán gyöngéd megadása után minden hevületével, áradó érzéseivel, személyének varázsával s pozíciójának minden előkelőségével megajándékoz. Ez az öntudat még jobban megmámorosította, elannyira, hogy ritmikusan himbált sétabotjával valakit alaposan oldalba ütött, s az illető dühösen feléje fordulva egy olyan fenyegető „pardon"-nal meredt a szeme közé, hogy Cinege úr a maga részéről esedékes és elmon-

dani szándékozott pardont csak rekedt félhangon tudta kihozni, és lírai ritmusából egészen kizökkent.

Ó, kérem, minden túl érzékeny hangulatból akadnak ilyen kizökkenések; de hiszen a tömeg nyers, az élet durva — nem kell súlyosan venni. A megütöttnek sietős dolga lehetett, továbbrohant, s Cinege úr ismét teljes benső összhanggal, viszonykezdésre beállított kedéllyel táncolt tovább.

Szeme — a dupla aranykeretű orrcsíptető talányos üvegpajzsa mögül — gépfegyverként szórta végig a hullámzó tömeget. Persze csak női objektumokra beállítva, mint az optikai műszerekből is ki lehet oltani a nem kívánt sugárelemeket. Szemén át ízlelt, kóstolgatott, csemegézett, válogatott. Már egészen szédült volt a gyönyörűségtől. Ennyi szépség, ennyi ritmus, ennyi sex appeal! És ennyi édes száj! És micsoda fejtartások, és micsoda csípők, gazellalábacskák és — ó — azok a könnyedén lefutó kis kivágások a nyaktól lefelé!...

Cinege úr nem bírta megállani, és kénytelen volt a jobbjában tartott sétabotra való tekintettel kivételesen baljával erősen megsimogatni sűrű bajuszát. Az orrcimpák árnyékában. Forrón átfújtatva rajta, mint egy biztonsági szelepen.

Hirtelen, mintha sugallatot érzett volna: Most! Gyönyörű, karcsú, fiatal teremtéssel került szembe, aki puha s mégis ruganyos, egyenletes ritmusú lépésekkel közelített feléje. Maga volt a megtestesült Tavasz! Csigametszésű pici piros szája mintha állandóan mosolyogna, s a mosoly bűvös rácsán átvillannak fehér fogai. Rózsaarcán észvesztő gödröcskék, fess, kackiás kis kalapja zsiványosan félrevágva, a szabadon hagyott oldalon a világ legfénylőbb, legselymesebb szőke aranyfürtjei lobogtak! Rozsdaszín, csíkos nyaksálja á la Texas, negédesen hullt féloldalt a mellére, a vállán — micsoda vállon! — könnyedén libegett léptei ütemére. A járása nem is fizikai mozdulat, nem a nehézkedés törvénye alá tartozó test helyváltoztató mozgása, hanem testet öltött muzsika, édes, bódító tavaszi dallam! Karcsú csípője úgy ringott — diszkréten, de a gátolatlanul mozgó fiatal, egészséges test életörömével —, hogy Cinege

urat a láz is kiverte, s ámulatában ahelyett, hogy az egyenest feléje tartó leány elől kitért volna, rámeresztett holdkóros szemekkel megtorpant, s így csak a fess kis nő lélekjelenlétén múlott, hogy össze nem ütköztek. A tündér megállt, lenézett reá — mert kissé le kellett néznie, magasabb volt Cinege úrnál —, és hideg, de ezüst csengésű hangon így szólt:

— Nos, mi lesz? Nem tud kitérni?

Cinege úr béna volt a gyönyörtől. Csak kis bajusza reszketett az orra alatt, gyorsan petyegő ajkai ízlelgették a tündér közellétével édesített levegőt, s rettenetes zavarban hebegett valami mentséget:

— Pa... pa... pardon... ezer bocsá...

A tünemény ezalatt egy erélyes oldallépéssel máris kikerülte, és ment tovább a maga bűvöletes útján.

Cinege úr magához tért, de csak annyira, hogy mint egy hipnotizált médium forduljon az angyali lény után, s aztán ráeszmélve, hogy ha sokáig tétovázik, szem elől veszíti a tündért, megfordult, vállát megemelte, s gyorsított tánclépésben iramodott a távozó után.

Hátrányban lévén, igyekeznie kellett, hogy a járókelők sűrűjében utolérje választottját. De annak a lámpák fényében meg-megvillanó aranyhaja és kimagasló karcsú termete jó irányjelző volt.

Csaknem kifulladva érte utól. Nem annyira a sietéstől, mint inkább az izgalomtól, mert Cinege úr szívében egy egész tavaszvulkán tombolt. A vulkáni tüzet pedig csak még jobban élesztette az a vágy, hogy az iménti akaratlan, de őszinte megtorpanását sokkal férfiasabb föllépéssel ellensúlyozza. Különben, ha a drága angyalnak érzéke van az ilyesmi iránt, és ugyan hogyne volna, úgy az ő elképedését csak hódolatnak, szépsége győzelmének tekintheti, és nem vonhat le belőle olyan következtetéseket, melyek Cinege urat előnytelenül állítanák be.

Ez így lehet. De nem biztos, hogy így van. Tehát tennie kell róla. Félelem és gáncs nélküli lovagként, több: hódítóként kell föllépnie a férfierő minden lendületével és fölényével, s majd csak a kívánt, de biztos győzelem után

mutathatja meg gyöngédebbik lényét a becézésekben és figyelme kifogyhatatlanságában.

Utolérte a hölgyet, s kitartóan mögötte maradt, majdnem mellette, úgy, hogy tekintetét állandóan arcélére szegezhette. Nem bírt betelni ennek a gyönyörű arcélnek szemléletével. Ah, mi mindent ígért ennyi szépség, ha majd szerelemben, az odaadás lázában feloldódik!

Eltekintve attól, hogy a kitartó együtthaladás a járókelők miatt nehézségekbe is ütközött, s a másra nem ügyelő Cinege urat az oldalba bökött, megütött, félretolt közlekedők szapora szitkai és fenyegetései záporozták körül, ideje volt annak is, hogy egy lépéssel tovább jusson. Egy szimbolikus lépéssel: hogy ti. hölgyét végre megszólítsa.

Sűrűn, de némán petyegő ajkai között megfelelő édességű szót keresett, mely elég méltó volna erre a célra. De mielőtt megtalálta volna, eszménye egy félpillantással oldalt reá nézett kicsit csodálkozó, kelletlen tekintettel. Cinege úr e pillanatban csak a gyönyörű szemek mélységét s a szemöldökök hibátlan ívét látta, s mit sem vett észre a szemek fenyegető elborulásából. Sőt elragadtatásában még biztatásnak vette az oldalpillantást, és loholt tovább.

A hölgy ismét — most már kifejezett türelmetlenséggel — oldalt nézett, s gyorsított léptekkel igyekezett tovább. Cinege úr lázban utána.

S végre megjött a szava is. Alkalmas pillanatban, mikor kevesebb ember volt körülöttük, ennyit suttogott:

— Drága angyal...

A drágának nevezett angyal megtorpant, szembefordult megszólítójával, élesen a szeme közé nézett, s mint a paradicsom ajtaját őrző keruboké, úgy csengett a hangja:

— Maga az a híres, aki nem tud kitérni? Még utánam mászik? Mit akar? Mi?

Cinege úr mélyen megbántva érezte magát. Ő legforróbb tavaszi rajongásával követte ezt a nőt, hogy őt érzelmeinek, személyének, állásának minden felvonultatható értékeiben részeltesse, s tavaszi nagy élményének partnerévé tegye, az angyal pedig ilyen hétköznapi hangon szól? Sárba rántja őt? Csak nehezen hebegett ki ennyit:

— De édes... aranyos...

Puff! Cinege úr nem is látta, hogyan, mikor történt, de baloldalt, a bordái között egy tompa, kemény ütést érzett, úgy, hogy elakadt tőle a lélegzete, a dupla aranykeretes csíptető megingott az orrán, s kalapja félrecsúszott. Eközben tovább zengett a kerubhang, elég érthetően hirdetve végleges kiűzetését a paradicsomból:

— Majd adok én magának édes aranyost! Szemtelen aszfaltbetyár, csirkefogó! Ha el nem hordja magát, olyan knock autot kap, hogy a mentők teszik helyre az állkapcsát!

Cinege úrral forgott a világ...

Helyreigazította mindazt, ami meglódult rajta, riadtan nézett körül, az emberek kezdtek odafigyelni, páran megálltak, némelyek kárörvendően nevettek — az Istenért, hiszen ez botrány! Mindent a világon, csak azt ne! Az ő állásában! Ha valaki fölismerné! Rémes!

A szép fúria néhány fenyegető szót csicsergett még, azzal eltűnt. Cinege úr pedig eléggé nem méltányolható önuralommal és a válságos pillanatokban is logikus eszmemenettel merőlegesen átvágott az úttest másik oldalára, így remélvén leginkább, hogy kikerül mindazok látótávolából, akik a jelenet tanúi voltak, és elvegyülhet az utca népe közé.

A bordái sajogtak. Micsoda eset, igazán hallatlan. Hogy mi lett ebből a világból? Nincs már a mai nőkben egy szemernyi nőiesség. Boxolnak, vívnak, úsznak, még csak az van hátra, hogy katonáknak is besorozzák őket. No de ilyet. Ilyet megérni az ő forró, felajzott lelkével, ilyen durva legázolását feslő tavaszvirágainak!...

Legázolás?... Hm, tulajdonképpen nagyszerű dolog egy ilyen finom kis női ökòl. Ki hinné, hogy ilyen acélos tud lenni s ilyen biztosan céloz? Milyen idegdús, izmos, forró lehet a kar, mely a kicsi öklöt ilyen villámgyorsan illeszti a célba vett bordák közé! S milyen lehet az egész kisportolt test, amely szélben, vízben, napfényben, birkózásban, vívásban edződött — ah, ilyet a szerelem rabigájába hajtani csak felfokozott gyönyörűség, különleges, egzotikus cse-

mege. Ha így vesszük, lám, egész másként fest a dolog.

S Cinege úr máris így vette. Amint látjuk, annyira át meg át volt mérgezve tavaszbacilusokkal, hogy ez a nem várt ütleg is édességgé vált benne, s már kitüntetésként, drága élményként hordta sajgó bordáit, és titkos örömmel gondolt rá, hogy este, ha levetkőzik, majd megnézi a helyét: biztosan kék lesz! Micsoda pompás trófea! Kék folt egy ilyen angyali nő öklétől! Szerelmi párviadalban! Mintha valahol déltengeri szigeteken járt volna, ahol a nemek szerelmi játéka inkább harchoz hasonlít, s merőben más, mint a mi mohos, penészes megszokásaink.

Igaz azonban, hogy ilyen kis vadmacskával győzelemre jutni — ez legalább is boxtréninget kívánna, s ennél a pontnál Cinege úron nagy elkedvetlenedés vett erőt, mert amint már említettük, a nyers testi erő kultuszát önmagához méltatlannak ítélte.

(Valljuk be — de csak egészen egymás közt, hősünk ne tudjon róla —, hogy ebben az elítélésben tudat alatt jelentős szerepet játszhattak Cinege úr filigrán mívű végtagjai is, melyek egyáltalán nem mutattak semmi elhivatottságot ilyen atlétikai műveletekre.)

E gondolatok megforgatása közben Cinege úr továbbtáncolt az aszfalton, s ő maga sem tudott róla, hogy már régóta egy elegáns, lassú, lengő járású nőalakot követ, kinek szép vonalú sziluettje az ezer felől kuszán vetődő lámpafényektől körülragyogva úgy rajzolódott eléje, mint egy álom. De eleven, élő, mozgó, lélegző álom. És — ó! — ennek az álomnak csodálatos illata volt! Valami különleges Houbigant lehetett, talán „une rêve d'amour", Cinege úr mindenesetre mélyeket lélegzett belőle, s apró sörtebajusza ismét veszedelmesen motoszkálni, szája csucsorítani kezdett. Az illatfelhőben megmákonyosodva alvajáróként követte az illatforrást, s oly mélyen el volt merülve ábrándjaiba, hogy a nőalak tudatos szemlélete nélkül gondolatai mégis más irányt vettek. Egészen különös lelki folyamat volt ez. Cinege úr nem gyönyörködött még az előtte haladó nőben, s mégis követte minden léptét. Nem határozta el, hogy vágyai második céljául választja, s mégis akaratlanul

úgy csoportosította át gondolatmenetét, hogy annak végső konklúziója csak az lehetett: íme, ez a hozzám méltó nő!

Mert így okoskodott magában:

Tulajdonképpen ott hibáztam el a dolgot (már ebből is látjuk Cinege úr kizökkentett lelkiállapotát, hogy ő, aki soha megbánni valót nem tett, most cselekedeteiben hibáztat valamit!), hogy túlságosan fiatal és temperamentumos egyedet választottam az imént. Ez téves kiindulás volt. Hiszen az én egész lényem, komolyságom, érett férfiasságom nem találhatja fel kellő paraleljét egy ilyen nőben; kell, hogy választottam is érett, komoly, megállapodott s mélyebben mérlegelő legyen, aki értékelni tudja mindazt, amit neki nyújtani akarok, aki nem holmi ficsúros allűröket, sportszellemet vár, nem vurstlipartnert, weekend pajtást keres a férfiban, hanem egy igazán értékes, számottevő lovagot, kinek meghódítása diadal, akinek vonzalmára büszke lehet. Ez igen. Nem ugrifüles, szeleburdi boxbajnoknők, akik egyébként talán gépírólányok, de most jöttek éppen egy tornateremből. Hát hol marad akkor az eszmély, az igazi nőiesség? Igen, ha ilyesvalakit találna, egy asszonyt például, finom, előkelő úriasszonyt, olyan meg nem értett feleséget, aki gyöngédségre, kárpótlásra vágyik! No azért ne legyen túl érett, csak a szellemi tartalma legyen lehiggadt, hozzá méltó, s a szerelmet is nagy, komoly átélésnek tartsa, ne cukrászdai csemegének a haboskávé mellé.

Mert Cinege úr nem ilyesmire vágyott, hanem valami állásához illő magas színvonalú, nagyvilági szerelmi összeköttetésre.

Igen, egy ilyen asszony például, mint ez itt előtte!

És Cinege úr vizuális aperceptiója (szabatosan szólva, mert ő szerette a szabatosságot) ekkor kezdett funkcionálni. Szeme egyszerre látott, miután a lelkében, belül, már elvégezte a többit. Szeme látott, s amit látott, az a legnagyobb mértékben kielégítette és föllelkesítette. Ez igen! Királynői alak, nem túl erős, nem túl magas, mozgása finom, a termete — hű, amint sóvár pillantásaival jobban végigrajzolta az asszony kontúrjait, melege lett belé!

Most egy kirakat elé ért a szép asszony, s az előtt megállva, a kirakatlámpák sugárözönében ragyogva, profilban mutatkozott meg Cinege úr ámuló szeme, illetve dupla aranykeretes szemüvege előtt.

A hatás végzetes volt. Az alak profilban még igézőbb, az arc gyönyörű, a féloldalt hullámosan rendezett haj selymesen laza, a kesztyűs finom kezek kecsesek — a legtüzetesebb szemle is csak új és új szépséget fedezett föl a teljesen összhangzó egészben.

Cinege úr is megállt, mintha szintén a kirakatot nézné, s ha mohó tekintetekkel el lehetne nyelni valakit, úgy a szép asszony már régen nem létezett volna. De ott ragyogott minden szépségében. Cinege úr szeme majdnem átfúrta orrcsíptetője üvegét, bajusza galvanikus táncot járt orra alatt, vállát felhúzta s elfelejtette újra lebocsátani, ami nála mindig rendkívül izgatott lelkiállapotot jelentett. Csak akkor ejtette le hirtelen őket, mikor a szép asszony a kirakatról feléje fordította a tekintetét, és csodálkozva reá nézett. Feltűnhetett neki, hogy valaki merőn figyeli, s oldalpillantása csak ösztönszerű volt. De amint meglátta Cinege urat, s minden részletében felfogta ezt a nem mindennapi jelenséget — ismét szigorúan tartózkodjunk attól, hogy ezt a kitételt részletezzük —, tetőtől talpig végigcsodálva bámulóját, szépséges szeme — melyet a kackiás kis kalapról keskeny fehér orráig hulló finom fátyolfüggönyke takart — felderült; olyan volt ez, mintha a nap sütne ki sötét felhők mögül. Ajka is mosolyra húzódott, s közüle ragyogó fehér sorban villantak elő gyöngyfogai.

Cinege úr feje búbjától a lábujja hegyéig megremegett. A mosoly úgy érte, mint egy villamos ütés. Ekkora siker! Hiszen ez a legvilágosabb bátorítás a közeledésre! Nyilvánvaló, a hölgy tetőtől talpig végignézte őt — erre világosan emlékezett —, s a szemle előnyösen ütvén ki, mosolyával a legérthetőbben adta tudtára engedelmét a további lépésekre!

A nagy szemű asszony eközben elfordult, és csodás lengő lépéseivel folytatta sétáját.

Cinege úr most már úgy érezte, hogy ezek a lépések

lassúdnak, mintegy arra várva, hogy ő beérhesse a távozót. Heves vállrántások s botjának ismételt egyensúlyba vétele után meg is indult az „une rêve d'amour" illatsodrában, s nem kis megütközéssel állapította meg, hogy heves szívdobogása van. Elvégre ilyen fejedelmi hódítás után ez nem is olyan rendkívüli.

Legválasztékosabb csurisztoló tánclépéseivel igyekezett a szép asszony után, s mellé kerülve hódolatteljes oldalpillantásokkal jelezte, hogy megértette az invitálást, és csak kedvező alkalomra vár, mint diszkrét úriember. Magasabb társadalmi osztályból.

A hölgy feléje sem nézett. Milyen drága, gondolta Cinege úr, ő sem akarja feltűnővé tenni a dolgot. Íme, máris megvan a teljes harmónia. Majd mindjárt, ha kevesebben lesznek. A hölgy bekanyarodott egy oldalutcába. Ah, milyen leleményes, lelkendezett Cinege úr, ilyen ügyesen elősegíti a megismerkedést! Fürgén lépdelt mellette, s mikor egy csöndesebb, gyéren járt s nem erősen világított utcarészhez értek, mély tisztelettel, de némán megemelte kalapját a hölgy felé.

A drága asszony meglepetten nézett rá, arcán mintha még átfutott volna valami az előbbi mosolyból, de aztán elkomolyodott, és fejét büszkén fölvetve, kissé gyorsabban haladt tovább.

Persze, ha nem szólok, gondolta Cinege úr, mit is tehet mást? Utóvégre ő nem szólíthat meg engem.

Egy keskeny kis közön siettek most, ki a nagy útkeresztezés felé, ahol a zúgó, örvénylő forgalom mihamar beszívja őket, s aztán nehezebb lesz az ismerkedés. Cinege úr gyorsított agymunkával elhatározó lépésre szánta magát. Egészen a hölgy elé lépett, újra köszönt, és legmelegebb hangján szólt:

— Csókolom a kezét, nagyságos asszonyom. Megengedi, hogy bemu...

Csak eddig juthatott, mert a szép asszony nem hallgatott meg többet, s Cinege urat faképnél hagyva, még gyorsabban igyekezett a fényárban úszó útkeresztezés felé.

Jaj, hát ezt most hogy értsük?, meditált Cinege úr.

Mivel tetszését világosan tudtomra adta, ezt a viselkedést csak úgy magyarázhatom, hogy nem akarja olcsón adni ismeretségének értékes ajándékát. Ezzel érezteti, hogy ő is értéket ad az enyémért. Ez nemes valuta! Ez nem holmi csiribiri varrólány. Ez nemes vad, mondén nagy nő! Ezért küzdeni kell, erőfeszítéseket tenni. Ez királynő, aki a hódolókhoz van szokva. Ám legyen, de a végén úgyis a királynő lesz a hódító férfi rabszolgája. Ó, mily gyönyör, milyen kilátások, ilyen asszonyt végül is birtokba venni!

Ezért a célért Cinege úr kész volt tovább küzdeni. Egyelőre nem a középkori lovagok vértjében s lándzsájával, hanem kézzel-lábbal, könyökkel és ezüst markolatú sétabottal. Mert már künn voltak a nagy köröndön, és az embertömegben nem volt könnyű az előrejutás. Cinege úr azonban behunyt szemmel is megtalálta volna a helyes irányt a „Rêve d'amour" bűvös felhőjében. A tülkölő, üvöltő autók, csengető villamosok, dübörgő autóbuszok forgatagában a világítótorony lámpájába rohanó bogárként követte szépséges választottját. A nagyvárosi káosz fölött ívlámpák, reflektorok, fényreklámok sugárözöne örvénylett, de azért Cinege úr biztos szemmel megtalálta vágyai célpontját, amint éppen a gyalogjárók számára szabadot jelző közlekedési lámpát figyelte. Cinege úr mögéje állt, s a megadott jelnél vele együtt indult.

Egy egészen röpke kis oldalpillantás a hölgy részéről elárulta, hogy észrevette Cinege úr jelenlétét, s egyelőre ez elég is volt.

A körönd közepén közlekedési rendőr állt. A szép asszony, mikor hozzá ért, hirtelen megállt, s fél szemmel újra meggyőződve Cinege úr jelenlétéről, ezt mondta:

— Biztos úr, ez a majom már néhány utcán át üldöz. Szabadítson meg tőle! — S közben azzal a gyönyörű kesztyűs kezével csak úgy a válla fölött a sóbálvánnyá dermedt Cinege úrra mutatott.

A sóbálványok között szerencsére különbségek vannak. Van olyan, amelyik örökre mozdulatlan. De van olyan is, amelyik kellő pillanatban a mozdulatlanságot a legnagyobb fokú agilitással képes felváltani. Cinege úr a sóbálványok

ez utóbbi csoportjába tartozott. Amint értelme felfogta, hogy mit mondott a szép asszony —ó, a kegyetlen, akit imádni akart! —, korát és méltóságát meghazudtoló gyorsasággal eredt futásnak, és mintha sietős utas volna, aki a lekéséstől fél, egyenest beszaladt a földalatti villamos lejárójába, amely jótékonyan elnyelte, és elrejtette mind a szép asszony, mind pedig a rendőr elől. Odalent pedig igazán senkinek sem tűnhetett fel, hogy valaki — ha mégoly komoly és magasabb állású úriember is — nagyon siet, hogy ne mondjam: futni méltóztatik.

A villanyos éppen beérkezett, Cinege úr lihegve váltott egy szakaszjegyet, és homlokát törölgetve zökkent le a villamos faulésére.

Elöl mintaszerűen bodorított fürtjeit eközben kissé összekuszálta, mire zsebtükrét diszkréten igénybe véve, helyrehozta a hibát, s futó pillantást vetett körül, nem lát-e ismerőst. Szerencsére senkit. Így hát átadhatta magát gondolatainak.

Még élesen fülébe csengett az oly édes ajkaktól kimondott kíméletlen pár szó: „Ez a majom"... Mi volt ehhez a sebhez képest a kis sportleány ökölcsapása bordái közé? Lágy cirógatás. Hanem ilyen sértés? Ennyi durvaság egy nőben? A látszat ennyire csalhat? Egy külsőleg ilyen finomat mutató nő hogyan használhat ilyen alacsony kitételeket? Majom? Cinege úr és majom? Majom, egy ilyen előkelő, disztingvált úriember? Aki tetőtől talpig kifogástalanul öltözik — a legjobb cégektől! Aki bajuszától körme hegyéig ápolt, 25 cm mély és 31 Celsius fokos vízben fürdik minden nap? Hallatlan. Hogy micsoda eltévelyedései vannak már a nők ízlésének. Teljesen meg vannak mételyezve. Kicsoda hát a férfi, a comme il faut férfi, ha Cinege úr majom? Hallatlan. Ez a nő egy leplezett bestia lehetett, egy vérszopó, akinek talán városligeti hajóhintás legények, díjbirkózók vagy bárgigolók az ideáljai, s nem decens jelenségek, amilyennek igen találóan jellemezhettük Cinege urat. Ah, utálat! Ilyet átélni, ennyire kiábrándulni a szépségből! Hát végképp nincs már a mai nőkben finomság, jó ízlés és kellő rezonancia az olyan sokhúrú, érzékeny,

finom hangszer fölcsendülő tavaszi akkordjaira, amilyen Cinege úr?

No és a rettenetes lehetőség, hogy a rendőr leigazoltatta volna, ez már nem is botrány, ez az állásába, karrierjébe kerülhetett volna. Rémes csak rágondolni is. Vele ilyesmi! Ó, a bestia, bestia, bestia!

Amint látjuk, Cinege úrnak megvolt az az isteni adománya, hogy önmaga értékében rendületlenül hitt, s a hibát mindig másban kereste. Így, amint a földalatti tovarobogott vele, lassan kigőzölögte forró méltatlanságát, s felfokozott önérzettel (ami csak első pillanatra különös, de rögtön érthető lesz, ha hozzáteszem, hogy ezt a meg nem értettség, a túl magas színvonal, a komplikált lelkiség tudata idézte elő nála az eset kapcsán is) — szóval még fokozottabb önérzettel s a tavasz toxinjainak új virulenciájával egész lényében — szállt ki egy közeli megállónál, könnyedén futott fel a lépcsőkön, s a széles aszfalton ismét a régi tánclépésekkel folytatta fölfedező útját.

Az est tovább is csak csábító, fűszeres és színgazdag maradt, s oly tartalmas kedély, mint Cinege úré, csakhamar dúsan kárpótolhatta magát benyomásaiban a közbeesett disszonanciákért, és friss tápot nyerhetett az a vágya is, hogy ezt a kivételesen szép tavaszi estét ne egyedül s ne az elhatározó nagy esemény: viszonyának ünnepélyes megkezdése nélkül fejezze be.

Mindössze a történteket egybevetve arra a következtetésre kellett jutnia, hogy kiindulása másodszor is helytelen volt. S ha ez korábban jellemzett lelki összetételén — hogy ti. Cinege úr soha megbánni valót el nem követett, helytelen lépést nem tett — rést ütött is, ez a rés olyan volt, mint a fák tavaszi sebe: hamar beforrott, hogy annál dúsabb új életnek adjon helyet.

Nem jól választott először: a túl fiatal és izgékony leány esetében.

Nem jól választott másodszor: a ferde ízlésű asszony esetében.

Nos, harmadszor jól kell választania. Leghelyesebb lesz, ha megvárja, míg a női egyed maga adja feléje sodródá-

sának oly kétségtelen jelét, hogy az abban kifejezett vágyat csak kegyesen el kell fogadnia, s azzal a dolog rendben van. Ítélete s magas ízlése fogják majd eldönteni, hogy az illető női egyed terveinek megfelel-e. Ha nem, úgy teljes férfigőggel halad tovább utain.

A sors — mint a kiválasztottakkal szemben szokta — Cinege úrhoz is kegyes volt. Alig sétált pár perce, csak annyi ideig, míg a fenti eszmemenetet tisztázta tevékeny s mindig rendszeresen működő agyában — mikor a nem nagyon népes járdán egy siető nőalak tűnt föl vele szemben. A nő idegesen, sőt ijedten viselkedett, sokszor hátranézett, mintha menekülne valaki elől, majd előrekémlelt, mintha ott búvóhelyet, vagy valami őrangyalt, oltalmazót keresne.

Fiatal, kecses, finoman öltözött, bájos jelenség volt, s tétova, nyugtalan igyekezetében riadt őzikéhez hasonlított, melyet vérszomjas vad vett űzőbe, s most az elől keres rejteket. Néha kicsi kezével megrebbenő mozdulatokat tett, mintha kezei szárnyak lettek volna, s azokkal is gyorsítani akarná menekülését. Lábacskái fecskék gyanánt repdestek a járda fölött, s amint gyors léptei közben tapadó ruhája egész alakját kiemelte, Cinege úr gyors ajkpetyegetéssel s bajuszán keresztül eszközölt forró szuszogással volt kénytelen kifejezést adni elismerésének. Többnek! Annak, hogy a menekülő őzike bájai máris erősen hatottak reá, s ha történetesen nála keresne menekülést, úgy neki ez ellen semmi kifogása nem volna, sőt teljes örömmel venné oltalmába az édes gyermeket.

Az édes gyermek pedig eközben egészen közel jutott hozzá. Még egyszer riadtan hátranézett, s mintha meglátta volna azt, aki elől menekül, oly hevesen fordult vissza s iramodott neki, hogy egyenesen Cinege úr karjai közé szaladt. Az összeütközés hevében Cinege úr kalapja és dupla aranykeretes orrcsíptetője ismét megbillent ugyan, de magát az összeütközést lényegesen enyhítette, sőt édessé tette a kicsike meleg, puha testének — mely szinte átsütött könnyű ruháján — szoros hozzátapadása. Mi több, az aranyos gyermek szembenézve azzal, akivel összeütközött,

hirtelen még karjait is köréje fonta, s úgy lihegte az arcába:

—Mentsen meg, kérem, védelmezzen meg. Üldöznek!

A dolog ugyan égetően sürgősnek látszott, de mi, elbeszélő és olvasók, várjunk kissé. Pár megbeszélnivaló miatt. Így mindjárt: a karok, melyek Cinege úr vállai köré fonódtak, teltek, hajlékonyak és forrók voltak, s úgy szorították őt a pihegő leánymellhez — miközben a bodros kis fej vállain vergődött —, mintha tüzes varázzsal verné bilincsbe valami démoni hatalom. Aztán: a szeme közé lihegett szavak telt piros, kívánatos ajkakról röppentek feléje s olyan illattal, mint az orgonabokrok nyáresti lélegzete. A vállára szorított s ott forgolódó fejecske hajtfürtjei pedig összevissza cirógatták, csiklandozták arcát, állát, orrát s a hajfürtöknek ismét más, talán jázminra emlékeztető, de nem kevésbé édes, babonázó illatuk volt.

Cinege úr utóvégre nem kőszent, akire az ilyesmi hatással nincs, de különösen nem volt az ma, mikor egész komplexuma egy hivatalos tavaszi ünnep programszerű megkezdésére volt beállítva. Ez az új, bájos „adat" pedig annyira belevágott terveibe s annyira úgy jött, ahogy kívánta, hogy igazán nem volt más tennivaló, mint erőteljesen visszaölelni az édes szökevényt, és magával ragadni, mint pompás tavaszi zsákmányt.

Ha azonban Cinege úr lelkiállapotát maradéktalanul akarjuk megrajzolni, nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy a tudat, miszerint egy ilyen bájos fiatal teremtés az ő karjaiban keres oltalmat egy fenyegető veszedelem ellen, módfelett emelte amúgy is fejlett önérzetét, s ezért igyekezett, amennyire vattázott vállai s nem túlméretezett mellkasa engedték, hősies tartást fölvenni.

Sétabotját óvatosan kívül tartva, lelkes, félkörös mozdulatok után magához ölelte a reá kapaszkodó leányt, és biztató, csitító simogatások közben mondotta neki:

— Nyugodjék meg, gyermekem, no, ne féljen, kicsikém. Megvédem, hogyne. Hát mi baj, édes kicsi lány?

— Ott az az izé... utánam rohan. Nem jön még? Jaj!

— Micsoda izé? Hol?

Cinege úr szétfejtette ölelkező karjaikat, s tökéletes védnöki tartásban állt meg védencével szemben, mert több járókelő közelített.

— Onnan! Üldöz! Az a csirkefogó... a Jack! — mutatott hátra a kicsi.

— Jack?

— Igen. Artista a Royalból. Mentsen meg tőle, vigyen el, rejtsen el valahová! — esengett tovább rémülten a leány. És elkapva Cinege úr karját, cipelte magával, el a fenyegető irányból, mintha nem is volna már idejük itt álldogálni.

Cinege úr belsejébe pillantva megállapíthatjuk, hogy a „Jack" és „artista" kitételek nem a legjobb benyomást gyakorolták reá, s a különben kedvére való kaland azon része, mely a tettleges megvédésre látszott komolyan vonatkozni, egyáltalán nem vonzotta. Védelem — ölelő karokkal — az igen. De védelem — netalán ökölharcban? — pfuj, ez nem Cinege úrhoz méltó. A kaland női része azonban, az élő, meleg, illatos rész, annál inkább, noha társadalmi állása a Jackkel való kapcsolat révén szintén nem abba a fénybe helyezkedett, mely Cinege úr színvonalához teljesen megfelelt volna. De utóvégre ő még feljavíthatja a kicsi életstandardját, magához emeli, annál hálásabb lesz neki. A hálát ilyen alanytól elfogadni nem lesz utolsó!

Cinege úr tehát egyelőre engedett a kis kar húzásának, hagyta magát elvonszoltatni, később védence simán belékarolt, s úgy mesélt tovább, sietve, suttogva, sokszor visszanézve:

— Az a bitang szemet vetett rám, s tudja, nekem tetszett is eleinte, de már unom, olyan mint egy gorilla, nem bírom az ökleit, ahogy markol velük. Utálom. És most észrevette, és azt mondja, megöl, ha elhagyom, és leüt, ha valahol elfog, és nehogy mással merjek kikötni, mert ő egy tucat udvarlót is leüt körülöttem és aztán megfojt, mint egy macskát. Jaj, ugye, nem hagy? Amilyen barom, az megteszi, amit ígér!

Cinege úr daliás védnöki tartása mintha valamit enge-

dett volna. Különben is kezdte magát nem jól érezni. A puha, meleg karocska ugyan felettébb igézetesen szorította az ő karját, de a Jack imént vázolt alakja sötét felhőként árnyalta túl a kicsike minden báját. Cinege úr is kezdett hátranézegetni, s amint jó távol, mögöttük, egy minden járókelő fölé arasznyival kimagasló atlétaalakot vett észre, megszorította a kicsi karját, s odamutatva megkérdezte:

— Nézze csak, fiam, nem az a Jack?

A kicsi odanézett s összerándult:

— Jaj, de az! Ott jön. Látja, mondtam! Mentsen meg, ó, könyörgöm, mentsen meg!

Cinege úr agya, mint válságos pillanatokban máskor is, gyorsan működött.

— De, édesem, ha az a Jack maga mellett nem tűr udvarlókat, úgy maga éppen akkor van veszélyben, ha mellettem marad! Menjen szép nyugodtan tovább egyedül, és semmi baja sem lesz.

S ezzel kivonta karját a kis nő karja alól.

A bájos menekült azonban megismételte az első találkozásuk jelenetét, mit sem törődve az utca forgalmával, s oly édes, forró öleléssel kért újólag védelmet Cinege úrtól, hogy az egészen belekábult, belebizsergett, noha ezen édesded benyomások minden gyönyörén átütközött valami baljós fanyarság... Egy artista öklei, knock out, nem női kacsóktól hanem ilyen mészárosököltől... Hohó, hát ez nem lehet. Ez túlságos nagy ár volna bármily gyönyörért.

A magas, vállas férfi pedig egyre közeledett.

A kicsike gyorsan, forrón lihegte:

— Nem, nem. Ha egyedül vagyok, magával cipel, és én nem bírom, nem bírom már. Kérem, könyörgök, védjen meg, üsse le, verje agyon, lőjön belé, csak szabadítson meg tőle, s mindent megteszek önnek, amit csak tőlem kíván!

Cinege urat a bájos polip karjaiban kiverte a veríték. Ezt a verítéket hol hidegnek, hol melegnek érezte aszerint, hogy védence szoros ölelésének, vagy a közelgő atléta fekete árnyának hatása alatt állott. Így Scylla és Charybdis

között hányódva, talán az előbbi zsákmányául esik, ha Jack láthatóan észre nem veszi őket.

De észrevette! Hatalmas alakja most még jobban kinyúlt, szeme idáig látszott villogni, lépteit meggyorsította, úgy közelgett, mint egy viharfelhő, mennykövekkel bélelve...

Még pár perc, és Cinege úrnak testével kell fedeznie a kis nőt és önmaga életét s épségét is védenie, ha tudja.

Megint ez az undok nyers erő! Micsoda mély megalázása, leszállítása a szellemi lénynek, ha ostoba izomkötegekkel kerül szembe, s nincs módja azok felett úgy uralkodnia, amint azt szellemi fölénye arányában megkívánhatná? Egy elegáns kis Browning? Ó, igen, az most jó volna. Azt fölényes mozdulattal lehetne erre a vadbikára szegezni, megállásra bírni, rendőrnek átadni, s a többi, így védence előtt is még nyerne vonzerőben, egy ilyen hatásos, romantikus mentési jelenet lejátszásával. De Cinege úr nem hordott magával fegyvert, az ő szabatos, fölényes, nyugodt vonalú élete eddig sohasem állította olyan helyzet elé, hogy fegyverviselésre csak gondolnia is kellett volna. De jó tanulság ez. Az ember sohasem tudhatja, majd beszerez egy ügyes kis zsebpisztolyt.

Most azonban nem volt idő a tanakodásra. A vadbika oly közel ért, hogy szinte már a fújtatását is lehetett hallani. A kis nő rémülten sikoltott, s görcsösen belekapaszkodva Cinege úr karjába, ellenállhatatlanul húzta magával be, egy gyöngén világított oldalutca falai közé, mintha ő volna a pajzs, melyet semmi áron el nem bocsát, míg a veszedelem tart.

Az ötlet különben nem volt rossz, Cinege úr is ügyesnek találta, s mikor egy oszlopos kiképzésű kapu alá értek, oda behúzódtak, kilihegték magukat a nagy sietségtől, s mindketten erősen figyeltek az utcatorkolat felé. Aki onnan ide nézett, legalábbis az első pillanatokban nem vehetett észre semmit. A rejtek tehát egyelőre jó.

Éppen ideje volt! Az üldöző máris megjelent a sarkon, és benézett a sötét kis utcába. Alakja a jól világított utca hátterén ijesztőre nőtt! Micsoda hórihorgas fickó, mekkora vállak, milyen karok! Az öklei úgy lógnak rajta, mint

a buzogányok. Ezzel nem jó lenne szembekerülni. Cinege úr úgy tapadt a kapuoszlophoz, hogy a figyelmes szemlélő elcsodálkozhatott volna rajta, hogy egy élő embertest mennyire egybe tud olvadni egy rideg kődarabbal.

Tulajdonképpen ő az, aki itt a legtöbbet kockáztatja. Mert mit csinál egy ilyen fenevad egy nővel? Magához rántja, félholtra öleli, agyoncsókolja. Ó, a nők sokat elbírnak, ilyesmitől nem kell őket félteni. De a férfivetélytársban az ilyen bestiális fickó bizonnyal nem hagy lelket, s egyetlen ökölcsapással a másvilágra küldi.

Cinege úr agya, mint a jól működő tűzjelző lámpás, jelzést adott: elérkezettnek látta a pillanatot, melyben ezt a kalandot likvidálnia kell. A kockázat túlságos, a kis nő bármily kedves, de ha ilyen — „garnirungja" van? A kicsike majd elboldogul. Hagyni kell.

Cinege úr fészkelődni kezdett, s az eshetőségeket mérlegelte, vajon az oszlopok fedezete alatt elsurranhatna-e a falak mentén. Mielőtt azonban bármit is tehetett volna, a kis nő fojtottan elsikoltotta magát, s ujjait oly görcsösen mélyesztette Cinege úr karjába, mint a vízbe fúló.

— Jézusom, nézze, meglátott! Erre jön! Jaj, végem van. Védjen meg, ugye, megvéd? Üsse agyon, lője le, csak mentsen meg, az égre kérem!

Hogy lője le, erről lehetett volna beszélni, ha mint előbb sajnálattal részleteztük, Cinege úr nem szenved revolverhiányban. De hogy üsse agyon, ez a felszólítás Cinege úr decensnek mondott alakját és az artista baromi kontúrjait egybevetve olyan logikátlan, képtelen kívánság volt, amelyből nem lehet elég kedvezőtlen következtetést vonnunk a kis nő felületes ítélőképességére nézve. A nők ilyenek. Igen könnyen mondanak nagy szavakat, és nem gondolnak a szavak mögött rejlő tartalomra.

Ami Cinege urat illeti, nem állapítható meg pontosan, vajon a rémült kis nő görcsös belékapaszkodása, vagy a taglóként felé himbáló ökölpár okozott-e működési zavarokat eddig mindig kifogástalanul fungáló végtagjaiban. Sem a görcsös ölelésből szabadulni, sem elindulni nem tudott. A drága percek pedig elfutottak, most már minden késő!

Csak annyit érzett, hogy el van veszve. Mint a szellem mindig a nyers erővel szemben. Ez már a materiális élet örök tragikuma. A nő megvédése mint lovagi kötelesség e pillanatban igazán minimális helyet foglalt gyorsan örvénylő gondolatai között, mert annyira tudatában volt saját értékének s ez egész értékkomplexum súlyosan veszélyeztetett voltának, hogy amellett ilyen másodlagos szempontok, mint egy könnyelmű nőszemély megvédése udvarlója erőszakosságaitól, igazán egy szemrebbenést sem érdemelt.

Hideg veríték öntötte el egész testét. A kis nő belemélyedő körmeit már nem is érezte, valami ólmos zsibbadtság lett rajta úrrá, bénultan meredt Jack fekete árnyéka felé, ajkai néhány hangtalan petyegés után nyitva maradtak, s Cinege úr úgy meredt az eléjük toppanó artistára, mint az áldozat a lecsapni készülő kobrakígyóra.

Öntudata e pillanatban — életében először! — kihagyott. Tehetetlen massza volt az egész nagyszerű ember. Pedig micsoda értékes massza — csak mi tudjuk! —, és micsoda veszélyben!

Jack megtorpant a kapu előtt, gyanúja bevált, itt sejtette a szökevényeket. Most szétterpesztette lábait, s két rettenetes karját kiterjesztve, nagyot bömbölt:

— Áhhh! Hát itt mekkfatytok, díszmadarakkok! Pelitek fojtokk lelket nekik! Majd én attok nekkett utfarló, te pestia! — És bal ökle megfenyegette a Cinege úr háta mögött szipogó rémült leányt.

— Tégett mek csatornápa tuklakk bépelé, te kukacc! — üvöltötte Cinege úrra, jobb öklét, s rettenetes csont és izomcsomót ott táncoltatva a sokszor ismertetett kis bajusz előtt, majd egyetlen markolással összefogta Cinege úr felöltőjét a mellén — a vérpiros szegfű ez ősemberi markolás veszélyeztetett területén belül esvén, pillanatok alatt szecskává mállott szét —, s úgy megrázta hősünket, hogy a több ízben s méltán decensnek nevezett test rongydarabként reszketett, lobogott, hánykolódott a sötét kapualjban. (A rongydarab erős kitételéért bocsánatot kell kérnünk magas állású hősünktől, a hasonlat azonban annyira

kívánkozik s oly találó, hogy mással bajosan volna helyettesíthető.) Majd egy hatalmas taszítással befelé nyomta Cinege urat, háta mögött a kis nővel, mintha egyszerre akarná mindkettőjüket agyonlapítani. S ekkor valami csodálatos történt. Ahelyett, hogy a két áldozat palacsintává lapult volna, a kapu engedett, lassan befelé nyílt, a kis nő első rémületéből magához térve, levált Cinege úr görcsösen markolt testéről, és mint egy kis kígyó besiklott a mögöttük támadt kapurésen. Nem lehet eléggé dicsérni az ilyen légfékkel visszacsapó s nem egészen szorosan záródó kapuk célszerűségét!

Az óriás azon vette magát észre, hogy már csak Cinege urat dögönyözi, s a kis nő nincs sehol. Nagyot üvöltött, félredobta áldozatát, mint egy fölösleges csomagot, berúgta a kaput, s egy szökéssel a lépcsőházban termett.

Cinege úr a vadember kezéből odanyekkent az egyik oszlophoz, s úgy maradt odakenve, mint a friss vakolat. Amint a vakolat nem érez s nincs öntudata, egyelőre ő is így viselkedett. Később agyműködését egyre magasabban skálázó sikolyok indították meg. E sikolyok a lépcsőházból hallatszottak, egyre távolabbról s egyre magasabbról. Mindez arra engedett következtetni, hogy a menekülő leány a lépcsőkön fut fölfelé, a fenevad üldözi, s egyre jobban fenyegeti.

Cinege úr leválva az oszlopról, megszűnt vakolatként viselkedni, s először a szeméhez kapott: orrcsíptetője eltűnt. S most már kénytelenek vagyunk bevallani, hogy Cinege úr rövidlátó volt, így szertehullt kalapját, botját csak kínosan tudta összekeresgélni a földön tapogatva, a kínos szó pedig ezúttal kétszeres jelentőséget kap, mert az oszlophoz kent tagjai is erősen sajogtak: könyöke, háta, lapockája, dereka, csípője, megannyi fájdalmi góc lett, azonban önfegyelme, céltudatossága és az igyekezet, hogy a kínálkozó alkalommal éljen, erőt adtak neki.

Az alkalom ugyanis itt volt, hogy az esetet — mint már előbb akarta — likvidálja. Összes attributumai birtokában (kivéve a csíptetőt, melyet csak akkor talált meg, mikor talpa alatt éles üvegrecsegést érzett) azonnal és gyorsan

távozott a tragédia színhelyéről, s ezt csak azért nem nevezem megfutamodásnak, mert még ha az lett volna is, Cinege úr előkelő lénye, állása s társadalmi helyzete iránti tiszteletem késztet arra, hogy a kifejezéseken enyhítsek.

A veszélyes zónán túl, megfelelő helyen, kissé rendbe hozta magát, aztán igyekezve fölvenni régi könnyed tartását (amit ugyan a fájdalmi gócok nehezítettek) és tánclépéseit (melyeket az orrcsíptető hiánya tett bizonytalanná), irányt vett hazafelé.

Az utóbb említett hiány miatt különös fej- és nyakmozdulatokkal toldotta meg szeme látósugarát, minden szükséges alkalommal mintegy előredobva a szemét, hogy az mint jó és hív szolga, felderítse a bejárandó terepet. Ezúttal végleg elhatározta, hogy elég volt, tovább nem kísérletezik a mai nappal, melynek horoszkópja, úgy látszik, nem kedvező céljai számára. Fegyelmezett, logikus elme az ilyesmit aztán nem erőlteti. Ha ma nem, hát majd máskor. A tavasz nemcsak ma este tart, s szép nő is van még, de mennyi!

A hideg veríték felszívódott Cinege úr finom fehérneműibe (kizárólag a legjobb cégektől!), az ideges reszketés, mely mint visszahatás jelentkezett egy ideig minden tagjában, lassan elmúlt, s a sajgó pontok kivételével egész közérzete s mozgékonysága a régihez kezdett hasonlítani. Most lassan, kényelmesen, sétálgatva haladt, s amennyire előreküldött szeme engedte, ismét gondolataiba merült, s mérlegelte a történteket.

Harmadik eseténél igazán semmi logikai hibát nem lelt. Egyszerű, durva, kiszámíthatatlan vis maiorról volt szó. A kis menekülő őzben (most már ismét gyöngédebben tudott reá gondolni; a végveszély pillanataiban csak nőszemélynek címezte magában) az ő megnyerő külseje első pillantásra bizalmat ébresztett, ez magában véve oly értékes férfidiadal, melyet méltán sorolhat legszebb trófeái közé. Ha egy nő egy férfiban egyetlen pillantással meglátja azt, akiben bízhatik, akinél védelmet talál s aki természetesen elég rokonszenves is neki ahhoz, hogy ilyen lovagi szolgálatra fölkérje, úgy az a férfi nyilván már külsejében

megnyerő, lovagias, imponáló. Ez tehát igen szép élmény. Ó, és a kicsike mily édesen tapadt hozzá, mint az a bizonyos irodalmi folyondár a büszke tölgyhöz... Cinege úron erre a részletre gondolva a meleg futott át, ami kellemesen ellensúlyozta az előbbi hideg verítéket.

No, aztán a későbbi motívumok — hát, Istenem, ezt senki ki nem számíthatta. Egy ilyen vadbarom, egy ilyen kötöznivaló állat, ez csakugyan nem intelligens, előkelő állású úriember számára való ellenfél, s nem lehet neki való feladat, hogy megvadult bikákat megkötözzön. S ő még mindig megtett annyit, hogy a kis nőt saját testével fedezte az első roham alatt. Márpedig nyilván az volt a legveszedelmesebb. Az ő állásában levő egyéntől ez teljesen elegendő. A többi tisztán a kapu mechanizmusán múlott. (Micsoda szellemes találmány egy ilyen légfék!) Azt már valóban senki nem várhatta tőle, hogy utánafusson a leányt üldöző artistának, s a lépcsőkön fel és alá fogócskát játsszék velük. Ez már nevetséges szerep. Kettőjük dolgát utóvégre is intézzék el ketten. Ez csak világos?

A tisztán levezetett gondolatmenet olyan nyugalommal árasztotta el Cinege urat, hogy mire lakása felé közeledett, már nyoma sem volt benne az imént átélt izgalmaknak, a történtekből csak az öntudatát s önbecsülését gyarapító motívumokat mérlegelte, mint ahogy az aranymosó is futni hagyja a homokot, és csak a színaranyat tartja vissza a rostán. Mélyet lélegzett az édes, könnyű tavaszi levegőből, s noha az orrcsíptető hiánya (dupla aranykeretben, szintén előkelő optikustól) látásában korlátozta, de illatokat, ó, azt érzett most is, az alakok körvonalait is ki tudta venni, s a női lépések, a női test ritmusa nem éppen a körvonalak élességétől függ...

Mire hazaért, ismét csak megtelt vággyal, ábránddal, tavaszi forrósággal, ami megint annak bizonysága, hogy Cinege úr kivételes összetételű, rendkívül komplikált lélek volt, aki — tudományosan szólva — nagy amplitúdóval dolgozik, azaz: szélsőséges benyomásokra képes gyorsan reagálni olyan rugalmassággal, ami csak magasan kulturált lelkek adománya.

Jó későn volt. Tilda asszony a csengetés után azonnal ajtót nyitott, s mézes hanghordozásba burkolt sötét szemrehányással tette szóvá, hogy finom vacsorája tönkrement a hosszas várakozásban. Majd csodálkozva jegyezte meg:

— Szemüveg nélkül méltóztat?

— Ja? Igen. Leejtettem. Összetört. Majd az itthonit teszem föl.

Az íróasztalában volt a tartalékszemüvege, azt előkotorta, megtisztogatta, föltette, s ismét a régi ember lett belőle. Kissé lekefélte magát, fürtjeit is megigazgatta, kezet mosott, kevés friss parfümöt fújtatott a mellére, s egészen felüdülve, elégedett kézdörzsölgetéssel a terített asztalhoz ült:

— Tálalhat, Tilda.

Tilda tálalt, s egymás után hozta az ételeket. Cinege úr bőséges és változatos menüt szokott enni este is. Amint most evőeszközei után nyúlt, a szokásos félkörös mozdulatok s a könyök negédes, dekoratív kifelé tartása némi fájdalmas gátlásokkal járt, s ez először meglepte. Aztán mint régi emlék jutott eszébe, hogy persze, ez a kapuoszlophoz való „ütődéstől" van. Így messziről, tér és idő távlatában, a szépen terített, fényesen megvilágított asztalnál már egészen kedves, sőt fölemelő volt arra gondolnia, hogy öntestével védett meg egy gyönge nőt egy bestiális férfi első rohamától. Fájdalmat érzett akkor is, ha két fogás közt hátradőlt — a szék támlája lapockáit nyomta... Ez is a nőért. Micsoda hős, micsoda önfeláldozás! Szép dolog ez, igazán lélekemelő. Hm, és vajon az a bordaköz, az a bájos kis ökölcsapás? Sajog-e még? El is feledte az események forgatagában. Igazán, ennyi mindent is csak kivételes ember élhet át egy estén, ily rövid idő alatt. Odanyúlt, mintha szivartárcáját tapogatná. Ó igen, érzett valamit, kissé sajgott ott is. S ugyanakkor befelé mosolyognia kellett: Az édes kicsike! A kis vadmacska!

Most végtelenül tetszett magának ebben a szerepben. Szerelmi párviadal, megtámadott nők védelme — mennyi minden jut egy estére! És ez a bor milyen kitűnően ízlik most a pecsenyére! Lefekvéskor föltétlenül meg fogja nézni

a kis vadmacska ütésének nyomát, kék-e már? És ez a másik, a kis menekült, hogy tudott ez ölelni, hogyan függött rajta a drága, milyen illatos volt a forró lélegzete!...

Ha ízlésünk nem tiltaná hálószobatitkok feltárását, el kellene mondanunk, hogy a kis vadmacska ütésének nyoma sem volt Cinege úr jól ápolt testén, de a kapuoszloppal érintkezett tapadási pontjai mind csúnyán megkékültek. Ezeket azonban romantikus kedélye eleve kiselejtezte, s rájuk sem gondolt. Ugyanígy nem gondolt az asszonyra sem, a bestiára, aki oly ocsmány szóval illette. Ezt egyszerűen kisöpörte a tudatából.

Tilda sorba tálalt, Cinege úr jóízűen evett és ivott. Finom borokat tartott, lassan csemegézve szerette iszogatni s ma az élménydús est után különösen jól ízlett az édes furmint (Váci püspöki pince, palackbor, 1921), s a nemes nedű, mint forró arany folyt szét tagjaiban. Tavaszi mámora ebben új tápot nyert, szeme elé rózsaszín köd szállott — ez nem a mélyen lenézett alkoholmámor volt, hanem a magas pszichéjű modern férfi felfokozott életszínezése, az a komprimált életigenlés, melyről eleinte is szólottunk.

Mert a rózsaszín ködön át az élet tartalmasabb, szebb, csábító, igéző, gyönyörökkel teli tündérkert, holott máskor, közönséges lelkek számára oly sivár, robotos, szürke tud lenni.

Ah, mily nagyszerű is a férfiönállóság, a szabad választás lehetősége, az erősebb fölénye, az elért pozíció dekóruma! A szabad cserkészet a nemes női vaddal teli erdőn! A mai est csak a kezdet. De mi jöhet még? Milyen csodás átélések! Milyen tündéri nők!

Tilda jött-ment az asztal körül. Többnyire Cinege úrral szemköztről tette föl a tálakat, s valahányszor Cinege úr odanézett, szeme mindig megakadt Tilda ruhájának kivágásán, mely jó darabon láttatta friss, rózsaszín testét. Mikor pedig lehajolt az asztal fölé, hogy ott valamit elrendezzen, ez a szimpatikus rózsaszín tájkép egy nagyon ingerlő völgyelés finom árnyalatait öltötte fel, amely völgyelést két még ingerlőbb domborulat szegélyezett. Igaz, mindez kissé sok, halmozott, túlméretezett volt. De

föltétlenül rózsaszín. Cinege úr látása pedig most kizárólag rózsaszínre volt beállítva.

Más baj történt. Tilda asszony a használt tányérok és evőeszközök elszedésénél mindig Cinege úr balja felől került, mindig egészen szorosan s könyökön felül mezítelen karjaival ott ténykedett Cinege úr arca mellett. Cinege úr az egészséges, dús és ugyancsak rózsaszín és túlméretezett karból kicsapó hőséget egészen tisztán érezte az arcán, s kénytelen volt odanézni. A Tilda könyökhajlására látott éppen, ott a bőr egy árnyalattal fehérebb volt, nagyon sima s ezen a sima mezőn halványkék erek kanyarogtak. Hogy mi is van ma ezekkel a tájképekkel?...

Valami illatot is érzett Cinege úr, bár csak olyasmit, mint a húsvéti öntözködő falusi gyerkőcök rózsavize, de mégis nagyon kellemesen érintette.

Hirtelen felhajtott még egy pohár bort, s a desszertkéssel idegesen dobolni kezdett a tányérján. Valami készült ismét. Valaminek történnie kell. Cinege úr nem szokott ok nélkül dobolni a desszertkéssel. De ma igazán nem lehet nyugodtan kibírni ezt a tavaszi estét.

Tilda frissen készített apró süteményeket hozott, s megmutatva előbb Cinege úr káprázó szeme előtt a rózsaszín kettős halmot a szelíden árnyalt völggyel, újra mellékerült, s szorosan az arca mellett kinyújtott karjával szedővillát tett elé, bocsánatot kérve, hogy elfelejtette előre odakészíteni. Karja ezúttal kicsit, egész könnyedén súrolta is Cinege úr arcát. Cinege úr valami forrót, simát, jó szagút érzett...

Felkapta a vállát s leejtette, többször egymás után. Bajuszát orrába csucsorítva néhányat szusszant, s mindez kevésnek bizonyulván indulatai levezetésére, hirtelen felugrott, nyakában a lelógó asztalkendővel, és az ablakhoz rohant, hogy azt kinyissa.

Tilda vészjósló elégedettséggel nézett utána, s tekintetében benne volt a régóta megfigyelő személy biztonsága is, aki látja, tudja, mi történik a másikban, s igyekszik ezeket a belső történéseket tervei szerint irányítani, kiérlelni és meggyorsítani...

Készségesen sietett oda, mondván:

— Méltóságos úr, ki akarja nyitni az ablakot? Talán túl meleg van? Miért nem méltóztat szólni? Parancsoljon csak visszafáradni az asztalhoz. Majd én kinyitom az ablakot.

És odaállt Cinege úr mellé, szorosan, ó, egészen szorosan, s mialatt tovább beszélt arról, hogy igaz ugyan, ma nagyon jó meleg volt, de estére egy kicsit mégis jónak látta befűteni, fél testével valósággal hozzátapadt Cinege úrhoz, szinte eltemette, amint a függönyzsinór után nyúlt, hogy föleressze. Még csak a belső ablak volt nyitva.

Cinege úr végzete betelt...

Amint az ablakfülkében szorosan egymáshoz simulva álltak, Cinege úr természetadta méreteinél fogva éppen olyan magasra ért, hogy arca egy vonalba került Tilda asszony túlságosan rózsaszín, rózsavízszagú és túlpárnázott mellével. És oly közel, oly végzetesen közel, hogy szinte sütötte a belőlük áradó meleg, és megvadította a felpárázó illat. Ebben a percben a még szabatosan működő s logikájáért sokszor megcsodált agya felmondta a szolgálatot — ez estén másodszor! Cinege úr egyetlen reszkető, tremolózó tavaszi szimfóniává változott. A mai nap élménybősége túlságosan felajzotta, s ráhangolta egy ilyen kilengésre, és — eszét vesztve — belefúrta fejét a Tilda asszony rózsaszín tájképébe, nem törődve saját ápolt fürtjeinek összekuszálásával, az orrcsíptetővel, semmivel, s ha csóknak lehet nevezni azt a csámcsogást, amit őrülten etyepetyéző ajkaival véghez vitt, úgy kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy összevissza csókolta mindazt, amit Tilda ruhája a rózsaszín tájképből szabadon hagyott.

Tilda asszony szemében — amint lenézett az őrjöngő kis emberre (a kicsit természetesen centiméterekben értjük, s nem értjük rajta Cinege úr szellemi nagyságát), mert nagyon le kellett néznie —, szemében, mondom, diadalmas tűz lobogott fel. Ó, jaj, nem a szerelmes szív diadalának visszfénye. Hanem a győztes számítás, a megjutalmazott birkatürelem fellángolása. Két hatalmas, ellenállhatatlan karjával magához ragadta Cinege urat, aki úgy vergődött ebben az ölelésben, mint egy galamb az ölyv karmai között.

Hasonlatunk csak annyiban sántít, hogy a galamb ebben az esetben nem tudta, hogy halálos veszedelemben forog, s csak tovább csámcsogott a rózsaszín tájakon...

Tilda asszony most elérkezettnek látta az időt a végsőre: két tenyere közé fogta Cinege úr fejét, magához emelte, miközben majdnem letépte ezt a kiváló fejet nem eléggé nyúlékony nyakáról. Kövér, húsos szájával úgy elborította Cinege úr lélegzőnyílásait, hogy a jó ember ez után a brunhildai csók után a fuldoklás tünetei között hanyatlott alá Tilda asszony karjaiban.

Sajnos, vitatható, nem lett volna jobb, ha e csók tényleg megfojtja?

Az asszony kis időt engedett neki, hogy magához térjen, aztán valósággal felkapta, magára ölelte, mint egy anya a bölcsőből kiemelt gyermekét, s hangosan cuppanó csókokat nyomva Cinege úr szájára, ezt lihegte az orra alá:

— Ilyen kis szerelmes ember! Ilyen emberke, eszem a lelkét! Az én emberkém! Hát egyszer mégiscsak!...

Cinege úr gyorsan, de némán petyegtette szétcsókolt ajkait. A birtokos ragnak az első, vészterhes alkalmazása: emberkém, úgy látszik, kijózanította, és teljes egészében megmutatta előtte a fenyegető veszedelmet. De késő volt. Minden késő...

Tilda csak folytatta:

— Etyepetye, kis etyepetyém! Majd adok én neked asszonyt csókolgatni! Te nőcsábász! Te kalóz! Te szeladon! Te csirkefogó! Kis csirkefogóm! M... m... mmmmm...

És nyalta-falta Cinege urat, ahol érte, noha Cinege úr lába még mindig nem érte a földet, s mire elérte, úgy nyaklott össze az egész ember, mint a bábszínházi figura, ha eleresztik összes zsinórjait...

Nem merek tovább beszélni.

Én, sajnos, tudok mindent, tudom a továbbiakat is, de összeszorul a szívem, ha arra gondolok, hogy le is írjam, megörökítsem Cinege úr további sorsát. Kérem, kedves Olvasóim, mentsenek föl e kínos feladat alól! Bízom

helyes ítéletükben. Úgy gondolom, eléggé megmutattam az eredőket, melyek e balvégzetű sors kialakítói voltak. S ezek alapján elképzelhetik, hogy Cinege úr esete a bokszoló kislánnyal: röpke epizód; a rendőrt hívó asszonnyal: múló kellemetlenség; s az artista barátnőjével: kis malheur volt csupán. De az utolsó, Tilda asszonnyal: maga a Végzet...

Ilyen karokból, melyek oly régen lestek rá, hogy lecsaphassanak, nincs többé soha szabadulás; ilyen fizikai erőfölény mellett nincs többé önállóság; ilyen balsorsból nincs többé megváltás.

Csak a halál.

Cinege úr azt sem nézhette már meg, hogy tényleg megkékült-e a kis bokszoló nő öklének helye. Utolsó önálló cselekedete az volt, mikor a vacsora mellől felállt, s az ablakhoz ment. Csókját nem számíthatjuk annak, mert az önkívületben történt.

A viszony tehát programszerűen mégis „meg lett kötve" ezen az estén. De tévútra vezetném az Olvasót, ha elhallgatnám azt, hogy Tilda asszony ennyivel be nem érte. Hiszen gondoljunk csak elszántságára, méreteire, sokéves béketűrésére és — az ausztráliai pókra!

És ha itt mint borús záróakkordot megemlítem, hogy Tilda asszony rövid pár év múlva mint özvegy Cinegéné őméltósága öltött mélységes gyászt — ami termetét tekintve a gyászkelme hihetetlen folyómétereit emésztette föl —, úgy teljes súlyával átérezzük ennek az elbeszélt, végzetterhes tavaszi estének minden tragikumát...

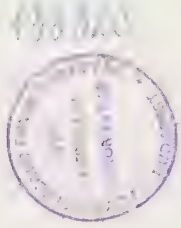

Tartalom

Előszó
Darkó István: Szép ötvöslegény 15
Zsenika 105
Sellyei József: Nádszerha 141
Szombathy Viktor: Az új Madonna 169
Tamás Mihály: Szép Angéla háza 207
Lanti Cézár 255
Tichy Kálmán: Cinege úr végzetes tavasza 277

Megjelent a Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság közös könyvkiadási egyezményének keretében. Készült 1700 példányban a Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest részére a Madách Könyvkiadó, Bratislava gondozásában.

Csehszlovákiai magyar regényírók 1918–1945

Szép Angéla háza

Válogatta és összeállította dr. Turczel Lajos. A borító- és a kötésterv Varga Lajos munkája. Első kiadás.
Kiadta a Madách Könyv- és Lapkiadó n. v., Bratislava 1984. Oldalszám 316. Felelős szerkesztő Grendel Lajos.
Nyomta a Východoslovenské tlačiarne, n. p., Košice. Szerzői ívek száma 17,52. Kiadói ívek száma 18,05. SÚKK sz. 1866/I-82. Összpéldányszám 2400, ebből 1700 példány a Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest részére készült a Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság közös könyvkiadási egyezményének keretében.

DARKÓ ISTVÁN (1902—1972) a csehszlovákiai magyar irodalmi élet egyik vezetője volt. Alapította és szerkesztette a Magyar Írás és a Mi Lapunk című folyóiratokat. Főbb művei: *Két ember, egy árnyék* (novellák, 1925), *Szakadék* (regény, 1927), *Égő csipkebokor* (regény, 1935), *Deszkaváros* (regény, 1938).

SELLYEI JÓZSEF (1909—1941) első írásaival 1927-ben jelentkezett. Rövid írásai naturalisztikus hűséggel mutatják be a paraszti sors nyomorúságát. Novellái mellett fő műve az *Elfogyott a föld alóla* című regény (1936).

SZOMBATHY VIKTOR (1902) bölcsészeti, művészettörténeti és biológiai tanulmányokat végzett. Írásaiban többnyire a csehszlovákiai magyarság életét mutatta be jóízű humorral. Főbb művei: *Én kedves népem* (novellák, 1931), *Zöld hegyek balladája* (regény, 1936), *Elesni nem szabad* (regény, 1938), *És mindenki visszatér* (regény, 1940).

TAMÁS MIHÁLY (1897—1967) építészmérnök volt. 1948-ban Londonba költözött, Ausztráliában halt meg. Írásaira érzelmességgel átszőtt naturalizmus jellemző. Főbb művei: *Mirákulum* (regény, 1932), *Két part közt fut a víz* (regény, 1936), *Sziklán cserje* (novellák, 1937).

TICHY KÁLMÁN (1888—1968) elsősorban festő- és grafikusművész volt. Képzőművészeti főiskolát Münchenben, majd Budapesten végzett. Művei: *A négy évszak* (novellák és versek, 1927), *Phileciumtól Pelsőcig* (helytörténeti monográfia, 1932).

A csehszlovákiai magyar irodalom nem bővelkedik jó kisregényekben. Sajnos, nem volt ez másképpen irodalmunk kezdeti évtizedeiben sem. Hogy a Szép Angéla háza címen közreadott válogatás mégis tisztes színvonalú anyagot nyújt át az utókornak, főleg a kötet összeállítója, Turczel Lajos fáradhatatlan buzgalmának az érdeme. „Az akkori kisregényeket (és novellákat is) nemcsak a kiadott könyvekben kell keresni, hanem a már nehezen hozzáférhető folyóiratokban és napilapokban is" — írja előszavában. Kötetünk Darkó István és Tamás Mihály két, Sellyei József, Szombathy Viktor és Tichy Kálmán egy kisregényét tartalmazza.